

รายงานการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของไต้หวันและผลกระทบต่อ
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ค.ศ. 1988-2018)

The Change of Political and Economic Identity of Taiwan and the Effects
on International Relations (1988 - 2018)

โดย

อาจารย์ ดร.รุ่งทิพย์ จันทร์ธนะกุล

ลิขสิทธิ์ของคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากเงินกองทุนสนับสนุนการวิจัย นวัตกรรมและ
การสร้างสรรค์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประจำปีงบประมาณ 2562

หัวข้อการวิจัย	การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของไต้หวันและผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ค.ศ. 1988 - 2018)
ผู้ดำเนินการวิจัย	อาจารย์ ดร.รุ่งทิพย์ จันทร์ธนะกุล
หน่วยงาน	สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปี พ.ศ.	2563

บทคัดย่อภาษาไทย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการเมืองของไต้หวัน โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันจากมุมมองของทฤษฎีในสำนักประกอบสร้างนิยม และ (2) ศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ของไต้หวันที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับจีน รวมทั้งต่อประเทศไทย โดยดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมทั้งการวิเคราะห์เชิงบรรยาย โดยใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ผู้ศึกษาสามารถสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะได้ดังนี้

ไต้หวันตกอยู่ภายใต้อาณานิคมมาอย่างต่อเนื่องเริ่มจากการเข้ามายึดครองของชาวยุโรป ราชวงศ์ชิง และท้ายที่สุดคือประเทศญี่ปุ่น ต่อมาไต้หวันก็กลับไปอยู่ภายใต้การปกครองของสาธารณรัฐจีนซึ่งปกครองโดยรัฐบาล KMT ภายใต้การนำของเจียงไคเช็ค เมื่อไต้หวันสูญเสียสถานะผู้แทนจีนในองค์การสหประชาชาติให้กับรัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี 1971 รัฐบาลต่างๆ ทอยอดตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน รวมถึงสหรัฐด้วย ในขณะเดียวกัน รัฐบาล KMT ต้องเผชิญแรงกดดันจากกลุ่มต่างๆ ที่เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในการเมืองมากขึ้น จนกระทั่งรัฐบาล KMT ได้ยกเลิกการบังคับใช้กฎอัยการศึกในเดือนกรกฎาคม 1987 นับตั้งแต่ปี 1988 ไต้หวันได้สร้างอัตลักษณ์ทางระบบการเมือง (political system identity) แบบประชาธิปไตย

โครงสร้างทางความคิด (ideational structure) ได้แก่ ความคิดเชิงอัตวิสัยร่วม ปทัสถาน และค่านิยมแบบเสรีประชาธิปไตยในการเมืองระหว่างประเทศ ส่งผลอย่างมากต่อสังคมการเมืองภายในของไต้หวัน โดยอัตลักษณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไต้หวันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในไต้หวันที่ทำให้เกิดกระบวนการสร้างประชาธิปไตย (democratization) ที่ความก้าวหน้าและต่อเนื่อง ตั้งแต่ ค.ศ. 1988 - 2018 นอกจากนี้ ประธานาธิบดีทุกคนของไต้หวันดำเนินนโยบายต่างประเทศ รวมถึงพฤติกรรมของไต้หวันซึ่งมีเป้าหมายในการขยายความร่วมมือกับประเทศต่างๆ และยกระดับสถานะของไต้หวันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ที่สำคัญคืออัตลักษณ์ของไต้หวันภายใต้หลักการจีนเดียว และการรักษาสถานะเดิมของไต้หวัน โดย

สถานะเดิม (status quo) เป็นวาทกรรมกระแสรอง (subordinate discourse) เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของไต้หวัน ที่ถูกใช้ทำทนายหลักการจีนเดียวที่เป็นวาทกรรมหลักซึ่งมีอิทธิพลต่อการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน

แนววิเคราะห์ของสำนักประกอบสร้างนิยมเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ ภายใต้สภาวะอนาธิปไตยสามารถเกิดขึ้นในวิวัฒนาการของความร่วมมือระหว่างรัฐต่างๆ ทั้งนี้ไต้หวันได้เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจ กล่าวคือการเปลี่ยนภาคการผลิตของประเทศจากอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นไปสู่อุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง ซึ่งมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน จนนำไปสู่การจัดตั้งความตกลงกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (ECFA) ในปี 2010 โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดตั้งกลไกเพื่อสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างช่องแคบไต้หวันให้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การบูรณาการทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นก็ไม่นำไปสู่การบูรณาการทางการเมืองระหว่างสองฝ่าย เพราะประชาชนคนรุ่นใหม่ในไต้หวันไม่ได้มีสำนึกถึงความผูกพันกับจีนแผ่นดินใหญ่ และได้ระบุว่าพวกเขาเป็นชาวไต้หวันไม่ใช่ชาวจีน ส่วนผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทยพบว่า การค้า การลงทุนและด้านแรงงานระหว่างสองฝ่ายเป็นไปในแนวทางที่ดีขึ้นตามลำดับจากนโยบายมุ่งใต้ใหม่ ตลอดจนมีความร่วมมือระหว่างกันในด้านอื่นๆ ได้แก่ การศึกษา การแพทย์และวัฒนธรรม รวมถึงความร่วมมือระหว่างประชาชน (people-to-people) ของทั้งสองประเทศ ผ่านการท่องเที่ยวและองค์การพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่กระชับแน่นมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ (1) ไต้หวันและไทยยังจะต้องพัฒนาความร่วมมือระหว่างกันทั้งในด้านที่เป็นกระแสหลักและที่เป็นกระแสรอง โดยการขยายความร่วมมือที่มีอยู่แล้วและริเริ่มความร่วมมือรูปแบบใหม่ๆ ที่จะเอื้อให้เกิดผลประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และ (2) ไต้หวันควรใช้อัตลักษณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในการสร้างความร่วมมือกับตัวแสดงในสังคมระหว่างประเทศในมิติต่างๆ อย่างสร้างสรรค์

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ทางการเมือง, อัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจ, ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ, ความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวัน – ไทย, สำนักประกอบสร้างนิยม

Research Title	The Change of Political and Economic Identity of Taiwan and the Effects on International Relations (1988 - 2018)
Researcher	Dr. Rungtip Jantanakul
Organization	Department of Public Administration, Faculty of Management Science, Silpakorn University
Year	2020

ABSTRACT

The two main objectives of this research are: (1) to study Taiwan's politics, with an analysis of the change of identity and interest of Taiwan from the Constructivist theory and (2) to study the effects of the change of Taiwan's identity on international relations between Taiwan and other countries, especially China and Thailand. This research is undergone through documentary research and in-depth interview, including descriptive analysis by using primary as well as secondary data. The results of the research can be summarized as follows:

Europeans, Qing dynasty, and Japan ruled Taiwan as a colony, respectively. Next, the Kuomintang (KMT) government under Chiang Kai-shek, representing the Republic of China (ROC), governed Taiwan. When KMT lost its seat in the United Nations to the People's Republic of China in 1971, states abandoned diplomatic relations with Taiwan continually, including USA. Meanwhile, the KMT government faced a lot of pressure from various groups to call for more liberality and democracy in Taiwan. Finally, Taiwan's political system has become democratic identity since 1988.

Ideational structure such as intersubjectively shared ideas, norms, and values of liberal democracy in international politics has influenced considerably on domestic politics in Taiwan. This Taiwanese political identity in the way of liberal democracy has occurred from

ongoing democratization between 1988 and 2018. All presidents have proceeded foreign policy to extend cooperation with many states and enhance its status in international community. Importantly, Taiwanese identity under one-China principle and sustainability of status quo of Taiwan as a subordinate discourse that has challenged one-China principle as a dominant discourse which influences on Taiwan's international politics.

The Constructivist view shows that the transformation of identities and interests under anarchy can occur in an evolution of cooperation among states. Obviously, Taiwan has changed its economic identity from labor intensive industries to technology intensive industries. This has affected Taiwan – China relations that caused the establishment Economic Cooperation Framework Agreement (ECFA) in 2010. ECFA aims to set a mechanism to develop Cross-Strait Economic Relations. However, developed economic integration cannot bring about political integration because Taiwan's new generation has identified themselves as Taiwanese, not Chinese. According to Taiwan – Thai relations, trade, investment, and labor under New Southbound Policy are advanced. Besides, other cooperation in education, medicine, and culture are well developed. For people-to-people, cooperation through tourism and NGOs are tightened.

Finally, the research proposes policy recommendations which include: (1) Taiwan and Thailand should develop both main-stream and sub-stream cooperation by extending existing cooperation as well as starting new cooperation to provide benefits for both in short and long term and (2) Taiwan should apply its political identity in the way of liberal democracy to make cooperation with other actors in international society creatively.

Keywords: Political identity, Economic identity, Cross-Strait Relations, Taiwan - Thai relations, Constructivism

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากรที่สนับสนุนการวิจัยโดยจัดสรรเงินกองทุนสนับสนุนการวิจัย นวัตกรรมและการสร้างสรรค์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปีงบประมาณ 2562 ให้กับผู้วิจัย และงานวิจัยครั้งนี้สามารถสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเมตตา ความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากบุคคลหลายท่าน รวมถึงหน่วยงานต่างๆ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.โคกริน เพ็ญเกษม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนศักดิ์ สายจำปา ที่ได้ให้ความกรุณาและใส่ใจเป็นอย่างมากในการให้คำปรึกษาที่มีคุณค่า และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการเขียนงานวิจัยครั้งนี้

งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นจากข้อมูลและข้อเสนอแนะในบางประเด็นที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง โดยได้รับความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ของรองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล รองศาสตราจารย์ วรศักดิ์ มัทธโนบล รองศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สุวคันธ์ Boris C.K. Chang (จากเงินกู้), รักษาการแทนผู้อำนวยการฝ่ายการเมือง (Acting Director Political Division) และ Jason Hsu (เจสัน ฮวี่), ผู้อำนวยการฝ่ายการค้า สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย (Taipei Economic & Cultural Office in Thailand) และ Professor Dr. Shangmao Chen, Professor of Department of Public Affairs and Director of Southbound Policy Office, Fo Guang University, Taiwan ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านเหล่านี้เป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ดร.ปริญญา นवलเปียน (พีป๊อป) ที่ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันมีคุณค่ายิ่ง รวมถึงการสละเวลาในการแลกเปลี่ยนอย่างเต็มที่ตลอดช่วงเวลาหนึ่งปี ทำให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอขอบคุณคุณคุณภัสรารวรรณ มากมิตร (ปิ๊ก) รวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร และสำนักงานวิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี ทุกท่านที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ด้วยไมตรีจิตตลอดมา

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เต็มใจในการให้บริการและช่วยเหลือในการค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ เป็นอย่างดี ตลอดจนขอขอบคุณน้องหนู ร้านถ่ายเอกสารประจำห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ยินดีให้บริการช่วยเหลืองานเอกสารและหนังสือ โดยเฉพาะงานเร่งด่วนเป็นอย่างดีเสมอมา

อาจารย์ ดร.รุ่งทิพย์ จันทรธนะกุล

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

6 สิงหาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	3
1.3 คำถามของงานวิจัย	3
1.4 สมมติฐาน	3
1.5 กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย	4
1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
1.7 ขอบเขตของการศึกษา	14
1.8 วิธีดำเนินการวิจัย	14
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	15
1.10 นิยามศัพท์เฉพาะ	16
บทที่ 2 ภูมิหลังทางการเมืองของไต้หวัน	17
2.1 อัตลักษณ์ของไต้หวันก่อนปี 1945	17
2.1.1 ภูมิประเทศของไต้หวัน	17
2.1.2 เชื้อชาติ	17
2.1.3 การแทรกแซงการปกครองของต่างชาติ	19
2.2 อัตลักษณ์ของไต้หวันระหว่างปี 1945 – 1970	23
2.3 วิฤติอัตลักษณ์ของไต้หวันระหว่างปี 1971 – 1987	28
2.4 สรุป	33

บทที่ 3	อัตลักษณ์ทางการเมืองของไต้หวัน (ค.ศ. 1988 – 2018)	34
3.1	การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการสร้างอัตลักษณ์ทางการเมือง	34
3.1.1	การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 1996 และการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 1998	37
3.1.2	การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 2000 และการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2001	39
3.1.3	การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2004	41
3.1.4	การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2008	42
3.1.5	การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2012	42
3.1.6	การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2016	43
3.2	สถานะของไต้หวันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ	45
3.2.1	นโยบายต่างประเทศและพฤติกรรมของไต้หวัน	46
3.2.2	อัตลักษณ์ของไต้หวันภายใต้หลักการจีนเดียว	52
3.2.3	แนวคิดเรื่องสถานะเดิมของไต้หวัน	61
3.3	สรุป	66
บทที่ 4	อัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจของไต้หวัน	68
4.1	การเปลี่ยนแปลงสู่เศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ของไต้หวัน	68
4.2	ความร่วมมือของไต้หวันกับจีน	75
4.2.1	ความร่วมมือของไต้หวันกับจีนก่อนปี 2010	76
4.2.2	ความร่วมมือของไต้หวันกับจีนตั้งแต่ปี 2010 -2019	83
4.3	ความร่วมมือของไต้หวันกับไทย	89
4.3.1	ความร่วมมือที่เป็นกระแสหลัก	89
4.3.2	ความร่วมมือที่เป็นกระแสรอง	106
4.4	สรุป	112
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	114
5.1	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจ	115
	ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน	
5.1.1	การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน	116
5.1.1.1	การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางการเมือง	116

5.1.1.2 การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ	119
5.2 ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน	120
5.2.1 ความร่วมมือของไต้หวันกับจีนก่อนปี 2010	120
5.2.2 ความร่วมมือของไต้หวันกับจีน ตั้งแต่ปี 2010 ถึงปัจจุบัน	122
5.3 ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทย	123
5.3.1 ความร่วมมือที่เป็นกระแสหลัก	124
5.3.2 ความร่วมมือที่เป็นกระแสรอง	126
5.4 ข้อเสนอแนะ	126
5.4.1 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย	127
5.4.2 ข้อเสนอแนะทางวิชาการต่อการศึกษาคั้งต่อไป	127
บรรณานุกรม	128
ภาคผนวก แบบสัมภาษณ์	148
ประวัติผู้วิจัย	151

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 หลักการในทฤษฎีของสำนักประกอบสร้างนิยม	8
3.1 อัตลักษณ์ของผู้คนในไต้หวันจากการสำรวจ ตั้งแต่ปี 1994 – 2019	40
3.2 สัดส่วนที่นิ่งในสถานิติบัญญัติของพรรคการเมืองในไต้หวัน ตั้งแต่ปี 1995 – 2016	44
3.3 จำนวนประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันระหว่างปี 2010 – 2019	49
4.1 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับจีน ในช่วงปี 1991 – 2009	83
4.2 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับจีน ในช่วงปี 2010 – 2018	85
4.3 มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในไทยและประเทศอื่นในอาเซียน ระหว่างปี 1988 – 1997	92
4.4 มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในไทยและประเทศอื่นในอาเซียน ระหว่างปี 2002 – 2007	93
4.5 มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในไทยและประเทศอื่นในอาเซียน ระหว่างปี 2008 – 2015	94
4.6 มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในไทยและประเทศอื่นในอาเซียน ระหว่างปี 2016 – 2019	98
4.7 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับไทย ในช่วงปี 1988 – 2000	100
4.8 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับไทย ในช่วงปี 2000 – 2007	101
4.9 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับไทย ในช่วงปี 2008 – 2015	102
4.10 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับไทย ในช่วงปี 2016 – 2018	103
4.11 แรงงานต่างชาติในภาคอุตสาหกรรมการผลิตของไต้หวัน ระหว่างปี 2004 – 2019	105
4.12 แรงงานต่างชาติในภาคสวัสดิการสังคมของไต้หวัน ระหว่างปี 2004 – 2019	105
4.13 วัตถุประสงค์ในการเดินทางของคนไทยไปไต้หวัน ระหว่างปี 2008 – 2018	110

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
4.1 แสดงมูลค่าการลงทุนของไต้หวันในจีน ระหว่างปี 1991 – 1999	80
4.2 แสดงมูลค่าการลงทุนของไต้หวันในจีน ระหว่างปี 2000 – 2009	81
4.3 แสดงมูลค่าการลงทุนของไต้หวันในจีน ระหว่างปี 2010 – 2019	86

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ไต้หวันเป็นประเทศที่มีปัญหาด้านการเมืองระหว่างประเทศที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์อันไม่แน่นอนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเกี่ยวกับสถานะความเป็นรัฐของไต้หวัน ได้นำมาซึ่งคำอธิบายที่หลากหลายของนักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมาเป็นเวลานานหลายทศวรรษ และการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของไต้หวันมีความน่าสนใจมากขึ้นในปัจจุบัน สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งคือจีนกำลังมีบทบาทอย่างมากในทางการเมืองระหว่างประเทศ และปัจจัยจากการดำเนินนโยบายจีนเดียว (one China policy) ของจีนได้ส่งผลกระทบต่อการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน (Friedman, 2006) เนื่องจากไต้หวันมีอัตลักษณ์แห่งชาติอย่างเป็นทางการคือสาธารณรัฐจีน (Republic of China: ROC) ที่มีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์การเมืองของจีนตั้งแต่สมัยการปฏิวัติจีนเมื่อปี 1911 และรัฐบาล “ก๊กมินตั๋ง” (Kuomintang: KMT) หรือคณะชาติได้แพ้สงครามให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์ที่ปกครองจีนในปัจจุบัน แม้ว่าหลังจากรัฐบาลก๊กมินตั๋งหลบหนีมาสู่เกาะไต้หวันเมื่อปี 1949 ประเทศต่างๆ จำนวนมากยังคงรับรองความเป็นรัฐของไต้หวัน แต่ไต้หวันต้องประสบปัญหาทางอัตลักษณ์อย่างมากเมื่อได้สูญเสียฐานะตัวแทนชาวจีนในองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ให้กับสาธารณรัฐประชาชนจีน (The People’s Republic of China: PRC) เมื่อปี 1971 (Davison, 2003, p. 96) สหรัฐซึ่งเป็นมหาอำนาจฝ่ายโลกเสรีที่ให้การรับรองไต้หวัน ได้เปลี่ยนมามีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนและยอมรับนโยบายจีนเดียวของจีนเมื่อปี 1979 ขณะที่รัฐบาลจีนถือว่าไต้หวันเป็นมณฑลหนึ่งของจีน แต่ในทางพฤตินัยนั้นไต้หวันยังมีการบริหารประเทศแยกต่างหากจากรัฐบาลจีนบนแผ่นดินใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะที่ถือว่าไต้หวันไม่มีลักษณะเป็นรัฐเอกราชในทางนิตินัย แต่ถือเป็นรัฐเอกราชในทางพฤตินัยทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจอีกแนวทางหนึ่งด้วย (Huang & James, 2014)

อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันยังคงได้รับการถกเถียงกันอย่างมากในปัจจุบัน โดยนักวิชาการที่เชี่ยวชาญเรื่องไต้หวันอย่าง Copper (2009) อธิบายว่ารัฐต่างๆ มีความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของไต้หวันแตกต่างกันสองมุมมอง มุมมองแรกคือรัฐที่ยอมรับนโยบายจีนเดียว ซึ่งถือว่าไต้หวันเป็นมณฑลหนึ่งของจีน และอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลจีนที่ปักกิ่ง อีกมุมมองมาจากรัฐที่ปฏิเสธนโยบายจีนเดียว ซึ่งถือว่าไต้หวันมีอัตลักษณ์ที่เป็นเอกราช มีอัตลักษณ์แห่งชาติอย่างชัดเจน และมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของตนเองซึ่งแยกขาดออกจากอิทธิพลของจีนแผ่นดินใหญ่ นอกจากนี้ปัญหาอัตลักษณ์ของไต้หวันเป็นกรณีหนึ่งที่ยืนยันคำอธิบายของนักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ยึดถือในหลักการยอมรับจากภายนอกเกี่ยวกับความเป็นรัฐ โดยมีหลักการชี้ขาดว่าดินแดนนั้น

ได้รับการยอมรับจากมหาอำนาจส่วนใหญ่หรือไม่ และดินแดนนั้นจะต้องได้รับการรับรองจากองค์การสหประชาชาติ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของความเป็นรัฐโดยสมบูรณ์ในปัจจุบัน (วิลคินสัน, 2007/2557)

แม้ว่าสถานะความเป็นรัฐของไต้หวันไม่ได้รับการยอมรับจากมหาอำนาจใดๆ และไม่ได้รับการรับรองจากองค์การสหประชาชาติมาตั้งแต่ปี 1971 แต่ไต้หวันยังมีบทบาทในทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยบทบาทดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันในช่วงเวลาต่างๆ ดังจะเห็นได้ว่าไต้หวันมีส่วนร่วมในองค์การระหว่างประเทศ เช่น มีสถานะเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) เมื่อปี 2002 และมีสถานะเป็นผู้สังเกตการณ์ในองค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) โดยได้รับเชิญให้ร่วมประชุมในสมัชชาอนามัยโลก (World Health Assembly: WHA) เมื่อปี 2009 (Winkler, 2011) แต่ต่อมาสถานะในองค์การอนามัยโลกของไต้หวันมีความไม่แน่นอน เนื่องจากไม่ได้รับเชิญให้ร่วมประชุมในสมัชชาอนามัยโลกตั้งแต่ปี 2017 (ทักษิณา ช่างแก้ว, 2561) นอกจากนี้ ในปี 2017 ไต้หวันมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับ 20 ประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศเล็กๆ ส่วนประเทศไทยกับชาติสมาชิกอาเซียนและประเทศอื่นๆ รวม 46 ประเทศ มีความสัมพันธ์อันดีกับไต้หวันในมิติทางเศรษฐกิจและสังคมโดยที่ไม่ได้รับการรับรองความเป็นรัฐของไต้หวันแต่อย่างใด (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2560, น. 16; “Taiwan down to 20 allies,” 2017) แต่ในปี 2019 จีนเร่งดำเนินยุทธศาสตร์ลดพื้นที่ระหว่างประเทศของไต้หวัน ส่งผลให้รัฐบาลไต้หวันมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับชาติต่างๆ เหลือเพียง 15 ชาติเท่านั้น ซึ่งล่าสุดไต้หวันได้ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับหมู่เกาะโซโลมอน (the Solomon Islands) และประเทศคิริบาส (Kiribati) (Aspinwall, 2019)

การศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกรณีไต้หวันในอดีตที่ผ่านมามีมุมมองทางทฤษฎีที่หลากหลาย โดยการศึกษาครั้งนี้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์การเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน และผลกระทบของการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทยจากมุมมองของทฤษฎีในสำนักประกอบสร้างนิยม (constructivism) ซึ่งจะทำให้สามารถทำความเข้าใจการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันในปัจจุบันและผลกระทบด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี เนื่องจากกิจการระหว่างประเทศของไต้หวันมีพัฒนาการไปตามการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์และผลประโยชน์แห่งชาติตามลำดับ กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันเกิดขึ้นในบริบทภายในและภายนอกประเทศ ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 ถึง 2000 ไต้หวันมีการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งการบูรณาการทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นจะเพิ่มโอกาสให้เกิดการบูรณาการทางการเมืองด้วยเช่นกัน ทำให้มีการตื่นตัวของชาวไต้หวันในการนิยามตัวเองว่าเป็นชาวไต้หวัน (Taiwanese) และเกิดความต้องการให้เรียกชื่อประเทศว่า “ไต้หวัน” แทนสาธารณรัฐจีน (Bristow, 2002)

กระแสนิยมความเป็นไต้หวันเป็นอัตลักษณ์ที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเมืองภายในของไต้หวัน และมีอิทธิพลต่อการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน กระแสนิยมความเป็นไต้หวันได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย (Lee Teng-hui) ซึ่งเป็นประธานาธิบดีคนแรกที่เกิดในไต้หวันและ

เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีเมื่อปี 1988 ในปัจจุบันประธานาธิบดีไช่อิงเหวิน (Tsai Ing-wen) ได้ดำเนินนโยบายหลักคือการถือว่าไต้หวันเป็นประเทศเอกราช และผลจากนโยบายดังกล่าวทำให้ไต้หวันดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สำคัญคือการผลักดัน “นโยบายมุ่งใต้ใหม่” (New Southbound Policy) ในปี 2017 ซึ่งมุ่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดในทางเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลุ่มประเทศในเอเชียใต้ ตลอดจนออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ (Ngeow, 2017; Yu, 2017)

การเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของไต้หวันย่อมส่งผลกระทบต่อการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ขณะที่การศึกษาการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันจากมุมมองของสำนักประกอบสร้างนิยม มีความจำเป็นต่อการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน ซึ่งมีผลต่อรูปแบบของการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันและแนวโน้มต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อไปด้วย

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเมืองของไต้หวัน โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันจากมุมมองของทฤษฎีในสำนักประกอบสร้างนิยม
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ของไต้หวันที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับจีน รวมทั้งต่อประเทศไทย

1.3 คำถามของงานวิจัย

1. อานำเอาทฤษฎีในสำนักประกอบสร้างนิยมมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการเมืองและเศรษฐกิจ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันอย่างไร
2. การเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ของไต้หวันมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับจีนอย่างไร และมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทยอย่างไร

1.4 สมมติฐาน

1. การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางการเมืองของไต้หวันส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน
2. การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของไต้หวันส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน
3. การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางการเมืองของไต้หวันส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทย
4. การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของไต้หวันส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทย

1.5 กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสำนักประกอบสร้างนิยม (constructivism) โดยสำนักประกอบสร้างนิยมถือเป็นทฤษฎีกระแสรองที่มีบทบาทไม่น้อยกว่าทฤษฎีกระแสหลักที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมาเป็นเวลานาน (วรารักษ์ เกลิมพันธุ์ศักดิ์, 2560; Adler, 2012; Shannon, 2012) สำนักประกอบสร้างนิยมเป็นแนวคิดสายกลางและมักถูกเรียกว่า “กลุ่มนักลัทธิที่นิยมสะท้อนภาพ” (reflectivist) หรือนักสัมพัทธนิยม (relativist) (Zehfuss, 2002) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิพากษ์ของสำนักแฟรงก์เฟิร์ต (Frankfurt School) ของเยอรมนี โดยสำนักประกอบสร้างนิยมมีฐานคิดหลักว่าความเข้าใจเกี่ยวกับโลกเป็นผลจากการประกอบสร้างของปัจเจกบุคคล และสังคม และให้ความสำคัญกับความคิดที่หล่อหลอมความเชื่อในสิ่งต่างๆ ที่ส่งผลต่อการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในมุมมองใหม่ๆ ด้วย (Kegley & Blanton, 2013, p. 35) ในปัจจุบันนักประกอบสร้างนิยมได้นำเสนอมุมมองที่แตกต่างกันไป บางกลุ่มให้ความสำคัญกับปทัสถานและอัตลักษณ์ของการประกอบสร้างความจริง และบางกลุ่มให้ความสนใจกับปทัสถานและพฤติกรรมของตัวแสดงเป็นสำคัญ โดยมุมมองได้นำไปสู่แนวทางการศึกษาต่างๆ เช่น การสร้างประชาคมที่สัมพันธ์กับประเด็นความมั่นคง การประกอบสร้างผลประโยชน์แห่งชาติ ตลอดจนการวิเคราะห์เกมส์ทางภาษา เป็นต้น (Zehfuss, 2002, pp. 8-9)

สำนักประกอบสร้างนิยมมีบทบาทในการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เมื่อ Nicholas Onuf ได้นำเสนอแนวคิดไว้ในหนังสือ “World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations” (1989) แต่แนวคิดของเขายังไม่เป็นที่แพร่หลายในขณะนั้น (Zehfuss, 2002, p. 11) ต่อมาทฤษฎีของสำนักประกอบสร้างนิยมได้รับความสนใจอย่างมาก เมื่อ Alexander Wendt ได้เผยแพร่บทความชื่อ “Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics” (1992) โดย Wendt ทำทลายสมมติฐานของสำนักสังคมนิยมใหม่ (neorealism) หรืออาจเรียกว่าสำนักสังคมนิยมเชิงโครงสร้าง (structural realism) ของ Kenneth Waltz ที่นำเสนอไว้ใน “Anarchic Orders and Balances of Power” ซึ่งเป็นบทหนึ่งของหนังสือ “Theory of International Politics” (1979) สารสำคัญของบทความนี้คือนำเสนอว่าการเมืองระหว่างประเทศเป็นอนาธิปไตย (anarchy) ซึ่ง Waltz มองว่าระบบระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตยทำให้ความร่วมมือเกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากรัฐหนึ่งย่อมกังวลว่าความร่วมมือจะทำให้รัฐอื่นได้รับผลประโยชน์มากกว่า และรัฐหนึ่งยังกังวลว่า จะต้องพึ่งพิงรัฐอื่นหากมีความร่วมมือทางการค้าและบริการ (Waltz, 1979, pp. 105-106)

Waltz เสนอว่าพฤติกรรมของรัฐถูกกำหนดโดยโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยโครงสร้างที่เป็นอนาธิปไตยทำให้รัฐแสดงพฤติกรรมไปในทางเดียวกัน นั่นคือรัฐต้องพึ่งตนเอง (self-help) ซึ่งเป็นสิ่งประกันความปลอดภัยของรัฐในระบบระหว่างประเทศ Waltz เห็นว่ารัฐต่างๆ ไม่ต้องการแสวงหาอำนาจขั้นสูงสุด แต่ต้องการรักษาสถานภาพที่มีอยู่ในระบบนี้ต่อไปเท่านั้น (Waltz, 1979, p. 126) ในการนี้รัฐจะต้องขยายขีดความสามารถในด้านต่างๆ (capabilities) โดยดำเนินการทั้งภายในประเทศและ

ภายนอกประเทศ สำหรับการดำเนินการภายในประเทศ คือ การเพิ่มขีดความสามารถทางการทหารและเศรษฐกิจ รวมทั้งพัฒนายุทธศาสตร์ให้เหมาะสม สำหรับการดำเนินการภายนอกประเทศ คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งและขยายความร่วมมือกับพันธมิตร หรือทำให้ฝ่ายตรงข้ามอ่อนแอลง หลักการสำคัญอีกประการของสำนักสังคมนิยมใหม่ คือ การกระจายขีดความสามารถ (distribution of capabilities) ระหว่างรัฐต่างๆ มีอยู่ในโครงสร้างของการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตย ซึ่งการกระจายขีดความสามารถจะนำไปสู่ระบบดุลแห่งอำนาจ (balance of power) ด้วยเหตุนี้ดุลแห่งอำนาจจึงเป็นผลจากโครงสร้างของการเมืองระหว่างประเทศไม่ได้เกิดจากความตั้งใจของรัฐ (Waltz, 1979, p. 118) ซึ่ง Waltz เห็นว่าดุลแห่งอำนาจเกิดขึ้นเมื่อมีแนวร่วมสองฝ่าย (two coalitions) อยู่ในระบบระหว่างประเทศ หากรัฐต่างๆ จะเลือกได้ก็จะเลือกแนวร่วมที่อ่อนแอ โดยจะหลีกเลี่ยงภัยคุกคามในฝ่ายที่เข้มแข็งกว่า (Waltz, 1979, p. 127) อีกทั้ง Waltz เชื่อว่าทฤษฎีดุลแห่งอำนาจเปรียบเสมือนตลาดในระบบเศรษฐกิจที่เกิดจากการกระทำและปฏิสัมพันธ์ในโครงสร้าง หรือเป็นทฤษฎีที่ให้ความสนใจกับพฤติกรรมของตัวแสดงต่างๆ (Waltz, 1979, p. 118)¹

Wendt ได้แย้งว่าอนาธิปไตยไม่ใช่สภาพจริงของการเมืองระหว่างประเทศ แต่อนาธิปไตยเป็นสิ่งที่รัฐต่างๆ ทำให้เกิดขึ้น ส่วนการพึ่งตนเอง (self-help) และการเมืองเชิงอำนาจ (power politics) เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมภายในสภาวะอนาธิปไตย นอกจากนี้ Wendt ได้นำเสนอแนวคิดที่โต้แย้งคำอธิบายเรื่องอนาธิปไตยและการเมืองเชิงอำนาจของ Waltz ไว้ 3 ประการ ได้แก่ (1) แสดงให้เห็นการคลี่คลายแนวคิดการพึ่งตนเองและอนาธิปไตย โดยโต้แย้งว่าแนวคิดอัตประโยชน์ (self-interested) ที่เกี่ยวกับความมั่นคงไม่ได้เป็นผลมาจากอนาธิปไตย (not a constitutive property of anarchy) (2) ข้อเสนอว่าการพึ่งตนเองและการแข่งขันในทางการเมืองเชิงอำนาจอาจเกิดขึ้นจากกระบวนการในทางปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่างๆ ในบริบทของอนาธิปไตย (โดยอนาธิปไตยเพียงเปิดช่องเปิดโอกาสให้) และ (3) เสนอว่าความคิดที่เกิดจากการโต้แย้งคำอธิบายของสำนักสังคมนิยมใหม่ในสองประการข้างต้นส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ (identity-formation) ในการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตยแบบต่างๆ ขึ้น (1992, p. 396)

ในประเด็นเกี่ยวกับอนาธิปไตย การพึ่งตนเอง และความรู้เชิงอัตวิสัยร่วม (intersubjective knowledge) นั้น Wendt เห็นว่าแนวคิดเชิงโครงสร้างของ Waltz โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่องอนาธิปไตยและการกระจายขีดความสามารถที่จะนำไปสู่ดุลแห่งอำนาจยังไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมของรัฐได้อย่างเพียงพอ ดังนั้นจึงต้องอาศัยสมมติฐานเกี่ยวกับอัตลักษณ์และผลประโยชน์เข้าไปในการศึกษาโครงสร้างของการเมืองระหว่างประเทศด้วย เพื่อให้สามารถเข้าถึงพลวัตของอนาธิปไตย และต้องถือว่าการพึ่งตนเองเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับความรู้เชิงอัตวิสัยร่วม ไม่ใช่เป็นผลจากโครงสร้างในสภาวะอนาธิปไตย ซึ่งเป็นไปตามหลักการของทฤษฎีประกอบสร้างทางสังคมที่ว่ามนุษย์กระทำการต่อวัตถุต่างๆ

¹ โดย Waltz เห็นว่าประเทศมหาอำนาจมีบทบาทในการสร้างดุลแห่งอำนาจ ในระบบสองขั้วอำนาจ รัฐจะถ่วงดุลกันด้วยการกำลังทางทหาร และในระบบหลายขั้วอำนาจ รัฐจะถ่วงดุลด้วยการแสวงหาพันธมิตร

(objects) ตามความหมายที่วัตต์นันั้นได้รับ (1992, pp. 395-396) โดย Wendt อธิบายว่าตัวแสดงต่างๆ รวมทั้งรัฐมีอัตลักษณ์ตามการให้ความหมายผ่านความรู้เชิงอัตวิสัยร่วมในสังคมนระหว่างประเทศ โดยรัฐแตกต่างจากตัวแสดงอื่นๆ ที่อาจมีหลายอัตลักษณ์ในเวลาเดียวกันก็ได้ ส่วนผลประโยชน์ก็เป็นเรื่องของ การให้ความหมายเช่นเดียวกัน แต่ผลประโยชน์เป็นสิ่งที่ตัวแสดงกำหนดขึ้น โดยผลประโยชน์จะขึ้นอยู่กับอัตลักษณ์หรืออัตลักษณ์เป็นที่มาของผลประโยชน์ที่กำหนดขึ้น (1992, pp. 397-398) สำหรับการพึ่งตนเอง ถือเป็นสถาบันในรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนถึงความคิดของตัวแสดงต่างๆ และการพึ่งตนเองมีโครงสร้างของอัตลักษณ์และผลประโยชน์อย่างหนึ่งคือเป็นสถาบันที่อยู่ในอนาธิปไตย ซึ่งการก่อรูปของอัตลักษณ์ในสภาวะดังกล่าวคือการที่ตัวแสดงหรือรัฐตระหนักในความมั่นคงของตนเอง (1992, p. 399)

ขณะที่ Waltz อธิบายว่าโครงสร้างของการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตยทำให้รัฐมีพฤติกรรมในเชิงเห็นแก่ตัว (egoist) Wendt เชื่อว่าการกระทำเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ โดยกระบวนการ ให้ความหมาย การตีความ และการตอบสนอง นำมาซึ่งการกระทำทางสังคม (social act) ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความหมายเชิงอัตวิสัยร่วมระหว่างตัวแสดงต่างๆ และทำให้เกิดความคาดหวัง (expectation) ในเชิงลบกับอีกฝ่าย ซึ่งเป็นที่มาของพฤติกรรมของตัวแสดง การพึ่งตนเองเกิดจากความ รู้สึกว่าอีกฝ่ายกำลังคุกคามต่อการมีอยู่ของตนเองจนสร้างการคาดการณ์ว่าอีกฝ่ายไม่น่าไว้ใจ ดังนั้นการแข่งขันหรือการเห็นแก่ตัวจึงเป็นอัตลักษณ์ที่มาจากการตระหนักเรื่องความไม่มั่นคงในการเมืองระหว่างประเทศ (1992, pp. 405, 407) โดย Wendt เชื่อว่ามุมมองเรื่องที่รัฐต่างๆ เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนตัวถูกให้ความหมายผ่านการอธิบายซ้ำ ซึ่งอัตลักษณ์ของรัฐอาจเปลี่ยนแปลงได้ อีกทั้งปทัสถานต่างๆ จะมีส่วนกำหนดสถานการณ์ที่จะมีผลต่อแนวทางปฏิบัติในทางระหว่างประเทศอย่างมีนัยสำคัญ (Kegley & Blanton, 2013, pp. 3-4)

นอกจากนั้น Wendt ยืนยันว่าอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของรัฐในการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตยย่อมถูกเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยในระดับปัจเจก ปัจจัยภายในประเทศ ปัจจัยเชิงระบบ หรือปัจจัยข้ามชาติ (1992, p. 424) โดยการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ภายใต้สภาวะอนาธิปไตยสามารถเกิดขึ้นใน 3 วิธีทาง คือ ในทางสถาบันแห่งอำนาจอธิปไตย ในวิวัฒนาการของความร่วมมือ และการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์แบบเห็นแก่ตัวไปสู่อัตลักษณ์ร่วมกันของกลุ่ม (Wendt, 1992, p. 395) ดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ในทางสถาบันแห่งอำนาจอธิปไตย โดย Wendt กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ในทางสถาบันแห่งอำนาจอธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเรื่องความมั่นคงของรัฐ โดยเสนอมุมมองแบบประกอบสร้างนิยมที่มีต่อเรื่องนี้ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นสถาบันที่ขึ้นอยู่กับความรู้/ความเข้าใจเชิงอัตวิสัยร่วมและการคาดการณ์ อีกทั้งอำนาจอธิปไตยยังขึ้นอยู่กับมีอยู่ของผู้อื่น (the other) โดยการรับรู้และความคาดหวังไม่เพียงแต่ทำให้เกิดรัฐที่เรียกว่ารัฐอธิปไตยขึ้นมาเท่านั้น หากยังทำให้เกิดชุมชนที่มีอัตลักษณ์ซึ่งยอมรับร่วมกันในสิทธิของแต่ละฝ่ายในการใช้อำนาจทางการเมืองภายในดินแดนหนึ่ง (Wendt, 1992, p. 412) ซึ่งนี่เป็นปทัสถานเรื่องอำนาจอธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการต่างๆ ที่กำหนดขึ้นตามแบบ “Hobbesian state of nature” โดย

Wendt ตั้งข้อสังเกตว่าความเข้าใจเชิงอัตวิสัยร่วมดังกล่าวอาจให้ความหมายใหม่เกี่ยวกับอำนาจและความมั่นคงของรัฐในการเมืองระหว่างประเทศได้ ซึ่งจะทำให้รัฐลดความกังวลเรื่องความอยู่รอดและอำนาจเชิงสัมพัทธ์ในระยะสั้น กระทั่งเกิดการเปลี่ยนผ่านของเรื่องอื่นต่อไป ซึ่ง Wendt มองว่าชาติมหาอำนาจอาจเผชิญกับความยุ่งยากในการเปลี่ยนแปลงเรื่องนี้หากเปรียบเทียบกับรัฐเล็กๆ ที่เรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับความมั่นคงได้มากกว่า ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่าเรื่องทางอำนาจจะถูกแยกออกจากการเมืองระหว่างประเทศ เนื่องจากรัฐต่างๆ อาจถูกคุกคามจากรัฐอื่นที่ไม่ยอมรับในอำนาจอธิปไตยของตน แต่โดยส่วนมากนั้นการคุกคามในทำนองนี้เกิดขึ้นในทางเกมแห่งอำนาจอธิปไตย (sovereignty game) (Wendt, 1992, p. 415)

(2) การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ในทางความร่วมมือ ซึ่ง Wendt อธิบายถึงมุมมองเกี่ยวกับความร่วมมือของสำนักประกอบสร้างนิยมว่าให้ความสนใจกับพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์และผลประโยชน์ กระบวนการสร้างสถาบันเป็นหนึ่งในความเข้าใจใหม่ๆ เกี่ยวกับตัวตนและผู้อื่น รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ใหม่และการกำหนดพฤติกรรมของตัวแสดงอื่นๆ แม้ว่าโดยไม่ตั้งใจก็ตาม กระบวนการที่รัฐหรือตัวแสดงที่เห็นแก่ตัวเรียนรู้ที่จะสร้างความร่วมมือ ซึ่งอาจเกิดขึ้นในระหว่างที่เกิดกระบวนการรื้อสร้างผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวกับปัฏสถานทางสังคม ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวอาจเปลี่ยนแปลงการพึ่งพาเชิงบวก (positive interdependence) ในทางผลลัพธ์ไปสู่บรรทัดประโยชน์หรือองค์การผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ภายใต้ปัฏสถานที่จะต่อต้านการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นผลจากการผูกมัดต่ออัตลักษณ์และผลประโยชน์ที่มีอยู่ ซึ่งสำนักประกอบสร้างนิยมถือว่าปัญหาด้านความร่วมมือเป็นเรื่องของการรับรู้มากกว่าพฤติกรรมของตัวแสดง แม้ว่าเหตุผลเรื่องความเห็นแก่ตัวจะเป็นอุปสรรคของความร่วมมือ แต่กระบวนการของความร่วมมือนั้นจะให้ความหมายใหม่แก่เหตุผลดังกล่าว โดยการรื้อสร้างอัตลักษณ์และผลประโยชน์ในทางความรู้เชิงอัตวิสัยร่วมและข้อผูกพันขึ้นใหม่ ดังเห็นได้จากความร่วมมืออันยาวนานของประเทศในยุโรปได้สร้างอัตลักษณ์ของยุโรปขึ้นใหม่และมีผลต่อนิยามเรื่องผลประโยชน์ของรัฐต่างๆ ด้วย (Wendt, 1992, p. 417)

(3) การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์แบบเห็นแก่ตัวไปสู่อัตลักษณ์ร่วมกันของกลุ่ม คือการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ที่อยู่ในระบบความมั่นคงเชิงความขัดแย้ง (competitive security systems) ไปสู่ความร่วมมืออย่างแท้จริงต้องอาศัยขั้นตอนต่างๆ 4 ประการ ได้แก่ 1) การล่มสลายของฉันทามติที่ผูกพันอัตลักษณ์เดิม 2) การล่มสลายของฉันทามติทำให้เกิดการตั้งคำถามในเชิงวิพากษ์ต่อความคิดเกี่ยวกับตัวตนและผู้อื่นในแบบเดิม อันจะนำไปสู่การอธิบายเรื่องดังกล่าวในมุมมองใหม่ 3) จาก การเปลี่ยนแปลงในระดับความคิดเกี่ยวกับตัวตนและผู้อื่น จะต้องผ่านขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของผู้อื่นเพื่อให้ระบบของความสัมพันธ์มีความยั่งยืน ตามตรรกะของทฤษฎีการสร้างอัตลักษณ์ที่ว่าอัตลักษณ์ของผู้อื่น (alter) เกิดจากการปฏิบัติของตนเอง (ego) และการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติของตนเองจะมีผลในการเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับตัวเองของผู้อื่น 4) ระบบความมั่นคงเชิงความขัดแย้งที่คงอยู่จากการปฏิบัติที่สร้างความไม่มั่นคงและความไม่เชื่อมั่น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติจะทำให้

รัฐอื่นเกิดความเชื่อมั่นได้ว่ามีรัฐที่จะไม่เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐต่างๆ การเปลี่ยนแปลงระบบความมั่นคงเชิงความขัดแย้งจึงไม่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำฝ่ายเดียว แต่จำเป็นต้องได้รับการสนองตอบจากฝ่ายอื่นด้วย หากเป็นเช่นนั้นก็จะสร้างสถาบันในทางความร่วมมือขึ้นแทนที่ความสัมพันธ์ในเชิงความขัดแย้ง การปฏิบัติในแนวทางนี้จึงส่งเสริมอัตวิสัยร่วมที่เป็นรากฐานของการสร้างอัตลักษณ์และผลประโยชน์รูปแบบใหม่ได้ (Wendt, 1992, pp. 420-422)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสำนักประกอบสร้างนิยมมีลักษณะเด่นที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) สำนักประกอบสร้างนิยมเชื่อว่าการเมืองระหว่างประเทศถูกชี้นำจากความคิดเชิงอัตวิสัยร่วม ปทัสถาน และค่านิยมที่ตัวแสดงยึดถือ การที่สำนักประกอบสร้างนิยมเน้นไปที่อัตวิสัยร่วมของความรู้ เพราะให้ความสนใจกับลักษณะทางสังคมของมนุษย์ ส่วนบทบาทของความคิดร่วมถือเป็นโครงสร้างทางความคิด (ideational structure) ที่ผลักดันและหล่อหลอมพฤติกรรมของตัวแสดง (2) โครงสร้างทางความคิดคือการประกอบสร้างอย่างหนึ่ง ทำให้ตัวแสดงให้คำจำกัดความใหม่เกี่ยวกับผลประโยชน์และอัตลักษณ์ของตนเอง โดยเป็นการกระทำทางสังคมในกระบวนการของปฏิสัมพันธ์ ซึ่งถือว่าผลประโยชน์และอัตลักษณ์ที่แน่นอนมีเพื่อแยกจากอิทธิพลของอำนาจและสถาบันระหว่างประเทศ สำนักประกอบสร้างนิยมให้ความสนใจกับการที่โครงสร้างทางความคิดมีผลต่อการอธิบายตนเองของตัวแสดง ซึ่งเกี่ยวกับสถานะว่าพวกเขาเป็นใคร (who they are) ตลอดจนเป้าหมาย และบทบาทที่เชื่อว่าควรแสดงออกหรือกระทำการ และ (3) โครงสร้างทางความคิดและตัวแสดงมีบทบาทในการสร้างและกำหนดซึ่งกันและกัน โดยโครงสร้างทางความคิดสร้างตัวแสดงทั้งในทางผลประโยชน์และอัตลักษณ์ ในอีกทางหนึ่งนั้นโครงสร้างก็ถูกผลิตและผลิตซ้ำ รวมทั้งปรับเปลี่ยนโดยปฏิบัติการทางวาทกรรมของตัวแสดง ซึ่งการมีอยู่ของโครงสร้างไม่ได้หมายความว่าตัวแสดงจะกระทำการใดไม่ได้ แต่โครงสร้างทำหน้าที่กำกับการตอบสนองของตัวแสดง อย่างไรก็ตาม โครงสร้างจะเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง และตัวแสดงสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง (Copeland, 2006)

ตารางที่ 1.1 หลักการในทฤษฎีของสำนักประกอบสร้างนิยม

ประเด็นหลัก	ทฤษฎีของสำนักประกอบสร้างนิยม
ความสนใจหลัก (Core concern)	สนใจความหมายร่วมและจินตภาพร่วมของกลุ่มทางสังคม โดยให้ความสำคัญกับพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของความคิด ภาพลักษณ์ และอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ตลอดจนบทบาทของสิ่งเหล่านี้ที่ส่งผลกระทบต่อการเมืองระหว่างประเทศ

ประเด็นหลัก	ทฤษฎีของสำนักประกอบสร้างนิยม
ตัวแสดงหลัก (Key actors)	รัฐ ² ปัจเจกบุคคล องค์กรที่มีใช้รัฐ (NGOs) และ เครือข่ายข้ามชาติ
แนวคิดหลัก (Central concepts)	ความคิด จินตภาพ ความรู้ร่วมกัน (shared knowledge) อัตลักษณ์ วาทกรรม และความเชื่อที่นำไปสู่ความเข้าใจใหม่ๆ และเปลี่ยนแปลงปทัสถาน
แนวคิดเรื่องสันติภาพ (Approach to peace)	ส่งเสริมความคิดก้าวหน้าและผลักดันให้รัฐยอมรับในปทัสถานที่ทำให้เกิดพฤติกรรมอันเหมาะสม
มุมมองต่อโลก (Global outlook)	มองว่าความรู้เป็นสิ่งไม่แน่นอน (Agnostic) โดยเชื่อว่าความเป็นจริงของโลกถูกรับรู้ผ่านความคิดและค่านิยม

ที่มา: ปรับปรุงจาก Kegley and Blanton (2013), p. 36

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในมุมมองของสำนักประกอบสร้างนิยม มีความเหมาะสมในการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน โดยทฤษฎีดังกล่าวมีจุดเด่นในการตอบคำถามวิจัยในครั้งนี้ กล่าวคือ สำนักประกอบสร้างนิยมช่วยขยายมุมมองให้แก่การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างของการเมืองระหว่างประเทศ โดยเน้นไปที่บทบาทของความคิดที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในบทบาทของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมระหว่างประเทศของไต้หวัน

โดยมุมมองของสำนักประกอบสร้างนิยมจะช่วยให้เกิดความเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างในระบบระหว่างประเทศ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ที่ส่งผลกระทบต่อการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันในประการต่างๆ โดยมุ่งเน้นที่การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความร่วมมือระหว่างไต้หวันกับไทย

การวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีของสำนักประกอบสร้างนิยมเพื่อวิเคราะห์การเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) แนวคิดสำนักประกอบสร้างนิยมจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในโครงสร้างของการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งมีลักษณะเป็นอนาธิปไตยภายใต้เงื่อนไขของความคิดเชิงอัตวิสัยร่วม ปทัสถาน และค่านิยมที่ตัวแสดงต่างๆ กำหนดขึ้น ด้วยเหตุนี้โครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศจึงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต และมีผลต่อพฤติกรรมของไต้หวันในช่วงเวลาต่างๆ

² ในกรณีของตัวแสดงหลัก Kegley and Blanton (2013) เห็นว่าสำนักประกอบสร้างนิยมไม่สนใจตัวแสดงในระดับรัฐ แต่นักทฤษฎีประกอบสร้างนิยมบางท่าน เช่น Wendt ยังสนใจบทบาทของรัฐมากกว่าตัวแสดงอื่นๆ

(2) แนวคิดสำนักประกอบสร้างนิยมจะช่วยให้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน โดยการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันจะถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆ เช่น การเมืองภายในประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ และปัจจัยอื่นๆ ภายในโครงสร้างของการเมืองระหว่างประเทศ

(3) แนวคิดสำนักประกอบสร้างนิยมอธิบายว่าโครงสร้างจะเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงและตัวแสดงสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างประเทศ และใช้วิเคราะห์ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันในทางที่สร้างสรรค์ในสามด้าน ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ในทางสถาบันแห่งอำนาจอธิปไตย 2) การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ในทางความร่วมมือ 3) การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์แบบเห็นแก่ตัวไปสู่อัตลักษณ์ร่วมกันของกลุ่ม

(4) ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน ย่อมส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างไต้หวันกับจีน รวมถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างไต้หวันกับไทย โดยแนวคิดสำนักประกอบสร้างนิยมจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยและประเทศต่างๆ กับไต้หวันต่อไป

1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการศึกษาในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังให้ความสนใจกับประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้อยู่น้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในภาษาไทยเท่าที่ได้สำรวจพบก็ไม่เป็นปัจจุบัน เช่น รายงานวิจัยของวิเชียร อินทะสี (2546) เรื่อง “นโยบายการรวมประเทศของจีนและไต้หวัน สารนิพนธ์ของสุนทร ลีวงศ์เจริญ (2528) เรื่อง “ปัญหาไต้หวันกับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีน” และสารนิพนธ์ของพรศุณี นิลณรงค์ (2541) เรื่อง “ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไต้หวัน: 1949 – 1997” และสารนิพนธ์ที่ได้รับการคัดเลือกมาทำเป็นหนังสือขององอาจ เดชอิทธิธรัตน์ (2551) เรื่อง “เบื้องลึกเบื้องหลังความสัมพันธ์ไทย-ไต้หวัน ภายใต้นโยบายจีนเดียว” ซึ่งใช้แนวความคิดในทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) แนวความคิดการเกี่ยวพันทางการเมือง (Linkage Politics Theory) และแนวความคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ (national interest) โดยสรุปได้ว่าผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ถึงตัวแปรต่างๆ ที่เป็นทั้งปัจจัยภายในและภายนอกประเทศที่มีผลกระทบต่อการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยต่อไต้หวันและจีน อย่างไรก็ตาม มีวิทยานิพนธ์และบทความวิจัยในภาษาอังกฤษที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งได้ใช้แนววิเคราะห์ของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในสำนักประกอบสร้างนิยมและแนววิเคราะห์อื่นๆ ในการศึกษาปัญหาอัตลักษณ์ของไต้หวันในด้านต่างๆ ดังนี้

ปัญหาเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นวิกฤติทางอัตลักษณ์ที่สำคัญของไต้หวัน การศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เงื่อนไขทางการเมืองภายในและปทัสถานระหว่างประเทศที่มีบทบาทต่ออธิปไตยของไต้หวันที่น่าสนใจคือวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ Dalei Jie (2012) เรื่อง “The Rise and Fall of the Taiwan Independence Policy: Power Shift, Domestic Constraints, and Sovereignty Assertiveness (1988-2010)” ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ปัจจัยทางการเมืองภายในประเทศที่ขับเคลื่อนนโยบายด้านความเป็นเอกราชของไต้หวัน (Taiwan independence policy) ที่ถือว่าไต้หวันเป็นรัฐเอกราชและมีอธิปไตยในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศ ผู้ศึกษาเชื่อว่าการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของไต้หวันในช่วงที่ศึกษาต้องให้ความสนใจกับยุทธศาสตร์ (strategic rationale) ที่ไต้หวันใช้อ้างถึงอธิปไตยของตนเอง เมื่อสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงของไต้หวันต้องสั่นคลอนมากขึ้นจากการผงาดขึ้นของอำนาจใหม่ในทางระหว่างประเทศและเงื่อนไขภายในเป็นอุปสรรคต่อความพยายามในการถ่วงดุลแห่งอำนาจ ไต้หวันจึงต้องพยายามมากขึ้นในการรักษาอำนาจอธิปไตยที่กำลังถูกท้าทายทั้งจากเงื่อนไขทั้งภายนอกและภายใน โดยการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์และข้อมูลเชิงคุณภาพและแบ่งช่วงเวลาในการศึกษาออกเป็นยุคต่างๆ คือ ยุคต้นของหลี่เต็งฮุย (the early Lee Teng-hui years, 1988 – 1994) ยุคปลายของหลี่เต็งฮุย (the late Lee Teng-hui years, 1995 – 1999) ยุคของเฉินชุยเปียน (the Chen Shui-bian era, 2002 – 2007) และยุคของหม่าอิงจีว (the Ma Ying-jeou era, 2008 – 2010) ซึ่งพบว่าเงื่อนไขทั้งภายนอกและภายในทำให้สามารถอธิบายนโยบายเอกราชของไต้หวันได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลภายใต้ยุทธศาสตร์ความมั่นคงและการอยู่รอดอย่างสมดุล โดยผู้นำทางการเมืองเห็นว่าเงื่อนไขทางการเมืองภายในและปทัสถานระหว่างประเทศมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินนโยบายเอกราชของไต้หวัน

การศึกษางานหนึ่งได้ให้ความสนใจกับความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐและจีน ซึ่งมีบทบาทต่อการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันอย่างมาก โดยวิทยานิพนธ์ปริญญาโทของ Kisha Céronne Kantasingh (2012) เรื่อง “A Fruitful Future for the United States and China: Altering the United States-Taiwan Relationship” เสนอว่าสหรัฐใช้ยุทธศาสตร์ที่คลุมเครือ (strategic ambiguity) ทำให้สหรัฐดำเนินกิจการต่างประเทศอย่างยืดหยุ่น คือการรับรองรัฐบาลจีนว่ามีอำนาจสูงสุดตามนโยบายจีนเดียว แต่มีกฎหมายความสัมพันธ์กับไต้หวัน (Taiwan Relations Act: TRA) ที่สหรัฐจะต้องปกป้องไต้หวันจากการโจมตีด้วยกำลังทหาร การศึกษาได้พบว่าสหรัฐ ไม่เชื่อมั่นทั้งจีนและไต้หวัน และยุทธศาสตร์ของสหรัฐไม่ใช่แนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงนโยบายเกี่ยวกับไต้หวันจะเป็นตัวแปรที่สำคัญในการรักษาสันติภาพในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกอย่างแท้จริง

ส่วนบทความวิจัยของ Dario Kuntić (2015) เรื่อง “The Ominous Triangle: China-Taiwan-the United States relationship” พบว่าไต้หวันตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหรัฐและจีน โดยจีนถือว่าไต้หวันเป็นดินแดนของจีน ทำให้ไต้หวันต้องคานอำนาจจีนโดยการเป็นพันธมิตรของสหรัฐเพื่อความอยู่รอด โดยสหรัฐยังสนับสนุนนโยบายจีนเดียว ซึ่งรัฐบาลสหรัฐและรัฐบาลจีนจะใช้ผลประโยชน์ของตนเหนือ

ไต้หวันในการดำเนินความสัมพันธ์และการเจรจาต่อรอง นอกจากนี้ยังเป็นประเด็นไต้หวันยังเป็นส่วนหนึ่งของ การแข่งขันกันมีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างสหรัฐกับจีนได้

การศึกษาความสัมพันธ์ไต้หวันกับจีน (Cross-Strait relations) ของ Chin-Hao Huang and Patrick James (2014) เรื่อง “Blue, Green or Aquamarine? Taiwan and the Status Quo Preference in Cross-Strait Relations” นำเสนอว่ามุมมองแบบเสรีนิยมมีสมมติฐานว่าการผงาดขึ้นของจีนจะทำลายดุลแห่งอำนาจที่มีอยู่ได้ ส่วนมุมมองแบบเสรีนิยมเชื่อว่าผลประโยชน์จากการพึ่งพาทางเศรษฐกิจระหว่างกันจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่มากขึ้น แต่มุมมองทั้งสองสำนักยังละเอียดที่จะพิจารณาว่าชนชั้นนำทางนโยบายเกี่ยวกับไต้หวันมีทัศนคติเกี่ยวกับตนเองและสถานะของชนชั้นนำทางนโยบายในความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีนอย่างไร การศึกษาพบว่าผู้มีอำนาจตัดสินใจของไต้หวันได้รับผลกระทบอย่างมากจากปัจจัยและสถาบันต่างๆ ที่อยู่ภายนอกไต้หวัน และได้พบว่าไต้หวันไม่ใช่อิสรภาพในทางปฏิบัติ แต่มีอิสรภาพในทางพฤตินัย

ขณะที่วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ Chien-Kai Chen (2013) เรื่อง “Cross-Strait Economic Ties: Taiwan’s Domestic Politics, and China-Taiwan Relations, 1990 – 2008” นำเสนอว่ามุมมองแบบเสรีนิยมที่เชื่อว่าการพึ่งพาทางเศรษฐกิจและสันติภาพมีความสำคัญต่อไต้หวันและจีน โดยมีการศึกษาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 1990 ถึงปี 2007 ทำให้ลดการเผชิญหน้าระหว่างสองประเทศได้ ในปี 2008 พบว่าไต้หวันและจีนมีการพึ่งพากับในทางเศรษฐกิจที่ส่งเสริมสันติภาพระหว่างสองประเทศ นอกจากนี้ การศึกษาในส่วนของการเมืองภายในของไต้หวันพบว่าฝ่ายทางการเมืองที่มีความเห็นขัดแย้งในเรื่องความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดกับจีน มีบทบาทอย่างมากในการกำหนดความสัมพันธ์ของไต้หวันกับจีน

การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไต้หวันกับจีนที่นำมาซึ่งข้อค้นพบว่าอัตลักษณ์ของชาวไต้หวันได้เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์แห่งชาติของไต้หวัน โดยวิทยานิพนธ์ปริญญาโทของ Dorian Madrigal Melgoza (2013) เรื่อง “Taiwan & China: The Unspoken Conflict In The 21st Century” ใช้วิธีการศึกษาแบบผสมในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมในกลุ่มคนรุ่นใหม่ของไต้หวันและจีน โดยพบว่าคนรุ่นใหม่ในสองประเทศมีความแตกต่างทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรมทำให้ไต้หวันมีความชอบธรรมในการกล่าวอ้างอำนาจอธิปไตยของตนเอง

นอกจากนั้น ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีนได้ถูกอธิบายจากมุมมองของสำนักประกอบสร้างนิยมได้อย่างน่าสนใจ ในบทความวิชาการของ Yitan Li (2014) เรื่อง “Constructing Peace in the Taiwan Strait: a constructivist analysis of the changing dynamics of identities and nationalisms” ได้ใช้แนววิเคราะห์ของสำนักประกอบสร้างนิยมในการศึกษาประเด็นปัญหาเรื่องชาตินิยมและอัตลักษณ์ในความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน ซึ่งแนววิเคราะห์ของสำนักประกอบสร้างนิยมจะช่วยอธิบายปทัสถานและผลประโยชน์ที่มีอยู่ได้ เนื่องจากปทัสถานและความคิดจะกำหนดลักษณะของ

วิเคราะห์ของทฤษฎีในสำนักประกอบสร้างนิยมในการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันแต่อย่างใด ในขณะที่นักวิชาการชาวต่างประเทศมักให้ความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไต้หวันกับประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐและจีน แต่ยังมีงานวิจัยจำนวนไม่มากนักที่ใช้แนววิเคราะห์ของทฤษฎีในสำนักประกอบสร้างนิยมในการอธิบายการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน ดังนั้นเพื่อให้การศึกษการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันมีความสมบูรณ์รอบด้าน ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันจากมุมมองของทฤษฎีในสำนักประกอบสร้างนิยม รวมถึงศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ของไต้หวันที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไต้หวันกับจีน รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทยจากมุมมองของทฤษฎีในสำนักประกอบสร้างนิยม

1.7 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ของไต้หวันในช่วงเวลาตั้งแต่ปี 1988 - 2018 โดยจะทบทวนภูมิหลังของการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน เพื่อให้เห็นพัฒนาการของไต้หวันในบริบทระหว่างประเทศในอดีตถึงช่วงเวลาที่ทำการศึกษา และทำการศึกษาลักษณะทางการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันโดยการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางการเมืองและอัตลักษณ์ทางความร่วมมือทางเศรษฐกิจของไต้หวัน และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไต้หวันในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา

ในส่วนของอัตลักษณ์ทางการเมือง จะมุ่งเน้นศึกษาการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางการเมืองหรืออัตลักษณ์ในทางสถาบันแห่งอำนาจอธิปไตยในช่วงต่างๆ ซึ่งจะศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในประเทศ โดยเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศรวมถึงอิทธิพลของจีนที่ยึดถือนโยบายจีนเดียว สำหรับอัตลักษณ์ทางความร่วมมือของไต้หวัน จะมุ่งเน้นศึกษาการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางความร่วมมือด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศของไต้หวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีนและความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทย

1.8 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นวิธีการหลัก ประกอบกับการสัมภาษณ์ (interview) โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจะรวบรวมขึ้นจากแหล่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ได้แก่ นโยบายต่างประเทศ มติและข้อตกลงระหว่างประเทศ เอกสารทางการ แถลงการณ์ คำปราศรัย และสุนทรพจน์ ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) นักวิชาการที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองและเศรษฐกิจของไต้หวันและจีน รวมถึงเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย จำนวนรวมทั้งหมด 6 ท่านซึ่งได้แก่

1. รองศาสตราจารย์ ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

2. รองศาสตราจารย์ วรศักดิ์ มัทธโนบล อาจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์จีนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. รองศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สุวคันธ์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

4. Boris C.K. Chang (จางเจิ้นกั๋ว), รักษาการแทนผู้อำนวยการฝ่ายการเมือง (Acting Director Political Division) สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย (Taipei Economic & Cultural Office in Thailand)

5. Jason Hsu (เจสัน สวี), ผู้อำนวยการฝ่ายการค้า (Director of Economic Division) สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย (Taipei Economic & Cultural Office in Thailand)

6. Professor Dr. Shangmao Chen, Professor of Department of Public Affairs and Director of Southbound Policy Office, Fo Guang University, Yilan, Taiwan

ทั้งนี้การวิจัยได้ใช้วิธีเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) แบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) และใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interviews) ซึ่งคำถามในการสัมภาษณ์อยู่ในภาคผนวก

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ได้แก่ เอกสารการวิจัยที่ค้นคว้าจากหนังสือ ตำราวิชาการ บทความจากวารสารวิชาการ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ ข่าวและบทความวิเคราะห์ และรายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรวบรวมจะถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) และเรียบเรียงนำเสนอให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาต่อไป

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้มีประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ดังนี้

1. ทำให้ทราบถึงการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน อันได้รับจากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันจากมุมมองของทฤษฎีในสำนักประกอบสร้างนิยม

2. ทำให้ทราบถึงผลกระทบของการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทยและชาติสมาชิกอาเซียน

3. ทำให้ได้รับองค์ความรู้อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาครั้งต่อไป และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทยได้ต่อไป

1.10 นิยามศัพท์เฉพาะ

อัตลักษณ์ หมายถึง การแสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นเป็นใครและมีวิถีใดในการไปสัมพันธ์กับผู้อื่น และยังแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่น หรือระหว่าง “พวกเรา” และ “พวกเขา” อัตลักษณ์ได้สร้างความเข้าใจที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับตนเองซึ่งโดยปกติแล้วก็จะถูกกำหนดและถูกสร้างเพื่อเปรียบเทียบกับผู้อื่น อัตลักษณ์ของบุคคลและกลุ่มต่างๆ ในรัฐหนึ่งสามารถเป็นพลังเข้มแข็งที่มีผลกระทบต่อผลประโยชน์และการตัดสินใจทางนโยบายต่างประเทศ (Lindemann, 2014, p. 59)

อัตลักษณ์ทางการเมือง หมายถึง อัตลักษณ์ที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยในไต้หวัน โดยได้รับอิทธิพลจากอัตลักษณ์ไต้หวันที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของประชาชนที่ระบุว่าตนเองเป็นชาวไต้หวันมากกว่าเป็นชาวจีนซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

อัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจ หมายถึง อัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจของไต้หวันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตภาคอุตสาหกรรมจากเดิมที่เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นซึ่งเป็นเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกไปสู่การเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง และอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ในปัจจุบัน

บทที่ 2

ภูมิหลังทางการเมืองของไต้หวัน

เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึงภูมิหลังทางการเมืองของไต้หวัน เพื่อให้เห็นพัฒนาการทางการเมืองของไต้หวัน โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงได้แก่ อัตลักษณ์ของไต้หวันก่อนปี 1945 ซึ่งนำเสนอถึงภูมิประเทศของไต้หวัน เชื้อชาติ และการแทรกแซงการปกครองของต่างชาติ ต่อมาคือ อัตลักษณ์ของไต้หวันในปี 1945 – 1970 และช่วงที่สามคือ วิฤติอัตลักษณ์ของไต้หวันในปี 1971 – 1987 ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ของไต้หวันในแต่ละช่วงเวลามีลักษณะที่แตกต่างกัน เนื่องจากมีปัจจัยต่างๆ เป็นตัวกำหนด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 อัตลักษณ์ของไต้หวันก่อนปี 1945

ในการกล่าวถึงอัตลักษณ์ของไต้หวันก่อนปี 1945 ผู้ศึกษาได้แบ่งสาระสำคัญออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

2.1.1 ภูมิประเทศของไต้หวัน

ไต้หวันอยู่ห่างจากจีนแผ่นดินใหญ่ระหว่าง 90-105 ไมล์ทะเล (nautical mile) (Cole, 2006, p. 2) โดยด้านตะวันตกติดกับจีนแผ่นดินใหญ่ ด้านตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือติดกับญี่ปุ่น และด้านใต้ติดกับฟิลิปปินส์ ทั้งนี้ ประเทศไต้หวัน ประกอบด้วยเกาะใหญ่ 5 แห่ง คือ จินเหมิน (คิมมอย) ไต้หวัน เผิงหู หม่าจู่ (มัดสี้) และอูซิว กับเกาะเล็กเกาะน้อยอีกจำนวนหนึ่ง (Metzler, 2017, p. 6) เนื้อที่ของประเทศไต้หวันคิดเป็น 36,197 ตารางกิโลเมตรหรือมีขนาดใกล้เคียงกับประเทศเนเธอร์แลนด์ โดยไต้หวันมีความยาว 394 กิโลเมตร มีความกว้าง 144 กิโลเมตร และมีพื้นที่ทางการเกษตร 7,930 ตารางกิโลเมตร (กระทรวงการต่างประเทศ สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน), 2562, น. 3-4) สำหรับชื่อ “ไต้หวัน” ที่ใช้เรียกกันอยู่ในปัจจุบันนี้มีความเป็นมาย้อนไปได้ประมาณ 400 ปีที่ผ่านมาในฐานะเป็นเกาะซึ่งชาวตะวันตกได้เข้ามายึดครองและทำการค้าในภูมิภาคนี้ (Manthorpe, 2005)³ เนื่องจากภูมิประเทศที่เป็นเกาะทำให้มีชื่อเรียกโดยนักเดินเรือชาวโปรตุเกสในทศวรรษ 1500 ว่า “เกาะฟอร์โมซา” (Ilha Formosa) ซึ่งแปลว่า “เกาะที่สวยงาม” (Metzler, 2017, p. 6)

2.1.2 เชื้อชาติ

จำนวนประชากรของไต้หวันในปัจจุบัน มี 23,588,932 คน (ปี 2018) (กระทรวงการต่างประเทศ สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน), 2562, น. 10) ประกอบด้วย คนชาติพันธุ์จีนฮกเกี้ยน (Hoklo) หรือผู้เจี้ยน เป็น

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Jonathan Manthorpe. (2005). *Forbidden Nation: the history of Taiwan*. New York: Palgrave Macmillan.

จำนวนมากถึงร้อยละ 70 รองลงมาคือ จีนฮากกา (Hakka) หรือจีนแคะ ที่มีประมาณร้อยละ 14 ของจำนวนประชากร นอกเหนือจากนี้เป็นคนพื้นเมืองและคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ลักษณะทางประชากรของไต้หวันสะท้อนอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติบนความแตกต่างหลากหลายของชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในไต้หวัน ความแตกต่างทางชาติพันธุ์นี้ยังนำมาซึ่งความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ผสมกลมกลืนเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไต้หวันในเวลาต่อมา หลักฐานชิ้นแรกที่ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับคนจีน คือผู้ปกครองแคว้นหวู่ (Wu) ทางตอนใต้ของจีนได้ส่งทหาร 10,000 นายไปสำรวจเกาะไต้หวัน เมื่อปี 239 ซึ่งเป็นช่วงหลังการสิ้นสุดราชวงศ์ฮั่น และหลักฐานในคริสต์ศตวรรษที่ 17 พบว่ามีชาวจีนอพยพจากแผ่นดินใหญ่เข้าไปอยู่อาศัยบนเกาะไต้หวันแล้ว แต่ยังมีจำนวนน้อยมาก (Davison, 2003, p. 4) คนจีนฮกเกี้ยนที่เป็นชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่สุดในไต้หวันมีพื้นเพดั้งเดิมทางตอนใต้ของมณฑลฝูเจี้ยนของจีน ส่วนใหญ่ได้อพยพเข้าสู่ไต้หวันเมื่อศตวรรษที่ 19 ในช่วงก่อนไต้หวันตกอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่น ชาวฮกเกี้ยนในไต้หวันบางส่วนแต่งงานกับคนพื้นเมือง มีการปรับเปลี่ยนจารีตประเพณีและผสมกลมกลืนกับคนพื้นเมืองบางส่วนอีกด้วย ส่วนคนจีนฮากกามาจากหลายมณฑล เช่น ซานซี (Shanxi) เหอหนาน (Henan) และหูเป่ย์ (Hubei) อพยพเข้าสู่ไต้หวันเพราะหลบภัยสงครามหรือความไม่สงบในบ้านเกิด ถือเป็นกลุ่มที่ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำ ข้าราชการ และทหาร ซึ่งอาจเป็นผลจากเมื่อคนกลุ่มนี้เข้ามาสู่ไต้หวัน เป็นช่วงที่คนกลุ่มอื่นๆ จับจองที่ดินเพื่อการเพาะปลูกกันอยู่ก่อนแล้ว (Chepkemoi, 2018)

คนกลุ่มสำคัญอีกพวกเป็นคนจีนแผ่นดินใหญ่ที่อพยพเข้ามาภายหลัง คือในปี 1949 เมื่อรัฐบาล KMT พ่ายแพ้แก่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจีน (Chinese Communist Party: CCP) ชาวจีนมากกว่า 1 ล้านคน ประกอบไปด้วยทหาร ข้าราชการ และครอบครัวได้หลบหนีสงครามกลางเมืองบนแผ่นดินใหญ่เข้าสู่เกาะไต้หวัน ซึ่งในขณะนั้นมีประชากรอยู่เพียง 8 ล้านคน (Danielsen, 2012, p. 139; Metzler, 2017, pp. 95-96) ในปัจจุบันมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 14 ของกลุ่มชาติพันธุ์จีนทั้งหมดที่อพยพมาสู่ไต้หวัน และเป็นกลุ่มที่มีบทบาทควบคุมอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของไต้หวันจนถึงทศวรรษ 1970 ขณะที่คนพื้นเมืองที่เป็นคนดั้งเดิมของไต้หวันมีประชากรแค่ประมาณ 547,465 คน อาศัยอยู่ตามที่ราบเชิงเขา ที่ราบชายฝั่งตะวันออก และเกาะหลานหยูหรือเกาะกล้วยไม้ (Lanyu/Orchid Island) (Chepkemoi, 2018) นักวิชาการสันนิษฐานว่าคนพื้นเมืองได้อพยพเข้าสู่เกาะไต้หวันจากทางตะวันออกเฉียงใต้ของจีน ขณะที่บางกลุ่มเชื่อว่ามีกรอพยพมาจากหมู่เกาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมหาสมุทรแปซิฟิก และน่าจะมีการอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานบนเกาะไต้หวันก่อนสมัยราชวงศ์ซาง (Shang) (ประมาณ 1,500-1,000 ปีก่อนคริสตกาล) และราชวงศ์โจว (ประมาณ 1,000-246 ปีก่อนคริสตกาล) อย่างไรก็ตาม นักวิชาการเชื่อว่าผู้อพยพกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามาสู่เกาะไต้หวันคือบรรพชนของชนพื้นเมืองหรือคนดั้งเดิม (yuanzhumin) ของไต้หวัน ซึ่งเป็นคนออสโตรนีเซียน (Austronesian) ใช้ภาษาพูดในกลุ่มภาษามาลาโย-โพลีเนเซียน (Malayo-Polynesian) ซึ่งเป็นตระกูลภาษาที่ใช้กันในหมู่เกาะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมหาสมุทรแปซิฟิก ในปัจจุบันนี้ไต้หวันมีชนพื้นเมืองอยู่ 9 กลุ่ม คือ “Ami” “Paiwan” “Taya” “Bunun” “Puyuma” “Rukai” “Tsou” “Yami” และ “Saisiat” จำนวนรวมคิดเป็นร้อยละ 2 ของประชากร 23

ล้านคน แต่หากรวมกับคนดั้งเดิมอีก 2 กลุ่มคือ “Taroko” และ “Thao” เข้าไปด้วยจะทำให้ประชากรที่เป็นชนพื้นเมืองเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 11 (Davison, 2003, p. 1)

จากการศึกษาพบว่า คนพื้นเมืองที่เป็นคนดั้งเดิมของไต้หวัน (Aboriginal Taiwanese) มีความเป็นมาที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกับชาวออสโตรนีเซียนซึ่งมีถิ่นอาศัยอยู่ในประเทศฟิลิปปินส์ มาเลเซีย มาดากัสการ์และโอเชียเนีย (Oceania) คนพื้นเมืองเหล่านี้ได้สูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปมากเนื่องจากการแต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (cultural assimilation) และการติดต่อกับชาวต่างชาติที่เคยเป็นเจ้าอาณานิคมเรื่อยมา (colonizer) ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสาเหตุให้บางเผ่าพันธุ์สูญสิ้นไป ในขณะที่ชนเผ่าที่เหลือก็ต้องเผชิญกับภัยคุกคามที่จะทำให้สูญพันธุ์เช่นกัน นอกจากนี้ ไต้หวันยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ (other ethnic groups) โดยเฉพาะมีชาวต่างชาติจำนวนมากที่ย้ายมาอยู่ในไต้หวันอย่างถาวร ซึ่งมาจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ฮองกงและมาเก๊า เป็นจำนวนรวมทั้งหมด 149,962 คน และยังมีชาวต่างชาติจากส่วนต่างๆ ของโลกย้ายเข้ามาอยู่ในไต้หวันซึ่งมีจำนวนรวมทั้งหมดถึง 842,651 คน (Chepkemoi, 2018)

2.1.3 การแทรกแซงการปกครองของต่างชาติ

ลักษณะทางการปกครองของไต้หวันก่อนปี 1945 มีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศในช่วงเวลาต่างๆ อย่างใกล้ชิด เนื่องจากนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ไต้หวันตกอยู่ใต้การปกครองของชาติมหาอำนาจตะวันตกและชาติตะวันออก ซึ่งผลัดเปลี่ยนเข้ามามีอำนาจปกครองอยู่เป็นระยะ กล่าวได้ว่าไต้หวันตกเป็นเป้าหมายของลัทธิล่าอาณานิคมในช่วงปลายศตวรรษที่ 16 โดยโปรตุเกสเป็นชาติแรกที่ขยายเส้นทางเดินเรือจากยุโรปผ่านตอนใต้ของแอฟริกาเข้าสู่เอเชีย โปรตุเกสตั้งที่มั่นขึ้นบนเกาะมาเก๊าในปี 1557 และรับรู้กันว่าโปรตุเกสให้ชื่อไต้หวันว่า “เกาะฟอร์โมซา” (Ilha Formosa) ที่แปลว่าเกาะที่สวยงาม ในปี 1571 สเปนเข้าปกครองมะนิลา ในเวลาต่อมาโปรตุเกสและสเปนยื่นข้อเสนอขอสิทธิพิเศษทางการค้ากับจีน ราชวงศ์หมิงของจีนปฏิเสธข้อเสนอและดำเนินนโยบายพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ (economically self-sufficient) การเข้ามามีอิทธิพลทางการค้าในเอเชียของอังกฤษและฮอลันดามากขึ้น โปรตุเกสและสเปนต้องสูญเสียสถานีการค้าไปหลายแห่ง (Davison, 2003, p. 5)

ในปี 1602 ฮอลันดาได้จัดตั้งบริษัทดัตช์อินเดียตะวันออก (Dutch East India Company) ขึ้นโดยมีสำนักงานใหญ่ที่ปัตตาเวีย (ปัจจุบันคืออินโดนีเซีย) เพื่อทำการค้าในเอเชียตะวันออก ต่อมาในปี 1604 ฮอลันดาได้เข้ายึดครองเกาะไต้หวัน ภายใต้การคัดค้านจากขุนนางราชวงศ์หมิง (คือ Shen Yourong) (Davison, 2003, p. 5) ในช่วงแรกฮอลันดาใช้เจ้าหน้าที่จำนวน 600 คนเข้าปกครองไต้หวัน และมีกำลังทหาร 2,000 นาย (Davison, 2003, p. 9) ในช่วงการปกครองของฮอลันดามีการใช้ระบบภาษีที่เข้มงวด เช่น ภาษีรายหัว ภาษีศุลกากร ภาษีการค้า ภาษีการประมง ภาษีการล่าสัตว์ ภาษีสุรา ทำให้มีการต่อต้านจากชาวพื้นเมืองจนเกิดการปราบปรามและสังหารนับแสนคน ชาวพื้นเมืองจำนวนมากหลบหนีไปสู่เขตป่าเขาและพื้นที่ที่อยู่นอกอำนาจปกครองของฮอลันดา ทำให้ประชากรที่เป็นชาวพื้นเมืองซึ่งมีอยู่ราว 600,000

คนในช่วงเริ่มต้นการปกครองลดลงเหลือเพียง 300,000 คนในปลายทศวรรษ 1630 (Davison, 2003, p. 10)

ต่อมาตระกูลเจิ้ง (Zheng) เข้ามาปกครองไต้หวันระหว่างปี 1661 – 1683 นำโดยเจิ้ง เฉิงกง (Zheng Chenggong) ขุนศึกสมัยปลายราชวงศ์หมิง ซึ่งนำกองทัพเข้าปกครองไต้หวันเพื่อใช้เป็นฐานทำสงครามต่อต้านราชวงศ์ชิงและฟื้นฟูราชวงศ์หมิง กองทัพของตระกูลเจิ้งเข้าโจมตีกองทัพชาวดัตช์ในเดือนเมษายน 1661 และขับไล่กองทัพดัตช์ทั้งหมดออกจากไต้หวันได้ในเดือนกุมภาพันธ์ 1662 (Davison, 2003, p. 17) ไต้หวันเปลี่ยนมือไปอยู่ใต้อำนาจปกครองของตระกูลเจิ้ง (ตามสำเนียงจีนกลาง) เพียงช่วงเวลาสั้นๆ ก่อนที่ราชวงศ์ชิงจะเข้ามายึดอำนาจการปกครองในไต้หวันได้ มีการประเมินว่ามีชาวจีนเข้ามาอาศัยอยู่ในไต้หวันในช่วงการปกครองของตระกูลเจิ้งประมาณ 150,000 ถึง 200,000 คน โดยคนเหล่านี้ตั้งใจจะอยู่อาศัยในไต้หวันชั่วคราวเท่านั้น (Davison, 2003, p. 19)

จากนั้นไต้หวันอยู่ใต้การปกครองของราชวงศ์ชิง (Qing Dynasty Rule, 1684–1895) ซึ่งเข้ามามีอำนาจเหนือไต้หวันรวมเวลามากกว่า 200 ปี ขณะนั้นไต้หวันและหมู่เกาะเผิงหูอยู่ในเขตปกครองของมณฑลฝูเจี้ยน (Fujian) มีสถานะเทียบเท่ากับเกาะเซี่ยเหมิน (Xiamen) ที่อยู่ใต้อำนาจของราชวงศ์ชิงและมณฑลฝูเจี้ยน ไต้หวันถูกแบ่งออกเป็นสามเขต (xian) ยังเหลือประชากรที่เป็นชาวจีนและชาวพื้นเมืองรวมกันราว 130,000 คน โดยมีกำลังทหารประมาณ 10,000 นาย ไว้ป้องกันการรุกรานจากโจรสลัดและการโจมตีจากกองกำลังที่ยังภักดีต่อตระกูลเจิ้งและต่อต้านการยึดครองไต้หวันของราชวงศ์ชิง (Davison, 2003, p. 25)

แม้ว่าการปกครองไต้หวันของราชวงศ์ชิงจะถูกต่อต้านจากประชากรไต้หวันที่เป็นชาวจีนและชาวพื้นเมืองอยู่เป็นระยะ ประกอบกับราชวงศ์ชิงต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากชาติตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษที่นำไปสู่สงครามครั้งใหญ่ที่เรียกว่า “สงครามฝิ่น” ถึงสองครั้ง แต่ก็ไม่กระทบต่อการปกครองไต้หวัน จนกระทั่งราชวงศ์ชิงสูญเสียอำนาจปกครองไต้หวันให้แก่จักรวรรดิญี่ปุ่น ทั้งนี้ญี่ปุ่นมีอำนาจปกครองไต้หวันเป็นเวลานาน 50 ปี (จากปี 1895 ถึงปี 1945) เป็นผลจากรัฐบาลญี่ปุ่นสมัยเมจิเอาชนะจีนในสงครามปี 1894 – 1895 ทำให้จีนสูญเสียอำนาจปกครองไต้หวันและหมู่เกาะเผิงหูแก่ญี่ปุ่นตามสนธิสัญญาชิโมโนเซกิ (Treaty of Shimonoseki) ที่ลงนามในวันที่ 17 เมษายน 1895 และรัฐบาลราชวงศ์ชิงรับรองสนธิสัญญาดังกล่าวในวันที่ 8 พฤษภาคม 1895 (Davison, 2003, pp. 49-50)

การปกครองไต้หวันของญี่ปุ่นเป็นไปอย่างเข้มงวดและใช้ความรุนแรงในช่วงต้น ทำให้ชาวจีนอพยพกลับสู่แผ่นดินใหญ่ราว 6,000 คน คิดเป็นร้อยละ 23 ของประชากรไต้หวันในขณะนั้น และในระยะแรกๆ ยังเผชิญกับการต่อต้านรวมทั้งการทำสงครามกองโจรต่อสู้กับญี่ปุ่น มีการประเมินว่าระหว่างปี 1898–1903 กองทัพญี่ปุ่นสังหารผู้ต่อต้านชาวไต้หวันที่เรียกว่า “โจรกบฏ” (bandit-rebels) ไปถึง 12,000 คน และหากนับจำนวนผู้ต่อต้านการปกครองของญี่ปุ่นที่ถูกสังหารในช่วงแรกของการปกครองมีจำนวนสูงถึง

20,000 คน และมีผู้บาดเจ็บ 27,000 คน จนกระทั่งญี่ปุ่นสามารถให้การปกครองที่เข้มงวดกำหราบไม่ให้เกิดการต่อต้านได้ในปี 1902 (Davison, 2003, p. 52)

นักวิชาการตั้งข้อสังเกตว่าการปกครองไต้หวันเป็นบันไดขั้นแรกที่สำคัญของลัทธิจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น (Davison, 2003, p. 9) นับตั้งแต่ปี 1895 จนถึงทศวรรษ 1920 มีการพัฒนาเกษตรกรรม (การปศุสัตว์ ข้าว) ในไต้หวัน ต่อมาในช่วงกลางทศวรรษ 1920 ได้เปลี่ยนมาส่งเสริมอุตสาหกรรมเบา (light industry) จนกระทั่งปี 1937 มีการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักในไต้หวัน รวมทั้งการจัดตั้งธนาคารและสถาบันสินเชื่อเพิ่มมากขึ้น (Davison, 2003, p. 70)

ภายใต้การบริหารของนายพลโคดามะ เกนทาโร (Kodama Gentaro) ญี่ปุ่นได้ก่อตั้งธนาคารแห่งไต้หวันและใช้ระบบมาตรฐานการชั่งตวงวัด ขึ้นในปี 1899 และปี 1900 ตามลำดับ และมีการปรับปรุงระบบการบริหารและจัดระบบปกครองท้องถิ่นในไต้หวัน ทั้งยังมีการสำรวจพื้นที่เกษตรกรรม การจัดระบบชลประทาน การวิจัยและใช้เทคโนโลยีด้านการเพาะปลูก รวมทั้งจัดตั้งสมาคมการเกษตรที่มีสาขาออกไปในหน่วยการปกครองย่อยๆ ซึ่งเกิดประโยชน์ต่อการปกครองไต้หวันของญี่ปุ่นด้วย (Davison, 2003, pp. 59-62)

นับตั้งแต่ปี 1906 ญี่ปุ่นได้พัฒนาระบบการขนส่งและคมนาคมในไต้หวันอย่างต่อเนื่อง เช่น ท่าเรือ ถนน และรถไฟ รวมทั้งการพัฒนาสาธารณูปโภคอื่นๆ เช่น โรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ โครงข่ายโทรเลขและโทรศัพท์ ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมของไต้หวัน (Davison, 2003, p. 63) ในขณะเดียวกัน ระบบสาธารณสุขก็ได้รับการพัฒนาเพื่อลดการแพร่ระบาดของอหิวาตกโรค กาฬโรค และไข้ทรพิษ มีการตั้งโรงพยาบาลและวิทยาลัยทางการแพทย์ในไทเป การพัฒนาต่างๆ เหล่านี้ทำให้ประชากรไต้หวันเพิ่มขึ้นจาก 2.65 ล้านคน ในปี 1900 เป็น 2.89 ล้านคน ในปี 1905 ต่อมาประชากรไต้หวันเพิ่มเป็น 5.06 ล้านคน ในปี 1933 (ในจำนวนนี้เป็นชาวไต้หวัน 4.7 ล้านคน ส่วนที่เหลือเป็นชาวญี่ปุ่น 256,327 คน ชาวจีน 43,585 และคนพื้นเมือง 146,923 คน) ก่อนที่จะเพิ่มเป็น 5.96 ในปี 1943 (Davison, 2003, p. 54; Metzler, 2017, p. 15)

ญี่ปุ่นเริ่มพัฒนาระบบการศึกษาตั้งแต่ช่วงแรกๆ ของการปกครองไต้หวัน แม้ว่าโรงเรียนทั้งหมดจะสอนโดยใช้ภาษาญี่ปุ่น เพราะมีขึ้นเพื่อให้โอกาสทางการศึกษาแก่บุตรหลานของชาวญี่ปุ่น แต่จำนวนนักเรียนที่เป็นชาวไต้หวันก็มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในโรงเรียนประถมศึกษา อย่างไรก็ตาม การศึกษาในระดับที่สูงขึ้นอย่างโรงเรียนมัธยมศึกษาก็ยังมึที่นั้งจำกัดให้แก่ชาวไต้หวัน และผู้ที่ได้รับโอกาสคือบุตรหลานของเจ้าที่ดินหรือคนชั้นสูง และในระดับอุดมศึกษาจะมีนักศึกษาส่วนน้อย (ประมาณร้อยละ 20) ที่เป็นชาวไต้หวัน ระบบการศึกษาที่กีดกันโอกาสของคนท้องถิ่นดังกล่าวทำให้ชาวไต้หวันได้รับประโยชน์จากการศึกษาน้อยมาก (Davison, 2003, p. 64)

ในช่วงการบริหารของนายพลโคดามะ มีการใช้ระบบสภาท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งให้สิทธิการเลือกตั้งแก่ชาวไต้หวันที่เป็นเพศชาย อายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป จำนวนเกือบ 187,000 คน ขณะที่การ

เลือกตั้งสภาท้องถิ่นในปี 1939 จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพิ่มขึ้นเป็น 286,000 คน แต่ก็ยังไม่มี การอนุญาตให้ มีสภาระดับชาติที่มาจาก การเลือกตั้งได้ (Metzler, 2017, p. 9) อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของศิลปะและ วัฒนธรรมสมัยใหม่ในทศวรรษ 1920 ทำให้อัตลักษณ์ของไต้หวันก่อตัวขึ้น เริ่มจากกลุ่มชนชั้นนำต่างๆ รวมทั้งการก่อตั้งสมาคมวัฒนธรรมไต้หวัน (Taiwan bunka kyokai) ที่เป็นฐานของขบวนการชาตินิยม ไต้หวัน (Formosan nationalist) ในทางการละครและวรรณกรรมแนวใหม่ แม้ว่างานวรรณกรรมจะใช้ ภาษาญี่ปุ่นแต่สื่อถึงอัตลักษณ์ของไต้หวันอย่างมีพลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงปี 1934 นอกจากนี้ ขบวนการสิทธิสตรีก็เติบโตเคียงคู่กับการเติบโตของขบวนการวรรณกรรม มีการตั้ง คำถามถึงความไม่เท่าเทียมระหว่างชายและหญิงในสังคมจารีต ในปี 1923 ได้เกิดการรวมตัวเป็นสันนิบาต เพื่อจัดตั้งสภาชาวไต้หวัน (Taiwan gikai kisei domeikai) ซึ่งเรียกร้องสิทธิการปกครองตนเองขึ้น (Davison, 2003, p. 66)

สันนิบาตฯ ดังกล่าวได้ถูกรวบงำโดยฝ่ายซ้ายในปี 1927 ถึงขั้นที่นักเคลื่อนไหวฝ่ายซ้ายบางกลุ่ม เรียกร้องให้จัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ไต้หวัน ขณะที่นักเคลื่อนไหวสายกลางและกลุ่มอื่นๆ ได้รวมตัวกันจัดตั้ง องค์กรใหม่ชื่อ “Taiwanese Popular Party” (Taiwan min shuto) มีแนวทางไม่แบ่งแยกดินแดนจาก ญี่ปุ่นและไมโจมตีระบอบอาณานิคม แต่เรียกร้องการเลือกตั้งและสิทธิการปกครองตนเองภายใต้จักรวรรดิ ญี่ปุ่น แต่เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองจากญี่ปุ่น เป็นผลให้สมาชิกส่วนใหญ่หันไปหากลุ่มความคิดสุดขั้ว (radical ideas) และแสดงออกในเชิงสุดขั้วมากขึ้น ต่อมาฝ่ายขวาในขบวนการได้แยกตัวไปจัดตั้งสหพันธ์ ชาวไต้หวันเพื่อปกครองตนเอง (Taiwan chihojichi renmei) ขึ้นมาอีกกลุ่ม ในปี 1934 ญี่ปุ่นได้สั่งปิด องค์กรต่างๆ ของฝ่ายซ้ายทั้งหมดลง (Davison, 2003, p. 66-67) จากที่กล่าวมาข้างต้น การดำเนิน กิจกรรมทางการเมืองต่อต้านการปกครองและการควบคุมของญี่ปุ่นแสดงถึงความมีจิตสำนึกของความเป็น ไต้หวัน (Taiwanese consciousness) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติไต้หวัน (nation of Taiwan) ที่มาจากอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติที่มีร่วมกันของชาวไต้หวัน (Bedford & Hwang, 2006, p. 84)

หลังปี 1937 ญี่ปุ่นใช้หลักการขยายอำนาจลงใต้ (nanshin-ron) โดยถือว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิกเป็นดินแดนผลประโยชน์ของจักรวรรดิญี่ปุ่น ญี่ปุ่นได้ใช้ไต้หวันเป็นฐานทัพสำคัญใน ปฏิบัติการทางทหารเมื่อเข้ารุกรานภูมิภาคทางใต้ รวมทั้งในการรุกรานแคว้นตัน (Guangzhou) และไห นาน (Hainan) ในปี 1938 และ 1939 ตามลำดับ และหลังจากการโจมตี Pearl Harbor เมื่อ 7 ธันวาคม 1941 ก็ใช้ไต้หวันเป็นฐานทัพและใช้สนับสนุนปฏิบัติการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การโจมตีลูซอนใน ปี 1942 และการส่งกองทัพผ่านไทยและพม่าเพื่อประชิดดินแดนของอินเดีย ด้วยสถานะดังกล่าวทำให้ ไต้หวันตกเป็นเป้าหมายของการโจมตีทางอากาศในปี 1943-44 โดยเฉพาะพื้นที่อุตสาหกรรม ท่าเรือ และ ค่ายทหารที่สำคัญ ทั้งนี้ มีชาวไต้หวันมากกว่า 200,000 คน ที่เข้าร่วมกับกองทัพญี่ปุ่น ในจำนวนนี้เสียชีวิต ไปราว 30,000 คน หลังจากจักรวรรดิญี่ปุ่นยอมรับความพ่ายแพ้ในสงครามในเดือนสิงหาคม 1945 และลง นามในสนธิสัญญายอมรับความพ่ายแพ้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 2 กันยายน 1945 กองทัพอเมริกันก็เข้าสู่ ไต้หวันเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม โดยทหารญี่ปุ่นที่ประจำการอยู่ในไต้หวันยอมแพ้เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 1945 ซึ่ง

เป็นวันที่รัฐบาล KMT ประกาศให้เป็น “วันฟื้นฟูไต้หวัน” (Taiwan Retrocession Day) (Davison, 2003, pp. 70, 75; Chiu, 2016)

2.2 อัตลักษณ์ของไต้หวันระหว่างปี 1945 – 1970

ระหว่างปี 1945 – 1970 ถือเป็นช่วงเวลาที่มีการเมืองระหว่างประเทศส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของไต้หวันเป็นอย่างมาก กล่าวคือหลังการล้มล้างราชวงศ์ชิงและสถาปนาสาธารณรัฐจีน (the Republic of China: ROC) เมื่อปี 1912 รัฐบาลพรรค KMT⁴ ถูกจัดตั้งขึ้นและมีศูนย์กลางอยู่ที่นานกิง และต้องย้ายไปยังจุงกิงหรือฉงชิ่ง (Chongqing) ในปี 1938 หลังจากญี่ปุ่นได้รับชัยชนะในภาคตะวันออกของจีน (Davison, 2003, p. 75)

ในช่วงดังกล่าว รัฐบาล KMT ภายใต้การนำของเจียงไคเช็ค (Chiang Kai-shek) ก็ต้องเผชิญหน้ากับกองกำลังปฏิวัติที่เรียกว่า “กองทัพแดง” ซึ่งเป็นกองกำลังติดอาวุธของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจีน (Chinese Communist Party: CCP หรือ Communist Party of China: CPC) ที่ถูกจัดตั้งขึ้นภายหลังการแตกหักของการเป็นพันธมิตรระหว่าง KMT กับ CCP ในปี 1927 นอกจากนี้รัฐบาล KMT ยังต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาทางวัฒนธรรม และแรงกดดันทางผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมจากอิทธิพลของต่างชาติคืออังกฤษ ญี่ปุ่น และสหรัฐ ซึ่งเหมาเจ๋อตุงเห็นว่าจีนกำลังตกอยู่ในภาวะ “กึ่งเมืองขึ้น” โดยเฉพาะภัยคุกคามจากญี่ปุ่นที่เข้ามายึดครอง 3 มณฑลทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนในปี 1931 และต่อมาก็โจมตีเซียงไฮ้ในปี 1932 และรุกรานทางเหนือของจีนในปี 1937 (Cole, 2006)

เจียงไคเช็ค ไม่สามารถเอาชนะในการต่อสู้กับทั้งคอมมิวนิสต์และญี่ปุ่นได้ จนรัฐบาล KMT ต้องจับมือเป็นพันธมิตรกับพรรคคอมมิวนิสต์อีกครั้งเพื่อต่อสู้กับกองทัพญี่ปุ่น และหลังจากญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงครามในช่วงสิงหาคม 1945 รัฐบาล KMT และพรรคคอมมิวนิสต์ได้หันมาทำสงครามกลางเมืองกันต่อ จนกระทั่ง CCP สามารถยึดอำนาจรัฐจากรัฐบาล KMT ได้ในปี 1949 ซึ่งทำให้เจียงไคเช็ค ต้องอพยพไปตั้งรัฐบาล KMT ที่ไต้หวัน จากการวิเคราะห์ของ Bernard D. Cole นักวิชาการทางทหารชาวสหรัฐเห็นว่า การที่กองทัพแดงและ CCP มีชัยชนะเหนือ KMT ได้ มีที่มาจากปัจจัยต่างๆ คือการที่กองทัพแดงมีผู้นำทางทหารที่ดีกว่า คุณธรรมสูงกว่า มีการตัดสินใจในปฏิบัติการทางทหารถูกต้องกว่า มีโอกาสดีกว่า มีการสนับสนุนจากมวลชนอย่างกว้างขวาง และการตัดสินใจทางทหารที่ผิดพลาดของเจียงไคเช็ค และบรรดาผู้นำ (cole, 2006, p. 15)

การที่ไต้หวันตกอยู่ในฐานะสาธารณรัฐจีนภายใต้การปกครองของ KMT มีที่มาจากหลายเหตุการณ์ที่ส่งผลต่อเนื่องกัน เหตุการณ์แรก มีการประชุมไคโร (Cairo Conference) ที่กรุงไคโร ประเทศอียิปต์ เมื่อ

⁴ KMT มาจากชื่อเต็มคือ Chungkuo Kuomintang หรือ พรรคชาตินิยมจีน (Chinese Nationalist Party) แต่ภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย คำว่า “Chinese” ถูกตัดออกจากชื่อพรรคเพราะต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่จิตสำนึกความเป็นไต้หวัน (Taiwanese consciousness) (Huang, T.-L., May 16th 2004, as cited in Liu, J. C.-N., 2004, p. 3)

วันที่ 27 พฤศจิกายน 1943 ผู้นำสหรัฐคือประธานาธิบดีแฟรงคลิน รูสเวลต์ และผู้นำอังกฤษ คือนายกฯ วินสตัน เชอร์ชิล ได้พบปะเป็นครั้งแรกกับผู้นำสาธารณรัฐจีน คือ เจียงไคเชก (Metzler, 2017, p. 21) หลังจากนั้น 5 เดือน จึงเกิดมติว่าไต้หวันจะต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของ KMT หากญี่ปุ่นยอมแพ้ในสงคราม ในช่วงกันยายนถึงตุลาคม 1945 เจ้าหน้าที่และทหารของรัฐบาล KMT ได้เดินทางไปยังไต้หวัน สถาปนาอำนาจของจีนแผ่นดินใหญ่ขึ้น ซึ่งเป็นการกลับเข้ามามีอำนาจเหนือไต้หวันเป็นครั้งแรกในรอบ 50 ปี หลังราชวงศ์ชิงสูญเสียอำนาจปกครองเหนือไต้หวันไปตั้งแต่ปี 1895 (Davison, 2003, p. 75)

เจียงไคเชกเดินทางเยือนไต้หวันครั้งแรกเมื่อตุลาคม 1946 และมีการแต่งตั้งนายพลเฉิน ยี่ (Ch'en Yi) รับตำแหน่งผู้ว่าราชการไต้หวันคนแรก นายพลเฉินได้ประกาศว่าชาวไต้หวันจะไม่ได้รับสิทธิให้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐจีนฉบับใหม่ที่ประกาศใช้ในปี 1947 แต่จะตกอยู่ใน “การพิทักษ์ของ KMT” (KMT tutelage) ภายใต้การปกครองของนายพลเฉิน ได้เกิดการปราบปรามผู้ชุมนุมอย่างรุนแรงใน “เหตุการณ์ 2-28” ซึ่งเกิดขึ้นในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 1947 หลังจากประชาชนไม่พอใจที่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทบตีผู้หญิงรายหนึ่งที่ยายของบนทางเท้า การปราบปรามประชาชนในเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มีผู้เสียชีวิตราว 30,000 คน ซึ่งสะท้อนถึงการปกครองที่โหดร้ายของรัฐบาล KMT (Cole, 2006, p. 16)

หลังจากเจียงไคเชกให้อพยพชาวจีนมากกว่า 1 ล้านคนเข้าสู่ไต้หวันในปี 1949 ยิ่งเห็นได้ชัดว่าชาวไต้หวันต้องตกอยู่ในสถานะพลเมืองชั้นสองอย่างชัดเจน เพราะ KMT ปฏิบัติอย่างนักล่าอาณานิคมด้วยการเข้ามาใช้อำนาจปกครองและยึดกุมอำนาจทางเศรษฐกิจ ตลอดจนนำเอาวัฒนธรรมจีนมาใช้และดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ รวมทั้งได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกที่มีผลต่อเนื่องยาวนานจนถึงปี 1987 อย่างไรก็ตาม ในทางการเมืองระหว่างประเทศถือว่ารัฐบาล KMT ที่พลัดถิ่นอยู่ในไต้หวันยังคงเป็นผู้แทนของจีนในองค์การสหประชาชาติมาจนถึงปี 1971 (Danielsen, 2012, p. 139)

เจียงไคเชกได้ลาออกจากตำแหน่งประธานของ KMT ก่อนจะหลบหนีจากจีนแผ่นดินใหญ่ในปี 1949 แต่ได้ฟื้นฟูสถานะผู้นำในพรรคขึ้นมาหลังจากมาถึงไต้หวัน โดยสั่งการให้มีปฏิบัติการทางทหารโจมตีเป้าหมายต่างๆ ในจีนรวมทั้งใช้เครื่องบินรบโจมตีทางอากาศที่เซี่ยงไฮ้ เมื่อ 25 มกราคม และ 6 กุมภาพันธ์ 1950 การโจมตีมีเป้าหมายที่โรงไฟฟ้าและกิจการน้ำมันของบริษัทอเมริกัน ซึ่งสร้างความเสียหายอย่างหนัก และมีผู้บาดเจ็บนับพันคน ถือเป็นปฏิบัติการที่ท้าทายรัฐบาลใหม่ของ CCP ที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นโดยตรง โดยทางการเงินเชื่อว่าปฏิบัติการดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐด้วย แต่ปฏิบัติการทางทหารหลายครั้งก็มีเป้าหมายอื่นรวมทั้งเรือพาณิชย์ของชาติตะวันตก เช่น อังกฤษ โปแลนด์ ที่อาจติดต่อกับขายกับรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Cha, 2016, p. 70; Cole, 2006, p. 16; Zhang, 1992, p. 66)

เจียงไคเชก และ KMT มีความมุ่งมั่นที่จะกลับไปยึดครองแผ่นดินใหญ่อีกครั้ง แต่ยิ่งเวลาผ่านไปก็ยิ่งชัดเจนว่าเป็นความฝันที่ยากจะเป็นความจริง คำประกาศว่ายังเป็นรัฐบาลที่ชอบธรรมของจีนแผ่นดินใหญ่ยังคงมีอยู่ แต่ถือเป็นเพียงสัญลักษณ์ทางการเมือง เช่นเดียวกับสภาแห่งชาติ (หรือสภาควบคุม) และสภานิติบัญญัติ (Legislative Yuan) สำหรับสภาแห่งชาติมีอำนาจตามรัฐธรรมนูญในการเลือก

ประธานาธิบดี การแต่งตั้งประธานาธิบดี และผ่านการแก้ไขรัฐธรรมนูญต่างๆ ได้ ส่วนสภานิติบัญญัติทำหน้าที่ออกกฎหมายต่างๆ สภาทั้งสองเป็นส่วนหนึ่งของ “สภา” (Yuan) ทั้งห้าของรัฐบาลตามความในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐจีน ซึ่งในช่วงสองทศวรรษแรกสมาชิกของสภาทั้งสองมีที่มาจากมณฑลต่างๆ ในแผ่นดินใหญ่ แต่สมาชิกของสภาในไต้หวันจะยังคงอยู่ในตำแหน่งต่อไปต่อไปจนกว่า KMT จะกลับไปมีอำนาจในแผ่นดินใหญ่และจัดการเลือกตั้งขึ้นใหม่ได้ ซึ่งยังผลให้ชาวไต้หวันถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ของสภาดังกล่าวนี้ (Davison, 2003, p. 84)

ทั้งนี้ ได้มีการจัดตั้งสภานิติบัญญัติระดับจังหวัดหรือมณฑลไต้หวัน ขึ้น ณ ไถจง (Taizhong) ซึ่งเป็นที่ตั้งของรัฐบาลไต้หวัน และรัฐบาลไต้หวันจะได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลกลาง ส่วนสมาชิกของสภานิติบัญญัติดังกล่าวได้รับการเลือกตั้งจากผู้แทนของสภาระดับเขตหรือเทศมณฑล (county หรือ “xian”) ซึ่งเป็นเวลานานหลายสิบปีที่สมาชิก KMT ผูกขาดการเป็นผู้แทนฯ เพราะระบอบการปกครองแบบเผด็จการทหารโดย KMT ไม่อนุญาตให้จัดตั้งพรรคการเมืองอื่นขึ้น อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งยังได้จัดขึ้นทั้งในระดับเทศมณฑลและเมืองหรือเทศบาล (shi) ส่งผลให้สมาชิกสภาส่วนใหญ่เป็นชาวไต้หวัน (Davison, 2003, p. 84)

โครงสร้างการปกครองของรัฐบาลสาธารณรัฐจีนมีจำนวน 5 องค์กรหลักตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐจีน ซึ่งอ้างอิงตามลัทธิไตรราชฎ์ของซุน ยัตเซ็น ได้แก่ (Davison, 2003, pp. 84-85)

(1) สภการบริหาร (Executive Yuan) มีผู้นำคือประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐจีน ซึ่งมีอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศ มีการจัดองค์การย่อย 3 ระดับ คือ คณะมนตรีสภการบริหาร (Executive Yuan Council) หรือคณะรัฐมนตรี องค์การบริหาร (Executive Organizations) คือ กระทรวงและคณะกรรมการต่างๆ ที่มีฐานะเทียบเท่ากระทรวง และหน่วยงานขึ้นตรง (Subordinate Departments) รวมไปถึงสำนักงานประมาณ กรมบัญชีกลาง และสำนักงานสถิติ กรมประชาสัมพันธ์ และคณะกรรมการพิเศษและคณะกรรมการเฉพาะกิจต่างๆ

(2) สภานิติบัญญัติ (Legislative Yuan) เป็นตัวแทนมาจากการเลือกตั้ง มีอำนาจออกกฎหมายและควบคุมการทำงานของสภการบริหาร เช่น การรับรองคำสั่งฉุกเฉิน การตรวจสอบร่างรัฐบัญญัติงบประมาณและการตรวจสอบรายงานทางบัญชี การรับรองรัฐบัญญัติที่ออกโดยกฏอัยการศึก และการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

(3) สภาตุลาการ (Judicial Yuan) มีประธาน รองประธาน และตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ 17 คน ทั้งหมดได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีโดยความเห็นชอบของสภาควบคุม สภาตุลาการมีอำนาจเหนือศาลระดับล่างต่างๆ รวมถึงศาลฎีกา ศาลฝ่ายบริหาร และคณะกรรมการระเบียบวินัยข้าราชการ และควบคุมกระทรวงยุติธรรม

(4) สภาควบคุม (Control Yuan) ทำหน้าที่ตรวจสอบและประเมินผลงานของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีสิทธิในการให้ความคิดเห็นในการพิจารณาความผิดของเจ้าหน้าที่รัฐ การว่ากล่าวตักเตือน การลงโทษ และการตรวจสอบบัญชี และ

(5) สภาสอบคัดเลือก (Examination Yuan) รับผิดชอบในการสอบสวน การแต่งตั้ง การคัดเลือก การบันทึกข้อมูล การใช้จ่ายเงินของข้าราชการในสังกัดของรัฐบาล

สำหรับตำแหน่งหน้าที่ในองค์กรระดับสูง ในยุคแรกๆ หรืออย่างน้อยในสองทศวรรษแรกของการปกครองไต้หวันโดย KMT มักตกเป็นของชาวจีน ขณะที่ชาวไต้หวันได้แต่เพียงดำรงตำแหน่งข้าราชการระดับล่างเท่านั้น

วันที่ 1 มีนาคม 1950 เจียงไคเชกได้กลับมาดำรงตำแหน่งประธาน KMT อีกครั้ง และมีนโยบายให้ความสำคัญกับการรักษาฐานที่มั่นในไต้หวันเพื่อกลับไปฟื้นฟูอำนาจในแผ่นดินใหญ่ ก่อนหน้านั้น ในช่วงมกราคม 1950 ประธานาธิบดีแฮร์รี ทรูแมน (Harry S. Truman) ประกาศว่ารัฐบาลสหรัฐฯจะไม่ดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งภายในของจีน โดยจะไม่ให้ความช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำทางทหารแก่จีนในการรุกรานไต้หวัน ต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เกาหลีเหนือรุกรานเกาหลีใต้ในเดือนมิถุนายน 1950 รัฐบาลสหรัฐฯจึงถือว่าเป็นก้าวแรกที่ภัยคอมมิวนิสต์คุกคามโลก ประธานาธิบดีทรูแมนจึงออกคำสั่งให้กองเรือที่ 7 ของสหรัฐฯ เข้าคุ้มครองช่องแคบไต้หวัน โดยหลักการคือเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการโจมตีระหว่างสองฝ่าย แต่โดยนัยคือการสนับสนุนระบอบการปกครองของ KMT (Cole, 2006, p. 17) สหรัฐได้ให้การช่วยเหลือทางทหารแก่ KMT ผ่านทางสำนักข่าวกรองกลางหรือ CIA (Central Intelligence Agency) ที่สำคัญคือการช่วยเหลือทหารของ KMT ที่หลบหนีอยู่ในภาคเหนือของเมียนมา ตั้งแต่ปี 1949 เพื่อให้เข้าโจมตีมณฑลยูนนานของจีนซึ่งเป็นปฏิบัติการที่ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับปฏิบัติการในทิเบตและพื้นที่ชายฝั่งที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐบาลคอมมิวนิสต์บนแผ่นดินใหญ่มากกว่า (Cole, 2006, p. 20) จากปี 1951 ถึงปี 1978 สหรัฐให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่ไต้หวันในหลายด้านรวมทั้งผ่านหน่วยงานที่ปรึกษาทางทหารคือ “Military Advisory Assistance Group” (MAAG) ที่มีสำนักงานใหญ่ในไทเป ซึ่งมีจำนวนเจ้าหน้าที่ 67 นาย ในเดือนเมษายน 1951 และได้เพิ่มเป็น 1,886 นายในเดือนตุลาคม 1955 ก่อนที่จะลดลงเหลือเพียง 487 นาย ในเดือนกรกฎาคม 1969 (Cole, 2006, p. 26)

ในช่วงธันวาคม 1954 มีการทำสนธิสัญญาป้องกันร่วมกัน (Mutual Defense Treaty) ระหว่างไต้หวันและสหรัฐฯ ต่อมาในเดือนมกราคม 1955 จากผลของสนธิสัญญา รัฐสภาสหรัฐฯได้ผ่านมติแก้ไขปัญหาไต้หวันหรือ “Formosa Resolution” ที่ให้อำนาจแก่ประธานาธิบดีมีอำนาจสั่งการให้กองทัพสหรัฐฯ ปฏิบัติการทางทหารเพื่อรักษาความมั่นคงและป้องกันหมู่เกาะไต้หวัน (Formosa) และหมู่เกาะเผิงหู ให้พ้นจากการโจมตีทางทหารได้ (Cole, 2006, p. 85) จะเห็นได้ว่าแรงผลักดันที่ทำให้ประธานาธิบดี ดไวต์ ดี. ไอเซนฮาวร์ (Dwight D. Eisenhower) และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส (John Foster Dulles) ตัดสินใจให้การสนับสนุนทางการทหารแก่รัฐบาลของเจียงไคเชกเพิ่มมาก

ขึ้น เกิดจากการตีความว่าสหรัฐกำลังเผชิญกับภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ที่สนับสนุนโดยสหภาพโซเวียต และชาวสหรัฐเองก็ให้การสนับสนุนเพราะอ่อนไหวกับปัญหาดังกล่าวเช่นกัน (Cole, 2006, p. 22)

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน อาจมองได้จากวิกฤติช่องแคบไต้หวันที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ (ครึ่งแรกระหว่างปี 1954-1955 และครั้งที่สองในปี 1958) ซึ่งจีนมีนโยบายอย่างชัดเจนว่าจะ “ปลดปล่อยไต้หวัน” และหมู่เกาะต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผิงหู จินเหมิน และหม่าจู โดยประธาน CCP คือ เหมาเจ๋อตุง มีคำสั่งให้เตรียมการโจมตีหมู่เกาะต่างๆ ของไต้หวันในช่วงกันยายน 1954 ซึ่งคำสั่งดังกล่าวมีผล 12 วัน แต่กลับไม่เกิดการรุกรานไต้หวันแต่อย่างใด เหตุผลหนึ่งที่เหมาเจ๋อตุงได้ให้ไว้คือการโจมตีหมู่เกาะจินเหมิน และหม่าจู เพื่อจะหยุดยั้งการทำสนธิสัญญาระหว่างสหรัฐกับไต้หวัน แต่ทำที่ดังกล่าวยิ่งทำให้ทั้งสองประเทศเร่งทำสนธิสัญญาป้องกันร่วมกัน (Mutual Defense Treaty) ในช่วงธันวาคม 1954 ซึ่งสนธิสัญญาดังกล่าวเป็นผลดีแก่ไต้หวันอย่างมากในช่วงปี 1954 - 1955 ที่เกิดวิกฤติช่องแคบไต้หวันครั้งแรก (Cole, 2006, p. 85)

วิกฤติช่องแคบไต้หวันครั้งต่อมาเกิดขึ้นเมื่อเหมาเจ๋อตุงได้ใช้ท่าที่แข็งกร้าวอีกครั้งเมื่อช่วงสิงหาคม 1958 มีผลทำให้เกิดวิกฤติจนถึงวันที่ 1 มกราคม 1959 ฝ่ายจีนได้เตรียมกำลังจากกองทัพปลดปล่อยประชาชนจำนวนมากกว่า 400,000 นาย เพื่อโจมตีเป้าหมายในหมู่เกาะจินเหมิน และหม่าจู มีการวิเคราะห์ว่าการที่รัฐบาลปักกิ่งสร้างวิกฤติช่องแคบไต้หวันครั้งที่สองเกิดจากหลายสาเหตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่พอใจต่อบทบาทของสหรัฐ ในความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างประเทศในเอเชีย เช่น สงครามเวียดนาม การต่อสู้ของขบวนการซ้ายกับรัฐบาลต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการก่อความไม่สงบในทิเบต รวมทั้งการที่สหรัฐเข้าไปเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในตะวันออกกลางในกรณีเลบานอน ในช่วงฤดูร้อนปี 1958 อาจทำให้รัฐบาลปักกิ่งคาดการณ์ได้ว่ารัฐบาลวอชิงตันจะละเลยสถานการณ์ไต้หวันด้วยก็ได้ (Cole, 2006, p. 22)

นอกจากสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันและมติรัฐสภาสหรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหไต้หวันแล้ว นโยบายต่อจีนของเจียงไคเชก ส่งผลอย่างมากต่อวิกฤติช่องแคบไต้หวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่เจียงไคเชก มีนโยบายใช้กำลังทหารเพื่อกลับไปยึดอำนาจบนแผ่นดินใหญ่ ในช่วงกลางทศวรรษ 1950 เจียงไคเชก ไม่ยินยอมถอนกำลังทหารจำนวนมากกว่า 86,000 นาย ออกจากหมู่เกาะจินเหมิน และหม่าจู ตามคำเตือนของจีน แคมป์ยังเสริมกำลังทหารเข้าไปอีกมากกว่า 23,000 นาย นับรวมกันถึงหนึ่งในสามของกำลังทหารในกองทัพไต้หวัน นอกจากนี้ ไต้หวันยังคงใช้ปฏิบัติการทางทหารโจมตีเป้าหมายในแผ่นดินใหญ่เป็นระยะ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือฝ่ายก่อความไม่สงบในทิเบต และสนับสนุนกองกำลังของ KMT ในภาคเหนือของเมียนมาและไทย (Cole, 2006, p. 23)

รัฐบาลสหรัฐมีท่าทีระมัดระวังมากขึ้นในช่วงวิกฤติช่องแคบไต้หวันครั้งที่สอง โดยยังมีท่าทีป้องปรามจีนและไม่สนับสนุนไต้หวันอย่างออกหน้าออกตา นอกจากนี้ มีการพิจารณาถึงการใช้อาวุธนิวเคลียร์โจมตีเป้าหมายในจีน เพื่อป้องปรามไม่ให้จีนใช้กำลังทหารโจมตีหมู่เกาะต่างๆ ของไต้หวัน รวมทั้งได้เตือน

ไม่ให้เจียงไคเช็คใช้กำลังโจมตีเป้าหมายในแผ่นดินใหญ่และเตรียมแผนถอนกำลังทหารจากหมู่เกาะจินเหมิน และหม่าจู่ บทบาทของสหรัฐทำให้เจียงไคเช็คตอบได้ว่าไต้หวันจะไม่เปลี่ยนแปลงท่าทีตามแรงกดดันจากชาติพันธมิตร และระบุว่า “หากมีความจำเป็น ไต้หวันจะต่อสู้โดยลำพัง” ทั้งนี้ความไม่ลงรอยของสหรัฐและไต้หวันมีปรากฏให้เห็นในบางระดับ สหรัฐได้แนะนำและกดดันให้ไต้หวันลดค่าใช้จ่ายทางการทหารลงและลดกำลังทหารประจำการลง แต่เจียงไคเช็คยืนยันที่จะขยายขนาดกองทัพให้มากกว่าที่มีอยู่คือ ในขณะนั้น ไต้หวันมีกองกำลังจำนวน 600,000 นาย และใช้งบทางการคิดเป็นร้อยละ 15 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product: GNP) ขณะที่ร้อยละ 85 ของรายจ่ายรัฐบาลถูกใช้ในทางการทหาร (Cole, 2006, p. 24)

ในช่วงเวลานี้ การที่เจียงไคเช็คหนีถอยล่นมาอยู่ที่ไต้หวันได้ส่งผลให้เกิดอัตลักษณ์ขึ้นใหม่ที่เชิดชูชาตินิยมความเป็นจีน (Chinese nationalism) และอัตลักษณ์นี้ยิ่งเข้มแข็งมากขึ้นเมื่อผู้อพยพจำนวนมากจากจีนแผ่นดินใหญ่เข้ามาสู่ไต้หวันในปี 1949 ทั้งนี้ก่อนการเข้ามาของเจียงไคเช็ค ไต้หวันมีอัตลักษณ์ความเป็นไต้หวัน (Taiwanese identity) อยู่ก่อนแล้วกล่าวคือ อัตลักษณ์ของชาวไต้หวันพื้นเมืองก่อนปี 1945 (pre-1945 native Taiwanese) ที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่น 50 ปี มีความแตกต่างจากอัตลักษณ์ของชาวจีนแผ่นดินใหญ่หลังปี 1945 (post-1945 mainlanders) โดยจะเห็นได้จากการทุจริตและการบริหารงานที่ผิดพลาดของรัฐบาล KMT รวมถึงการดำเนินการของกองทัพที่ไร้ระเบียบซึ่งทั้งหมดนี้แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากตอนที่ไต้หวันอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่น (Hughes, 2016, p. 154) ยิ่งไปกว่านั้น การเข้ามาปกครองของ KMT ทำให้ชาวไต้หวันรู้สึกว่าคุณภาพอยู่ในฐานะพลเมืองชั้นสอง (second-class citizen) (Hughes, 2016, p. 155)

2.3 วิกฤตอัตลักษณ์ของไต้หวันระหว่างปี 1971 – 1987

เมื่อ CCP สามารถช่วงชิงอำนาจรัฐจาก KMT และประกาศสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นบนแผ่นดินใหญ่ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 1949 รัฐบาลจีนได้ถือว่าสาธารณรัฐจีนได้ล่มสลายลงไปแล้ว และถือว่ารัฐบาลของพรรคคอมมิวนิสต์เป็นรัฐบาลที่ชอบธรรม เช่นเดียวกับเป็นรัฐบาลจีนเพียงแห่งเดียวในเวทีระหว่างประเทศ โดยมีอำนาจอธิปไตยเหนือประเทศจีนรวมถึงไต้หวัน ซึ่งรัฐบาลจีนถือว่าเป็นเพียงมณฑลหนึ่งของจีนด้วย (สิทธิพล เครือรัฐติกาล และ วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2558, น. 104)

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสาธารณรัฐจีนที่ไต้หวันยังคงมีสถานะเป็นตัวแทนประเทศจีนในองค์การสหประชาชาติ เพราะรัฐบาลสหรัฐให้การสนับสนุนรัฐบาลของเจียงไคเช็ค และต่อต้านรัฐบาลคอมมิวนิสต์จีนอย่างเปิดเผย แม้ว่าจะระหว่างปี 1961 ถึงปี 1970 จะมีการนำเสนอวาระเกี่ยวกับปัญหาผู้แทนจีนเข้าสู่เวทีการประชุมประจำปีของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติมาอย่างต่อเนื่อง แต่เสียงสนับสนุนให้ยกเลิกสถานะของไต้หวันยังคงมีไม่ถึงสองในสามของชาติสมาชิกทั้งหมด เช่น ในปี 1970 มีมติให้คงสถานะเดิมของไต้หวันในสหประชาชาติจำนวน 66 ต่อ 52 เสียงของชาติสมาชิก จนกระทั่งวันที่ 25 ตุลาคม 1971 มีการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติครั้งที่ 26 และได้มีมติที่ 2758 ให้การยอมรับผู้แทนของรัฐบาลแห่ง

สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นผู้แทนจีน ด้วยคะแนนเสียง 76 ต่อ 35 และงดออกเสียง 17 ชาตินสมาชิก (รวมทั้งไทย) ขณะที่ 3 ชาตินสมาชิกไม่เข้าประชุม (รวมทั้งไต้หวัน ที่วอลล์เอ๊าท์) โดยชาตินสมาชิกที่สนับสนุนรัฐบาลจีนประกอบด้วย กลุ่มประเทศค่ายตะวันออก (Eastern Block) และประเทศโลกที่สาม รวมทั้งชาติพันธมิตรของสหรัฐ เช่น สหราชอาณาจักร แคนาดา ฝรั่งเศส (สิทธิพล เครือรัฐติกาล และ วรศักดิ์ มัทธโนบล, 2558, น. 105; Metzler, 2017, pp. 53-55; University of Southern California US-China Institute, 1971)

หลังจากมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 2758 ไต้หวันต้องเผชิญกับวิกฤติอัตลักษณ์ทางอำนาจอธิปไตยอย่างรุนแรง นอกจากมีการลดสถานะของไต้หวันจากผู้แทนของสาธารณรัฐจีนเป็นเพียง “ผู้แทนของเจียงไคเชก” (สิทธิพล เครือรัฐติกาล และ วรศักดิ์ มัทธโนบล, 2558, น. 105) ซึ่งไม่มีสถานะในฐานะชาตินสมาชิกขององค์การสหประชาชาติอีกต่อไปแล้ว ไต้หวันยังสูญเสียสถานะสมาชิกในหน่วยงานพิเศษของสหประชาชาติ เช่น องค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization: ICAO) ทบวงการพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (International Atomic Energy Agency: IAEA) องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) และองค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) (Metzler, 2017, p. 55)

การถูกขับออกจากเวทีสหประชาชาติเป็นเพียงหนึ่งในสามความเสื่อมถอยทางการทูตของไต้หวันในรอบปี เนื่องจากต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ 1972 ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ของสหรัฐเดินทางเยือนจีนแผ่นดินใหญ่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายทางการทูตระหว่างสหรัฐกับจีนที่สำคัญ และส่งผลกระทบต่อไต้หวัน และสุดท้ายญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ซึ่งเป็นชาติพันธมิตรของสหรัฐที่เคยมีมติยอมรับสถานะผู้แทนจีนของไต้หวันในมติ 2758 ก็หันมาให้การยอมรับนโยบายจีนเดียวของรัฐบาลจีนในปีเดียวกัน (Metzler, 2017, p. 55) อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นได้ยุติความสัมพันธ์ทางการทูตที่เป็นทางการกับสาธารณรัฐจีนในไต้หวัน แต่ได้ตั้งสำนักงานกึ่งทางการขึ้นในไต้หวัน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ใกล้เคียงกับสถานทูตที่เคยมีอยู่เดิม ทำให้เห็นว่าญี่ปุ่นยังมีความสัมพันธ์กับไต้หวันในทางปฏิบัติอย่างเป็นปกติ ต่อมาในปี 1973 สหรัฐอนุญาตให้ไต้หวันเปิดสถานกงสุลในสหรัฐเพิ่มขึ้น 5 แห่ง และส่งทูตสหรัฐไปประจำอยู่ที่ไทเปด้วย (สุนทร ลีวงศ์เจริญ, 2528, น. 39)

เจียงจิงกั๋ว (Chiang Ching-kuo) บุตรชายของเจียงไคเชก ได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองและเศรษฐกิจของไต้หวันตั้งแต่ปี 1971 และรับตำแหน่งประธานาธิบดีคนต่อมาหลังจากเจียงไคเชกได้ถึงแก่กรรมในปี 1975 (Davison, 2003, p 98) ท่ามกลางวิกฤติทางอัตลักษณ์ของไต้หวัน ระหว่างปี 1971 ถึงปี 1973 มีประเทศต่างๆ ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันถึง 27 ประเทศ ทำให้เจียงจิงกั๋ว ดำเนินนโยบาย “การทูตเบ็ดเสร็จ” (total diplomacy) ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างรอบด้านทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วัฒนธรรม การกีฬา นโยบายการทูตเบ็ดเสร็จกระทำผ่านช่องทางที่หลากหลาย ทั้งแบบทวิภาคีและพหุภาคี ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และทั้งทางตรง

และทางอ้อม เพื่อรักษาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่างๆ ให้ได้มากที่สุด (สิทธิพล เครือรัฐติกาล และ วรศักดิ์ มัทธโนบล, 2558, น. 106)

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับสหรัฐในเวลานี้ ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่างๆ 3 สถานการณ์ ได้แก่ เรื่องแรกคือ ในปี 1969 ประธานาธิบดีนิกสันประกาศนโยบายใหม่ของสหรัฐ เรียกว่า “หลักการนิกสัน” (Nixon Doctrine) ที่เกาะกวม โดยมีหลักการโดยสังเขปว่า สหรัฐจะรักษาข้อผูกพันตามสนธิสัญญาที่มีอยู่ทุกฉบับ และจะยังคงให้ความช่วยเหลือทางการทหารและเป็น “โล่กำบังภัยนิวเคลียร์” ให้แก่พันธมิตรของตน รวมทั้งจะรับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือด้านกำลังทหารแก่ชาติพันธมิตรที่ถูกคุกคามโดยตรง (เจษฎา ชาลภาคย์, 2521, น. 16; Cole, 2006, p. 28) เรื่องต่อมาคือ ในปี 1972 สหรัฐและจีนร่วมลงนามใน “แถลงการณ์เซี่ยงไฮ้” (Shanghai Communiqué) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 1972 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความเคารพในอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดน เพื่อลดความตึงเครียดที่เกิดขึ้นในภูมิภาคต่างๆ และรัฐบาลทั้งสองมุ่งหวังที่จะปรับความสัมพันธ์ต่อกันให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเกี่ยวกับปัญหาไต้หวันโดยตรงที่ทั้งสองฝ่ายยังมีทัศนคติแตกต่างกัน กล่าวคือ ฝ่ายจีนยืนยันว่าปัญหาไต้หวันเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางการปรับความสัมพันธ์ของจีนและสหรัฐให้เป็นปกติ (normalization) และ “ไต้หวันเป็นมณฑลหนึ่งของจีน” ซึ่งจีนย่อมมีสิทธิและหน้าที่ในการปลดปล่อยไต้หวันโดยวิธีการที่ฝ่ายจีนเลือกเองและปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก และการปรับความสัมพันธ์ให้เป็นปกติระหว่างจีนกับสหรัฐ “วอชิงตันจะต้องตัดความสัมพันธ์กับไต้หวันและเคลื่อนย้ายกำลังออกจากเกาะนี้” ขณะที่สหรัฐยอมรับนโยบายจีนเดียวโดยระบุว่า “ไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน” แต่สหรัฐจะถอนกำลังทหารออกจากไต้หวันก็ต่อเมื่อภาวะตึงเครียดในบริเวณนี้ค่อยๆ ผ่อนคลายลง และเมื่อระบอบการเมืองของจีนและไต้หวันบรรลุซึ่งการแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้อย่างสันติเท่านั้น (สุนทร สิวศ์เจริญ, 2528, น. 37)

เรื่องสุดท้ายคือ ในปี 1974 ประธานาธิบดีเจอร์ลด์ ฟอร์ด (Gerald Ford) ดำรงตำแหน่งต่อจากประธานาธิบดีนิกสันที่ลาออกจากตำแหน่งเนื่องจากปัญหาอื้อฉาวในคดีวอเตอร์เกต (Watergate Scandal) ในช่วงดังกล่าวสหรัฐประสบปัญหาในสงครามเวียดนาม จนต้องถอนทหารจากเวียดนามและอินโดจีน ในปี 1975 การสิ้นสุดสงครามเวียดนามทำให้จำนวนทหารของกองทัพสหรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างมาก สถานการณ์ต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันและสหรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความช่วยเหลือทางการทหารที่สหรัฐมีต่อไต้หวัน ในปี 1978 มีแถลงการณ์จีนและสหรัฐที่ประกาศว่าสหรัฐได้เปลี่ยนนโยบายความสัมพันธ์ทางการทูตจากไต้หวันเป็นจีน เท่ากับมีผลยกเลิกสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันของสหรัฐกับไต้หวันในปี 1954 ทำให้สถานะของไต้หวันสั่นคลอนมากยิ่งขึ้น ก่อนที่สหรัฐจะผ่านกฎหมายความสัมพันธ์ไต้หวัน (Taiwan Relation Act) ซึ่งมีผลในวันที่ 1 มกราคม 1979 แสดงให้เห็นว่าสหรัฐยังสนับสนุนความมั่นคงของไต้หวันและจะให้ความช่วยเหลือทางการทูตแก่ไต้หวันต่อไป (Cole, 2006, p. 28)

ในเดือนมกราคม 1979 ภายใต้การนำของประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ (Jimmy Carter) สหรัฐให้ความสำคัญกับรัฐบาลจีนมากขึ้นโดยยุติความสัมพันธ์ทางการทูตที่เป็นทางการกับสาธารณรัฐจีนในไต้หวัน

แต่ยังมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันแบบไม่เป็นทางการเช่นเดียวกับญี่ปุ่น โดยสหรัฐได้ก่อตั้ง “สถาบันอเมริกันในไต้หวัน” (American Institute in Taiwan: AIT) เพื่อดำเนินการกิจการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลักษณะเดียวกับสถานทูต ต่อมาประเทศอื่นๆ ได้ยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติของญี่ปุ่นและสหรัฐในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนและไต้หวันในเวลาเดียวกัน (Davison, 2003, p. 97)

ในทศวรรษ 1970 ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐและจีนดีขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันเป็นอย่างมาก ในปี 1982 สหรัฐมีแถลงการณ์ร่วมกับจีนเป็นครั้งแรกที่สามว่า สหรัฐจะลดการขายอาวุธแก่ไต้หวัน และประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกน (Ronald Reagan) ได้แถลงว่าจะแก้ปัญหาไต้หวันอย่างสันติและได้ให้ “หลักประกัน 6 ข้อ” (Six Assurances) แก่ไต้หวันเมื่อเดือนกรกฎาคม 1982 ซึ่งเป็นช่วงเดียวกันกับการประชุมร่วมกับจีน ได้แก่ (“Taiwan Documents Project,” 1982)

- (1) สหรัฐจะไม่กำหนดวันในการยกเลิกการขายอาวุธแก่ไต้หวัน
- (2) สหรัฐจะไม่แก้ไขกฎหมายความสัมพันธ์ไต้หวัน (Taiwan Relations Act)
- (3) สหรัฐจะไม่ปรึกษาหารือกับจีนก่อนตัดสินใจเกี่ยวกับการขายอาวุธแก่ไต้หวัน
- (4) สหรัฐจะไม่เป็นตัวกลางระหว่างไต้หวันและจีน
- (5) สหรัฐจะไม่เปลี่ยนแปลงจุดยืนเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยของไต้หวัน ซึ่งถือเป็นปัญหาที่ชาวจีนจะต้องตัดสินใจอย่างสันติด้วยตนเอง และจะไม่กดดันไต้หวันให้เข้าสู่การเจรจากับจีน⁵ และ
- (6) สหรัฐจะไม่ยอมรับอย่างเป็นทางการว่าจีนมีอำนาจอธิปไตยเหนือไต้หวัน

ในทศวรรษ 1980 การสร้างอัตลักษณ์ทางระบบการเมือง (political system identity) แบบประชาธิปไตยของไต้หวันเริ่มเกิดขึ้น โดยในขณะนั้นประธานาธิบดีเจียงจิงกว้อ และ KMT ได้รับแรงกดดันทั้งจากสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศที่ส่งผลต่อสถานะของไต้หวัน รวมทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ที่สำคัญคือรัฐบาลไต้หวันได้รับแรงกดดันจากเกษตรกรและแรงงานที่ต้องการส่วนแบ่งจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากคนชนชั้นล่างมีความไม่พอใจต่อผลประโยชน์ที่ได้รับจากการผลิตในทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรต้องสูญเสียรายได้ไปจำนวนมากจากราคาผลผลิตทางการเกษตรในตลาดโลกที่ตกต่ำลง ทำให้ต้องพึ่งพารายได้นอกภาคการเกษตรมากขึ้น ขณะที่ภาคแรงงานที่เติบโตขึ้นเรื่อยๆ ต้องการส่วนแบ่งจากผลกำไรของบริษัท

⁵ ต้นฉบับภาษาอังกฤษคือ “The United States would not alter its position about the sovereignty of Taiwan which was, that the question was one to be decided peacefully by the Chinese themselves, and would not pressure Taiwan to enter into negotiations with China.”

มากขึ้น รวมทั้งเรียกร้องสภาพการทำงานและสวัสดิการด้านต่างๆ มากกว่าเดิม แรงกดดันดังกล่าวเกิดขึ้นพร้อมกับแรงกดดันจากคนกลุ่มอื่นๆ เช่น ผู้หญิง ภาคประชาสังคม และชนชั้นกลางที่เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองมากขึ้น (Davison, 2003, pp. 100-101)

ในเดือนมีนาคม 1986 ประธานาธิบดีเจียงจิงกั๋ว ได้แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อนำเสนอแนวทางประชาธิปไตยในระดับที่เหมาะสมกับการพัฒนาของไต้หวัน คณะกรรมการชุดดังกล่าวได้พิจารณากรอบการใช้กฎอัยการศึกในเวลานั้นและเสนอแนะในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสนอแนะให้รัฐบาลทบทวนและดำเนินการในกรอบแนวทาง 4 เรื่อง ได้แก่ (1) ทบทวนข้อห้ามเรื่องพรรคฝ่ายค้าน (2) ปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรของสภาแห่งชาติ (National Assembly) และสภานิติบัญญัติ (Legislative Yuan) (3) ทำรัฐบาลและพรรคให้เป็นไต้หวัน (Taiwanization) และ (4) ปฏิรูปโครงสร้างและการดำเนินงานของ KMT (Davison, 2003, p. 102)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงฤดูร้อนปี 1986 มีการจับกุมคุมขังนักการเมืองคนสำคัญคือผู้นำฝ่ายค้าน หลินเจินจี (Lin Zhengjie) และสมาชิกสภาเทศบาลไทเป เฉินสุยเปี่ยน ในข้อหาสนับสนุนการเรียกร้องเอกราช และเกี่ยวข้องกับองค์กรทางการเมืองที่ไม่ได้รับอนุญาต การจับกุมคุมขังนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลได้ส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง และสร้างความไม่พอใจให้กลุ่มชนชั้นกลางที่ต้องการเสรีภาพทางการเมืองเพิ่มขึ้น จนเกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่า “Kaohsiung Incident” หรือรู้จักกันในชื่อ “Formosa Incident” และในที่สุดเมื่อวันที่ 28 กันยายน 1986 สมาชิกของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน “Tangwai” จำนวน 135 คน ได้รวมตัวกันก่อตั้ง “พรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า” (Democratic Progressive Party: DPP หรือ “Minjindang”) (Davison, 2003, p. 103; Hughes, 2016, p. 155) ต่อมาในวันที่ 6 ธันวาคม 1986 มีการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติ (Legislative Yuan) ที่มีพรรคการเมืองตามกฎหมายสองพรรคซึ่งพรรคประชาธิปไตยก้าวหน้าหรือ DPP ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง 44 เขตเลือกตั้งจากทั้งหมด 73 เขตเลือกตั้ง และได้รับการเลือกตั้ง 12 ที่นั่ง โดย DPP มีคะแนนนิยมสูงในเขตไทเป ไถหนาน และเกาสง (Davison, 2003, p. 103)

กระแสนิยมเสรีประชาธิปไตยมีสูงขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง กฎหมายความมั่นคงฉบับใหม่ได้ผ่อนคลายความเข้มงวดในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลมากขึ้น รวมทั้งรัฐบาลมีมาตรการผ่อนคลายทางเศรษฐกิจ เช่น ยกเลิกข้อจำกัดในการแลกเปลี่ยนเงินสกุลดอลลาร์ไต้หวันใหม่กับสกุลเงินตราต่างประเทศ ยกเลิกมาตรการเข้มงวดการเดินทางไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีน และยกเลิกการบังคับใช้กฎอัยการศีก้อย่างสิ้นเชิงในเดือนกรกฎาคม 1987 ต่อมาในปี 1988 ประธานาธิบดีเจียงจิงกั๋วถึงแก่อสัญกรรม สภาแห่งชาติ (National Assembly) ได้เลือกหลี่เต็งฮุย (Lee Teng-hui) ให้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีรักษาการ และต่อมาได้รับเลือกให้เป็นผู้นำ KMT ต่อจากประธานาธิบดีเจียงจิงกั๋วในเดือนกรกฎาคม 1988 ซึ่งหลี่เต็งฮุยเป็นผู้นำทางการเมืองสูงสุดของไต้หวันคนแรกที่เป็นชาวไต้หวัน (Davison, 2003, p. 103)

2.4 สรุป

เนื้อหาในบทนี้แสดงให้เห็นถึงภูมิหลังทางการเมืองของไต้หวัน เพื่อให้เห็นพัฒนาการทางการเมืองของไต้หวันว่ามีลักษณะเช่นไรและกำหนดโดยปัจจัยใดในแต่ละช่วงเวลา โดยเนื้อหาจะแบ่งออกเป็นอัตลักษณ์ของไต้หวันก่อนปี 1945 ซึ่งนำเสนอถึงภูมิประเทศของไต้หวันที่ตั้งอยู่ระหว่างประเทศญี่ปุ่นและประเทศฟิลิปปินส์ และห่างจากชายฝั่งตะวันออกของประเทศจีนประมาณ 90 - 105 ไมล์ทะเล ไต้หวันจึงเป็นประเทศที่มีความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ ส่วนเชื้อชาติ พบว่าประกอบด้วย คนชาติพันธุ์จีนฮกเกี้ยน (Hoklo) หรือฝูเจี้ยน เป็นจำนวนมากถึงร้อยละ 70 รองลงมาคือ จีนฮากกา (Hakka) หรือจีนแคะที่มีประมาณร้อยละ 14 ของจำนวนประชากร จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ บรรพชนของคนพื้นเมืองที่เป็นคนดั้งเดิมของไต้หวันมีความเป็นมาที่ไปเกี่ยวข้องกับชาวออสโตรนีเซียน (Austronesian) สำหรับการแทรกแซงการปกครองของต่างชาติ พบว่าไต้หวันตกอยู่ภายใต้อาณานิคมมาอย่างต่อเนื่องเริ่มจากการเข้ามายึดครองของชาวยุโรป ราชวงศ์ชิง และท้ายที่สุดคือประเทศญี่ปุ่นที่ครอบครองในช่วงระหว่าง ปี 1895-1945

สำหรับอัตลักษณ์ของไต้หวันในปี 1945 - 1970 กล่าวได้ว่าหลังจากญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงครามในปี 1945 ไต้หวันก็กลับไปอยู่ภายใต้การปกครองของสาธารณรัฐจีน (the Republic of China: ROC) ซึ่งปกครองโดยรัฐบาล KMT ต่อมาในปี 1949 เมื่อเจียงไคเช็คพ่ายแพ้ต่อ CCP ก็ได้ถอยหนีไปตั้งรัฐบาล KMT ที่ไต้หวันซึ่งใช้อำนาจปกครองและยึดกุมอำนาจทางเศรษฐกิจ ทำให้ชาวไต้หวันต้องตกอยู่ในสถานะพลเมืองชั้นสองอย่างชัดเจน ในช่วงสุดท้ายของบทได้นำเสนอให้เห็นถึงวิกฤตอัตลักษณ์ของไต้หวันในปี 1971 - 1987 กล่าวได้ว่าสาธารณรัฐจีนได้ล่มสลายเมื่อ CCP ประกาศสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นบนแผ่นดินใหญ่ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 1949 ต่อมาไต้หวันก็ต้องสูญเสียสถานะผู้แทนจีนในองค์การสหประชาชาติให้กับรัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 1971 ตามมาด้วยรัฐต่างๆ ททยอดตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน รวมถึงสหรัฐด้วย ขณะเดียวกัน รัฐบาล KMT ต้องเผชิญแรงกดดันจากเกษตรกรและแรงงานที่ต้องการส่วนแบ่งจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งผู้หญิง ภาคประชาสังคมและชนชั้นกลางที่เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองมาก จนกระทั่งในเดือนกรกฎาคม 1987 รัฐบาล KMT ได้ยกเลิกการบังคับใช้กฎอัยการศึกอย่างสิ้นเชิง จึงกล่าวได้ว่านับตั้งแต่ปี 1988 เป็นต้นไป ไต้หวันได้สร้างอัตลักษณ์ทางระบบการเมือง (political system identity) แบบประชาธิปไตยและจะส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ทางการเมืองของไต้หวันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศต่อไป

บทที่ 3

อัตลักษณ์ทางการเมืองของไต้หวัน (ค.ศ. 1988 – 2018)

การศึกษาอัตลักษณ์ทางการเมืองของไต้หวันในบทนี้ ได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางการเมืองและผลประโยชน์ในทางสถาบันแห่งอำนาจอธิปไตยของไต้หวัน ซึ่งเกิดขึ้นในบริบททางการเมืองระหว่างประเทศ โดยอธิบายว่าพฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันถูกชี้นำจากโครงสร้างทางความคิด (ideational structure) ได้แก่ ความคิดเชิงอัตวิสัยร่วม ปทัสถาน และค่านิยมแบบเสรีประชาธิปไตย ซึ่งมีอิทธิพลในโลกหลังยุคสงครามเย็น นอกจากนี้โครงสร้างทางความคิดดังกล่าวแล้ว ไต้หวันยังมีการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากปัจจัยทางการเมืองภายในของตนเอง ทำให้ไต้หวันสามารถอธิบายตนเองในแบบใหม่ๆ ซึ่งสัมพันธ์กับเป้าหมายและบทบาทของไต้หวันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตย การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไต้หวันที่ทำทายกับหลักการจีนเดียว และความพยายามอื่นๆ ที่เป็นการให้คำจำกัดความใหม่เกี่ยวกับผลประโยชน์และอัตลักษณ์ของตนเอง

3.1 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการสร้างอัตลักษณ์ทางการเมือง

การกล่าวถึงอัตลักษณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไต้หวัน จำเป็นต้องคำนึงถึงโครงสร้างทางความคิดในการเมืองระหว่างประเทศยุคปลายถึงหลังสงครามเย็น (ประมาณทศวรรษ 1989 – 1991) ซึ่งโครงสร้างทางความคิดดังกล่าวมีผลกระทบต่อสังคมการเมืองภายในประเทศของไต้หวัน โดยที่ที่สุดแล้วการเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองภายในประเทศยังมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์หรือการอธิบายตนเอง ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับสถานะ เป้าหมาย และบทบาทที่เชื่อว่าควรจะแสดงออกหรือกระทำการในทางการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันด้วยเช่นกัน⁶

แม้ว่าระบอบเสรีประชาธิปไตยไม่สามารถเป็นปทัสถานของการเมืองระหว่างประเทศในยุคสงครามเย็นได้ แต่ในทศวรรษ 1980 และทศวรรษ 1990 หลักการต่างๆ ของเสรีประชาธิปไตยได้แผ่ขยายออกไปจนกลายเป็นค่านิยมสากล ดังที่มีการยอมรับว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ชอบธรรมอย่างกว้างขวางไปทั่วโลก ยิ่งไปกว่านั้นยังมีอิทธิพลต่อค่านิยมของระบบความคิดอันเป็นรากฐานของสังคมนิยม เสรีรัฐกิจ การเมืองของระเบียบโลก หากพิจารณาจากสุนทรพจน์และความคิดอ่านของผู้นำต่างๆ รวมทั้งผู้จัดทำนโยบายและผู้สังเกตการณ์ระดับโลก ก็จะพบได้ว่าประชาธิปไตยได้รับการยกย่องให้มีคุณค่าเทียบเคียงได้กับอุดมคติอันสูงส่งของอิสราเอล เสรีภาพ และความเสมอภาค (Clark, 2011, p. 35;

⁶ ในกรณีการเปลี่ยนแปลงทางผลประโยชน์ เช่น การที่โครงสร้างทางความคิดในยุคนี้มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกันของไต้หวันกับจีนจะกล่าวถึงในบทต่อไป

Hobson, 2011, pp. 67-68) ทั้งนี้ การทำความเข้าใจต่อประชาธิปไตยในฐานะระบอบ (regime) จำเป็นต้องตระหนักด้วยว่าระบอบไม่เพียงแต่เป็นระบบที่เป็นเครื่องมือที่ออกแบบมาเพื่อควบคุมความประพฤติของรัฐในเรื่องใดเป็นการเฉพาะ อันจะทำให้ผู้เข้าร่วมทั้งหมดได้รับผลประโยชน์ โดยการเสนอสิทธิพิเศษและอัตลักษณ์ต่างๆ แต่ระบอบมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงปทัสถานต่างๆ ที่จะกำหนดให้รัฐต้องทำอะไร (what to do) และระบอบถึงสิ่งที่รัฐต้องการ (what to wish) ซึ่งจะมีผลต่อความคิดของรัฐที่ว่าควรจะมีอัตลักษณ์ในแบบใด (what states believe they should be) ตัวแสดงที่ได้รับการยอมรับในการเมืองระหว่างประเทศ มีแนวโน้มจะให้การสนับสนุนการทำให้กฎระเบียบระหว่างประเทศมีความเข้มแข็ง และจะไม่มีความสัมพันธ์ฉันมิตรกับรัฐที่ไม่ยอมทำตามกฎระเบียบระหว่างประเทศ ดังนั้น ปทัสถานที่ได้รับการยอมรับและมีผลบังคับได้ตามกฎหมายย่อมจะกำหนดรูปแบบอัตลักษณ์ของรัฐต่างๆ ได้ (Müller, 2013, p. 621) การสิ้นสุดของสงครามเย็นเปิดโอกาสให้มีการผลักดันวาระประชาธิปไตยให้เป็นปทัสถานใหม่ของการเมืองระหว่างประเทศ และยังเป็นส่วนหนึ่งของการจัดตั้งกฎระเบียบแห่งสันติภาพในโลกยุคหลังสงครามเย็น การจัดตั้งกฎระเบียบดังกล่าวนี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงปทัสถานเกี่ยวกับการใช้อำนาจของรัฐอีกด้วย ดังที่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สิทธิทางการเมือง และสิทธิความเป็นพลเมือง เป็นหลักการสำคัญของอุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตย ที่เป็นทำนองเดียวกับ “ความรับผิดชอบในการปกป้อง” (Responsibility to Protect: R2P) ทำให้รัฐต่างๆ มีความชอบธรรมที่จะใช้อำนาจอธิปไตยอย่างพร้อมรับผิดชอบกับพลเมืองของตนเอง และความเป็นประชาธิปไตยในทางการเมืองระหว่างประเทศ ยังทำให้รัฐต่างๆ สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการบริหารปกครองระดับโลก (global governance) ไปในทางที่ดีขึ้นได้อีกด้วย (Hoover, Sabaratnam, & Schouenborg, 2011, p. 1)

ภายใต้หลักการเสรีประชาธิปไตยได้มีการออกกฎระเบียบใหม่ๆ ที่ไม่เพียงแต่กำกับพฤติกรรมของรัฐที่แสดงออกในทางการเมืองระหว่างประเทศ แต่ยังจำเพาะเจาะจงไปที่ลักษณะของรัฐ ให้มั่นใจได้ว่ารัฐจะปฏิบัติตามปทัสถานของกฎระเบียบใหม่ (Clark, 2011, p. 35) ดังเช่น การประชุมว่าด้วยความมั่นคงและความร่วมมือในยุโรป (The Conference for Security and Co-operation in Europe: CSCE) ในปี 1990 มีข้อตกลงว่าด้วย “กฎบัตรปารีสสำหรับยุโรปใหม่” (Charter of Paris for a New Europe) ซึ่งบรรดาผู้นำประเทศ 34 ประเทศในยุโรปรวมทั้งสหรัฐและสหภาพโซเวียต ได้ร่วมกันลงนามเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 1990 กฎบัตรดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม (rule of law) ตลอดจนเสรีภาพและความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ฉันมิตร ความมั่นคง และเอกภาพของชาติที่เข้าร่วมลงนาม (Charter of Paris for a New Europe, 1990) ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามในการสร้างกฎระเบียบใหม่ทางการเมืองและเศรษฐกิจตามหลักการเสรีประชาธิปไตย ที่สำคัญคือการลงนามในกฎบัตรดังกล่าวแสดงถึงยอมรับปทัสถานของระบอบเสรีประชาธิปไตย ที่จะเชื่อมโยงกระบวนการทางการเมืองภายในประเทศเข้ากับความชอบธรรมระหว่าง

ประเทศ โดยประเทศที่เป็นประชาธิปไตยจะได้รับการยอมรับว่ามี “อัตลักษณ์ตามอุดมคติ” (ideal identity) ขณะที่รัฐที่ไม่เป็นประชาธิปไตยจะถูกมองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคง และรัฐที่เป็นประชาธิปไตยสามารถจะเข้าแทรกแซงกิจการภายในของรัฐที่ไม่เป็นประชาธิปไตย หากเห็นว่ามีความเสี่ยงที่จะคุกคามต่อเสถียรภาพและสันติภาพ (Clark, 2011, p. 37; Müller, 2013, p. 621)

กรณีข้างต้นยังแสดงให้เห็นว่ากฎระเบียบและบรรทัดฐานต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายระหว่างประเทศ ส่งผลให้รัฐบาลต่างๆ ต้องปรับเปลี่ยนสิ่งที่ปฏิบัติอยู่เพื่อให้เข้ากับกฎระเบียบและบรรทัดฐานที่ต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขของสากล ซึ่งทฤษฎีสำนักประกอบสร้างนิยมถือว่าปทัสถานและอัตลักษณ์ของตัวแสดงต่างมีผลต่อการสร้างบางสิ่งบางอย่างระหว่างกัน อีกทั้งสถาบันระหว่างประเทศสามารถปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของรัฐ ซึ่งเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ผ่านช่วงเวลาหนึ่งภายใต้กฎระเบียบต่างๆ โดยสถาบันระหว่างประเทศสามารถกำหนดได้ว่าใครจะเป็นตัวแสดงในสถานการณ์ใดบ้าง และตัวแสดงเหล่านั้นก็สามารถกำหนดบทบาท ตลอดจนพฤติกรรมของตนเองได้อีกด้วย (Martin, & Simmons, 2013, pp. 334-335)

กล่าวได้ว่าค่านิยมเสรีประชาธิปไตยที่เป็นโครงสร้างทางความคิดหลักในการเมืองระหว่างประเทศยุคหลังสงครามเย็น และมีอิทธิพลให้เกิดการเปลี่ยนผ่านระบอบการปกครองของหลายประเทศรวมถึงไต้หวัน ดังที่ในกลางทศวรรษ 1980 เกิดกระแสประชาธิปไตยจนเป็นที่แพร่หลายในไต้หวัน มีผลผลักดันให้กระบวนการประชาธิปไตยของไต้หวันซึ่งถือว่าเริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจังในปี 1987 เมื่อรัฐบาลยกเลิกกฎอัยการศึกที่เป็นกฎหมายลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และได้รับการขับเคลื่อนอย่างจริงจังเมื่อประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยขึ้นมาเป็นผู้นำในปี 1988 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงออกถึงเจตจำนงทางการเมืองได้อย่างเสรี แตกต่างจากการปกครองระบอบเผด็จการที่ดำเนินมานานนับ 40 ปี (Muyard, 2012, p. 153)

นับจากปี 1987 อัตลักษณ์ทางการเมืองจึงเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาประชาธิปไตยที่มีพรรคการเมืองหลายพรรค (multi-party) และการเมืองที่มีการเลือกตั้ง (electoral politics) โดยได้ดำเนินการเพิ่มเติมบทบัญญัติต่างๆ ในรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ (Legislative Yuan/parliament) สภาแห่งชาติ (National Assembly/ upper house) และประธานาธิบดี (president) ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และเจ้าของสื่อที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนมีการเดินขบวนในที่สาธารณะอันแสดงถึงความก้าวหน้าของกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยในไต้หวัน (Hughes, 2016, p. 157) อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยที่ริเริ่มโดย KMT ได้กำหนดนิยามความหมายใหม่แก่อัตลักษณ์และผลประโยชน์แห่งชาติของไต้หวันซึ่งสอดคล้องกับมติมหาชน (public opinion) (Horowitz, Heo, & Tan, 2007, p. 8) ต่อมาไต้หวันมีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกของ

สถานิติบัญญัติในปี 1992 และมีการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงเป็นครั้งแรกในปี 1996 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวไต้หวันเท่านั้นที่จะเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของไต้หวัน (Chen, 2012, p. 216)

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในไต้หวัน ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการสร้างประชาธิปไตย (democratization) ที่ก้าวหน้าและต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งได้รับการยอมรับในระดับการเมืองระหว่างประเทศ ดังที่ Freedom House ได้ระบุในรายงานปี 1999 เป็นต้นมาว่าไต้หวันอยู่ในกลุ่มประเทศที่มี “เสรีภาพ” (free) ซึ่งเป็นการประเมินว่ามีการเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรม (free and fair elections) หรือมีการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยอย่างตั้งมั่นแล้ว (Freedom House, 1999) กระบวนการสร้างประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นควบคู่กับการสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองของไต้หวัน อาจพิจารณาได้จากกระบวนการประชาธิปไตยผ่านการเลือกตั้งที่มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในที่นี้จะให้ความสนใจกับการเลือกตั้งระดับชาติ ได้แก่ การเลือกตั้งประธานาธิบดี และการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ (Legislative Yuan) แบ่งเป็น (1) การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 1996 และการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 1998 (2) การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 2000 และการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2001 (3) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2004 (4) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2008 (5) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2012 และ (6) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2016 (Rich & Sullivan, 2016, pp. 119-129) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1 การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 1996 และการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 1998

ปรากฏการณ์ของการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยของไต้หวันที่เด่นชัดที่สุด คือกระแสการเรียกร้องประชาธิปไตยในทศวรรษ 1980 ได้นำมาสู่การจัดตั้งพรรคการเมืองฝ่ายค้านนอกกฎหมายคือพรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า (DPP) ขึ้นเมื่อวันที่ 28 กันยายน 1986 ในขณะที่รัฐบาล KMT ใช้กฎอัยการศึกในการปกครองไต้หวันตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 1949 จนถึงวันที่ 15 กรกฎาคม 1987 ในช่วงการบังคับใช้กฎอัยการศึกถือว่าการจัดตั้งพรรคการเมืองอื่นเป็นเรื่องต้องห้าม (Kan, 2010, p. 6; Tien & Shiau, 1992, p. 59) อย่างไรก็ตาม การพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยที่ต่อเนื่องของไต้หวัน มีขึ้นเมื่อสภาแห่งชาติ (National Assembly) ได้เลือกหลี่เต็งฮุย (Lee Teng-hui) ให้เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีรักษาการหลังจากประธานาธิบดีเจียงจิงกว๋อถึงแก่อสัญกรรมในปี 1988 ต่อมาประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยได้รับเลือกให้เป็นผู้นำ KMT ในเดือนกรกฎาคม 1988 ในช่วงที่เข้ารับตำแหน่งผู้นำไต้หวันนั้น ประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยได้พูดถึงสาระสำคัญอย่างชัดเจนคือ “ความมีเสรีภาพ ความเป็นประชาธิปไตย และความเป็นนานาชาติ” (liberalization, democratization, and internationalization) และประกาศจะเปลี่ยนผ่านประเทศไปสู่ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ (Rubinstein, 1999, pp. 447-448, as cited in Davison, 2003, p. 105; Liu, 2004)

เมื่อประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยซึ่งเป็นประธานาธิบดีคนแรกที่เกิดในไต้หวัน (ใช้ภาษาญี่ปุ่นได้ เนื่องจากจบการศึกษาภายใต้ระบบการศึกษาแบบญี่ปุ่นในสมัยอาณานิคม และใช้ภาษาฮกเกี้ยน) ได้เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีเมื่อปี 1988 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สังคมไต้หวันได้รับอิทธิพลจากกระแสการสร้างสรรค์สำนึกไต้หวันหรือถือไต้หวันเป็นศูนย์กลาง (Taiwan-centric consciousness) ประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย ซึ่งต้องการขจัดความแตกต่างและยุติการแบ่งแยกระหว่างชาติพันธุ์ต่างๆ ในไต้หวัน ได้ริเริ่มใช้คำว่า “ชาวไต้หวันใหม่” (New Taiwanese) เพื่อให้หมายถึงประชาชนทุกกลุ่มอย่างไม่แบ่งแยกถิ่นที่มาและภาษาที่ใช้ (Metzler, 2017, p. 86) และกลายเป็นประธานาธิบดีคนแรกของไต้หวันที่มาจาก การเลือกตั้ง เมื่อรัฐบาล KMT กำหนดให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงของประชาชน (popular vote) เป็นครั้งแรก โดยประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยเป็นตัวแทนของ KMT ลงสมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดีและมีนายเหลียน ชาน (Lien Chan) ลงสมัครในตำแหน่งรองประธานาธิบดี ผลการเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม 1996 พบว่าคะแนนความนิยมของ KMT และความนิยมในตัวประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยมีสูง ทำให้ประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยได้รับคะแนนจากผู้ออกเสียงลงคะแนนประมาณ 11 ล้านเสียง คิดเป็นร้อยละ 54 มากกว่าคะแนนของคู่แข่งซึ่งดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีอีกสามคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Peng Ming-min คู่แข่งคนสำคัญจาก DPP ที่ได้คะแนนเพียงร้อยละ 21 (Rich, & Sullivan, 2016, p. 125; “Taiwan's Democratic Election,” 1996; Tyler, 1996)

ในปี 1998 จึงมีการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติอีกครั้งหนึ่ง ผลการเลือกตั้งพบว่า KMT ได้รับความนิยมจากผู้เลือกตั้งเป็นสัดส่วนมากถึงร้อยละ 46.4 โดยครองที่นั่งในสัดส่วนสูงสุดถึงร้อยละ 54.7 ขณะที่พรรคฝ่ายค้านคือ DPP มีสัดส่วนที่นั่งร้อยละ 31.1 ส่วนพรรคอื่นๆ กับผู้สมัครอิสระมีสัดส่วนรวรร้อยละ 14.2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า DPP เป็นคู่แข่งทางการเมืองที่สำคัญของ KMT ทั้งในการเลือกตั้งประธานาธิบดี รวมถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติและสภาท้องถิ่น นับตั้งแต่ DPP ได้เข้าสู่อำนาจบริหารในสภาระดับชาติและสภาท้องถิ่นได้เป็นครั้งแรก ในการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติและสภาท้องถิ่นเมื่อเดือนธันวาคม 1989 ซึ่งผู้สมัครของ DPP ได้รับชัยชนะ 27 ที่นั่งจาก 101 ที่นั่งของสภานิติบัญญัติ รวมทั้งได้รับชัยชนะในสภาเทศบาลและเทศมณฑล ส่วนการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 1995 พบว่า KMT เป็นพรรคที่มีสัดส่วนที่นั่งมากที่สุดถึงร้อยละ 51.8 ส่วนพรรคฝ่ายค้านคือ DPP มีสัดส่วนที่นั่งร้อยละ 32.9 และพรรคอื่นๆ กับผู้สมัครอิสระมีสัดส่วนร้อยละ 15.2 (“ส่องการเลือกตั้งไต้หวัน: บทเรียนการก้าวข้ามอำนาจนิยมสู่ประชาธิปไตย,” 2561; Bauhinia Foundation Research Centre, 2016; Rich, & Sullivan, 2016, p. 128)⁷

⁷ ปัจจุบันไต้หวันมีพรรคการเมืองที่จดทะเบียนตามกฎหมายประมาณ 300 พรรค แต่รูปแบบของพรรคการเมืองในการบริหารประเทศยังถือว่าเป็นระบบสองพรรค ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนหลังจากไต้หวันเข้าสู่ระบบการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงเมื่อปี 1996 ที่มีเพียงสองพรรคใหญ่ คือ DPP และ KMT ผลัดเปลี่ยนกันบริหารประเทศ ดูรายละเอียดใน *ส่องการเลือกตั้งไต้หวัน : บทเรียนการก้าวข้ามอำนาจนิยมสู่ประชาธิปไตย*, 19 พ.ย. 2561, สืบค้นจาก <https://ilaw.or.th/node/5028>

3.1.2 การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 2000 และการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภา ปี 2001

ประธานาธิบดีเฉินชุยเปียน (Chen Shui-bian) เป็นตัวแทนคนแรกจาก DPP ที่ได้ขึ้นมาบริหารไต้หวันในสมัยแรก ตั้งแต่ปี 2000 ถึงปี 2004 ในช่วงก่อนการเลือกตั้งปี 2000 ได้เกิดการเคลื่อนไหวต่างๆ ของพรรคการเมืองในไต้หวัน ที่สำคัญคือมีอดีตนายกรัฐมนตรี KMT รวมตัวกันก่อตั้งพรรคพีเพิลเฟิร์ส (People First Party: PFP) โดยส่งนายเจมส์ สุง หรือสุงฉูหยู (Soong Chu-yu) ลงสมัครประธานาธิบดี ขณะที่ KMT ได้ส่งเหลียนชาน (Lien Chan) ลงสมัครในนามพรรค จากผลการเลือกตั้งที่เฉินชุยเปียน จาก DPP ได้คะแนนร้อยละ 39.3 ตามมาด้วยสุงฉูหยู จาก PFP ได้คะแนนรองลงมาที่ร้อยละ 36.5 และเหลียนชาน จาก KMT ได้คะแนนเพียงร้อยละ 23.1 (Wu, 2011, p. 63) พัฒนาการที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการเมืองไต้หวันหลังการเลือกตั้งประธานาธิบดีปี 2000 ได้เกิดการแบ่งขั้วทางการเมืองในไต้หวัน คือ “พันธมิตรสีเขียว” (Green camp) ที่นำโดย DPP และพรรคพันธมิตรขนาดเล็ก เช่น New Power Party (NPP) ส่วนอีกขั้วทางการเมืองเรียกว่า “พันธมิตรสีน้ำเงิน” (Blue camp) ที่นำโดย KMT และ PFP (Bauhinia Foundation Research Centre, 2016) ผลการเลือกตั้งที่มีขึ้นนอกจากทำให้ DPP ได้เข้าบริหารประเทศเป็นครั้งแรกแล้ว ยังทำให้ KMT ตกอยู่ในฐานะพรรคฝ่ายค้านเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์อีกด้วย (Wu, 2011, p. 63)

ในปี 2001 KMT ได้ขับไล่อดีตรัฐมนตรีที่เล็ดลอดออกจากพรรค เนื่องจากได้เข้าร่วมจัดตั้งและรับตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาของสมาพันธ์สมาพันธ์แห่งไต้หวัน ซึ่งเป็นองค์กรสนับสนุนประธานาธิบดีเฉินชุยเปียน และ DPP การเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาในปีเดียวกันตกอยู่ภายใต้แรงกดดันของความไม่ลงรอยกันระหว่างประธานาธิบดีเฉินชุยเปียนที่มาจาก DPP และเสียงข้างมากในสมาชิกรัฐสภาที่เป็นของ KMT จนเกิดปัญหาตลอด 18 เดือนของการบริหารงานในตำแหน่งประธานาธิบดีของเฉินชุยเปียน ปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยให้การสนับสนุนผู้สมัครของ DPP ขณะเดียวกันอิทธิพลของอัตลักษณ์ไต้หวันได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง⁸ (ดูตารางที่ 3.1) และการที่ประธานาธิบดีเฉินชุยเปียนมีนโยบายส่งเสริมเอกราชของไต้หวันซึ่งส่งผลดีต่อ DPP ในการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาปี 2001 ด้วย ดังที่ผลการเลือกตั้งได้แสดงให้เห็นว่า DPP เป็นพรรคที่มีสัดส่วนที่นั่งมากที่สุดคือร้อยละ 38.7 ซึ่งเป็นสัดส่วนสูงสุดเป็นครั้งแรกของพรรค ขณะที่พรรคฝ่ายค้าน KMT มีสัดส่วนร้อยละ 30.2 และพรรคอื่นๆ กับผู้สมัครอิสระมีสัดส่วนถึงร้อยละ 31.1 ในจำนวนนี้พรรคการเมืองขนาดเล็กในขั้วพันธมิตรสีเขียวที่นำโดย DPP ยังมีสัดส่วนน้อยกว่าขั้วพันธมิตรสีน้ำเงินที่นำโดย KMT ทำให้สมาชิกรัฐสภายังเป็นอุปสรรคกับการดำเนินนโยบายบางด้านของประธานาธิบดีเฉินชุยเปียน (Bauhinia Foundation Research Centre, 2016; Rich, & Sullivan, 2016, p. 128)

⁸ ดูผลการสำรวจ ตั้งแต่ ค.ศ. 1992-2019 ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์ของผู้คนในไต้หวันที่บอกว่าตัวเองเป็นไต้หวัน (Taiwanese) หรือตัวเองเป็นทั้งไต้หวันและจีน (both Taiwanese and Chinese) หรือตัวเองเป็นจีน (Chinese) โดยศูนย์ศึกษาการเลือกตั้ง มหาวิทยาลัยแห่งชาติเจิ้งจี (National Chengchi University) ในตารางที่ 3.1

นอกจากนี้ รัฐบาล DPP ยังต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ นับจากปี 2001 ถือเป็นยุคที่การขยายตัวทางเศรษฐกิจของไต้หวันชะลอตัวในอัตราร้อยละ 2.7 ซึ่งถือว่ามีอัตราน้อยกว่าเดิม ขณะที่ปัญหาสำคัญทางเศรษฐกิจคืออัตราการว่างงานที่เพิ่มสูงขึ้นมาก กล่าวคือในปี 2001 มีอัตราสูงถึงร้อยละ 4.8 และเพิ่มเป็นร้อยละ 5 ในปี 2002 แม้ว่ารัฐบาลจะสามารถลดอัตราการว่างงานลงเหลือเพียงร้อยละ 3.9 ในปี 2007 แต่ก็ถือว่าอัตราการว่างงานเพิ่มสูงขึ้นมากจากในทศวรรษก่อนหน้านี้ ดังเช่นอัตราการว่างในปี 1996 มีเพียงร้อยละ 2.6 เท่านั้น (Metzler, 2017, p. 96)

ตารางที่ 3.1 อัตลักษณ์ของผู้คนในไต้หวันจากการสำรวจ ตั้งแต่ปี 1994 - 2019

ปี (ค.ศ.)	บอกว่าตัวเองเป็น ไต้หวัน (Taiwanese) (ร้อยละ)	บอกว่าตัวเองเป็นทั้งไต้หวันและ จีน (Both Taiwanese and Chinese) (ร้อยละ)	บอกว่าตัวเองเป็นจีน (Chinese) (ร้อยละ)	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง (คน)
1994	20.2	44.6	26.2	1,209
1995	25.0	47.0	20.7	21,402
1996	24.1	49.3	17.6	10,666
1997	34.0	41.4	19.2	3,910
1998	36.2	39.6	16.3	14,063
1999	39.6	42.5	12.1	9,273
2000	36.9	44.1	12.5	11,062
2001	41.6	43.1	10.6	10,679
2002	41.2	43.7	9.2	10,003
2003	42.5	43.3	8.3	14,247
2004	41.1	47.7	6.2	34,854
2005	45.0	43.4	7.2	7,939
2006	44.2	44.9	6.3	13,193
2007	43.7	44.7	5.4	13,910
2008	48.4	43.1	4.0	16,280
2009	51.6	39.8	4.2	20,244
2010	52.7	39.8	3.8	13,163
2011	52.2	40.3	3.9	23,779
2012	54.3	38.5	3.6	18,011
2013	57.1	35.8	3.8	13,359
2014	60.6	32.5	3.5	20,009
2015	59.5	33.3	3.3	22,509
2016	58.2	34.3	3.4	15,099
2017	55.5	37.0	3.7	13,455

ปี (ค.ศ.)	บอกว่าตัวเองเป็น ไต้หวัน (Taiwanese) (ร้อยละ)	บอกว่าตัวเองเป็นทั้งไต้หวันและ จีน (Both Taiwanese and Chinese) (ร้อยละ)	บอกว่าตัวเองเป็นจีน (Chinese) (ร้อยละ)	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง (คน)
2018	54.5	38.2	3.7	9,490
2019	58.5	34.7	3.5	16,276

ที่มา: ปรับจาก “Changes in the Taiwanese/Chinese Identity of Taiwanese as Tracked in Surveys,” by the Election Study Center, NCCU (1992 - 2019), Retrieved February 22, 2020, from <https://esc.nccu.edu.tw/course/news.php?Sn=166#> และ

ที่มาของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง: “Trends in Core Political Attitudes among Taiwanese – Data Collection Methodology,” by Chou, Y.-L. (14 February 2020), Retrieved February 22, 2020, from https://esc.nccu.edu.tw/files/archive/682_dfdbff2e.pdf

3.1.3 การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2004

ประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยนยังคงเป็นตัวแทน DPP ลงสมัครเลือกตั้งในตำแหน่งประธานาธิบดีในปี 2004 โดยมีนักการเมืองหญิงคือแอนเน็ตต์ ลู (Lu Hsiu-lien) เป็นตัวแทนของ DPP ในตำแหน่งรองประธานาธิบดี ขณะที่ฝ่ายค้านคือ KMT ร่วมมือกับพันธมิตรฝ่ายค้านด้วยกันคือ PFP โดย KMT ได้ส่งเหลียนชาน (Lien Chan) ลงสมัครประธานาธิบดีคู่กับเจมส์ ลุง จาก PFP ผู้สมัครรองประธานาธิบดี ในช่วงการรณรงค์หาเสียงมีผู้สนับสนุนตัวแทนทั้งสองชั่วคราวเมืองออกมาช่วยกันหาเสียงเป็นจำนวนรวมกันมากกว่าสองล้านคน โดยตัวประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยนถูกยิงได้รับบาดเจ็บในช่วงการรณรงค์หาเสียงก่อนการเลือกตั้งในวันที่ 20 มีนาคม 2004 เพียงวันเดียว ผลการเลือกตั้งที่มีผู้ออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งประมาณ 13 ล้านคน พบว่าประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยนได้รับการเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีเป็นสมัยที่สองด้วยสัดส่วนร้อยละ 50.1 เหนือกว่าผู้สมัครพรรคฝ่ายค้านที่ได้คะแนนเป็นสัดส่วนร้อยละ 49.9 จนตัวแทนและผู้สนับสนุนฝ่ายค้านออกมาประท้วงผลการเลือกตั้งที่หน้าทำเนียบประธานาธิบดีในไทเปและในเมืองสำคัญๆ อีกหลายแห่ง และมีเหตุจลาจลในบางพื้นที่เป็นช่วงสั้นๆ ก่อนการประท้วงจะยุติลงในเวลาไม่นานนัก (Rich, & Sullivan, 2016, p. 125)

การเลือกตั้งสภานิติบัญญัติถูกจัดขึ้นในวันที่ 11 ธันวาคม 2004 ยังเป็นการเผชิญหน้ากันอย่างเข้มข้นระหว่างฝ่ายรัฐบาลคือ DPP กับฝ่ายค้านที่ KMT ร่วมมือกับ PFP ผลการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติพบว่า DPP ยังมีสัดส่วนที่นั่งมากที่สุดถึงร้อยละ 39.6 มากกว่า KMT ที่มีสัดส่วนที่นั่งร้อยละ 35.1 และพรรคอื่นๆ กับผู้สมัครอิสระมีสัดส่วนที่นั่งร้อยละ 25.3 แต่ขั้วพันธมิตรสีเขียวก็ยังมีที่นั่งน้อยกว่าขั้วพันธมิตรสีน้ำเงินอยู่เช่นเดิม (Bauhinia Foundation Research Centre, 2016)

3.1.4 การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2008

การเลือกตั้งประธานาธิบดีปี 2008 ทาง DPP ส่งตัวแทนที่เป็นอดีตนายกเทศมนตรีเมืองเกาสง คือ นายแฟรงค์ เซียะ (Frank Hsieh) ส่วนตัวแทนจาก KMT คือ หม่าอิงจิว (Ma Ying-jeou) อดีตนายกเทศมนตรีของไทเปและเคยเป็นเลขานุการส่วนตัวของอดีตนายกรัฐมนตรีเจียงจิงก๊ว ผลการเลือกตั้งในวันที่ 22 มีนาคม 2008 ซึ่งมีผู้มาใช้สิทธิมากกว่า 17 ล้านคน ปรากฏว่าหม่าอิงจิวได้คะแนนมากถึงร้อยละ 58 เหนือกว่าผู้สมัครจาก DPP ที่ได้เพียงร้อยละ 42 เท่านั้น การกลับมาได้อำนาจบริหารประเทศอีกครั้งของ KMT ถูกประเมินว่าเกิดจากปัญหาการบริหารประเทศในช่วงท้ายๆ ของประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยน ที่ถูกกล่าวหาเรื่องการทุจริตและปัญหาอื่นๆ ขณะที่หม่าอิงจิว และ KMT ตระหนักถึงอิทธิพลของกระแสอัตลักษณ์ไต้หวันเป็นอย่างดี และเข้าใจด้วยว่าไม่สามารถจะชนะการเลือกตั้งได้ด้วยการชูวัฒนธรรมจีน จึงได้ชูวัฒนธรรมไต้หวันในการรณรงค์หาเสียงโดยใช้คำขวัญว่า “ไต้หวันมาก่อน” (Taiwan first) เพื่อหวังคะแนนเสียงจากคนที่เป็นกลาง (moderate voters) (Danielsen, 2012, p. 143) อีกเหตุผลคือผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งต้องการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในช่องแคบไต้หวัน อีกทั้งอาจตีความได้ว่าชาวไต้หวันส่วนใหญ่ต้องการรักษาสถานะเดิมของไต้หวันเช่นเดียวกับที่ต้องการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเอาไว้ ซึ่งประธานาธิบดีหม่าอิงจิวยืนยันในการรับตำแหน่งว่าจะให้ความสำคัญกับ “การฟื้นฟูไต้หวัน” (Taiwan Renaissance) ที่มุ่งจะสร้างความก้าวหน้าให้ไต้หวันพร้อมกับเชื่อมความสัมพันธ์กับจีนเพื่อรักษาสันติภาพในช่องแคบไต้หวัน (Metzler, 2017, p. 111)

สำหรับการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2008 ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 12 มกราคม 2008 ได้มีการใช้ระบบการเลือกตั้งใหม่ จากผลการเลือกตั้งพบว่า KMT ได้รับคะแนนในระบบบัญชีรายชื่อเป็นร้อยละ 51.2 แต่คิดเป็นสัดส่วนที่นั่งได้มากถึงร้อยละ 71.7 ของทั้งหมด ขณะที่ DPP มีที่นั่งเพียงร้อยละ 23.9 ส่วนพรรคอื่นๆ และผู้สมัครอิสระมีสัดส่วนลดลงเหลือเพียงร้อยละ 4.4 โดยผู้สมัครของ PFP ได้ไม่ถึงร้อยละ 1 (Bauhinia Foundation Research Centre, 2016; Rich, & Sullivan, 2016, p. 129)

3.1.5 การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2012

การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 2012 ซึ่งจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2012 ประธานาธิบดีหม่าอิงจิวยังเป็นตัวแทนของ KMT โดยชูนโยบายด้านเศรษฐกิจและความสัมพันธ์อันดีกับจีน ทำให้สามารถกลับมาบริหารประเทศเป็นสมัยที่สองด้วยคะแนนร้อยละ 51.6 เหนือกว่าคะแนนของคู่แข่งคือ ไซอิงเหวิน ผู้สมัครหญิงจาก DPP ที่ได้รับคะแนนร้อยละ 45.6 (Bauhinia Foundation Research Centre, 2016) ผลการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 2008 และปี 2012 แสดงให้เห็นว่าฐานความนิยมของ KMT อยู่ในเขตไทเป ภาคเหนือและภาคกลาง ขณะที่ฐานความนิยมของ DPP อยู่ในภาคตะวันตกเฉียงใต้และเมืองต่างๆ เช่น เกาสงและไถหนาน รวมทั้งเขตชนบทของภาคใต้ ในการเข้ารับตำแหน่งเป็นสมัยที่สอง ประธานาธิบดีหม่าอิงจิวได้นำเสนอแนวคิดสำคัญซึ่งเรียกว่า “สามขา” (Three Legs) ของความมั่นคง

แห่งชาติ ได้แก่ สันติภาพข้ามช่องแคบ (Cross-Straits Peace) การทูตที่เป็นไปได้ (Viable Diplomacy) และการป้องกันที่เข้มแข็ง (Strong Defense) (Metzler, 2017, p. 118)

สำหรับผลการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติในปี 2012 จัดขึ้นในวันที่ 14 มกราคม 2012 พบว่า KMT ได้รับการเลือกตั้งเป็นสัดส่วนร้อยละ 56.6 ซึ่งเท่ากับที่นั่ง 64 จากจำนวนทั้งหมด 113 ที่นั่ง ขณะที่ DPP ได้รับเลือกตั้งร้อยละ 35.4 คิดเป็น 40 ที่นั่ง ส่วนพรรคอื่นๆ กับผู้สมัครอิสระมีสัดส่วนร้อยละ 7.8 คิดเป็น 9 ที่นั่ง (Bauhinia Foundation Research Centre, 2016)

3.1.6 การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2016

ปี 2016 ประธานาธิบดีไช่อิงเหวินเป็นผู้นำสตรีคนแรกของประเทศจาก DPP ซึ่งกลับมาได้รับชัยชนะเหนือ KMT ในการเลือกตั้งประธานาธิบดี โดยได้คะแนน 6.89 ล้านคะแนน หรือร้อยละ 56.1 ขณะที่ผู้สมัครจาก KMT คืออีริค จูลีหลุน (Eric Chu Li-Luan) ได้คะแนน 3.81 ล้านคะแนน หรือร้อยละ 31.0 (“ไต้หวันได้ประธานาธิบดีหญิงคนแรก,” 2559) และส่งคู่แข่ง จาก PFP ที่สนับสนุนการรวมชาติกับจีน ได้คะแนนประมาณร้อยละ 13 (Metzler, 2017, p. 129) ซึ่งสอดคล้องกับผลการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติในปีเดียวกันที่ DPP กลับมาได้รับการเลือกตั้งเป็นสัดส่วนมากถึงร้อยละ 60.2 ส่วน KMT มีสัดส่วนลดลงเป็นร้อยละ 31.0 และพรรคอื่นๆ กับผู้สมัครอิสระมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 8.8 (Bauhinia Foundation Research Centre, 2016)

ชัยชนะในการเลือกตั้งประธานาธิบดีของไช่อิงเหวิน และ DPP เกิดขึ้นจากหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนี้

(1) ปัจจัยทางสังคม การเลือกตั้งดังกล่าวอยู่ในช่วงเวลาที่อัตลักษณ์ไต้หวันมีกระแสสูงสุดในรอบหลายปี ซึ่งเป็นปัจจัยที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้สมัครจาก DPP มากกว่าพรรคคู่แข่งที่มีภาพลักษณ์ความเป็นจีนจากการสำรวจของศูนย์ศึกษาการเลือกตั้ง มหาวิทยาลัยแห่งชาติเจิ้งจี (National Chengchi University) ของไต้หวัน ระหว่างปี 1992 ถึงปี 2012 โดยเปิดเผยผลสำรวจทุกวันที 6 มกราคม พบว่ามีการระบุตนเองว่าเป็นชาวจีนลดต่ำที่สุดเป็นประวัติการณ์ จากร้อยละ 25.5 ในปี 1992 และอยู่ในจุดสูงสุดที่ร้อยละ 26.2 ในปี 1994 ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 3.3 ในปี 2015 ขณะที่ผู้ระบุว่าตนเองเป็นชาวไต้หวันสูงเกินร้อยละ 50 ตั้งแต่ปี 2009 เป็นต้นมา โดยมีถึงร้อยละ 51.6 ในปี 2009 และขึ้นมาอยู่ที่จุดสูงสุดเป็นร้อยละ 60.6 ในปี 2014 และร้อยละ 59 ในปี 2015 ส่วนผู้ที่ระบุว่าตนเองเป็นทั้งชาวไต้หวันและชาวจีนก็มีแนวโน้มลดลงในระดับหนึ่ง จากร้อยละ 46.4 ในปี 1992 และเคยขึ้นไปสูงสุดที่ร้อยละ 49.3 ในปี 1996 ก่อนลดลงต่ำสุดที่ร้อยละ 32.5 ในปี 2014 และอยู่ร้อยละ 33.7 ในปี 2015 (“ไต้หวันได้ประธานาธิบดีหญิงคนแรก,” 2559)

(2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือเศรษฐกิจไต้หวันมีแนวโน้มตกต่ำลง และประชาชนเห็นว่ามีสาเหตุมาจากการนำเศรษฐกิจของไต้หวันไปผูกติดกับจีนมากเกินไป และข้อตกลงที่รัฐบาลสองฝ่ายได้จัดทำกันเป็นจำนวนมากก็ถูกกำหนดจากรัฐบาลจีนที่มีอิทธิพลเหนือรัฐบาล KMT โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่

เป็นชนชั้นกลาง ซึ่งวิตกกังวลกับปัญหาเศรษฐกิจและเปลี่ยนใจจาก KMT ที่ทำให้เกิดการฟุ้งพาดตลาดเงินมากเกินไป ขณะที่คนหนุ่มสาวและผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นครั้งแรก ต่างไม่พอใจต่อการคาดการณ์ถึงปัญหาการจ้างงานในอนาคตและความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มากขึ้นได้หันมาสนับสนุน DPP แทนพรรค KMT ที่เป็นรัฐบาล (Metzler, 2017, p. 129)

(3) ปัจจัยทางการเมือง อันเกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตยหรือสถานะของไต้หวันและประชาธิปไตย ซึ่ง DPP ได้ปรับท่าทีต่อสถานะของไต้หวันอย่างมีนัยสำคัญ จากเดิมที่ DPP มุ่งผลักดันเอกราชของไต้หวัน ก็เปลี่ยนมาใช้ท่าทีสายกลางคือต้องการให้มีการรักษาสถานะเดิม (status quo) ของไต้หวัน (Metzler, 2017, p. 128)

ผลการเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 2016 สอดคล้องกับผลการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติในปีเดียวกัน ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2016 ทาง DPP ได้รับคะแนนมากที่สุดคือ เป็นสัดส่วนร้อยละ 60.2 ของจำนวนสมาชิกสภานิติบัญญัติทั้งหมดหรือคิดเป็น 68 ที่นั่งจากทั้งหมด 113 ที่นั่ง ซึ่งเป็นสัดส่วนที่มากที่สุดนับตั้งแต่การเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 1995 เป็นต้นมา ขณะที่ KMT ได้คะแนนเป็นสัดส่วนร้อยละ 31 หรือ 35 ที่นั่ง และพรรคอื่นๆ กับผู้สมัครอิสระได้รับคะแนนเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 8.8 คิดเป็น 10 ที่นั่ง (Chow, 2016) (ดูตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2 สัดส่วนที่นั่งในสภานิติบัญญัติของพรรคการเมืองในไต้หวัน ตั้งแต่ปี 1995 – 2016

ปี (ค.ศ.)	KTM (ร้อยละ)	DPP (ร้อยละ)	พรรคอื่นๆ กับผู้สมัครอิสระ (ร้อยละ)
2016	31.0	60.2	8.8
2012	56.6	35.4	7.8
2008	71.7	23.9	4.4
2004	35.1	39.6	25.3
2001	30.2	38.7	31.1
1998	54.7	31.1	14.2
1995	51.8	32.9	15.2

ที่มา: “Blue, Green and Yellow: Party Dynamics in Taiwan and Hong Kong,” by Bauhinia Foundation Research Centre, 20 January 2016, Retrieved from <http://www.bauhinia.org/index.php/english/analyses/413>

นอกจากนี้ ประธานาธิบดีไช่อิงเหวิน ได้ให้สัมภาษณ์ภายหลังการเลือกตั้งว่า “ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ แสดงว่าการรักษา ‘สถานะเดิม’ ที่เป็นนโยบายของฉัน คือทัศนคติหลักของชาวไต้หวัน การรักษาสันติภาพในช่องแคบไต้หวันไว้และพัฒนาการที่แน่นอนของความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบคือความต้องการของคนทุกกลุ่ม” ทั้งยังกล่าวว่า “เรายืนยันที่จะเคารพเจตจำนงประชาธิปไตยและหลักการประชาธิปไตย และเรายืนยันจะรับประกันเสรีภาพของชาวไต้หวันให้มีสิทธิที่จะเลือกอนาคตของตนเอง นี่คือการแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งระหว่างรัฐบาลใหม่กับรัฐบาลของหม่า” (Metzler, 2017, p. 130) โดยเน้นย้ำว่า “ประชาธิปไตยเป็นบท

สนทนาระหว่างค่านิยมต่างๆ ที่หลากหลาย” (Metzler, 2017, p. 131) และให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นทางการทูตและการเมืองระหว่างประเทศว่าจะนำไปสู่ได้หวนเข้าใกล้ชีวิตกับโลกมากขึ้น (Metzler, 2017, p. 131)

อย่างไรก็ดี นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวไต้หวันมีความคิดเห็นตรงกันว่า การปกครองตามระบอบเสรีประชาธิปไตยของไต้หวันไม่สามารถส่งเสริมให้ไต้หวันขยายพื้นที่ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ มีหน้าซ้ำอาจจะกลายเป็นข้อจำกัดสำหรับไต้หวันที่จะสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศที่ไม่ได้ปกครองด้วยระบอบเสรีประชาธิปไตย ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล (สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2562) เห็นว่าไม่ใช่ทางเลือกที่ดีนักสำหรับไต้หวันที่จะนำระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยมาเป็นเงื่อนไขหรือเป็นข้อได้เปรียบในการขยายพื้นที่ในเวทีระหว่างประเทศ เนื่องจากว่ามีประเทศจำนวนไม่ต่ำกว่า 100 ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการ หรือระบอบเผด็จการอำนาจนิยมหรือกึ่งอำนาจนิยม ดังนั้นไต้หวันจะเผชิญกับปัญหาถ้าไต้หวันพยายามเอาค่านิยมเรื่องประชาธิปไตยเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนมาเป็นเงื่อนไขในการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ทั้งนี้สิ่งที่ไต้หวันต้องพยายามทำมากที่สุด คือการพยายามยึดหยุ่นในทางการทูต เช่นเดียวกับที่รองศาสตราจารย์ วรศักดิ์ มัทธโนบล (สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2562) ผู้เชี่ยวชาญด้านจีนศึกษาและรองศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สุวคันธ์ (สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2562) ได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ประเทศส่วนใหญ่ทั่วโลกมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนแผ่นดินใหญ่ และประเทศเหล่านี้ก่อนที่จะลงนามในความสัมพันธ์กับจีนต้องยอมรับว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน นั่นก็คือยึดหลักการจีนเดียวและจะต้องไม่มีความสัมพันธ์ในทางการเมืองใดๆ กับไต้หวัน เพราะฉะนั้นถึงแม้ไต้หวันจะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย แต่ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ประเทศเหล่านี้มีความร่วมมือกับไต้หวันได้เฉพาะด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมเท่านั้น สำหรับศาสตราจารย์ ดร. เฉินชางเหมา (Chen Shangmao) ผู้อำนวยการสำนักงานนโยบายมุ่งไต้หวัน มหาวิทยาลัยไฝวกวงซัน (สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2562) ยอมรับว่าแม้ว่าบางประเทศเช่น สหรัฐ ญี่ปุ่น หรือ สหภาพยุโรปจะรับรู้ได้ว่า ไต้หวันปกครองด้วยระบอบเสรีประชาธิปไตย แต่ก็ไม่สามารถจะผลักดันให้ไต้หวันมีบทบาททางการเมืองในองค์การระหว่างประเทศอย่างชัดเจนหรืออย่างเป็นทางการ รวมถึงคงไม่ดำเนินการสนับสนุนให้ไต้หวันได้กลับเข้าไปเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ อย่างไรก็ตาม ประเทศเหล่านี้จะยังคงมีความสัมพันธ์อันดีกับไต้หวันและให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันในด้านอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยว การค้า การลงทุน เป็นต้น

3.2 สถานะของไต้หวันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ

นักทฤษฎีประกอบสร้างนิยมเชื่อว่าอัตลักษณ์ของรัฐเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ เช่น อัตลักษณ์ที่คล้ายคลึงกันและความสัมพันธ์อันดีที่มีมาอย่างยาวนาน

ในประวัติศาสตร์ ย่อมนำมาซึ่งความร่วมมือในระบบความมั่นคงได้ ขณะที่ความแตกต่างทางอัตลักษณ์และความขัดแย้งที่มีมาอย่างยาวนาน ย่อมนำมาซึ่งการแข่งขันกันในระบบความมั่นคงได้ (Nugroho, 2008)

3.2.1 นโยบายต่างประเทศและพฤติกรรมของไต้หวัน

นับตั้งแต่ไต้หวันได้สูญเสียสถานะผู้แทนของจีนใน UN ในปี 1971 ตามมาด้วยการถูกขับออกจากการเป็นสมาชิกในหน่วยงานพิเศษต่างๆ ของ UN และการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐและจีน รวมทั้งการยอมรับนโยบายจีนเดียวของชาติพันธมิตรของสหรัฐในทศวรรษดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน ภาวะผู้นำของประธานาธิบดีเจียงจิงกว๋อที่ขึ้นสู่ตำแหน่งท่ามกลางวิกฤตอัตลักษณ์ของไต้หวันในเดือนเมษายน ปี 1975 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศมาสู่แนวทาง “การทูตเบ็ดเสร็จ” (total diplomacy)) ซึ่งเน้นความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านต่างๆ โดยมีทั้งแบบทวิภาคีและพหุภาคี ตลอดจนดำเนินความสัมพันธ์แบบเป็นทางการกับบางประเทศ ขณะเดียวกันก็ยังคงมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับประเทศส่วนใหญ่ที่ให้การยอมรับนโยบายจีนเดียวที่ไม่สามารถมีความสัมพันธ์แบบปกติกับไต้หวัน เช่น จัดตั้งสำนักงานการค้าหรือสถาบันความร่วมมือด้านต่างๆ ดำเนินงานแทนสถานทูตที่ถูกยุบเลิกไป อาจกล่าวได้ว่า ไต้หวันใช้แนวทางที่ยืดหยุ่นมากขึ้น (more flexible approach) ในการดำเนินกิจการระหว่างประเทศ (สิทธิพล เครือรัฐติกาล และ วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2558, น. 110; Hickey, 2007, p. 12)

จากที่กล่าวมาข้างต้น แม้ว่าประเทศต่างๆ ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน แต่ไต้หวันได้สร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นประเทศที่ยอมรับนโยบายจีนเดียว และดำเนินความร่วมมือด้านต่างๆ โดยการจัดตั้งสำนักงานแทนสถานทูตในประเทศเหล่านี้ซึ่งอยู่ในอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ เอเชียตะวันออกและแปซิฟิกและยุโรป โดยจะมีชื่อเรียกแตกต่างกัน ได้แก่ สำนักงานตัวแทนไทเป (Taipei Representative Office) สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป (Taipei Economic and Cultural Office) และสำนักงานการค้าสาธารณรัฐจีน (Trade Mission of the Republic of China)⁹ ทั้งนี้ในช่วงต้นทศวรรษ 2000 ไต้หวันมีสำนักงานตัวแทนหรือสาขาตัวแทนอยู่ในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ของ 59 ประเทศ รวมกันถึง 92 แห่ง ยิ่งไปกว่านั้นในปี 2004 ไต้หวันมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับประเทศต่างๆ รวม 48 ประเทศ โดยประเทศเหล่านี้จัดตั้งองค์การที่ดำเนินงานแทนสถานทูตหรือให้บริการวีซ่าในไทเปรวมกันถึง 58 แห่ง (Government Information Office, 2004, p. 117, as cited in Hickey, 2007, p. 16) นอกจากนั้น ไต้หวันยังมีความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในด้านการคมนาคมและการสื่อสาร เช่น มีเส้นทางการบินเชื่อมต่อกับประเทศหลักๆ (รวมทั้งมีข้อตกลงเรื่องเส้นทางบินตรงสู่จีนในช่วงตรุษจีน) โดยสายการบินแห่งชาติและสายการบินเอกชนคือ China Airlines และ Eva Airlines (Hickey, 2007, p. 19)

⁹ ดูรายชื่อประเทศต่างๆ ที่มีสำนักงานตัวแทนอย่างไม่เป็นทางการของไต้หวันตั้งอยู่ใน Hickey (2007, pp. 16-18)

ยิ่งไปกว่านั้น ไต้หวันใช้นโยบายแลกเปลี่ยนการเดินทางเยือนอย่างไม่เป็นทางการของเจ้าหน้าที่ระดับสูง เป็นเครื่องมือทางการทูตเพื่อยกระดับความสัมพันธ์แบบรัฐต่อรัฐกับประเทศต่างๆ ดังที่ในเดือนมกราคม 1991 Roger Fauroux รัฐมนตรีอุตสาหกรรมและการวางแผนภูมิภาคของฝรั่งเศสนำคณะเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลและผู้นำภาคธุรกิจเดินทางเยือนไทเป ถือเป็นเจ้าหน้าที่ระดับรัฐมนตรีของยุโรปคนแรกที่เดินทางเยือนไต้หวันในรอบกว่าสองทศวรรษ และในเวลาไม่นาน Thomas Duesterberg ผู้ช่วยเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของสหรัฐก็เดินทางไปไต้หวัน การเริ่มต้นมาเยือนไต้หวันนี้ได้ปูทางให้มีรัฐมนตรีพาณิชย์จากประเทศอื่นๆ เช่น อิตาลี ไอร์แลนด์ สวีเดน อังกฤษ และประเทศอื่นๆ เดินทางเยือนไต้หวันอย่างไม่เป็นทางการตามมา ต่อมาได้เกิดการแลกเปลี่ยนการเดินทางเยือนในระดับรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่ และผู้นำภาคธุรกิจของไต้หวันกับประเทศในยุโรปเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งคณะเจ้าหน้าที่ทางการของสหรัฐได้เดินทางเยือนไต้หวันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อร่วมสังเกตการณ์ซ้อมรบและให้คำแนะนำแก่กองทัพไต้หวันอีกด้วย (Clough, 1999, p. 74; Hickey, 2007, p. 18)

สำหรับการเยือนต่างประเทศในระดับประธานาธิบดีของไต้หวัน มีขึ้นในปี 1994 ประธานาธิบดีหลี่ เต็งฮุย ได้เดินทางเยือนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างไม่เป็นทางการ (มีลักษณะเป็น “visit diplomacy” หรือ “vacation diplomacy”) โดยมีเป้าหมายการเดินทางที่ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และไทย รวมถึงการเดินทางเยือนสหรัฐอเมริกาที่ฮาวายและจอร์แดน ขณะที่ในปี 1995 ได้เดินทางเยือนสหรัฐ (ถือเป็นประธานาธิบดีของสาธารณรัฐจีนคนแรกที่เดินทางเยือนสหรัฐ) (Hickey, 2007, p. 19) ซึ่งนำมาสู่ “วิกฤตช่องแคบไต้หวันครั้งที่สาม” (the Third Taiwan Strait Crisis) เนื่องจากจีนมีความกังวลว่าสหรัฐดำเนินการสนับสนุนกองกำลังเพื่อเอกราชของไต้หวัน (Taiwan independence forces) และอาจจะทำให้เกิดผลกระทบโดมิโนระหว่างประเทศ (international domino effect) โดยญี่ปุ่นและชาติอื่นๆ อาจจะทำตามสหรัฐ จึงส่งผลให้ความคิดแบบชาตินิยมและความรู้สึกต่อต้านสหรัฐ เพิ่มสูงขึ้นในจีน (Zhao, 2004, p. 81)

ต่อมาในสมัยประธานาธิบดีเจินฮุยเปียน ได้นำคณะเจ้าหน้าที่ระดับสูงเยือนสหรัฐสองครั้งคือในเดือนพฤษภาคม 2001 ประธานาธิบดีเจินฮุยเปียนได้วีซ่าประเภทคนเดินทางผ่านประเทศ (transit visa) เพื่อไปหยุดพักในกรุงนิวยอร์ก (New York City) และเมืองฮุสตัน (Houston) ก่อนที่จะเดินทางไปอเมริกา กลาง อีกทั้งการแวะพัก 3 วันในกรุงนิวยอร์ก ประธานาธิบดีเจินฮุยเปียนได้พบกับนายกเทศมนตรี Rudolph Giuliani และสมาชิกสภานิติบัญญัติ 20 คนและไปพักผ่อนในรัฐเท็กซัส (Texas) กับนาย Tom DeLay สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของรัฐเท็กซัส และครั้งที่สองในเดือนตุลาคม 2003 ก่อนที่จะเดินทางไปประเทศปานามา ประธานาธิบดีเจินฮุยเปียนได้แวะที่กรุงนิวยอร์กและพบกับผู้บัญญัติกฎหมายชาวอเมริกัน รวมถึงการได้จับมือกับนาย Colin Powell รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาในงานฉลองครบรอบ 100 ปีของประเทศปานามา การเดินทางไปสหรัฐและปานามาครั้งนี้จึงเป็นการแสดงถึง “นโยบายต่างประเทศแบบก้าวกระโดด” (foreign policy breakthrough) ของไต้หวัน (Hickey, 2007, p. 19)

ในสมัยประธานาธิบดีหม่าอิงจิว ในช่วงระหว่างวันที่ 12 – 19 สิงหาคม 2008 ประธานาธิบดีหม่าอิงจิวเดินทางไปเข้าร่วมพิธีสาบานตนรับตำแหน่งประธานาธิบดีของประเทศปารากวัยและสาธารณรัฐโดมินิกัน (Dominican Republic) รวมถึงเดินทางไปประเทศปานามาซึ่งได้แวะพักที่ลอสแอนเจลิสและซานฟรานซิสโก (San Francisco) โดยได้วีซ่าประเภทคนเดินทางผ่านประเทศ (transit visa) เป้าหมายหนึ่งของการเดินทางครั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจกับจีนโดยใช้นโยบายต่างประเทศที่เรียกว่า “การพักรบทางการทูต” (diplomatic truce) ซึ่งเป็นนโยบายที่ต้องการให้จีนและไต้หวันหยุดให้ความช่วยเหลือหรือการเอาใจพินัยมิตรของอีกฝ่ายเพื่อให้หันมาสนับสนุนฝ่ายตนเอง นอกจากนี้ประธานาธิบดีหม่าอิงจิวหวังว่าจีนจะให้โอกาสไต้หวันได้เข้าร่วมในองค์การสหประชาชาติและองค์การอนามัยโลก (Jacobs, 2008, pp. 470-471)

ส่วนในสมัยประธานาธิบดีไช่อิงเหวิน ประธานาธิบดีไช่อิงเหวินไปเยือนประเทศต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตหลายครั้ง เริ่มจากในเดือนตุลาคม ปี 2017 ประธานาธิบดีไช่อิงเหวินเดินทางไปเยือนหมู่เกาะมาร์แชลล์ (Marshall Islands) หมู่เกาะโซโลมอน (Solomon Islands) และตูวาลู (Tuvalu) ในช่วงระหว่างวันที่ 17-21 เมษายน 2018 เดินทางไปเยือนราชอาณาจักรแห่งเอสวาตินี (the Kingdom of Eswatini) ในโอกาสฉลองครบรอบ 50 ปีการประกาศอิสรภาพของแอฟริกา และการครบรอบ 50 ปีของความสัมพันธ์แบบทวิภาคี และในปีเดียวกันคือ ช่วงระหว่างวันที่ 12-20 สิงหาคม ประธานาธิบดีไช่อิงเหวินเดินทางไปเยือนประเทศสาธารณรัฐปารากวัย (Paraguay) และเบลีซ (Belize) ตามลำดับ โดยในการเดินทางครั้งนี้ ประธานาธิบดีไช่อิงเหวินได้เข้าร่วมพิธีปฏิญาณตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีปารากวัยของประธานาธิบดีมาริโอ แอบโด เบนิตซ์ (Mario Abdo Benitez) ตลอดจนได้มีการพูดคุยแบบทวิภาคีกับประมุขของรัฐของประเทศเหล่านี้ด้วย ในปีต่อมา ช่วงระหว่างวันที่ 21-28 มีนาคม 2019 ประธานาธิบดีไช่อิงเหวินเดินทางไปเยือนปาเลา (Palau) นาอูรู (Nauru) และหมู่เกาะมาร์แชลล์ (Marshall Islands) และช่วงกลางปีคือระหว่างวันที่ 11-22 กรกฎาคม ประธานาธิบดีไช่อิงเหวินไปเยือน 4 ประเทศ ได้แก่ เฮติ (Haiti) เซนต์คิตส์และเนวิส (St. Kitts and Nevis) เซนต์วินเซนต์และเกรนาดีนส์ (St. Vincent & the Grenadines) และเซนต์ลูเชีย (Saint Lucia) ตามลำดับ อีกทั้งประธานาธิบดีไช่อิงเหวินยังได้แวะพัก (stopover) ที่สหรัฐ คือ นิวยอร์ก และเดนิเวอร์ การไปเยือน 4 ประเทศในครั้งนี้ถูกเรียกว่า การเดินทางแห่งเสรีภาพ ประชาธิปไตย และความยั่งยืน (Journey of Freedom, Democracy and Sustainability)¹⁰ (Government Portal of the Republic of China (Taiwan), n.d.)

¹⁰ เมื่อเดินทางกลับมาถึงไต้หวัน ประธานาธิบดีไช่อิงเหวินได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการเดินทางในครั้งนี้ว่า ไต้หวันมีศักยภาพในการช่วยเหลือประเทศต่างๆ และไต้หวันก็ต้องการให้ประเทศเหล่านี้เป็นตัวแทนในการพูดถึงการดำเนินการต่างๆ ของไต้หวันในเวทีระหว่างประเทศ ซึ่งสิ่งนี้เป็นสาระสำคัญของการทูตเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน (steadfast diplomacy and mutual assistance for mutual benefits) (Office of the President Republic of China (Taiwan), 22 July 2019)

เนื่องจากประเทศที่เคยมีความสัมพันธ์แบบเป็นทางการกับไต้หวันเปลี่ยนไปยอมรับนโยบายจีนเดียวมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการของไต้หวันกับประเทศต่างๆ ค่อยๆ ลดจำนวนลง กล่าวคือ จำนวนของประเทศที่ยังมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันตั้งแต่ปี 2010 จนถึง 2019 ที่จำแนกตามภูมิภาคต่างๆ ลดลงตามลำดับซึ่งแสดงในตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 จำนวนประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันระหว่างปี 2010 - 2019

ปี (ค.ศ.)	รวมทั้งหมด	เอเชีย-แปซิฟิก	เอเชียตะวันตก และแอฟริกา	ยุโรป	ลาตินอเมริกา และแคริบเบียน
2010	23	6	4	1	12
2011	23	6	4	1	12
2012	23	6	4	1	12
2013	22	6	3	1	12
2014	22	6	3	1	12
2015	22	6	3	1	12
2016	21	6	2	1	12
2017	20	6	2	1	11
2018	17	6	1	1	9
2019 (ถึงวันที่ 20 กันยายน)	15	4	1	1	9

ที่มา: “Statistics_108 Table 2: Diplomatic Allies of the ROC,” by Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan), Retrieved from mofa.gov.tw/Upload/RelFile/1130/168086/Table2.pdf

สำหรับสถานการณ์ปัจจุบัน (ปี 2019) ไต้หวันมีความสัมพันธ์แบบเป็นทางการกับ 15 ประเทศ โดยส่วนใหญ่เป็นหมู่เกาะหรือประเทศเล็กๆ ในทวีปและภูมิภาคต่างๆ ดังนี้ (Diplomatic Allies, 2019)

(1) เอเชียตะวันออกและแปซิฟิก 4 ประเทศ ได้แก่ หมู่เกาะมาร์แชลล์ (Republic of the Marshall Islands), นาอูรู (Nauru), ปาเลา (Republic of Palau), ตูวาลู (Tuvalu)

(2) แอฟริกา 1 ประเทศ ได้แก่ เอสวาตินี (Eswatini)

(3) ยุโรป 1 ประเทศ ได้แก่ โหลีซี (Holy See) และ

(4) ลาตินอเมริกาและแคริบเบียน 9 ประเทศ ได้แก่ เบลีซ (Belize), กัวเตมาลา (Republic of Guatemala), เฮติ (Haiti), ฮอนดูรัส (Republic of Honduras), นิการากัว (Nicaragua), ปารากวัย (Republic of Paraguay), เซนต์คิตส์และเนวิส (St. Kitts and Nevis), เซนต์ลูเชีย (Saint Lucia), เซนต์วินเซนต์และเกรนาดีนส์ (St. Vincent & the Grenadines)

โดยศาสตราจารย์ ดร. เฉินชางเหมา (Chen Shangmao) (สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2562) ยอมรับว่า จีนกดดันไต้หวันมากขึ้นด้วยการทำให้ประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันตัดความสัมพันธ์กับไต้หวันเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ด้วยการให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจเป็นการตอบแทน ซึ่งนับวันจะเห็นได้ว่าประเทศที่ตัดความสัมพันธ์กับไต้หวันมีเพิ่มขึ้นทุกปี แต่ในทางกลับกันไต้หวันได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐมากขึ้นในหลายด้าน เช่น การสนับสนุนเทคโนโลยีเรือดำน้ำ และสหรัฐได้ผ่านกฎหมายที่อนุญาตให้มีการแลกเปลี่ยนการเดินทางเยือนของเจ้าหน้าที่ระดับสูงระหว่างสองประเทศได้ เรียกว่า “กฎหมายการท่องเที่ยวไต้หวัน” (Taiwan Travel Act, 2018)¹¹

จากที่กล่าวมาข้างต้น สถานะความเป็นรัฐของไต้หวันไม่ได้รับการรับรองจาก UN นับตั้งแต่ปี 1971 และการถูกขับออกจากการเป็นสมาชิกในหน่วยงานพิเศษต่างๆ ของ UN ตลอดจนมีประเทศที่ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันมากขึ้นเรื่อยๆ¹² ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อสถานะความเป็นรัฐของไต้หวันในเวทีระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามจุดเปลี่ยนสำคัญของนโยบายต่างประเทศไต้หวันเกิดขึ้นในเดือนกรกฎาคม 1988 เมื่อประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยนำเสนอนโยบาย “การทูตที่เน้นผลทางปฏิบัติ” (pragmatic diplomacy) หรืออาจเรียกว่า “การทูตที่ยืดหยุ่น” (flexible diplomacy)¹³ ซึ่งได้ผลในทางปฏิบัติยิ่งกว่าเดิม มีความยืดหยุ่นมากกว่าเดิม และเป็นแนวทางที่มองไปข้างหน้ามากกว่า (Huang, 2016, p. 465) มุมมองตามความยืดหยุ่นใหม่นี้ทำให้ไต้หวันไม่ให้ความสำคัญว่าจะต้องใช้ชื่อ “สาธารณรัฐจีน” ในการเข้าร่วมองค์การระหว่างรัฐ (Intergovernmental Organizations: IGOs) หรือเมื่อมีการจัดการประชุมระดับพหุภาคี ไต้หวันจะไม่ถอนตัวจากการประชุมอีกต่อไป ทั้งนี้ก็เพื่อพยายามรักษาที่นั่งของตนไว้ (Geldenhuys, 2009, p. 212) หรือกล่าวได้ว่าการเป็นสมาชิก IGOs อาจจะช่วยผลักดันไต้หวันได้รับการยอมรับจากนานาประเทศและจะได้เป็นอิสระจากจีนในที่สุด รัฐบาลไต้หวันจึงใช้ยุทธศาสตร์การเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่ระหว่างประเทศเพื่อยุติการโดดเดี่ยวไต้หวันออกจากเวทีระหว่างประเทศ (international isolation) และเพิ่มพื้นที่ระหว่างประเทศ (international space) ของไต้หวัน อันจะช่วยสร้างสถานะระหว่างประเทศของไต้หวัน และทำให้จุดยืนของไต้หวันมีความแข็งแกร่ง (Lindemann, 2014, p. 75)

และขณะเดียวกัน เพื่อขจัดข้อจำกัดจากหลักการจีนเดียว ไต้หวันยังพยายามเสนอหลักการ “ให้การยอมรับสองฝ่าย” หรือ “dual recognition” กล่าวคือ ในปี 1988 - 1989 ไต้หวันได้สถาปนา

¹¹ กฎหมายการท่องเที่ยวไต้หวัน (the Taiwan Travel Act) คือ พระราชบัญญัติของรัฐสภาสหรัฐอเมริกาซึ่งผ่านความเห็นชอบเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2561 และประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ลงนามเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2561 กฎหมายฉบับนี้จะอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงของทั้งสองประเทศสามารถเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างกัน ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก U.S. Law, U.S. Government Publishing Office. (2018) Pub. L. 115-135 (Taiwan Travel Act).

¹² ดูรายชื่อประเทศที่ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันตั้งแต่ปี 1971 - 2014 ในสิทธิพล เครือรัฐติกา และวรศักดิ์ มหัทธโนบล (2558, น. 10-13)

¹³ นโยบายนี้ช่วยให้ไต้หวันสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับบางประเทศในทวีปแอฟริกา อเมริกากลางและแคริบเบียน กล่าวคือประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันเพิ่มขึ้นจาก 22 ประเทศในปี 1988 เป็น 31 ประเทศในครึ่งแรกของปี 1996 (Hickey, 2007, p. 465)

ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการกับเกรนาด้า (Grenada) ประเทศที่เป็นเกาะเล็กๆ ในแคริบเบียน ซึ่งในขณะนั้นมีความสัมพันธ์แบบทางการกับจีนภายใต้หลักการจีนเดียวมาตั้งแต่ปี 1985 และในเดือนธันวาคม 2004 นายไมเคิล ก้าว (Michael Kau) รัฐมนตรีช่วยต่างประเทศของไต้หวันยังพยายามนำเสนอหลักการดังกล่าวในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างวานูวาตู (Vanuatu) กับไต้หวันและจีน ซึ่งทำให้รัฐบาลจีนต้องออกมาคัดค้านหลักการให้การยอมรับสองฝ่ายของไต้หวันทั้งในสองกรณีอย่างรวดเร็ว (Geldenhuis, 1990, p. 127; Hickey, 2007, pp. 14-15)

ภายใต้นโยบาย “การทูตที่เน้นผลทางปฏิบัติ” ไต้หวันพยายามเข้าเป็นสมาชิกหรือรื้อฟื้นสถานะสมาชิกเดิมในองค์การระหว่างประเทศต่างๆ ทั้งองค์การระหว่างรัฐ (IGOs) และองค์การที่ไม่มีรัฐ (Non-Governmental Organizations: NGOs) ในต้นทศวรรษ 2000 ไต้หวันเข้าร่วมองค์การระหว่างรัฐ (IGOs) ในฐานะสมาชิกภาพผู้มีอำนาจเต็ม (full membership) จำนวน 22 แห่งเท่านั้น และเข้าร่วมในฐานะ “ผู้สังเกตการณ์” (observer) หรือ “ผู้สมทบ” (associate) จำนวน 14 แห่ง ยิ่งไปกว่านั้น ไต้หวันเข้าร่วมทำกิจกรรมกับองค์การที่มีใช้รัฐระหว่างประเทศ (International NGOs) เป็นจำนวน 2,074 กิจกรรม โดยองค์การเหล่านี้ดำเนินโครงการเพื่อช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและบรรเทาทุกข์ในประเทศต่างๆ มากกว่า 50 ประเทศ อีกทั้งไต้หวันยังได้เข้าร่วมปฏิบัติการระหว่างประเทศที่นำโดยสหรัฐ เช่น ปฏิบัติการต่อต้านการก่อการร้ายและการฟื้นฟูอิรัก (Hickey, 2007, p. 20)

ภายใต้นโยบายจีนเดียว รัฐบาลจีนยินยอมให้ไต้หวันเข้าร่วมใน IGOs ที่มีบทบาทในด้านเศรษฐกิจได้ ดังที่ในปี 1988 ไต้หวันได้กลับไปมีสถานะสมาชิกของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) ภายใต้ชื่อ “จีนไทเป” (Taipei, China) และในปี 1991 ได้เข้าเป็นสมาชิกของที่ประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (เอเปก) (Asia Pacific Economic Cooperation: APEC) ในชื่อเดียวกัน ในปี 1992 ได้เข้าร่วมการประชุมแปซิฟิกใต้ (South Pacific Forum) ในชื่อ “ไต้หวัน/สาธารณรัฐจีน (Taiwan/Republic of China) และยังสามารถเข้าร่วมประชุมอย่างไม่เป็นทางการใน Pacific Basin Economic Community (PBEC) และ Pacific Economic Cooperation Conference (PECC) รวมทั้งเข้าร่วมในฐานะหุ้นส่วนการพูดคุยทางเศรษฐกิจกับสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of South East Asian Nations: ASEAN) และ องค์การเพื่อการพัฒนาและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Cooperation and Development: OECD) ขณะที่ในปี 2002 ไต้หวันได้เข้าเป็นสมาชิกของ WTO ในฐานะที่เป็น “หน่วยงานทางเศรษฐกิจ” (economic entity) (Hickey, 2007, pp. 20-21; Winkler, 2011) กล่าวได้ว่าความพยายามข้างต้นของไต้หวันเป็นกลยุทธ์ทางการทูตแบบไม่เป็นทางการที่สำคัญสำหรับการบรรลุเป้าหมายในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไต้หวัน (Hickey, 2007, p. 20) นโยบายต่างประเทศบางประการของไต้หวันจึงปรับเปลี่ยนจากการทูตแบบ zero-sum game ไปเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางการค้า ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการแลกเปลี่ยนด้านภาคประชาสังคม (Huang, 2016, p. 466)

ที่ผ่านมา ไต้หวันใช้ความพยายามอย่างมากเพื่อที่จะกลับคืนสถานะสมาชิกของ IGOs ที่สำคัญที่สุดสององค์การคือ UN และ WHO กล่าวคือ หลังจากปี 1993 ไต้หวันมีความพยายามอย่างมากที่จะกลับเข้าไปอยู่ใน UN และหลังจากปี 1997 ไต้หวันมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเข้าร่วมใน WHO แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ จนกระทั่งภายใต้การบริหารประเทศของรัฐบาลหม่าอิงจิวที่เปลี่ยนยุทธศาสตร์โดยพยายามหาทางที่จะเข้าร่วมในหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติที่มีหน้าที่เฉพาะ (functional UN agencies) แทน ได้แก่ กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) และองค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (ICAO) กล่าวได้ว่ารัฐบาลหม่าอิงจิวพยายามเพิ่มพื้นที่ของไต้หวันใน IGOs ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลจีนมากขึ้น รวมถึงการเจรจาโดยตรงระหว่างสองฝ่ายเกี่ยวกับการเข้าร่วมใน IGOs ของไต้หวันที่จะเกิดขึ้นได้ด้วยการยินยอมจากจีน จนกระทั่งในปี 2009 ไต้หวันก็ได้เข้าร่วมในสมัชชาอนามัยโลก (WHA) ในฐานะผู้สังเกตการณ์และใช้ชื่อ “จีนไทเป” (Chinese Taipei)¹⁴ (Lindemann, 2014, pp. 18-20)

จะเห็นว่าไต้หวันจำเป็นต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับสาระัตถะของความสัมพันธ์ (substantive relations) และต้องการใช้นโยบายดังกล่าวนี้เพื่อฟื้นฟูสถานะของไต้หวันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศผ่านช่องทางต่างๆ ดังนี้ (Hickey, 2007, p. 14)

- (1) การขับเคลื่อนและเสริมสร้างความแนบแน่นกับประเทศที่มีความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ
- (2) การพัฒนาความสัมพันธ์แบบสารัตถะกับประเทศที่ยกเลิกความสัมพันธ์ที่เป็นทางการกับไต้หวัน และ
- (3) การเข้าเป็นสมาชิกหรือรื้อฟื้นสถานะสมาชิกเดิมในองค์การระหว่างประเทศ และให้ความสำคัญกับผลประโยชน์แห่งชาติอย่างจริงจัง

3.2.2 อัตลักษณ์ของไต้หวันภายใต้หลักการจีนเดียว

นับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา “นโยบายจีนเดียว” (one-China policy) เป็นนโยบายที่ได้รับการยึดถือของประเทศโดยส่วนใหญ่มากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของจีนในทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยทางรัฐบาลจีนเรียกอย่างเป็นทางการว่า “หลักการจีนเดียว” (one-China principle) ถือว่ามีเพียงจีนเดียวและไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน ซึ่งจีนจะต้องผลักดันให้เกิดการรวมชาติขึ้นให้ได้ ผู้ศึกษาจะ

¹⁴ ไต้หวันเข้าร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์ใน WHO ในระหว่างปี 2009 – 2016 แต่ตั้งแต่ปี 2017 รัฐบาลจีนไม่ยอมให้ไต้หวันเข้าร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์อีกต่อไป เพราะประธานาธิบดีไช่อิงเหวินที่ไม่ยอมรับความคิดของรัฐบาลจีนที่ว่าทั้งจีนและไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของ “จีนเดียว” ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ทักษิณา ข่ายแก้ว. (30 เมษายน 2561). *จับตานัยทางการเมืองกรณีจีนค้าน 'ไต้หวัน' ร่วมประชุมองค์การอนามัยโลก*. สืบค้นจาก <https://www.voathai.com/a/taiwan-china-who-tk/4370357.html>.

นำเสนอว่านโยบายหรือหลักการจีนเดียวเป็นวาทกรรมหลัก (dominant discourse) ที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน ตลอดจนมีบทบาทในการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของไต้หวันกับจีนเป็นอย่างมาก ผู้ศึกษาเห็นว่านับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ไต้หวันให้การยอมรับหลักการจีนเดียวในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในประเทศและการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้นๆ นอกจากนี้ หากพิจารณาจากมุมมองต่อหลักการจีนเดียวของไต้หวันกับจีน ก็พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงความหมายและเกิดการตีความหลักการจีนเดียวที่แตกต่างกันในช่วงเวลาต่างๆ อีกด้วย

ความหมายหลักๆ ของหลักการจีนเดียวไม่ใช่เรื่องแปลกแยกจากอุดมการณ์ทางการเมืองของไต้หวันในยุคสาธารณรัฐจีน (ROC) ในช่วงระหว่างทศวรรษ 1950 และ 1980 เนื่องจากรัฐบาล KMT ถือว่าไต้หวันเป็นมณฑลหนึ่งของสาธารณรัฐจีน เช่นเดียวกับที่รัฐบาล CCP ถือว่าไต้หวันคือมณฑลหนึ่งของจีน และวางเป้าหมายที่จะกลับไปช่วงชิงอำนาจในแผ่นดินใหญ่คืนมาอีกครั้ง ไม่ว่าจะโดยการทำสงครามโต้กลับ (counterattack) ในสมัยประธานาธิบดีเจียงไคเชก หรือโดยอาศัยอุดมการณ์ที่เหนือกว่านั่นคือ “ลัทธิไตรราชภู่” ในสมัยประธานาธิบดีเจียงจิงกว๋อ ก็ตาม อันเท่ากับว่ารัฐบาล KMT ไม่มีเป้าหมายอื่นนอกจากทำให้เกิดการรวมชาติกับจีนด้วยวิธีการหนึ่งวิธีการใด (Wu, 2011, p. 53)

การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีของความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1980 ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมเศรษฐกิจทั้งในไต้หวันและในจีน สำหรับไต้หวันในช่วงทศวรรษ 1970 ระบอบการปกครองของ KMT ยังมีจุดยืนตามคำประกาศของเจียงไคเชก ที่ว่า “จะไม่ขออยู่ร่วมฟ้าเดียวกับกับระบอบคอมมิวนิสต์” (Hickey, 2007, p. 12) ขณะที่ฝ่ายจีนก็มีความต้องการที่จะทำสงครามปลดปล่อยไต้หวันจากการปกครองของ KMT ซึ่งถือเป็นภารกิจทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งของผู้นำรุ่นต่างๆ ของ CCP อย่างไรก็ตาม ในยุคที่เติ้งเสี่ยวผิงขึ้นมาดำรงตำแหน่งผู้นำสูงสุดของจีนเมื่อปี 1978 (ก่อนจะวางมือทางการเมืองในปี 1992) ทางกรจีนค่อยผ่อนคลายความคิดที่จะใช้กำลังปลดปล่อยไต้หวัน ในขณะนั้นจีนได้เปลี่ยนมาใช้นโยบายแบบสันติและอดทนอดกลั้นในการแก้ไขปัญหาไต้หวัน (peaceful and patient approach) มุ่งเน้นแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมทั้งการเจรจาทางการเมืองเพื่อรวมชาติภายใต้ความคิด “หนึ่งประเทศ สองระบบ” (One country, two system) (Chen, 2017, p. 71)

ในปี 1983 เติ้งเสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) ได้นำเสนอ “ความคิดหลัก 6 ข้อ เพื่อการรวมชาติอย่างสันติ” สรุปได้ดังนี้ (“Deng Xiaoping's Six Conceptions,” 2006)

(1) ปัญหาหลักกรณีไต้หวัน ทั้งฝ่าย CCP และ KMT มีความปรารถนาเหมือนกันที่จะรวมชาติ ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือกันระหว่างทั้งสองพรรคได้

(2) ภายใต้หลักการจีนเดียว ทั้งสองฝ่ายสามารถใช้ระบบที่ต่างกันได้ แต่สาธารณรัฐประชาชนจีนจะเป็นตัวแทนจีนในสังคมการเมืองระหว่างประเทศ

(3) การปกครองตนเองอย่างสมบูรณ์ (absolute autonomy) ของไต้หวันเป็นสิ่งต้องห้าม เพราะทำให้เกิดสองจีน ดังนั้นจึงต้องมีการจำกัดอำนาจในการปกครองตนเอง และจุดสำคัญที่สุดก็คือจะต้องไม่กระทบต่อผลประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

(4) เมื่อเกิดการรวมชาติ ไต้หวันจะเป็นเขตบริหารพิเศษที่สามารถใช้ระบบที่ต่างจากแผ่นดินใหญ่ และได้รับสิทธิพิเศษของตนเอง ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับมณฑลอื่นและเขตปกครองอื่นๆ โดยสามารถใช้อำนาจนิติบัญญัติ ตุลาการ และการวินิจฉัยชี้ขาดได้เอง สามารถมีกองทัพของตนเองได้ตราบท่าที่ไม่เป็นภัยคุกคามต่อแผ่นดินใหญ่ รัฐบาลกลางจะไม่ส่งเจ้าหน้าที่มาประจำการ ตลอดจนสามารถบริหารกิจการเกี่ยวกับพรรคการเมือง การปกครอง และกองทัพได้ด้วยตนเอง โดยรัฐบาลกลางจะสงวนตำแหน่งบางตำแหน่งไว้สำหรับไต้หวันด้วย

(5) การรวมชาติอย่างสันติไม่ได้หมายความว่าแผ่นดินใหญ่จะกลืนชาติไต้หวันหรืออะไรทำนองนั้น อีกทั้งการรวมชาติด้วย “หลักไตรราษฎร์” ก็ไม่อาจเป็นจริงได้

(6) แนวทางที่ถูกต้องของการรวมชาติอย่างสันติคือการเจรจาระหว่าง CCP และ KMT บนความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม เมื่อทั้งสองฝ่ายบรรลุข้อตกลงจึงค่อยประกาศอย่างเป็นทางการ อำนาจต่างชาติจะต้องไม่แทรกแซงการเจรจານี้ เพราะจะเป็นอุปสรรคต่อผลสำเร็จและมีแต่จะสร้างปัญหาในอนาคตอย่างไม่รู้จบ

นอกจากความคิดเกี่ยวกับจีนที่สำคัญของเติ้งเสี่ยวผิง ในปี 1983 แล้ว ยังมีความคิดและนโยบายต่อมาที่ให้ความสำคัญกับการรวมชาติอย่างสันติกับไต้หวันออกมาในวันที่ 30 มกราคม 1995 ซึ่งประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมิน (Jiang Zemin) ได้เสนอแนวทางการรวมชาติอย่างสันติจำนวน 8 ข้อ สรุปได้ดังนี้ (“Jan 30, 1995: President Jiang Zemin puts forward eight propositions on development of relations between two sides of Taiwan Straits”, 2011)

(1) การยอมรับหลักการจีนเดียวคือพื้นฐานและเงื่อนไขเบื้องต้นของการรวมชาติอย่างสันติ อำนาจอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของจีนจะต้องไม่ถูกแบ่งแยก โดยจีนจะไม่ยินยอมให้เกิดถ้อยแถลงหรือการกระทำเพื่อสร้าง “เอกราชของไต้หวัน” เช่นเดียวกับการกระทำอื่นๆ ที่ขัดกับหลักการจีนเดียว

(2) จีนไม่ขัดขวางการพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแบบที่ไม่อยู่ในนามรัฐบาลของไต้หวันกับประเทศอื่นๆ ตลอดจนองค์การระหว่างประเทศที่กระทำในนามของ “จีนไทเป” (Chinese Taipei) แต่จีนคัดค้านกิจการระหว่างประเทศของไต้หวันที่ต้องการสร้าง “สองจีน” (two Chinas) หรือ “หนึ่งจีน หนึ่งไต้หวัน” (one China, one Taiwan)

(3) จีนมีความต้องการเจรจารวมชาติอย่างสันติกับเจ้าหน้าที่ทางการไต้หวัน ซึ่งมีตัวแทนจากกลุ่มและพรรคการเมืองทั้งหมดจากสองฝั่งช่องแคบไต้หวันเข้าร่วมด้วย โดยมีข้อเสนอว่าในขั้นแรก การเจรจានำมาซึ่งข้อตกลงยุติความเป็นศัตรูอย่างเป็นทางการภายใต้หลักการจีนเดียว จากนั้นทั้งสองฝ่ายสามารถ

ร่วมทำหน้าที่รักษาอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของจีน และวางแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ต่อไปได้

(4) จีนจะพยายามอย่างดีที่สุดเพื่อให้บรรลุซึ่งการรวมชาติอย่างสันติ แต่ไม่สัญญาว่าจะไม่ใช่กำลัง และหากมีการใช้กำลังก็จะไม่โจมตีต่อน้องจีนในไต้หวัน แต่จะกระทำต่อกองกำลังต่างชาติที่ขัดขวางการรวมชาติของจีนและเข้ามาเพื่อเอกราชของไต้หวัน โดยมั่นใจว่าชาวจีนในไต้หวัน ฮองกง มาเก๊า และชาวจีนโพ้นทะเลทั้งหลายย่อมเข้าใจจุดยืนของจีน

(5) จีนจะพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับไต้หวัน และยืนยันว่าความไม่ลงรอยทางการเมืองจะไม่เป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจ โดยจะยังคงดำเนินนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากไต้หวัน และให้ความคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของนักลงทุนจากไต้หวันอย่างเต็มที่ รวมทั้งยังคงส่งเสริมการค้าและการแลกเปลี่ยนระหว่างกันต่อไป

(6) วัฒนธรรมอันดีงามที่มีมายาวนาน 5,000 ปี ซึ่งทำให้ชาวจีนผูกพันกันย่อมเป็นพื้นฐานสำคัญของการรวมชาติอย่างสันติ

(7) ประชาชนไต้หวัน 21 ล้านคนคือชาวจีนร่วมสายเลือด เราควรเคารพต่อวิถีชีวิตของชาวจีนในไต้หวันและความปรารถนาที่จะเป็นเจ้าของประเทศ (จีน) ของตนเอง สิทธิอันชอบธรรมและผลประโยชน์ของเขาจะต้องได้รับความคุ้มครอง หน่วยงานทั้งหมดของ CCP และรัฐบาล รวมถึงหน่วยงานที่อยู่ในต่างประเทศจะต้องปรับปรุงความสัมพันธ์กับพี่น้องจีนไต้หวัน โดยหวังให้พรรคการเมืองต่างๆ ในไต้หวันเปิดกว้างและพัฒนาความสัมพันธ์ร่วมกัน โดยจีนเปิดรับความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการรวมชาติอย่างสันติและยินดีรับการมาเยือน

(8) จีนเปิดรับการมาเยือนของผู้นำระดับต่างๆ ของไต้หวัน และพร้อมตอบรับคำเชิญเยือนไต้หวัน โดยไม่มีข้อแม้ในประเด็นการพบปะหารือแต่อย่างใด เพียงมีเงื่อนไขว่าต้องเป็นการพูดคุยสองฝ่ายโดยไม่มี การจัดการจากประเทศอื่นๆ

เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1990 ดูเหมือนความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีนจะเป็นไปด้วยดียิ่ง ในเดือนพฤษภาคม 1991 รัฐบาล KMT ประกาศยกเลิกภาวะสงครามกับ CCP ที่ยึดถือมาเป็นระยะเวลากว่า 40 ปี ในเมื่อเดือนพฤศจิกายน 1992 ได้มีการประชุมระหว่างผู้แทนของรัฐบาล KMT และ CCP ในฮ่องกง นำมาซึ่งข้อตกลงอย่างเป็นทางการที่ทั้งสองฝ่ายให้ความเห็นชอบเรียกว่า “ฉันทามติปี 1992” (1992 Consensus) มีสาระสำคัญหลักคือทั้งสองฝ่ายให้การยอมรับใน “หลักการจีนเดียว” (one China principle) แต่ต่อมาทางการไต้หวันได้ให้ความหมายของหลักการจีนเดียวแตกต่างไปจากหลักการของจีน กล่าวคือจีนยืนยันหลักการจีนเดียวที่หมายถึงสาธารณรัฐประชาชนจีน (PRC) คือตัวแทนเพียงหนึ่งเดียวของชาวจีนและไต้หวันเป็นเพียงมณฑลหนึ่งของจีน ตามที่เคยนำเสนอในนโยบายจีนเดียวในเวทีการเมืองระหว่างประเทศมาอย่างต่อเนื่อง แต่รัฐบาล KMT กลับอ้างว่าตัวแทนของจีน (จีนเดียว) หมายถึงสาธารณรัฐจีน (ROC) ซึ่งเคยมีอำนาจปกครองแผ่นดินใหญ่และมีอำนาจเหนือดินแดนของไต้หวันในปัจจุบัน (Wu, 2011,

p. 53) เป็นที่น่าสังเกตว่าการตีความหลักการจีนเดียวของฝ่ายไต้หวัน ซึ่งถูกเรียกว่า “จีนเดียวตามการตีความที่ต่างกัน” (one China with respective interpretations) นั้นไม่ได้ถูกคัดค้านหรือตอบโต้อย่างหนักแน่นจากจีนแต่อย่างใด (Chen, 2017, p. 73)

ในปี 1995 - 1996 ได้เกิดความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน ซึ่งมีปัจจัยที่สำคัญสองประการคือ ประการแรก การเดินทางเยือนต่างประเทศเช่น สหรัฐอาหรับเอมิเรต (the United Arab Emirates) และจอร์แดน (Jordan) ในช่วงต้นปี 1995 โดยเฉพาะการเดินทางไปสหรัฐของผู้นำไต้หวัน ประการที่สองคือ การเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงของไต้หวันเป็นครั้งแรกในปี 1996 ทั้งนี้ ในปี 1995 ประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยเดินทางไปสหรัฐเพื่อเข้าร่วมงานพบปะสังสรรค์ศิษย์เก่า (alumni reunion) ที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ (Cornell University) ซึ่งถือว่าเป็นภารกิจส่วนตัว โดยทำเนียบขาวได้ออกวีซ่าให้แก่ประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย อย่างไรก็ตาม การเดินทางเข้าสหรัฐของผู้นำไต้หวันครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกหลังจากที่สหรัฐตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันในปี 1979 และถูกมองว่าเป็น “การเดินทางแห่งศตวรรษ” (journey of the century) และเป็นชัยชนะทางการทูต (diplomatic triumph)¹⁵ (Gargan, 1995) การเดินทางเยือนสหรัฐของประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย ได้สร้างความไม่พอใจแก่รัฐบาลจีนอย่างมาก โดยมองว่าประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยพยายามทำให้ไต้หวันมีสถานะเป็นรัฐชาติในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ เท่ากับแสดงความต้องการแยกตัวเป็นเอกราชจากจีน (Bush, 2005, pp. 83-84) ประการต่อมา ไต้หวันยังคงพยายามดำเนินกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องด้วยการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติในปี 1995 และการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 1996 ซึ่งทำให้จีนกังวลมากขึ้นว่าไต้หวันกำลังจะแยกตัวเป็นรัฐเอกราช (Cole, 2006, p. 29)

ความกังวลนี้ส่งผลให้จีนใช้การเผชิญหน้าที่เรียกว่า “การทูตขีปนาวุธ” (missile diplomacy) ในช่วงระหว่างปี 1995- 1996 (Clark, 2007, p. 80) โดยกองทัพปลดปล่อยประชาชนจีน (PLA) ใช้การยิงขีปนาวุธและปฏิบัติการทางทหารในรูปแบบอื่นใกล้พรมแดนไต้หวัน ในช่วงฤดูร้อนและฤดูใบไม้ร่วงของปี 1995 และในเดือนมีนาคม ปี 1996 สำหรับการคุกคามมากที่สุดคือการซ้อมรบของกองทัพปลดปล่อยประชาชนจีน (PLA) 3 ครั้งในช่วงระหว่างวันที่ 8-25 มีนาคม 1996 กล่าวคือครั้งที่ 1 เป็นการทดสอบขีปนาวุธพิสัยกลางในน่านน้ำรอบๆ และในช่องแคบไต้หวัน รวมถึงเป้าหมายในทะเลที่ห่างจากฐานทัพเรือขนาดใหญ่ของไต้หวันที่จีหลง (Keelung) เกาสง (Kaohsiung) ครั้งที่ 2 คือการซ้อมรบทางทะเลและทางอากาศใกล้กับทางตะวันตกของหมู่เกาะเผิงหู (Penghus) และครั้งที่ 3 คือปฏิบัติการซ้อมรบแบบสะเทินน้ำสะเทินบกในบริเวณหมู่เกาะหม่าจู (Mazu) (Cole, 2006, p. 29)

แม้ว่าจะตกอยู่ภายใต้การคุกคามทางทหารจากจีน ไต้หวันยังคงจัดการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงเป็นครั้งแรกตามกำหนด ซึ่งแสดงให้เห็นพัฒนาการที่ต่อเนื่องของกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในไต้หวัน มีหน้าซ้ำยังช่วยให้หลี่เต็งฮุยชนะการเลือกตั้งโดยได้คะแนนเสียงถึงร้อยละ 54 และได้รับฉายาว่า

¹⁵ ดูรายละเอียดของข่าวการเดินทางครั้งนี้ใน Gargan (1995)

“บิดาแห่งประชาธิปไตย” (Mr. Democracy) (Tsai, 2005, p. 205) ขณะที่การคุกคามจากจีนมีผลกระทบในบางด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจของไต้หวัน เช่น ตลาดหุ้นไต้หวัน (มูลค่าการลงทุนหายไปหนึ่งในสาม) และเงินทุนไหลออก (ประมาณหนึ่งหมื่นล้านเหรียญสหรัฐ) อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสหรัฐได้ตอบโต้การกระทำของจีนทั้งทางการทูตและทางทหาร มาตรการทางการทูตที่สำคัญคือการยื่นหนังสือประท้วงทางการจีนหลายครั้ง และโฆษกกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐได้แถลงเชิงประณามว่าการทดสอบขีปนาวุธของจีนเป็นการกระทำที่ “ขาดความระมัดระวัง (reckless) และเสี่ยงอันตราย (potentially dangerous)” ส่วนมาตรการทางทหารเกิดขึ้นในเดือนมีนาคม 1996 เมื่อประธานาธิบดีบิล คลินตัน ออกคำสั่งให้หมู่เรือบรรทุกเครื่องบิน ได้แก่ ยูเอสเอส อินดีเพนเดนซ์ (USS Independence) และยูเอสเอส นิมิตซ์ (USS Nimitz) เคลื่อนเข้าสู่ช่องแคบไต้หวันในระยะห่างจากดินแดนไต้หวันประมาณ 200 ไมล์ทะเล ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าสหรัฐให้ความสำคัญกับการปกป้องไต้หวันตามกฎหมายความสัมพันธ์ไต้หวัน (1979 Taiwan Relations Act: TRA) (Cole, 2006, p. 29)

โดยแท้จริงแล้ว รัฐบาล KMT ได้สร้างอัตลักษณ์ให้ไต้หวันมีความเป็นจีนในแทบทุกมิติ แต่ตระหนักดีว่าย่อมมีสถานะที่เสียเปรียบภายใต้หลักการจีนเดียว ขณะที่ไต้หวันกังวลอย่างมากต่อการคุกคามทางทหารจากจีน และต้องดำเนินนโยบายทางการทูตเพื่อให้อยู่รอดจากการถูกจีนกดดันให้ไต้หวันอยู่อย่างโดดเดี่ยวในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ขณะเดียวกันเศรษฐกิจไต้หวันก็ถูกบูรณาการกับจีนมากขึ้น ซึ่งในระยะหลังมานี้จีนมีฐานะเป็นประเทศคู่ค้าที่ใหญ่ที่สุดของไต้หวัน และดึงดูดเม็ดเงินลงทุนในต่างประเทศจากนักลงทุนไต้หวันไปมากกว่าครึ่งหนึ่ง (Wu, 2011, p. 57)

ภายใต้แรงกดดันของหลักการจีนเดียว ประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย ได้เสนอแนวคิด “ความสัมพันธ์รัฐต่อรัฐแบบพิเศษ” (special state-to-state relations) หรือรู้จักกันว่า “ทฤษฎีสองรัฐ” (two-state theory) ในการให้สัมภาษณ์สถานีวิทยุเยอรมัน คือ Deutch Welle เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 1999 โดยยืนยันว่ารัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐจีนฉบับแก้ไขเพิ่มเติมปี 1991 ได้ยกเลิกถ้อยความที่ว่าสาธารณรัฐจีนมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนบนแผ่นดินใหญ่ของจีน ซึ่งเท่ากับว่ารัฐใหม่ได้ถือกำเนิดขึ้นแล้ว และโดยธรรมชาติของความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบได้มีลักษณะพิเศษของความสัมพันธ์แบบรัฐต่อรัฐ ทฤษฎีของประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย จึงเป็นการอธิบายสถานะของไต้หวันในแบบใหม่ จนแทบจะเรียกได้ว่าเป็นการประกาศเอกราชของไต้หวันหลายๆ และเป็นข้อเสนอที่ละทิ้งหลักการจีนเดียวไปอย่างสิ้นเชิง ซึ่งได้นำไปสู่ความไม่พอใจของจีนจนเกิดความตึงเครียดขึ้นในช่องแคบไต้หวันอีกครั้ง (Sheng, 2002, pp. 11-17; Stockton, 2007, p. 59) อย่างไรก็ตาม แรงกดดันจากจีนและแม้แต่สหรัฐได้ทำให้ประธานาธิบดี หลี่เต็งฮุย และ KMT ล้มเลิกทฤษฎีสองรัฐและยืนยันว่าไต้หวันยังยอมรับในหลักการ “จีนเดียวตามการตีความที่ต่างกัน” (one China with respective interpretations) เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดที่เกิดขึ้น (Wu, 2011, p. 61)

ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 ผู้นำจีนนำเสนอ “หลักการจีนเดียวใหม่” (new one-China syllogism) ที่ยอมรับว่าจีนมีเพียงหนึ่งเดียวหมายถึงแผ่นดินใหญ่และไต้หวัน ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากที่เคย

ยึดถือว่าจีนเดียวคือสาธารณรัฐประชาชนจีน (PRC) เท่านั้น ขณะเดียวกันก็ถือว่าสถานะของรัฐบาลจีนที่ปักกิ่งและรัฐบาลไต้หวันไทเปก็มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ อาจพิจารณามุมมองของจีนได้ว่ายังคงถือเอาปัญหากรณีไต้หวันเป็น “กิจการภายใน” และจีนไม่เคยล้มเลิกนโยบายการใช้กำลังต่อไต้หวันหากมีความจำเป็นจะต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดการรวมชาติ ขณะเดียวกันจีนก็ไม่ไว้วางใจต่อสหรัฐที่มีบทบาทแทรกแซงกิจการไต้หวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนให้ไต้หวันเป็นเอกราช ซึ่งเท่ากับแบ่งแยกจีนและทำให้จีนอ่อนแอลง อย่างไรก็ตาม จีนยังคงดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจฉันทมิตรกับไต้หวัน โดยไม่แสดงท่าทีคุกคามทางทหารกับไต้หวัน ทั้งที่หลังวิกฤติทางการเงินปี 2008 จีนมีนโยบายแข็งกร้าวต่อสหรัฐและตะวันตกมากขึ้น รวมทั้งจีนมีท่าทีคุกคามต่อชาติเอเชียในกรณีความขัดแย้งเรื่องดินแดนในทะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยที่ประธานาธิบดีสีจิ้นผิง (Xi Jinping) เป็นผู้นำสูงสุด (รุ่นที่ 5) เมื่อช่วงปี 2012 – 2013 ได้ดำเนินนโยบายฟื้นฟูชาติและความฝันของจีน (rejuvenation of the Chinese nation and Chinese dream) และใช้นโยบายต่างประเทศใหม่ที่มุ่งแข่งขันอิทธิพลในเวทีการเมืองระหว่างประเทศกับสหรัฐ (new type of major power relationship) (Chen, 2017, pp. 74-75)

โครงสร้างทางความคิดของการเมืองระหว่างประเทศในยุคปลายถึงหลังสงครามเย็น สถานการณ์ทางการเมืองกับสังคมเศรษฐกิจภายในของจีน และการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของไต้หวัน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้จีนเปลี่ยนแปลงนโยบายเกี่ยวกับไต้หวันในช่วงปลายทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ซึ่งสามารถสรุปได้ตามทัศนะของ Dean Chen นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ที่ได้วิเคราะห์ว่าการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่อไต้หวันของจีนอาจมีสาเหตุสำคัญสามประการคือ (Chen, 2017, pp. 72-73)

ประการแรก เป็นผลจากแรงกดดันทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลที่สหรัฐมีต่อผู้นำของจีน ผู้นำจีนเล็งเห็นว่าการจะได้ประโยชน์จากการพัฒนาความสัมพันธ์กับสหรัฐรวมทั้งประเทศอื่นๆ จีนจะต้องเปลี่ยนนโยบายต่อไต้หวัน การใช้ท่าทีอ่อนลงนั้นย่อมทำให้สังคมการเมืองระหว่างประเทศเห็นว่าอำนาจที่เพิ่มขึ้นของจีนไม่ได้เป็นภัยคุกคามหรือเป็นพวกปฏิกริยา (revisionist) ต่อปัทสถานของการเมืองระหว่างประเทศในเวลานั้นด้วย

ประการต่อมา จีนในยุคใหม่ต้องเผชิญกับปัญหาจากสังคมเศรษฐกิจที่ซับซ้อนมากขึ้น ผู้นำของ CCP ให้ความสำคัญอย่างมากกับการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศ พร้อมกับ การรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจและความทันสมัยตามยุทธศาสตร์หลักที่เน้น “การพัฒนาอย่างสันติ” (peaceful development) เป็นผลให้จีนไม่ยากใจมาตรการที่แข็งกร้าวเพื่อสร้างปัญหากับไต้หวัน ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนอีกด้วย

ประการสุดท้าย จีนเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและพฤติกรรมของไต้หวันมีผลต่อการตัดสินใจในกรณีไต้หวัน กล่าวคือการสร้างประชาธิปไตยของไต้หวันที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคหลังสงครามเย็น การเข้ามาใช้อำนาจบริหารประเทศของกลุ่มที่สนับสนุนเอกราชของไต้หวัน (เช่น DPP) การ

เติบโตของอัตลักษณ์ไต้หวัน และการคัดค้านการรวมชาติของชาวไต้หวัน ได้ทำให้ผู้นำจีนเห็นว่าควรดำเนินนโยบายผูกมิตรทางเศรษฐกิจเพื่อเอาชนะใจของชาวไต้หวันมากกว่าจะแก้ไขปัญหาด้วยความรุนแรง

ขณะที่ Anne-Marie Brady ให้ข้อสังเกตว่าชาวจีนในแผ่นดินใหญ่โดยทั่วไปมักจะมีท่าทีไม่พอใจต่อกรณีการแยกตัวเป็นเอกราชของไต้หวัน แต่ก็นำไปสู่คำถามว่าชาวจีนให้ความสำคัญกับสถานะของไต้หวันในระดับมากเพียงใด ซึ่งผลการสำรวจความคิดเห็นของชาวจีนในหลายๆ ครั้ง โดยส่วนใหญ่ยังพบว่าผู้ตอบแบบสำรวจให้ความสำคัญกับเรื่องทางเศรษฐกิจในระดับสูงสุดเสมอ ขณะที่รัฐบาลจีนยังมีทัศนะว่าการจำกัดบทบาทในทางการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันยังไม่เพียงพอ ด้วยเหตุผลทางยุทธศาสตร์และอุดมการณ์ จีนยังมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ปัญหากรณีไต้หวันให้ได้อย่างรวดเร็ว การรวมไต้หวันเข้ากับจีนย่อมมีผลอย่างสำคัญต่อดุลอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ และทำให้จีนสามารถขยายอำนาจออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น รวมทั้งทำให้รัฐบาลจีนโดย CCP มีความชอบธรรมในการปกครองประเทศได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย ดังนั้นในช่วงปลายทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา รัฐบาลจีนจึงใช้อิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจของตนเพื่อการขึ้นำกับความคิดเห็นในประเทศเกี่ยวกับสถานะของไต้หวัน ทั้งในจีนแผ่นดินใหญ่ ไต้หวัน และในระดับการเมืองระหว่างประเทศ (Brady, 2017, p. 42)

ขณะที่จีนยังใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการรวมชาติอย่างสันติกับไต้หวัน โดยทำให้ไต้หวันพึ่งพาตลาดจีนอย่างมาก ชาวไต้หวันมีทัศนคติด้านลบต่อความเป็นจีนมากขึ้นในยุคการสร้างประชาธิปไตยและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในช่วงตั้งแต่ปี 1988 เป็นต้นมา และชาวไต้หวันมีปฏิกิริยาไม่เห็นด้วยกับ “ฉันทามติปี 1992” เพิ่มมากขึ้น (Chen, 2017, pp. 75-76) ซึ่งแม้แต่ KMT เองก็ตระหนักในเรื่องนี้ หลังการรับตำแหน่งประธานาธิบดีปี 2008 ประธานาธิบดีหม่าอิงจิว ยืนยันหลักการ “จีนเดียวตามการตีความที่ต่างกัน” และในขณะที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมัยที่สองประธานาธิบดีหม่าอิงจิว ยืนยันความคิดในคำกล่าวเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2012 ว่า “จีนเดียว” คือสาธารณรัฐจีน (ROC) ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดว่ารวมถึงไต้หวันและแผ่นดินใหญ่ ซึ่งดินแดนทั้งสองส่วนไม่ใช่ต่างรัฐ แต่เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์แบบพิเศษต่อกันและมีความเท่าเทียมกันทางการเมือง โดยเน้นย้ำว่า “ในปัจจุบันรัฐบาล ROC มีอำนาจปกครองเพียงแคในไต้หวัน เฝิงหู จินเหมิน และหม่าจู่ กล่าวได้ว่าในเวลาากว่าสองทศวรรษ [ตั้งแต่ปี 1992] สองฝั่งช่องแคบไต้หวันได้ถูกนิยามว่าเป็น ‘หนึ่งสาธารณรัฐจีน สองพื้นที่’ (one Republic of China, two areas)” (“Full Text of President Ma Ying-jeou’s,” 2012)

การพึ่งพาทางเศรษฐกิจต่อจีนอย่างมากในช่วงรัฐบาล KMT ทำให้ชาวไต้หวันขาดความไว้วางใจต่อรัฐบาลจนส่งผลกระทบต่อความนิยมในการเลือกตั้งปี 2014 ถึงปี 2016 ส่งผลให้ DPP สามารถกลับมาบริหารประเทศได้อีกครั้งในสมัยของประธานาธิบดีไช่อิงเหวิน ขณะที่ในการลงสมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 2012 ได้เคยปฏิเสธฉันทามติปี 1992 และนำเสนอ “ฉันทามติไต้หวัน” (Taiwan consensus) ซึ่งเน้นว่าประชาธิปไตยและเจตจำนงมหาชนเป็นพื้นฐานของการดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐบาลจีน และการเจรจากับกับจีนจะมีได้เมื่อประชาชนมีความคิดเห็นเป็นเอกภาพและเกิดข้อตกลงภายในของไต้หวันแล้วเท่านั้น (Chen, 2017, p. 122)

ท่าที่ต่อฉันทามติปี 1992 ปรากฏในคำสัมภาษณ์สื่อมวลชนหลังได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเมื่อเดือนมกราคม 2016 ประธานาธิบดีไช่อิงเหวินยืนยันว่าจะรักษาสถานะเดิม (status quo) ตลอดจนสันติภาพและเสถียรภาพของความสัมพันธ์ไต้หวันกับจีนบนฐานของการเมืองเชิงสถาบันที่มีอยู่ (established political basis) ของทั้งสองฝ่าย ซึ่งการเคารพต่อฉันทามติดังกล่าวควรจะพิจารณาองค์ประกอบอื่นๆ ดังนี้

(1) ต้องถือว่าการประชุมร่วมกันในปี 1992 เป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ (as a matter of historical fact) และการตระหนักร่วมกันของ “การหาข้อสรุปร่วมในขณะที่มีจุดยืนทางความคิดแตกต่างกัน” (seeking common ground while shelving differences)

(2) รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐจีนที่มีอยู่ในขณะนี้

(3) ผลที่เกิดขึ้นจากการเจรจาและการแลกเปลี่ยนต่างๆ ตลอดช่วงเวลา 20 ปีที่ผ่านมา และ

(4) หลักการประชาธิปไตยและเจตจำนงประชาธิปไตยของไต้หวัน (“Interview: Tsai’s Cross-Strait Policy,” 2016)

ในช่วงปลายเดือนมิถุนายน 2016 จีนได้กดดันรัฐบาลไต้หวันโดยขู่ว่าจะระงับการติดต่อและการเจรจาใดๆ กับรัฐบาลไต้หวันจนกว่าจะมีท่าทียอมรับฉันทามติปี 1992 และจีนได้ยกเลิกนโยบายการพักรบทางการทูต (diplomatic truce) ที่ดำเนินมาตลอดสมัยประธานาธิบดีหม่าอิงจิว ซึ่งมีหลักการว่าทั้งสองฝ่ายจะยุติการใช้เงินหรือสิ่งจูงใจอื่นใดเพื่อให้พันธมิตรทางการทูตของอีกฝ่ายเปลี่ยนข้าง พร้อมกันนั้นจีนได้สร้างแรงกดดันต่อมิตรประเทศและสถาบันระหว่างประเทศที่ให้ความร่วมมือกับไต้หวันอย่างต่อเนื่อง เช่น สมัชชาสาธารณสุขโลก (WHA) และ ICAO รวมทั้งการเข้มงวดต่อการเดินทางเข้าไต้หวันของนักท่องเที่ยวจีนอีกด้วย (Chen, 2017, pp. 184-185)

รองศาสตราจารย์ ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล (สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2562) ได้คาดการณ์ถึงสถานการณ์ในวันข้างหน้าว่า เนื่องจากประธานาธิบดีสีจิ้นผิง ได้กล่าวว่าในปี 2049 ประเทศจีนจะครบรอบ 100 ปีของการสถาปนาประเทศ โดยจีนจะต้องเข้าสู่การฟื้นฟูประเทศอย่างเต็มตัวที่เรียกว่า “การฟื้นฟูพลังแห่งประชาชาติจีน” ซึ่งจะไม่มีทางเสร็จสมบูรณ์ได้ถ้าจีนยังไม่สามารถรวมประเทศได้สำเร็จ ดังนั้นนับจากนี้เป็นต้นไปจนกระทั่งถึงปี 2049 จีนจะต้องใช้มาตรการบางอย่างที่บีบคั้นต่อไต้หวันมากขึ้นเรื่อยๆ และจะเป็นปัญหาต่อหลายๆ ประเทศที่ต้องการจะติดต่อกับไต้หวัน แม้ว่าจะไม่ใช่การติดต่อในทางการเมืองหรือเกี่ยวกับความมั่นคงก็ตาม และจีนพยายามที่จะจำกัดวิธีการติดต่อกับไต้หวัน เพื่อต้องการบีบให้ไต้หวันเข้าสู่โต๊ะเจรจาเพื่อที่จะรวมประเทศกับจีน นอกจากนี้ อาจารย์ยังคาดการณ์ว่าต่อให้พรรค DPP ขึ้นเป็นรัฐบาลต่อไป ก็คงไม่ชนนโยบายที่จะประกาศเอกราชเพื่อยุติจีน ดังนั้นระหว่างฝ่ายจีนและฝ่ายไต้หวัน ฝ่ายที่จะรับแรงกดดันมากกว่าคือฝ่ายจีน เพราะจีนมีการเดิมพันไว้ที่ปี 2049 ในขณะที่ไต้หวันสามารถอยู่แบบนี้ไปได้เรื่อยๆ เพราะในขณะนี้ไต้หวันก็เป็นเอกราชในทางพฤตินัยอยู่แล้ว

3.2.3 แนวคิดเรื่องสถานะเดิมของไต้หวัน

“สถานะเดิม” (status quo) เป็นวาทกรรมกระแสรอง (subordinate discourse) เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของไต้หวันที่ถูกใช้ท้าทายหลักการจีนเดียวที่เป็นวาทกรรมหลักที่มีอิทธิพลต่อการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน ซึ่งอาจทำความเข้าใจได้จากพฤติกรรมของไต้หวันในหลายสถานการณ์ ทั้งนี้ วาทกรรม “สถานะเดิม” มีลักษณะที่เป็นพลวัต (dynamic) มีตัวแสดงทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก และมีการเปลี่ยนแปลงความหมายอย่างต่อเนื่อง (Chang, 2005) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกับการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน อีกทั้งอาจต้องทำความเข้าใจด้วยว่าวาทกรรม “สถานะเดิม” มีหลายความหมายซึ่งขึ้นอยู่กับจุดยืนทางความคิดและการกระทำของตัวแสดงต่างๆ ทั้งระดับภายในประเทศและระดับการเมืองระหว่างประเทศอีกด้วย

(1) สถานะเดิมในความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีนและสหรัฐ

การพิจารณาสาระสำคัญของสถานะเดิมในปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในความสัมพันธ์สามเส้าระหว่างไต้หวันกับจีนและสหรัฐมีความซับซ้อนอย่างมาก เนื่องจากต่างฝ่ายยึดถือความหมายกันคนละแบบ กล่าวคือไต้หวันมีคำอธิบายเกี่ยวกับ “สถานะเดิม” ว่าหมายถึงการที่ไต้หวันมีเอกราชของตนเอง เนื่องจากถือว่าไต้หวันเป็นรัฐอธิปไตยที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐอื่นๆ และได้รับการยอมรับในสังคมการเมืองระหว่างประเทศ (Carpenter, 2007)

ส่วนจีนถือว่า “สถานะเดิม” หมายถึงไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีนและจะต้องรวมชาติผ่านการเจรจาหารือกัน ความหมายของ “สถานะเดิม” ไม่อาจตีความเป็นอื่นได้ตามความเข้าใจของไต้หวันหรือสหรัฐ กล่าวได้ว่า “สถานะเดิม” มีความหมายที่ไม่แตกต่างจากหลักการจีนเดียวที่เป็นวาทกรรมหลักของการเมืองระหว่างประเทศ (Carpenter, 2007) จีนมักใช้ท่าทีไม่พอใจอย่างเปิดเผยต่อพฤติกรรมที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานะของไต้หวัน ซึ่งขัดแย้งกับหลักการจีนเดียว ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยตรงของไต้หวัน การยอมรับในอำนาจอธิปไตยของไต้หวันโดยประเทศอื่นๆ รวมทั้งองค์การระหว่างประเทศ บริษัทข้ามชาติและบุคคลใดๆ ก็ตาม (Chang, 2005, p. 119)

ขณะที่สหรัฐได้ยอมรับหลักการจีนเดียวตั้งแต่ปี 1971 และเมื่อประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ได้เดินทางเยือนปักกิ่งในปี 1972 ซึ่งรัฐบาลนิกสันแสดงท่าทีว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน แต่ในขณะนั้นสหรัฐยังคงยอมรับสถานะความเป็นรัฐเอกราชของไต้หวันอยู่ จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่อไต้หวันในปี 1978 เป็นต้นมา (Kan, 2014, October 10) อย่างไรก็ตาม ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามหาสมุทรแปซิฟิกไม่ได้กำหนดจุดยืนที่ชัดเจนในประเด็นเกี่ยวกับสถานะเดิมของไต้หวัน โดยสหรัฐให้ความสำคัญกับเสถียรภาพและสันติภาพในช่องแคบไต้หวันและสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยของไต้หวัน และสหรัฐไม่เคยมีท่าทีสนับสนุนการรวมชาติ แม้ว่าสหรัฐมีความสัมพันธ์อันดีกับจีนแต่ไม่เคยค้าขายอาวุธให้แก่จีน และมีสัญญาจะ

ปกป้องไต้หวันตามกฎหมายความสัมพันธ์ไต้หวัน (Taiwan Relation Act, 1979) (Chang, 2005, p. 118; Cole, 2006, p. 10)

ในสมัยประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยนซึ่งขึ้นบริหารประเทศสมัยแรกในปี 2000 และสมัยต่อมาในปี 2004 ได้ดำเนินนโยบายต่างๆ ที่ส่งเสริมอำนาจอธิปไตยและการเป็นเอกราชของไต้หวัน ทำให้ความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีนและสหรัฐ โดยทั้งสามประเทศต้องการเปลี่ยนสถานะเดิมของไต้หวันไปในทางที่ไม่กระทบต่อผลประโยชน์ของตนเอง แม้ว่าจะไม่มีข้อสรุปที่สอดคล้องต้องกันในความหมายของสถานะเดิมก็ตาม (Cole, 2006, p. 10)

ประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยน และ DPP มีจุดยืนที่ชัดเจนว่าสถานะเดิมของไต้หวันคือสาธารณรัฐจีน (ROC) ซึ่งไต้หวันไม่จำเป็นต้องประกาศเอกราชเพราะเป็นรัฐที่มีอำนาจอธิปไตยของตนเองอย่างสมบูรณ์แล้ว ประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยนได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างชัดเจนในระหว่างการหาเสียงเป็นผู้นำในสมัยที่สองว่า (Chang, 2005, p. 97)

การอธิบายถึงสถานะเดิมของไต้หวันอย่างง่ายๆ ก็คือ เริ่มจากสาธารณรัฐจีนเคยอยู่ในจีนแผ่นดินใหญ่ หลังจากนั้นสาธารณรัฐจีนได้เข้ามาสู่ไต้หวัน ตอนนั้นสาธารณรัฐจีนอยู่ที่ไต้หวัน และตอนนี้สาธารณรัฐจีนคือไต้หวัน... ไต้หวันไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งของจีนแผ่นดินใหญ่ จีนแผ่นดินใหญ่คือจีนแผ่นดินใหญ่ ไต้หวันคือไต้หวัน ไต้หวันเป็นส่วนของสาธารณรัฐจีน แต่ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของจีนแผ่นดินใหญ่ ไต้หวันมีอยู่ตลอดเวลา มันก็แค่สาธารณรัฐจีนก่อนปี 1949 เคยอยู่ในจีนแผ่นดินใหญ่ และหลังจากนั้นก็มาเป็นไต้หวัน สาธารณรัฐจีนมีอยู่ที่ไต้หวันและตอนนี้ก็คือไต้หวัน¹⁶

ในปี 2004 ที่ประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยนลงสมัครประธานาธิบดีสมัยที่สองมียุทธศาสตร์การหาเสียงเรื่องเอกราชและเสนอแนวคิดที่จะทำประชามติเกี่ยวกับเอกราชของไต้หวัน ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่จีนและสหรัฐ ประธานาธิบดีจอร์จ บุช (George Bush) ของสหรัฐต้องแสดงความเห็นในเชิงประมาทว่าการจัดทำประชามติจะนำไปสู่การเปลี่ยนสถานะเดิมของไต้หวัน (Chang, 2005, p. 97) ต่อมาในเดือนพฤษภาคม 2004 นายเจมส์ เคลลี (James Kelly) ผู้ช่วยรัฐมนตรีต่างประเทศ ฝ่ายกิจการเอเชียตะวันออกและแปซิฟิกให้การต่อรัฐสภาของสหรัฐว่ารัฐบาลประธานาธิบดีจอร์จ บุช ไม่เห็นด้วยกับการกระทำใดๆ แต่เพียงฝ่ายเดียวของรัฐบาลไต้หวันหรือจีนในการที่จะเปลี่ยนแปลง “สถานะเดิม” ตามความหมายของรัฐบาลสหรัฐ

¹⁶ ต้นฉบับภาษาอังกฤษคือ “A simple way to describe the status quo of Taiwan is this: First the Republic of China was on Mainland China, then the Republic of China came to Taiwan, then the Republic of China was on Taiwan, and now the Republic of China is Taiwan.... Taiwan has never been part of Mainland China. Mainland China is Mainland China. Taiwan is Taiwan. Taiwan is part of the Republic of China, but not a part of Mainland China. Taiwan has always existed. It's just that the Republic of China before 1949 was on Mainland China, and then it came to be Taiwan. It existed on Taiwan, and now it is Taiwan”

ขณะเดียวกันสหรัฐก็ปรามไม่ให้ไต้หวันมีพฤติกรรมยั่วยุจีนในเรื่องการประกาศเอกราชด้วยเช่นกัน (Chang, 2005, p. 118)

การเติบโตของประชาธิปไตยในไต้หวันพร้อมกับการปกครองไต้หวันของ DPP ในสมัยประธานาธิบดีเฉินชุยเปียน มีส่วนทำให้สหรัฐให้ความสำคัญกับนโยบายเกี่ยวกับไต้หวันมากขึ้น โดยมองถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เสถียรภาพในช่องแคบไต้หวัน ความสัมพันธ์สหรัฐกับจีน ตลอดจนความเป็นประชาธิปไตย สันติภาพ และความก้าวหน้าของไต้หวัน รวมทั้งความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของไต้หวันกับประเทศต่างๆ ขณะเดียวกันสหรัฐก็ให้ความสนใจกับนโยบายเกี่ยวกับจีนและจุดยืนเกี่ยวกับสถานะเดิมของ DPP และ KMT อย่างใกล้ชิด (Kan, 2014, October 10, p. 6)

ขณะที่จีนยืนยันจุดยืนเรื่องสถานะเดิมภายใต้หลักการจีนเดียว ไต้หวันก็พยายามใช้วาทกรรมสถานะเดิมเพื่อท้าทายหลักการจีนเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อต่อรองกับฉันทามติปี 1992 เนื่องจากไต้หวันประสบกับวิกฤตอัตลักษณ์ในทางการเมืองระหว่างประเทศภายใต้หลักการจีนเดียว การสร้างวาทกรรมสถานะเดิมของไต้หวันได้ท้าทายวาทกรรมหลักของหลักการจีนเดียว ขณะที่สหรัฐให้ความหมายเกี่ยวกับ “สถานะเดิม” ที่ค่อนข้างยืดหยุ่นและไม่เป็นที่ยุติ (unsettled status) เป็นปัจจัยที่ทำให้ทั้งไต้หวันและจีนสามารถตีความ “สถานะเดิม” ได้อย่างแตกต่างกันและมีพลวัต (Lin, 2011, pp. 94-95) นอกจากนี้ การที่รัฐบาลและประชาชนไต้หวันมีเจตนาจะรักษาสถานะเดิมของตนเองไว้ ทำให้จีนไม่ไว้วางใจต่อปัญหาช่องแคบไต้หวันและบทบาทของสหรัฐเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาศักยภาพของกองทัพจีนในช่วงที่ผ่านมาจึงเกิดจากความกังวลว่าสหรัฐอาจจะสนับสนุนการเปลี่ยนสถานะเดิมของไต้หวันไปจากหลักการจีนเดียวอีกด้วย (Lin, 2011, p. 94)

แม้ว่าสหรัฐจะไม่มีความสัมพันธ์ที่เป็นทางการกับไต้หวัน แต่สหรัฐยังมีความสัมพันธ์ทางทหารกับไต้หวันในหลายระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังวิกฤตการณ์ช่องแคบไต้หวันเมื่อกลางทศวรรษ 1990 สหรัฐได้เพิ่มความสัมพันธ์ทางทหารกับไต้หวันมากขึ้น ทั้งในสมัยประธานาธิบดีคลินตันและสมัยประธานาธิบดีบุช ตลอดจนสมัยประธานาธิบดีโอบามา นอกจากนี้ รัฐบาลไต้หวันทั้งในยุคที่บริหารโดย KMT และ DPP ยังติดต่อซื้ออาวุธจากสหรัฐอย่างต่อเนื่อง กล่าวเฉพาะในช่วงปี 2004 - 2011 สหรัฐได้ขายอาวุธต่างๆ ให้แก่กองทัพไต้หวัน เช่น เครื่องบินรบ เฮลิคอปเตอร์ และขีปนาวุธ มูลค่ารวมประมาณ 7.2 พันล้านเหรียญสหรัฐ (Kan, 2014, August, 29, pp. 1-2; Kan, 2014, October 10, p. 24) และตั้งแต่ปี 2017 ไต้หวันมีโครงการต่อเรือดำน้ำใช้เองเนื่องจากไม่สามารถจัดซื้อเรือดำน้ำเพิ่มเติมจากสหรัฐและประเทศอื่นๆ ได้ และในปี 2018 กระทรวงต่างประเทศสหรัฐได้อนุมัติให้ออกใบอนุญาตการทำตลาด เพื่อเปิดทางให้กลุ่มผู้ผลิตขายเทคโนโลยีในการผลิตเรือดำน้ำให้กับไต้หวัน “สหรัฐไฟเขียวใบอนุญาต,” 2561) ต่อมาในปี 2019 ไต้หวันได้เปิดฐานผลิตเรือดำน้ำขึ้นในเขตเกาสง และวางแผนที่ผลิตเรือดำน้ำใหม่ระวางขับน้ำ 2,500 ตัน จำนวน 8 ลำ ซึ่งคาดว่าเรือดำน้ำลำแรกจะแล้วเสร็จได้ภายใน 5 ปี หรือในปี 2024 (“ไต้หวัน ปรามจีน ประธานาธิบดีไต้หวันเปิดต่อเรือดำน้ำ,” 2562)

อีกทั้งศาสตราจารย์ ดร. เฉินชางเหม่า (Chen Shangmao) (สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2562) ยังให้ความเห็นว่า เนื่องจากที่ผ่านมาสหรัฐฯกังวลกับการแผ่ขยายอำนาจของจีนที่นับวันจะมีอิทธิพลในภูมิภาคนี้มากขึ้น ตลอดจนในปัจจุบันที่กำลังเกิดสงครามการค้าระหว่างสหรัฐฯและจีน สหรัฐฯจึงให้ความสำคัญกับไต้หวันในฐานะพันธมิตรทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อประโยชน์ในการคานอำนาจกับจีน และในขณะเดียวกันไต้หวันก็สามารถใช้ประโยชน์จากความขัดแย้งระหว่างสหรัฐฯและจีน ในการพัฒนาความสัมพันธ์กับสหรัฐฯให้กระชับแน่นมากขึ้นได้

(2) มติมหาชนเกี่ยวกับสถานะเดิม

ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับสถานะของไต้หวัน และการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน ซึ่งจัดทำโดยองค์กรต่างๆ ในช่วงที่ผ่านมา พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่สนับสนุนการรวมชาติมีสัดส่วนลดลงอย่างมาก คือจากร้อยละ 55 ในปี 1989 เหลือเพียงร้อยละ 15.1 ในปี 2002 สวนทางการเพิ่มขึ้นของผู้สนับสนุนเอกราชอย่างชัดเจน คือจากเพียงร้อยละ 4 ในปี 1990 เป็นร้อยละ 19.7 ในปี 2002 ซึ่งตัวเลขที่น่าสนใจคือสัดส่วนของผู้สนับสนุนสถานะเดิมที่มีร้อยละ 28 ในปี 1990 เป็นมากกว่าร้อยละ 50 ในปี 1998 (Fell, 2005, p. 91) และผลการสำรวจในช่วงระหว่างปี 1998 – 2004 พบว่าคนส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 50 ต้องการให้คงสถานะเดิมของไต้หวันเอาไว้ (Chang, 2005, p.94)

ขณะเดียวกันผู้สนับสนุนสถานะเดิมโดยส่วนใหญ่ไม่ได้ต้องการให้มีการรวมชาติเกิดขึ้นอีกต่อไป แต่มีความต้องการให้ไต้หวันเป็นเอกราชหรือมีทางออกอื่นๆ ในภายหลัง ดังเช่นผลการสำรวจในปี 2000 พบว่าร้อยละ 41 ของผู้สนับสนุนให้ไต้หวันรักษาสถานะเดิมไว้ก่อน แต่ต้องการให้หาทางออกด้วยวิธีการอื่นหรือเป็นเอกราชในภายหลัง โดยมีเพียงร้อยละ 17 ของผู้สนับสนุนสถานะเดิมที่ต้องการให้เกิดการรวมชาติขึ้นในภายหลัง (Danielsen, 2012, p. 139) ส่วนผลการสำรวจในปี 2008 ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการกิจการแผ่นดินใหญ่ (Mainland Affairs Council: MAC) ของสภาบริหาร พบว่าคนส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 82.6 ต้องการให้รักษาสถานะเดิมของไต้หวันไว้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยมีผู้สนับสนุนการรวมชาติหรือเป็นเอกราชในเวลาอันรวดเร็วเพียงร้อยละ 10.1 เท่านั้น (“DPP’s Cross-Strait Policy,” 2011) สอดคล้องกับผลการสำรวจในปี 2009 พบว่ามีผู้สนับสนุนการรวมชาติโดยเร่งด่วนเพียงร้อยละ 1.2 และสนับสนุนการเป็นเอกราชร้อยละ 9.2 ขณะที่โดยส่วนใหญ่สนับสนุนสถานะเดิมร้อยละ 81.6 โดยในจำนวนผู้สนับสนุนสถานะเดิมที่ต้องการให้มีการรวมชาติในภายหลังร้อยละ 14.4 ที่น่าสนใจคือมีผู้ที่ต้องการให้รักษาสถานะเดิมไว้ตลอดไปถึงร้อยละ 43.6 ส่วนผู้สนับสนุนสถานะเดิมและต้องการให้เป็นเอกราชในภายหลังมีร้อยละ 23.6 และมีผู้ไม่แสดงความคิดเห็นหรือไม่รู้หรือร้อยละ 8.1 (Chow, 2012, p. 88)

ผลการสำรวจของคณะกรรมการกิจการแผ่นดินใหญ่ในเดือนกันยายน 2011 ยังพบอีกว่ามีผู้สนับสนุนสถานะเดิมมากถึงร้อยละ 87.2 ขณะที่มีส่วนผู้สนับสนุนการรวมชาติและผู้สนับสนุนเอกราชรวมกันประมาณร้อยละ 7 เท่านั้น ผลการสำรวจครั้งนี้มีความน่าสนใจเนื่องจากเกิดขึ้นในช่วงที่มีการขยาย

ความร่วมมือกับจีนอย่างแนบแน่นภายใต้การบริหารประเทศของรัฐบาล KMT โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดเจรจากับจีนรวม 6 ครั้ง และการบรรลุข้อตกลง 16 ฉบับ และฉันทามติ 1 ฉบับ ซึ่งล้วนเกี่ยวกับการส่งเสริมการลงทุนของนักลงทุนจีนในไต้หวัน เป็นต้น (“DPP’s Cross-Strait Policy,” 2011)

นอกจากนี้ ผลการสำรวจของคณะกรรมการกิจการแผ่นดินใหญ่ในปี 2012 พบว่าผู้ที่ต้องการรักษาสถานะเดิมมีสัดส่วนร้อยละ 83 ในจำนวนนี้เห็นว่าการที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับจีนในภายหลังที่ร้อยละ 31.1 มีผู้ต้องการให้คงสถานะเดิมนี้อีกต่อไปที่ร้อยละ 22.3 มีผู้สนับสนุนสถานะเดิมที่ต้องการให้รวมชาติกับจีนในภายหลังที่ร้อยละ 16 และมีผู้สนับสนุนสถานะเดิมที่ต้องการให้เป็นเอกราชที่ร้อยละ 14 ขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามที่สนับสนุนให้ไต้หวันประกาศเอกราชโดยเร่งด่วนที่ร้อยละ 8.6 และมีผู้ที่สนับสนุนการรวมชาติโดยทันทีเพียงร้อยละ 3.1 (“Over 83 percent of Taiwanese people,” 2018)

การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนแสดงถึงภาวะประชาธิปไตยของไต้หวัน ซึ่งประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะสนับสนุนเอกราช การรวมชาติ หรือสถานะเดิมก็ตาม ทั้งนี้มีประชาชนที่แสดงออกว่าสนับสนุนสถานะเดิมของไต้หวัน ได้ถูกตีความว่าชาวไต้หวันโดยส่วนใหญ่ต้องการสงวนความเป็นอิสระทางการเมือง (political autonomy) ทั้งยังแสดงถึงเจตนารมณ์ที่จะคงไว้ซึ่งประชาธิปไตยและเสรีภาพ และปฏิเสธการผูกพันรวมกับจีนที่เป็นเผด็จการ จึงอาจให้ความหมายของ “สถานะเดิม” จากมติมหาชนได้ว่าไต้หวันมีความเป็นอิสระทางการเมือง ตลอดจนมีความเป็นประชาธิปไตยและมีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อกำหนดอนาคตของตนเองได้ นอกจากนี้ ชาวไต้หวันยังเห็นว่า “สถานะเดิม” คือสถานะที่คงอยู่ (state of existence) ของไต้หวันในฐานะที่เป็นรัฐอธิปไตย คนส่วนใหญ่จึงต้องการชะลอการตัดสินใจที่ยุ่ยากภายใต้การกดดันของจีนและชุมชนระหว่างประเทศที่มีเพิ่มขึ้น (Cole, 2017, p. 40)

(3) วาทกรรมสถานะเดิมของพรรคการเมืองไต้หวัน

นับตั้งแต่ปี 1988 เป็นต้นมา รัฐบาลของไต้หวันที่มาจากสองพรรคการเมืองหลักคือ DPP และ KMT มีจุดยืนในเรื่องสถานะเดิมของไต้หวันตรงกันว่า ไต้หวันเป็นรัฐอธิปไตยและมีเอกราช แต่มีความแตกต่างกันว่าไต้หวันจำเป็นต้องประกาศเอกราชอีกหรือไม่ กล่าวคือ ประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย อดีตผู้นำของ KMT ให้ความหมายเรื่องสถานะเดิมของไต้หวันว่า ไต้หวันเป็นรัฐอธิปไตยและมีเอกราชของตนเองมาแต่ต้น และด้วยสถานะเดิดังกล่าวทำให้ไต้หวันไม่จำเป็นต้องประกาศเอกราชอีกต่อไป (Fell, 2005, p. 103) ขณะที่ DPP มีจุดยืนเรื่องสถานะเดิมของไต้หวันในแนวทางที่ว่าไต้หวันเป็นรัฐอธิปไตยและมีเอกราชของตนเอง ตามที่เอกสารสำคัญของ DPP คือ “Resolution on Taiwan’s Future of 1999” ได้ระบุไว้ว่า “ไต้หวันเป็นรัฐอธิปไตยและมีเอกราช และมีชื่อที่เป็นทางการว่าสาธารณรัฐจีน (ROC)” ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย แต่ผู้นำ DPP เห็นว่ายังจำเป็นต้องให้มีการประกาศเอกราชของ

ไต้หวัน ซึ่งในสมัยประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยน ได้เสนอแนวคิดที่จะทำประชามติเกี่ยวกับเอกราชของไต้หวัน เมื่อปี 2004 (“DPP’s Cross-Strait Policy,” 2011)

สำหรับจุดยืนในเรื่องสถานะเดิมของ KMT ในสมัยประธานาธิบดีหม่าอิงจิว ได้ถือว่าไต้หวันและจีน มีสถานะเท่าเทียมกัน โดยไม่มีฝ่ายใดอยู่เหนือกว่าในอำนาจทางกฎหมาย โดยมีหลักการเกี่ยวกับสถานะเดิมของไต้หวันในความสัมพันธ์กับจีนว่า ภายใต้กรอบแห่งรัฐธรรมนูญ ROC นั้น ไต้หวันจะ “ไม่รวมชาติ ไม่เป็นเอกราช และไม่ใช้กำลัง” (no unification, no independence, and no use of force) (Corcuff, 2012, p. 94; “DPP’s Cross-Strait Policy,” 2011) ขณะที่ในสมัยที่ไชอิงเหวิน เป็นประธานพรรคของ DPP ได้กล่าวถึงความหมายของ “สถานะเดิม” ไว้ว่า “ไต้หวันคือสาธารณรัฐจีน สาธารณรัฐจีนคือไต้หวัน และไต้หวันเป็นประเทศที่มีอธิปไตยและเป็นเอกราช” และต่อมาในการเลือกตั้งประธานาธิบดีปี 2016 ซึ่งไชอิงเหวินเป็นผู้สมัครชิงตำแหน่งประธานาธิบดีของ DPP ได้นำเสนอนโยบายรักษา “สถานะเดิม” ภายใต้จุดยืน “หนึ่งจีน หนึ่งไต้หวัน” (one-China, one-Taiwan) เป็นข้อเสนอหลักในการหาเสียงเลือกตั้ง จนทำให้ DPP ได้รับชัยชนะเหนือ KMT และกลับมาบริหารประเทศอีกครั้ง (Chen, 2017, 121) เมื่อรับตำแหน่งประธานาธิบดีไชอิงเหวินได้ใช้นโยบายรักษาสถานะเดิมที่เคยหาเสียงไว้เป็นแนวทางกำหนดนโยบายต่างประเทศกับจีน และภายใต้หลักการดังกล่าวประธานาธิบดีไชอิงเหวิน ได้แสดงท่าทีว่าไม่ยอมรับหลักการจีนเดียวและฉันทามติ 1992 แม้ว่าจะไม่ได้ปฏิเสธด้วยคำพูดและการกระทำอย่างเป็นทางการก็ตาม (Chen, 2018; Wang, 2016)

เช่นเดียวกับการสัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ดร. เฉินชางเหมา (Chen Shangmao) (สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2562) ซึ่งเห็นว่าปัจจัยทางการเมืองภายในประเทศของไต้หวันคือนโยบายเกี่ยวกับสถานะไต้หวันของ DPP ที่สอดคล้องกับความคิดเห็นชาวไต้หวันจำนวนมากที่ไม่ต้องการให้มีการรวมชาติกับจีน เป็นเงื่อนไขให้ประธานาธิบดีไชอิงเหวิน สามารถผลักดันนโยบายสถานะเดิมของไต้หวันให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน แต่นโยบายเกี่ยวกับสถานะของไต้หวันจะเปลี่ยนแปลงไปหาก KMT กลับมาเป็นรัฐบาลอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม วาทกรรมสถานะเดิมของไต้หวันและการดำเนินนโยบายที่ทำทลายหลักการจีนเดียวของประธานาธิบดีไชอิงเหวิน ถูกขัดขวางจากจีนในเวทีการเมืองระหว่างประเทศมากขึ้น

3.3 สรุป

เนื้อหาในบทนี้แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางความคิดในการเมืองระหว่างประเทศยุคปลายถึงหลังสงครามเย็น (ประมาณทศวรรษ 1989 – 1991) มีผลกระทบอย่างมากต่อสังคมการเมืองภายในประเทศของไต้หวันจนในที่สุดก็นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองของไต้หวันที่เป็นสังคมเสรีประชาธิปไตย ทั้งนี้อัตลักษณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไต้หวันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในไต้หวันที่ทำให้เกิดกระบวนการสร้างประชาธิปไตย (democratization) ที่ก้าวหน้าและต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งกระบวนการสร้างประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นควบคู่กับการสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองของไต้หวัน อาจพิจารณาได้จากกระบวนการประชาธิปไตยผ่านการเลือกตั้งที่มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยการศึกษา

นี้ได้ให้ความสนใจกับการเลือกตั้งระดับชาติ ได้แก่ การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ (Legislative Yuan) แบ่งเป็น (1) การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 1996 และการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 1998 (2) การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 2000 และการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2001 (3) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2004 (4) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2008 (5) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2012 และ (6) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2016 โดยในการเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติในแต่ละครั้งได้สะท้อนถึงเหตุการณ์ของการสร้างประชาธิปไตยที่สำคัญ

นอกจากนี้ เนื้อหาสำคัญในส่วนต่อมาของบทนี้ ได้นำเสนอถึงสถานะทางการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน เริ่มจากนโยบายต่างประเทศและพฤติกรรมของไต้หวันที่มีเป้าหมายในการขยายความร่วมมือกับประเทศต่างๆ และยกระดับสถานะของไต้หวันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ต่อมาคืออัตลักษณ์ของไต้หวันภายใต้หลักการจีนเดียว และการรักษาสถานะเดิมของไต้หวัน โดย “สถานะเดิม” (status quo) เป็นวาทกรรมกระแสรอง (subordinate discourse) เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของไต้หวันที่ถูกใช้ท้าทายหลักการจีนเดียวที่เป็นวาทกรรมหลักที่มีอิทธิพลต่อการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวัน ซึ่งอาจทำความเข้าใจได้จากพฤติกรรมของไต้หวันในหลายสถานการณ์ ทั้งนี้ วาทกรรม “สถานะเดิม” มีลักษณะที่เป็นพลวัต (dynamic) มีตัวแสดงทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก และมีการเปลี่ยนแปลงความหมายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกับการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน อีกทั้งอาจต้องทำความเข้าใจด้วยว่า วาทกรรม “สถานะเดิม” มีหลายความหมาย ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดยืนทางความคิดและการกระทำของตัวแสดงต่างๆ ทั้งระดับภายในประเทศและระดับการเมืองระหว่างประเทศอีกด้วย โดยแบ่งออกเป็น (1) สถานะเดิมในความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีนและสหรัฐ (2) มติมหาชนเกี่ยวกับสถานะเดิม และ (3) วาทกรรมสถานะเดิมของพรรคการเมืองไต้หวัน ในภาพรวมของบทนี้กล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ทางการเมืองของไต้หวันนำไปสู่การเผชิญหน้ากับจีน และมีแนวโน้มที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีนยังสามารถสร้างผลประโยชน์ร่วมกันได้ ซึ่งเกิดจากอัตลักษณ์ทางความร่วมมือระหว่างประเทศของไต้หวันที่จะได้นำเสนอในบทต่อไป

บทที่ 4

อัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจของไต้หวัน

นอกจากการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ภายใต้สถานะอนาธิปไตย ซึ่งเกิดขึ้นในบริบททางการเมืองระหว่างประเทศดังที่กล่าวมาในบทที่ 3 แล้ว แนววิเคราะห์ของสำนักประกอบสร้างนิยมเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ภายใต้สถานะอนาธิปไตยสามารถเกิดขึ้นในวิวัฒนาการของความร่วมมือระหว่างรัฐต่างๆ ได้ด้วย เนื้อหาในบทนี้ได้อธิบายอัตลักษณ์ทางความร่วมมือระหว่างประเทศของไต้หวัน โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของไต้หวันในทางเศรษฐกิจ และศึกษาถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ดังกล่าวที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน และผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทยต่อไป

4.1 การเปลี่ยนแปลงสู่เศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ของไต้หวัน

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางความคิดทางการเมืองระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็นที่สำคัญคือการแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายความร่วมมือทางการค้า การลงทุน และการเงิน ในระดับที่กว้างและลึกซึ้งมากกว่าเดิม เช่น การยกบทบาทขององค์กรหรือสถาบันระหว่างประเทศ และความตกลงระหว่างประเทศ (วิทยา สุจริตธนารักษ์, 2555) ทั้งนี้การที่รัฐจะร่วมมือกันเกิดจากความเชื่อที่ว่าผลประโยชน์ของรัฐจะบรรลุผลสำเร็จสูงสุดโดยผ่านความร่วมมือกับรัฐอื่นๆ ที่ในรูปของสถาบันที่มีโครงสร้างที่แน่นอน ขณะเดียวกันยังมีสมาชิก กฎระเบียบ เป้าหมาย ขั้นตอนการดำเนินงาน และบรรทัดฐานที่ชัดเจน อีกทั้งยังมีความคิดว่าความร่วมมือระหว่างประเทศจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบตลาดระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกันสถาบันที่เกิดขึ้นได้ช่วยผลักดันระบบตลาดเสรีให้มีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศส่งเสริมให้มีการเจรจาระหว่างรัฐ ทำให้เกิดการประนีประนอมโดยแต่ละฝ่ายยอมปฏิบัติตามข้อตกลงต่างๆ ที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น (Caporaso & Madeira, 2012, pp. 101-102; Woods, 2008) ดังที่ได้เกิดการขยายความร่วมมือระหว่างประเทศ ทั้งความร่วมมือระดับทวิภาคี (bilateral cooperation) ความร่วมมือระดับภูมิภาค (regional cooperation) ความร่วมมือระดับพหุภาคี (multilateral cooperation) และความร่วมมือฝ่ายเดียว (unilateral cooperation) เพิ่มมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่กลุ่มความร่วมมือระดับภูมิภาคที่โดดเด่น เช่น เขตการค้าเสรีระหว่างสหรัฐอเมริกา แคนาดา และเม็กซิโก (NAFTA) ในปี 1994 และสหภาพยุโรป ในปี 1993 รวมทั้งความร่วมมือในระดับพหุภาคีที่สำคัญ คือ WTO ในปี 1995 (วิชุดา สาธิตพร และ สติธร ธนานิธิโชติ, 2562, น. 12-5 – 12-6)¹⁷

¹⁷ องค์กรการค้าโลก (WTO) ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศตามข้อตกลงย่อย 3 ข้อตกลง คือ “ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าและภาษีศุลกากร” (General Agreement on Tariff and Trade; GATT) “ความตกลง

ขณะที่ในช่วงทศวรรษ 1980 ไต้หวันได้รับการยอมรับในฐานะ “ประเทศอุตสาหกรรมใหม่” (Newly Industrializing Countries: NICs) หรือหนึ่งในสี่ของ “เสือ” ทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ร่วมกับฮ่องกง เกาหลีใต้ และสิงคโปร์ (Majaski, 2019; Tang, 1998) ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ไต้หวันให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกมาตั้งแต่ปี 1953 หากนับจากปี 1965 ถึงปี 1988 จะพบว่าไต้หวันมีอัตราการเติบโตของ GDP เฉลี่ยในระดับสูง (ตั้งแต่ร้อยละ 6 ถึงร้อยละ 9 ต่อปี) ทั้งนี้สัดส่วนของอุตสาหกรรมการผลิตต่อ GDP มีการขยายตัวมากขึ้นจากอัตราร้อยละ 15.6 ในปี 1965 ต่อ GDP ได้เพิ่มเป็นร้อยละ 37.6 ต่อ GDP ในปี 1988 โดยเศรษฐกิจของไต้หวันได้รับผลกระทบจากวิกฤตราคาน้ำมันโลกสองช่วงสั้นๆ ในปี 1973 – 1974 และปี 1979 – 1980 ซึ่งในระลอกสองเป็นช่วงที่ไต้หวันเผชิญกับวิกฤตอัตราเงินเฟ้อสูงและการเมืองระหว่างประเทศเนื่องจากที่ถูกเพิกถอนสถานะตัวแทนเงินในองค์การสหประชาชาติ ขณะที่สหรัฐที่เป็นพันธมิตรทางการเมืองและประเทศคู่ค้าที่สำคัญของไต้หวันได้หันไปยอมรับหลักการเงินเดียวและมีความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับจีนเมื่อปี 1978 นอกจากนี้ด้วยปัจจัยจากปัญหาเศรษฐกิจโลกอยู่ในภาวะตกต่ำ ทำให้สหรัฐเริ่มใช้มาตรการกีดกันทางการค้ากับไต้หวันมากขึ้น (Minns, 2006, p. 181; Hoesel, 1999, p. 56)

โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ระบบตลาดเสรี และค่านิยมประชาธิปไตยในระดับการเมืองระหว่างประเทศ ต่างมีบทบาทผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจภายในประเทศ ไต้หวัน กล่าวคือการเริ่มต้นพัฒนาเศรษฐกิจของไต้หวันเกิดขึ้นในยุคที่ถูกปกครองโดยรัฐบาลอำนาจนิยมของ KMT ทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของไต้หวันในยุคแรกๆ มีลักษณะที่สำคัญ รัฐบาลเป็นผู้นำหรือเป็นฝ่ายกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ เห็นได้อย่างชัดเจนว่าในทศวรรษ 1950 และทศวรรษ 1960 รัฐบาลอำนาจนิยมของ KMT ได้ผูกขาดการตัดสินใจในระดับนโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยได้รับความช่วยเหลือในการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและเงินทุนมหาศาลจากรัฐบาลสหรัฐ ต่อมารัฐบาลไต้หวันได้ส่งเสริมการลงทุนของรัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนภายในประเทศ ขณะที่ปัจจัยแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศ เช่น แนวคิดการเปิดเสรีการลงทุน (investment liberalization) มีอิทธิพลต่อนโยบายเปิดรับการลงทุนโดยตรงต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนของบริษัทของญี่ปุ่นและสหรัฐ โดยรัฐบาล KMT ได้จัดตั้งเขตอุตสาหกรรมส่งออก (Export Processing Zones: EPZs) ซึ่งสำเร็จเป็นรูปธรรมในเมืองเกาสงเมื่อปี 1966¹⁸ ต่อมาก็มีการจัดตั้งที่เมืองโจจง และนานซื่อ (Nantze) (Hoesel, 1999, p. 54)

ลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ” (General Agreement on Trade in Services; GATS) และ “ความตกลงว่าด้วยการค้าที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาของการค้า” (The agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights; TRIPS) ดูเพิ่มเติมใน วิชิตา สาธิตพร และ สติธร ธนานิธิโชติ. (2562).

¹⁸ ยุทธศาสตร์ที่สำคัญตั้งแต่ยุคแรกๆ ของการพัฒนาอุตสาหกรรมของไต้หวันคือการผลิตสินค้าส่งออกที่ใช้แรงงานอย่างเข้มข้น (labor intensive products) ซึ่งเขตอุตสาหกรรมส่งออกหรือ EPZs เป็นที่สนใจจากนักลงทุนจากต่างประเทศด้วยไต้หวันได้เปรียบจากการมีค่าแรงต่ำกว่าหลายๆ ประเทศ ขณะเดียวกันแรงจูงใจที่สำคัญยังมาจากความเชื่อมั่นใน

ในช่วงทศวรรษ 1980 และทศวรรษ 1990 ได้หันยังคงรักษาการเติบโตทางเศรษฐกิจเอาไว้ได้ แม้ว่าเป็นยุคที่ได้หันมีการเปลี่ยนผ่านจากระบบอำนาจนิยมมาสู่ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย นอกจากนี้ความเป็นประชาธิปไตยยังส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ เนื่องจากทำให้เกิดการกระจายอำนาจการตัดสินใจในเรื่องเศรษฐกิจไปสู่ภาคส่วนต่างๆ แทนที่จะผูกขาดอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ภาครัฐแบบที่เคยเป็นมา ขณะที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของไต้หวันได้ทำให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์รูปแบบต่างๆ ขึ้นในภาคการเมือง ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐบาลทั้งในการตัดสินใจทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ (Wong, 2016, p. 211; Zheng, 2013, pp. 160, 162) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการจัดตั้งพรรคการเมืองฝ่ายค้านคือ DPP ในปี 1986 และการยกเลิกกฎอัยการศึกในปี 1987 ทำให้กลุ่มผลประโยชน์ในภาคส่วนต่างๆ สามารถเคลื่อนไหวเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างเป็นอิสระกว่าในอดีต รวมทั้งกระบวนการประชาธิปไตยได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงของการผูกขาดผลประโยชน์ที่มีอยู่เดิม เนื่องจากตัวแทนของพรรคฝ่ายค้านที่เป็นคนไต้หวันโดยกำเนิดเป็นจำนวนมาก ได้เข้าไปมีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายในสมาชิกสภาิติบัญญัติ (Legislative Yuan) และสามารถช่วงชิงอำนาจทางการเมืองจากนักการเมืองรุ่นเก่าที่เคยอพยพมาจากแผ่นดินใหญ่ได้ (Zheng, 2013, pp. 162, 175)

ในทางเศรษฐกิจนั้น การที่ไต้หวันได้รับอิทธิพลจากเศรษฐกิจระบบตลาดในยุคการค้าเสรีมากขึ้น ทำให้ในปี 1984 รัฐบาลไต้หวันได้ประกาศหลักการ 3 ข้อ สำหรับเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายพื้นฐานของประเทศ คือ “การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ” (economic liberalization) “การทำให้เป็นนานาชาติ” (internationalization) และ “การสร้างสถาบัน (institutionalization)” (Zheng, 2013, p. 178) การลดบทบาทของภาครัฐและเปิดเสรีทางเศรษฐกิจมากขึ้นมีความจำเป็นต่อการดำเนินนโยบายทางการค้า การลงทุน และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอุตสาหกรรมการผลิตที่ริเริ่มมาตั้งแต่ปี 1980 ซึ่งรัฐบาลได้มีนโยบายให้ความสำคัญกับการส่งเสริมอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง (high technology) และการส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) อย่างจริงจัง (Zheng, 2013, p. 179)¹⁹

ขณะที่มีการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย ก็มีการเปลี่ยนแปลงของผู้ตัดสินใจทางนโยบายด้วยการแข่งขันในการเลือกตั้งและพรรคการเมืองเริ่มมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางนโยบาย อำนาจถูกเปลี่ยนมือจากกลุ่มเดิมๆ จากหน่วยงานชำนาญการ (technocratic agencies) ไปสู่ผู้ที่มาจากการเลือกตั้งในระดับสถาบันนั้น การเมืองแบบประชาธิปไตยทำให้มีระบบตรวจสอบรัฐบาลได้อย่างเข้มแข็ง มีการกระจาย

นโยบายส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาลและการยอมรับต่อหน่วยงานที่บริหาร EPZs อีกด้วย ดูเพิ่มเติมใน Zheng, 2013, pp. 173 – 174, 191.

¹⁹ อุตสาหกรรม SMEs มีบทบาทในภาคการส่งออกของไต้หวันตั้งแต่ทศวรรษ 1970 และมีบทบาทมากที่สุดในช่วงต้นทศวรรษ 1980 มีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 70 ของภาคการส่งออกของประเทศ รวมทั้งอุตสาหกรรม SMEs ยังมีส่วนขับเคลื่อนให้เกิดอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ จากการที่รัฐบาลให้การสนับสนุนทั้งด้านการเงินและเทคโนโลยี ดูเพิ่มเติมใน Zheng. (2013), p. 179.

อำนาจในโครงสร้างการตัดสินใจทางนโยบายเศรษฐกิจมากขึ้น และการแทรกแซงของรัฐเริ่มไปในทางเดียวกับพลังของเศรษฐกิจระบบตลาด (Zheng, 2013, pp. 175-176)

อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา เศรษฐกิจของไต้หวันมีอัตราการขยายตัวในอัตราที่ต่ำกว่าช่วงทศวรรษก่อนๆ อย่างมาก แม้ว่าในบางช่วงจะมีอัตราการเติบโตอยู่ในเกณฑ์ที่ดีเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภาวะที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการค้าโลกมีการกระจายตัว (diversification) อย่างมาก และเศรษฐกิจของไต้หวันได้ถูกบูรณาการกับจีนมากขึ้น ในขณะที่จีนกำลังมีบทบาทต่อเศรษฐกิจโลกเพิ่มขึ้น (Wong, 2016, p. 213)

ในยุคที่ต้องเผชิญกับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ไต้หวันได้ปรับตัวอย่างมากเพื่อสร้างความสมดุลในการรักษาเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจกับการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยและการบริหารปกครอง (governance) ของประเทศ (Leng, 2016, p. 233) สำหรับการเปลี่ยนภาคการผลิตของประเทศจากอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นไปสู่อุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง รัฐบาลไต้หวันได้ออกมาตรการสนับสนุนผู้ประกอบการในการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต ตัวอย่างคือมาตรการส่งเสริมธุรกิจร่วมลงทุน (venture capital) โดยสนับสนุนให้นักธุรกิจชาวไต้หวันร่วมลงทุนกับนักธุรกิจต่างชาติที่มีเทคโนโลยีสูงเพื่อเรียนรู้และต่อยอดเทคโนโลยีต่างๆ ภายใต้แรงจูงใจจากมาตรการทางภาษี (ร้อยละ 20 ของมูลค่าเงินร่วมลงทุน) ขณะเดียวกันรัฐบาลไต้หวันได้ร่วมทุนกับบริษัท “Phillips Electronics” และนักลงทุนเอกชนในการก่อตั้ง “Taiwan Semiconductor Manufacturing Company (TSMC)” ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นบริษัทยักษ์ใหญ่ด้านการผลิตแผงวงจรไฟฟ้าของโลก (“ไต้หวันกับการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมไฮเทค,” 2558)

นอกจากนี้รัฐบาลไต้หวันยังได้จัดตั้งสถาบันเพื่อเป็นศูนย์กลางในการวิจัยและพัฒนา (research and development) และมีการก่อตั้งศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์ ซึ่งเน้นการผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้ “Silicon Valley” ของสหรัฐเป็นต้นแบบ ในปัจจุบันมีทั้งหมด 3 แห่ง ได้แก่ (Hsinchu Science Park Bureau, 2019; Kung, Ottavia & Lin, 2014)

(1) “Hsinchu Science Park (HSP)” ก่อตั้งเมื่อปี 1980 มีเนื้อที่รวมประมาณ 1,400 เฮกตาร์ (14 ตารางกิโลเมตร) ประกอบด้วยเขตอุตสาหกรรมใน Hsinchu Science Park, Jhunan Science Park, Tongluo Science Park, Longtan Science Park และ Yilan Science Park

(2) “Southern Taiwan Science Park (STSP)” ก่อตั้งเมื่อปี 1993 มีเนื้อที่ประมาณ 1,613 เฮกตาร์ (16.13 ตารางกิโลเมตร) ประกอบด้วย Tainan Science Park และ Kaohsiung Science Park

(3) “Central Taiwan Science Park (CTSP)” ก่อตั้งเมื่อปี 2003 มีเนื้อที่ประมาณ 1,486 เฮกตาร์ (14.86 ตารางกิโลเมตร) ประกอบด้วยเขตอุตสาหกรรม Taichung Science Park, Huwei Science Park, Houli Science Park, Erlin Science Park และ Chung Hsing Science Park

การส่งเสริมอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงของไต้หวันนับเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรมการผลิตที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์เป็นฐานการผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งออกที่สำคัญของประเทศ (“ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ช่วยทุบสถิติการส่งออก,” 2560) จากข้อมูลการส่งออกในปี 1990 พบว่าการส่งออกสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงอุปกรณ์สื่อสารสูงเป็นอันดับแรก มีสัดส่วนมากถึงร้อยละ 22 ของมูลค่าการส่งออกรวม และการส่งออกเครื่องจักรมีอันดับรองลงมาที่ร้อยละ 17 ของมูลค่าการส่งออกรวม ขณะที่อุตสาหกรรมสิ่งทอและเสื้อผ้าที่เคยเป็นสินค้าส่งออกเป็นอันดับแรกมาตั้งแต่ปี 1970 กลับมีมูลค่าลดลงเป็นอันดับสาม มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 15 ของมูลค่าการส่งออกรวม (Hoesel, 1999, p. 57)

ขณะที่ในปี 2016 การส่งออกของศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์ทั้ง 3 แห่ง มีมูลค่ารวมกว่า 2.37 ล้านล้านดอลลาร์ไต้หวัน เติบโตขึ้นถึงร้อยละ 2.9 เฉพาะในส่วนของการส่งออกชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์มีมูลค่ากว่า 1.5 ล้านล้านดอลลาร์ไต้หวัน เติบโตขึ้นร้อยละ 9.9 เป็นสถิติสูงสุดเท่าที่เคยมีมา และศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์ทั้ง 3 แห่ง มีพนักงานจำนวนรวมทั้งสิ้น 269,041 ราย ซึ่งเป็นจำนวนที่มากที่สุดเท่าที่เคยมีมา ส่วนข้อมูลในเดือนมีนาคม 2017 ระบุว่าผลิตภัณฑ์ที่ทำรายได้ให้แก่ศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์ไต้หวันมากที่สุดคือ เครื่องจักรที่มีประสิทธิภาพด้านความแม่นยำ (precision machinery) เติบโตอัตราร้อยละ 19.32 ต่อปี อุตสาหกรรมเทคโนโลยีชีวภาพ (biotechnology industry) เติบโตอัตราร้อยละ 15.25 ต่อปี และแผงวงจรรวม (integrated circuit: IC) เติบโตอัตราร้อยละ 8.67 ต่อปี (“ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ช่วยทุบสถิติการส่งออก,” 2560) ในปัจจุบันการส่งออกสินค้าเทคโนโลยีขั้นสูงยังคงคิดเป็นสัดส่วนเกือบร้อยละ 60 ของมูลค่าส่งออกรวม หรือคิดเป็นมูลค่าราว 177,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ถือว่ามีมูลค่าสูงเป็นอันดับ 4 ของโลก รองจากสหรัฐ เยอรมนี และจีน (“ไต้หวันกับการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมไฮเทค,” 2558)

กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจบีบบังคับให้ไต้หวัน จำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับรัฐอื่นมากขึ้น นอกจากความร่วมมือกับจีนที่จะกล่าวถึงอย่างละเอียดในหัวข้อต่อไปแล้ว ไต้หวันพยายามแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศในระดับต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือในระดับพหุภาคีภายใต้ข้อจำกัดของหลักการจีนเดียว ซึ่งทำให้ไต้หวันต้องเข้าร่วมในเวทีความร่วมมือต่างๆ ในสถานะที่ไม่ใช่รัฐ ได้แก่ APEC เมื่อเดือนพฤศจิกายน 1991 โดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกในฐานะเขตเศรษฐกิจ (economy entity) ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการขยายความร่วมมือของไต้หวันกับประเทศต่างๆ และส่งเสริมสถานะของไต้หวันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศได้อย่างมาก ซึ่งประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย ให้ความเห็นต่อสถานะและบทบาทของไต้หวันใน APEC ว่าไต้หวันได้รับการปฏิบัติในสถานะเท่าเทียมกับชาติสมาชิกอื่นๆ (Lee, 1999, p. 154)

ในปี 1992 ไต้หวันได้เป็นสมาชิกของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ คือ Central American Bank for Economic Integration (CABEI) และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) รวมทั้งเป็นสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจต่างๆ คือ Pacific Economic Cooperation Council (PECC) และ Pacific Basin Economic Council (PBEC) ที่สำคัญคือไต้หวันได้รับสถานะเป็นผู้สังเกตการณ์ใน General Agreement

on Tariffs and Trade (GATT) ในนามของ “Separate Customs Territory of Taiwan, Penghu, Kinmen and Matsu” และได้รับสถานะเดียวกันใน WTO ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนมกราคม 1995 และได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของ WTO เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2002 ในฐานะที่เป็นเขตศุลกากรพิเศษ (custom territory) (Lin, 2004; IGOs in which we participate, full membe, 2019; IGOs in which we participate, observer, 2019) ผลจากความร่วมมือนี้ช่วยให้ทั้งไต้หวันและสมาชิก WTO ได้รับประโยชน์จากระบบการค้าพหุภาคีมากขึ้น ซึ่งในปี 2010 ไต้หวันเป็นประเทศที่มีบทบาทในการค้าระหว่างประเทศที่สำคัญที่มีการส่งออกมากเป็นลำดับที่ 14 โดยมีการส่งออกมูลค่า 140,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และมีการนำเข้าสูงเป็นอันดับที่ 15 มีการนำเข้าในปี 2010 เป็นมูลค่า 140,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (“WTO สรุปการเจรจาการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของไต้หวัน,” 2544)

ในทศวรรษ 2000 และทศวรรษ 2010 ไต้หวันได้ลงนามในความตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreements: FTA) กับประเทศต่างๆ จำนวน 5 ฉบับ ได้แก่ ปานามา เมื่อเดือนสิงหาคม 2003²⁰ กัวเตมาลา เมื่อเดือนกรกฎาคม 2005 นิการากัว เมื่อเดือนมิถุนายน 2006 เอลซัลวาดอร์และฮอนดูรัส เมื่อเดือนพฤษภาคม 2007 และนิวซีแลนด์ เมื่อเดือนกรกฎาคม 2013 นอกจากนี้ไต้หวันได้จัดทำความตกลงทางการค้ากับจีนในเดือนมิถุนายน 2010 และมีความตกลงทางการค้ากับสิงคโปร์ในเดือนพฤศจิกายน 2013 ซึ่งเปิดโอกาสให้ไต้หวันมีความร่วมมือกับ ASEAN ได้มากขึ้น (The International Trade Administration (ITA), 2019)

การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตภาคอุตสาหกรรมมีความสำคัญอย่างมากต่อการรับมือโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ นับตั้งแต่ปี 2000 รัฐบาล KMT โดยประธานาธิบดีหม่าอิงจิวมีนโยบายส่งเสริม “อุตสาหกรรมคุณภาพสูง” ซึ่งเน้นอุตสาหกรรมการผลิตที่ก้าวหน้า รวมทั้งอุตสาหกรรมสีเขียวและวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีชีวภาพ (biotech) พลังงานสีเขียว (green energy) การแพทย์และการดูแลสุขภาพ เกษตรอินทรีย์ (organic farming) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (eco-tourism) และนวัตกรรมทางวัฒนธรรม โดยรัฐบาลประเมินว่าภาคการผลิตดังกล่าวมีมูลค่าทางการค้าในขณะนั้นอยู่ร้อยละ 47.2 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด และมีเป้าหมายที่จะผลักดันให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 63.13 ในปี 2020 ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยความตกลงการค้าเสรีกับประเทศต่างๆ (Leng, 2016, p. 235)

มีการริเริ่มโครงการอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ (Cultural and Creative Industries: CCI) โดยใช้พลังทางสังคมของไต้หวันที่เป็นพหุสังคมและเป็นประชาธิปไตย เพื่อขับเคลื่อนภาคอุตสาหกรรมที่เน้นการบริการ (service-oriented industry) ในปี 2002 โครงการนี้ถูกบรรจุในแผนพัฒนาแห่งชาติที่เรียกว่า “Challenge 2008” ต่อมาในปี 2009 รัฐบาล KMT ได้ดำเนินโครงการ

²⁰ FTA ระหว่างไต้หวันกับปานามา ยังคงมีผลต่อไป แม้ว่าปานามาจะยุติความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับไต้หวันเมื่อเดือนมิถุนายน 2017

“Creative Taiwan” ฉบับใหม่ที่มีเป้าหมายจะปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของไต้หวันให้สอดคล้องกับอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ของเอเชีย-แปซิฟิก โดยมุ่งเน้นการทำตลาดในและต่างประเทศให้สินค้าทางวัฒนธรรมของไต้หวัน และมีการผ่านกฎหมายการพัฒนาอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ (Cultural and Creative Industry Development Law) ปี 2010 ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของประชาชนในการพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าวนี้ โดยการเพิ่มศักยภาพด้านศิลปะของชาวไต้หวันและการขยายพื้นที่สาธารณะในสังคม และในปี 2012 มีการจัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรม (Ministry of Culture: MOC) เพื่อผลักดันนโยบายด้านวัฒนธรรม ได้แก่ (Leng, 2016, pp. 241-242)

- (1) ขับเคลื่อนสิทธิทางวัฒนธรรมของพลเมืองให้บรรลุผล
- (2) สร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางศิลปะ
- (3) สร้างและรักษาค่านิยมทางวัฒนธรรม และ
- (4) ยกระดับความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์

นอกจากนี้ ในปี 2012 รัฐบาลไต้หวันโดยสภาบริหาร (executive yuan) ได้ประกาศแผนเพิ่มประสิทธิภาพเศรษฐกิจ (Economic Power-Up Plan: EPUP) มีสาระสำคัญที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพในอุตสาหกรรมการผลิต 5 ด้าน ได้แก่ (Leng, 2016, p. 235)

- (1) อุตสาหกรรมด้านนวัตกรรมสร้างสรรค์และหลากหลาย
- (2) พัฒนาตลาดส่งออกใหม่ๆ
- (3) อุตสาหกรรมการเกษตรที่มีศักยภาพ
- (4) กระตุ้นการลงทุนกิจการก่อสร้างสาธารณะ และ
- (5) เพิ่มประสิทธิภาพภาครัฐ

ในปัจจุบันถือว่ากรุงไทเปของไต้หวันได้รับการยอมรับในฐานะเป็นศูนย์กลางของการดำเนินธุรกิจ “startup” ที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก และเป็นตัวเลือกอันดับต้นๆ ของนักธุรกิจที่สนใจเข้าร่วมลงทุนในอุตสาหกรรมด้านนี้ (Startup Genome, 2019) การริเริ่มที่ชัดเจนเกิดขึ้นในปี 2013 ที่มีโครงการ “HeadStart Taiwan” เพื่อช่วยเหลือธุรกิจ “startup” ในบริบทการค้ายุคโลกาภิวัตน์ โดยมีเครื่องมือและยุทธศาสตร์ทางนโยบาย 3 ประการ ดังนี้ (Leng, 2016, pp. 236-237)

- (1) การผ่อนคลายนโยบายระเบียบ (deregulation) เพื่อเพิ่มความสามารถในการค้าระหว่างประเทศ โดยการลดกฎระเบียบภายในประเทศที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจ “startup” ตลอดจนการแก้ไขและเพิ่มเติมกฎระเบียบในการทำธุรกิจของบริษัทในภาคธุรกิจนี้

(2) การสร้างเขตอุตสาหกรรมของกลุ่มผู้ประกอบการ (entrepreneurial clustering zones) เขตอุตสาหกรรมแห่งแรกคือสนามฟุตบอลเดมแห่งหนึ่งในไทเป ซึ่งมีขนาดพื้นที่ประมาณ 3,000 ฝั่ง (9,915 ตารางเมตร) ในลักษณะเดียวกับการสร้าง “entrepreneurial eco-park” ของสิงคโปร์ โดยไต้หวันมีแผนให้บริษัทเอกชนหรือองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรเข้าบริหารพื้นที่แห่งนี้ ในการนี้ยังได้ดำเนินมาตรการผ่อนคลายนโยบายด้านการลงทุนจากต่างประเทศ และส่งเสริม “talent circulations” ตลอดจนใช้กองทุนพัฒนาแห่งชาติ (National Development Fund) สนับสนุนผู้ประกอบการรายใหม่ และดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศผ่านมาตรการแบ่งปันผลกำไรอีกด้วย

(3) การส่งเสริมหุ้นส่วนระหว่างประเทศ กองทุนพัฒนาแห่งชาติจะร่วมมือกับผู้ประกอบการท้องถิ่นและนักลงทุนร่วมจากต่างประเทศเพื่อจัดตั้งกองทุนสนับสนุนธุรกิจ “startup” ของคนไต้หวันจำนวน 5 กองทุน แต่ละกองทุนจะมีเงินประมาณ 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งกองทุนพัฒนาแห่งชาติจะลงทุนในสัดส่วนร้อยละ 30 ถึง 40 ของแต่ละกองทุน ส่วนที่เหลือจะเปิดโอกาสให้หุ้นส่วนเข้ามาร่วมลงทุนเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากผลกำไรที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

เมื่อประธานาธิบดีไช่อิงเหวินเข้ามาบริหารประเทศในปี 2016 รัฐบาลได้สานต่อนโยบายผ่อนคลายนโยบายในภาคเศรษฐกิจและการเงิน รวมทั้งการเปิดตลาดการค้า ขณะที่ไต้หวันมีความพยายามร่วมกับอีกหลายประเทศในการจัดตั้ง Trans-Pacific Partnership (TPP) และไต้หวันยังเจรจาความตกลงการค้าเสรีกับสหรัฐที่ยังไม่บรรลุแต่มีความคืบหน้าอย่างมากในปัจจุบัน (ปี 2019) นอกจากนี้ไต้หวันได้ขยายความร่วมมือระหว่างประเทศกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ รวมทั้งออสเตรเลียและประเทศใกล้เคียงผ่านนโยบายที่สำคัญคือ “นโยบายมุ่งใต้ใหม่” (New Southbound Policy: NSP) (“Taiwan committed to economic, trade liberalization,” 2019) ซึ่งจะอธิบายถึงพัฒนาการและผลกระทบของนโยบายดังกล่าวนี้จากกรณีความร่วมมือของไทยกับไต้หวันต่อไป

4.2 ความร่วมมือของไต้หวันกับจีน

นับตั้งแต่ปี 1988 เป็นต้นมา ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์ของไต้หวันทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งจีนมีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการที่ไต้หวันกับจีนได้พัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกันโดยทั้งสองฝ่ายยังมีความขัดแย้งทางการเมืองอยู่เป็นระยะ (Muyard, 2012, p. 153) การสร้างอัตลักษณ์ทางความร่วมมือของไต้หวันในส่วนที่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีนอย่างแนบแน่น จึงแตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางการเมืองของไต้หวันที่ต้องเผชิญหน้าและแข่งขันกับจีนที่น่าสนใจหลายประการ โดยผู้ศึกษาจะพิจารณาถึงการสร้างอัตลักษณ์ทางความร่วมมือของไต้หวันกับจีนในช่วงก่อนและหลังปี 2010 ซึ่งเป็นปีที่ไต้หวันกับจีนมีความตกลงทางการค้าที่สำคัญคือ “ความตกลงกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ” (Economic Cooperation Framework Agreement: ECFA) ดังนี้

4.2.1 ความร่วมมือของไต้หวันกับจีนก่อนปี 2010

อัตลักษณ์ทางความร่วมมือของไต้หวันกับจีนมีจุดเปลี่ยนที่สำคัญในช่วงก่อนหน้าการออกกฎหมายของประธานาธิบดีเจียงจิงก๊ว เมื่อวันที่ 13 มกราคม 1988 ไม่นานนัก เมื่อรัฐบาล KMT ของไต้หวันยกเลิกนโยบายห้ามการติดต่อกับจีนที่ดำเนินมาอย่างยาวนานในเดือนพฤศจิกายน 1987 การยกเลิกนโยบายดังกล่าวมีผลให้ชาวจีนที่อพยพมาสู่ไต้หวันในระหว่างสงครามกลางเมืองและภายหลังจากนั้นสามารถติดต่อกับญาติพี่น้องบนแผ่นดินใหญ่ได้ และต่อมามีผลให้ชาวไต้หวันโดยทั่วไปสามารถเดินทางเยือนแผ่นดินใหญ่ได้อีกด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ในระดับดังกล่าวนี้ทำให้ชาวไต้หวันได้มีโอกาสรับรู้ว่าจีนยังมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระดับที่ต่ำมากเพียงใด และสัมผัสได้ถึงความแตกต่างระหว่างสังคมของชาวไต้หวันกับชาวจีนอย่างลึกซึ้ง (Muyard, 2012, p. 153)

การยกเลิกการห้ามติดต่อกับจีนเป็นนโยบายที่สำคัญอย่างมากในการสร้างอัตลักษณ์ทางความร่วมมือของไต้หวันกับจีน และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีนในช่วงเวลาเดียวกัน เนื่องจากจีนกำลังเริ่มปฏิรูปเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบตลาดอย่างจริงจัง หากพิจารณามูลค่าการค้าระหว่างกันในช่วงก่อนและหลังปี 1987 จะเห็นได้ว่าเริ่มมีการขยายตัวในช่วงทศวรรษ 1980 และขยายตัวขึ้นอย่างมากหลังปี 1987 เป็นต้นมา ดังที่การศึกษาของ John Q. Tian พบว่ามูลค่าการค้าโดยอ้อม (indirect trade) ระหว่างไต้หวันกับจีนผ่านฮ่องกง ในปี 1979 ยังมีมูลค่าเพียง 77.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่ในปี 1981 ได้เพิ่มเป็น 459 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และในปี 1986 มีมูลค่า 955.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ จนกระทั่งในปี 1988 มูลค่าการค้าระหว่างกันได้เพิ่มขึ้นถึง 2,721 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และในปี 1992 ได้เพิ่มเป็น 7,410 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Tian, 2006, pp. 57-59)

ในปี 1988 เป็นปีแรกๆ ที่นักธุรกิจชาวไต้หวันเริ่มเข้าไปลงทุนในจีน การลงทุนส่วนใหญ่เป็นการลงทุนร่วมกับชาวจีนในธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) เช่น โรงงานผลิตรองเท้า เสื้อผ้า พลาสติก รวมทั้งกิจการด้านการเกษตรและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (เสาวภาคย์ ชินะวานิช, 2539, น. 12) ซึ่งมีคำเรียกนักลงทุนชาวไต้หวันเหล่านี้ว่า “ไท่ซาง” (Taishang) ปัจจัยสำคัญของการเข้าไปลงทุนในจีนเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในที่สำคัญคือเนื่องจากในขณะนั้นผู้ประกอบการชาวไต้หวันต้องเผชิญกับปัญหาต้นทุนค่าจ้างแรงงานภายในประเทศเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก (Minns, 2006, p. 227)²¹ อีกทั้งในปี 1985 ค่าเงินดอลลาร์ไต้หวันแข็งตัวขึ้น ส่งผลกระทบต่อบริษัทส่งออกของไต้หวันโดยตรงอีกด้วย ส่วนปัจจัยภายนอกคือนักธุรกิจชาวไต้หวันได้รับแรงจูงใจจากค่าแรงของจีนที่ยังอยู่ในระดับต่ำมากและราคาที่ดินในจีนยังต่ำ อีกทั้งหลังจากเติ้งเสี่ยวผิงได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำของ CCP ในปลายทศวรรษ 1970 รัฐบาลจีนได้ประกาศนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ และในปี 1979 ถึงปี 1980 ได้จัดตั้ง “เขตเศรษฐกิจพิเศษ” (Special

²¹ ปี 1989 ค่าแรงเฉลี่ยในอุตสาหกรรมสิ่งทอไต้หวันสูงกว่าในประเทศไทย 5 เท่า และสูงกว่าในประเทศจีน 10 เท่า ส่งผลให้บริษัทไต้หวันจำนวนมากย้ายไปดำเนินการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศจีน ดูเพิ่มเติมใน Minns. (2006, p. 227)

Economic Zones: SEZs) ณ เมืองเซินเจิ้น ในมณฑลกว่างตุง ต่อมาเมืองจูไห่, เซี่ยเหมิน และชานโถว (ซัวเถา) โดยเมืองเซินเจิ้นเป็นจุดสาธิตทดลองนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจระบบตลาด และมีนโยบายส่งเสริมให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุน (Schubert, Lin, & Tseng, 2016; “ย้อนมอง 30 ปี ของก้าวทางการปฏิรูปจีน ,” 2551)

รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นในมณฑลต่างๆ ของจีนมีนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจโดยเน้นการส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยรัฐบาลกลางของจีนได้ผ่านกฎหมายที่สำคัญคือ “มาตรการส่งเสริมการลงทุนโดยชาวไต้หวัน” (Measures to Encourage Investment by Taiwanese Compatriots) ในปี 1988 และ “กฎหมายคุ้มครองการลงทุนของชาวไต้หวัน” (The Law on the Protection of Investments by Taiwanese Compatriots) ในปี 1994 โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการส่งเสริมการลงทุนในปี 1988 ให้สิทธิแก่นักลงทุนไต้หวันในหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่ถูกจำกัดด้วยข้อกำหนดด้านเทคโนโลยีในการลงทุน และได้รับการรับรองสิทธิในทรัพย์สินเป็นพิเศษ (ทั้งจากความเสียหายทางการเมือง และหากจำเป็นต้องมีการริบทรัพย์สินก็จะได้รับการชดเชย) รวมทั้งนักลงทุนชาวไต้หวันสามารถเป็นเจ้าของกิจการและรับตำแหน่งประธานในกิจการที่ร่วมลงทุนได้ อีกทั้งยังได้รับสิทธิพิเศษเหนือกว่านักลงทุนต่างชาติทั่วไป โดยนักลงทุนชาวไต้หวันได้รับอนุญาตให้เข้าถึงตลาดหุ้นและตลาดซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ส่วนการลงทุนในบริษัทส่งออกจะได้รับการยกเว้นภาษีนำเข้าเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในกระบวนการผลิต การนำเข้าปัจจัยการผลิตขั้นกลาง (intermediate inputs) และรถขนส่งตลอดจนยกเว้นภาษีสินค้าอุปโภคบริโภค (commodity taxes) และมีการยกเว้นภาษีจากรายได้ของบริษัทของนักลงทุนชาวไต้หวันเป็นเวลาสามปี (ขยายจากนักลงทุนต่างชาติทั่วไปที่ได้รับสิทธิยกเว้นภาษีประเภทนี้เพียงสองปี) รวมทั้งอนุญาตให้จ่ายในอัตราครึ่งหนึ่งไปอีกสองปี และการจ่ายภาษีดังกล่าวเมื่อพ้นกำหนดห้าปีนั้นจะมีขึ้นหากบริษัทได้รับผลกำไรแล้วเท่านั้น นอกจากนี้ยังจ่ายภาษีเงินได้นิติบุคคล (corporate tax) ในอัตราพิเศษสำหรับการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ เขตพัฒนาเศรษฐกิจ และการลงทุนในภาคการผลิตเทคโนโลยีขั้นสูงอีกด้วย (Tian, 2006, pp. 62-63) ขณะเดียวกันรัฐบาลท้องถิ่นมีมาตรการส่งเสริมการลงทุนอีกหลายด้าน เช่น การจัดหาที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม และออกมาตรการลดหย่อนภาษีและการลดค่าไฟฟ้าเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่นักลงทุน รวมทั้งช่วยระดมแรงงานและจัดหานักศึกษาฝึกงานเพื่อทำให้ค่าแรงการผลิตถูกลง (ปรีดี บุญซื่อ, 2561)

ในระยะเวลาตั้งแต่ปี 1988 ถึงปี 1994 การลงทุนของไต้หวันในจีนได้ขยายตัวอย่างมาก จนมีปริมาณการลงทุนเป็นอันดับที่สอง รองจากนักลงทุนจากฮ่องกง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 10 ของการลงทุนจากต่างประเทศทั้งหมด (เสาวภาคย์ ชินะวานิช, 2539, น. 12) นักธุรกิจไต้หวันมีการลงทุนและพัฒนาทักษะการจัดการอุตสาหกรรมใน “ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำจูเจียง” หรือ “Pearl River Delta” (PRD) เขตมณฑลกว่างตุง (กว่างตง) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองตงกวน (ตงกว่าน) และพื้นที่ใกล้เคียงเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ และอุตสาหกรรมอื่นๆ เช่น สิ่งทอ รองเท้า รม และเฟอร์นิเจอร์ ขณะที่บริษัทผู้ผลิตสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ขนาดใหญ่ของนักธุรกิจไต้หวันคือ Foxconn ที่มีชื่อบริษัทว่า “Hon

Hai Precision Industry Co., Ltd.” ก็เป็นผู้ลงทุนสร้างโรงงานขนาดใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าวนี้ด้วย (“อดีตประธาน Foxconn พ่ายการเลือกตั้งตัวแทนพรรคก๊กมินตั๋ง,” 2562)²²

ต่อมาในปลายทศวรรษ 1990 ถึงต้นทศวรรษ 2000 การลงทุนของนักธุรกิจไต้หวันเริ่มขยายไปยัง “ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแยงซี” (Yangtze River Delta) และในเขตมหานครเซี่ยงไฮ้ (Shanghai metropolitan) รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียงคือเมือง “คุนซาน” (Kunshan) เขตมณฑลเจียงซู ซึ่งได้กลายเป็นศูนย์กลางการลงทุนของไต้หวันในอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น “สารกึ่งตัวนำ” หรือ “เซมิคอนดักเตอร์” (semiconductor) อุปกรณ์วงจรรวม (integrated circuit devices) เครื่องจักรสำหรับงานขึ้นรูปความแม่นยำสูง (precision machinery) เทคโนโลยีพลังงานแสงอาทิตย์ (solar technology) และชีวเคมี (biochemistry) (Schubert, Lin, & Tseng, 2016, p. 30)

แม้ว่าในช่วงแรกๆ นักธุรกิจชาวไต้หวันที่เข้าไปลงทุนในจีนต้องเผชิญกับอุปสรรคจากกฎระเบียบของรัฐบาลไต้หวันที่ต้องการจำกัดการลงทุนในจีน เนื่องจากรัฐบาล KMT ยังดำเนินนโยบายด้านความสัมพันธ์กับจีนภายใต้กรอบคิดเรื่องความมั่นคงแห่งชาติของไต้หวันในแบบเดิมๆ (Muyard, 2012, pp. 154, 167) จนกระทั่งในเดือนตุลาคม 1990 รัฐบาล KMT จึงออก “มาตรการว่าด้วยการลงทุนโดยอ้อมและความร่วมมือทางเทคนิคกับแผ่นดินใหญ่” (Measures on Indirect Investment and Technical Cooperation with the Mainland) มีผลยกเลิกการห้ามชาวไต้หวันเข้าไปลงทุนโดยอ้อมในจีน²³ แต่ยังมีข้อกำหนดที่เป็นอุปสรรคต่อการลงทุนในจีนอีกหลายประการ ขณะที่เวลานั้นมีนักธุรกิจชาวไต้หวันเข้าไปลงทุนอยู่ในจีนแล้วมากกว่า 2,000 บริษัท และมีมูลค่าการลงทุนมากกว่า 2,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Tian, 2006, p. 68)

สมาคมนักธุรกิจไต้หวัน (Taiwanese Business Associations: TBAs) ถูกก่อตั้งขึ้นในจีนตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1990 มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือสมาชิกด้านข้อมูลการทำธุรกิจ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาของบริษัทไต้หวันในด้านต่างๆ เช่น สิทธิทางภาษี การเข้าถึงที่ดิน ข้อพิพาททางแรงงาน และความขัดแย้งในกลุ่มนักธุรกิจชาวไต้หวันด้วยกันเอง แต่สมาคมดังกล่าวนี้ยังไม่สามารถมีอิทธิพลต่อนโยบายของ

²² Terry Gou ผู้ก่อตั้งและอดีตประธานของ Foxconn (เป็นเศรษฐีอันดับ 1 ของไต้หวัน มีสินทรัพย์รวมประมาณ 7.6 พันล้านดอลลาร์) ประกาศลาออกจากตำแหน่งเพื่อชิงตำแหน่งประธานาธิบดีไต้หวัน ในนาม KMT เมื่อเดือนเมษายน 2019 ซึ่งผลการเลือกตั้งตัวแทนพรรค ปรากฏว่า Gou และผู้สมัครอีก 3 คนพ่ายให้กับ Han Kuo-yu โดย Gou ได้คะแนนเพียงร้อยละ 28 จากจำนวนผู้ลงคะแนน ขณะที่ Han ได้คะแนนถึงร้อยละ 45 ดูเพิ่มเติมใน *อดีตประธาน Foxconn พ่ายการเลือกตั้งตัวแทนพรรคก๊กมินตั๋ง ชิงชัยประธานาธิบดีไต้หวัน* (15 กรกฎาคม 2562)

²³ การลงทุนโดยอ้อม (Indirect investment) อธิบายได้ว่า “เป็นการเคลื่อนย้ายเงินทุนจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งซึ่งเป็นการลงทุนในสินทรัพย์ทางการเงิน (financial asset) โดยผู้ลงทุนจากต่างประเทศไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลการบริหารและตัดสินใจในการดำเนินงานขององค์กรของผู้ประเทศผู้รับการลงทุน เช่น การลงทุนโดยซื้อขายตราสารทุน ตราสารหนี้ตัวเงิน พันธบัตรในต่างประเทศการให้เงินกู้แก่ต่างประเทศในระยะสั้นและระยะยาว การลงทุนในหลักทรัพย์และอนุพันธ์ทางการเงินในต่างประเทศ เป็นต้น” ดูเพิ่มเติมใน จักรกฤษณ์ ดวงพิศตรา. (2559). น. 5-11.

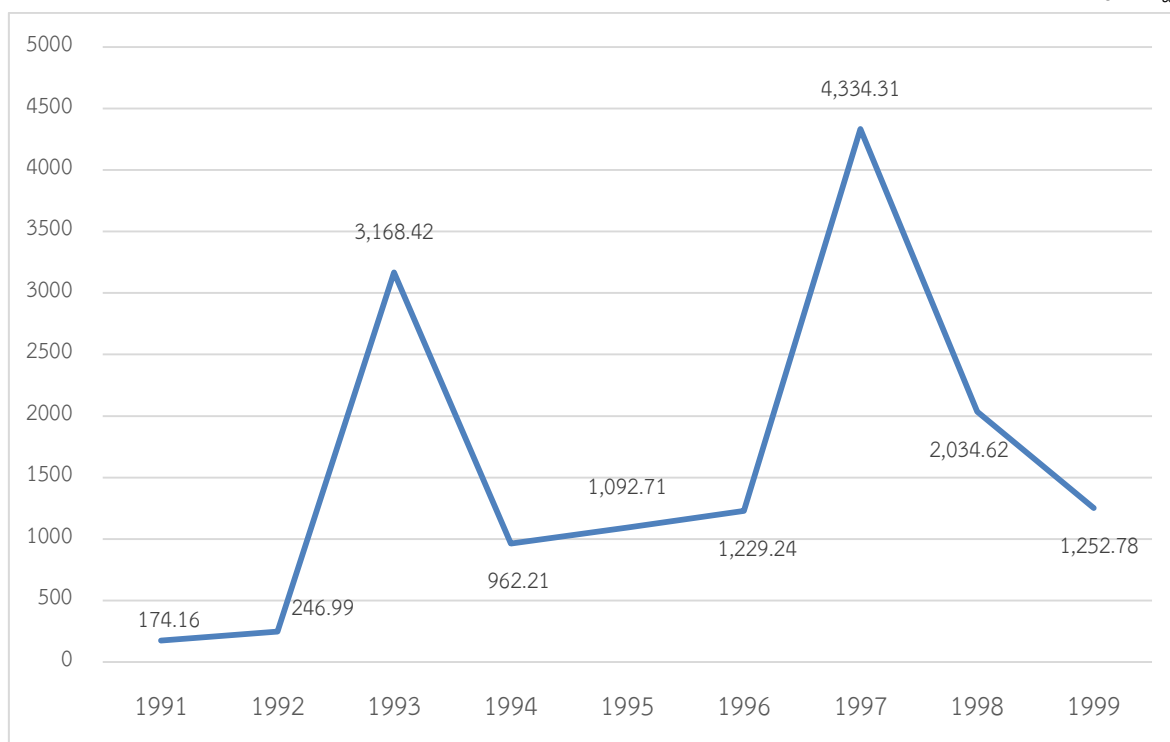
รัฐบาลท้องถิ่นได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม TBA's สามารถสร้างความร่วมมือแบบ “กวานซี” (guanxi) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้ประกอบการชาวไต้หวันกับชาวจีน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่รัฐบาลกลางของจีน ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ส่งผลด้านบวกต่อความร่วมมือทางการเมืองระหว่างไต้หวันกับจีนอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่นักธุรกิจไต้หวันเข้าไปลงทุนในจีนให้การสนับสนุนนโยบายสนับสนุนจีน (pro-China) ของ KMT อย่างออกนอกหน้า (Schubert, Lin, & Tseng, 2016, p. 34)

กล่าวได้ว่า นักธุรกิจชาวไต้หวันที่เข้าไปลงทุนในจีนได้สร้างความเชื่อมโยง (linkage effect) ให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจในหลายมิติ ในมิติแรก ถือเป็นผู้ประกอบการที่ช่วยให้เศรษฐกิจจีนเติบโตขึ้นจนติดอันดับต้นๆ ของโลกในช่วงเวลาเพียงไม่กี่ปี แม้ว่าในปัจจุบันนักธุรกิจชาวไต้หวันจะมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจจีนลดน้อยลง แต่ยังคงมีความสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจีนในฐานะนักลงทุน รวมทั้งการถ่ายทอดทักษะในการจัดการและการถ่ายทอดเทคโนโลยี ในมิติต่อมา ถือเป็นผู้ประกอบการที่ช่วยภาคการส่งออกของไต้หวันเชื่อมโยงเข้าสู่ตลาดจีนและตลาดโลก นอกจากนี้ยังมีมิติของการเชื่อมโยงเอาทุนจีนเข้าสู่ไต้หวันอีกด้วย (Schubert, Lin, & Tseng, 2016, p. 30) ยิ่งไปกว่านั้น จากข้อมูลสถิติที่แสดงมูลค่าการลงทุนจากไต้หวันไปจีน²⁴ ในช่วงระหว่างปี 1991 -1999 ที่ไต้หวันอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาล KMT ซึ่งนำโดยประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย พบว่าสัดส่วนการลงทุนของไต้หวันในช่วงปี 1991 – 1993 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ลดลงในปี 1994 และค่อยๆ เพิ่มขึ้น จนมีมูลค่าการลงทุนสูงสุดในปี 1997 ถึง 4,334.31 ล้านเหรียญสหรัฐ อย่างไรก็ตาม มูลค่าการลงทุนค่อยๆ ลดลงอย่างต่อเนื่องในปลายคริสต์ทศวรรษ 1990 แต่กระนั้นก็นับได้ว่าความร่วมมือด้านการลงทุนระหว่างไต้หวันกับจีนมีแนวโน้มที่ดีต่อการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศ (ดูแผนภูมิที่ 4.1)

²⁴ ข้อมูลสถิติที่นำเสนอในงานวิจัยนี้ตั้งแต่ปี 1991-2019 เป็นมูลค่าการลงทุนของโครงการที่ผ่านการอนุมัติจากกระทรวงเศรษฐกิจ สาธารณรัฐจีน (Ministry of Economic Affairs, ROC).

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงมูลค่าการลงทุนของไต้หวันในจีน ระหว่างปี 1991 – 1999

หน่วย: ล้านเหรียญสหรัฐ

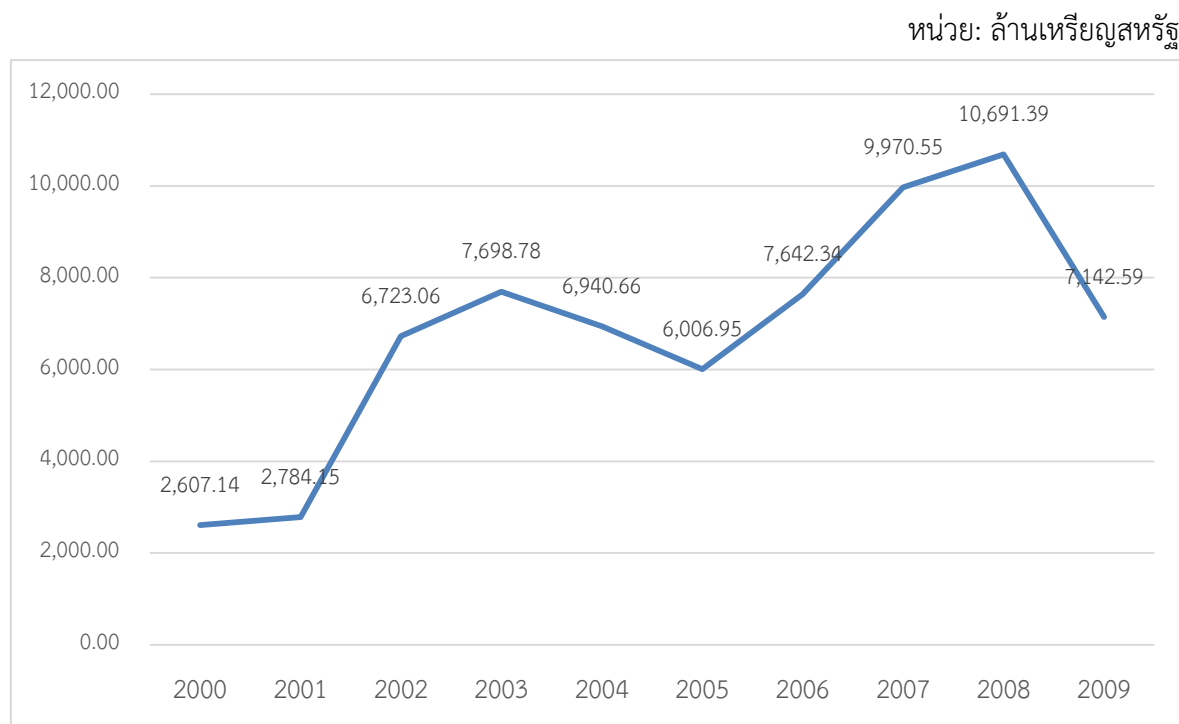
ที่มา: Mainland Affairs Council. (2002). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 124*. (p. 29). Retrieved from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/110141540525.pdf>

การที่ไต้หวันได้พัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีนมีส่วนสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไต้หวันในช่วงทศวรรษ 1990 และ 2000 ในสมัยประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศสมัยแรก (ปี 1990 – 1995) ไต้หวันมีอัตราการขยายตัวต่อ GDP สูงถึงร้อยละ 7.17 และในช่วงการดำรงตำแหน่งสมัยที่สองที่มาจากกาเลือกตั้ง (ปี 1996 – 1999) มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 5.12 จนกระทั่งการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 2000 ที่รัฐบาล KMT สูญเสียอำนาจในการบริหารประเทศให้แก่ DPP เป็นการเปลี่ยนผ่านอำนาจอย่างสันติภายใต้กระบวนการประชาธิปไตยเป็นครั้งแรก ตามมาด้วยการเปลี่ยนผ่านอำนาจอย่างสันติระหว่างพรรคการเมืองใหญ่ทั้งสองพรรคในการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 2008 และปี 2016 ตามลำดับ กล่าวเฉพาะในช่วงประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยนดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศในสมัยแรก (ปี 2000 – 2003) ไต้หวันมีอัตราการขยายตัวต่อ GDP ในสัดส่วนร้อยละ 3.27 และในการดำรงตำแหน่งสมัยที่สอง (ปี 2004 – 2007) มีการขยายตัวร้อยละ 5.58 (Muyard, 2012, pp. 167-168)

หลังจากการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 2008 ซึ่งประธานาธิบดีหม่าอิงจิวนำ KMT กลับมาใช้อำนาจในรอบใหม่ และมีนโยบายส่งเสริมให้มีการลงทุนโดยตรงในจีนได้อย่างเป็นทางการ (Danielsen, 2012, p. 136) อย่างไรก็ตาม หลังจากปี 2008 นักธุรกิจชาวไต้หวันที่เข้าไปลงทุนในจีนต้องเผชิญปัญหาใน

หลายด้าน เนื่องจากบรรยากาศการลงทุนในจีนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ที่สำคัญคือรัฐบาลจีนมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนภายในประเทศ ทำให้นักธุรกิจชาวไต้หวันที่เข้าไปลงทุนในจีนต้องแข่งขันกับนักธุรกิจเอกชนชาวจีนและวิสาหกิจของรัฐบาลจีนที่ได้รับสิทธิพิเศษในการลงทุนจากรัฐบาลท้องถิ่นและรัฐบาลกลางของจีน (Schubert, Lin, & Tseng, 2016, p. 29) รวมทั้งนักธุรกิจต่างชาติได้เข้ามามีบทบาทในการลงทุนเพิ่มมากขึ้น ทำให้นักธุรกิจชาวไต้หวันที่เข้าไปลงทุนในจีนต้องใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่จีนในการปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในจีน (Lin & Lee, 2017) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากสถิติทางเศรษฐกิจระหว่างไต้หวันกับจีน พบว่า ในช่วงระหว่างปี 2000 - 2009 ไต้หวันอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาล DPP เป็นระยะเวลา 8 ปี และรัฐบาลของ KMT ระหว่างปี 2008 -2009 นั้น ความร่วมมือด้านการลงทุนระหว่างกันยังคงเพิ่มขึ้น และแม้ว่าได้ลดลงในช่วงปี 2004-2005 แต่ก็กลับมาเพิ่มมากขึ้นอีกครั้งในช่วงระหว่างปี 2006 -2008 โดยมีมูลค่าการลงทุนสูงที่สุดคือ 10,691.39 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2008 และลดลงอีกครั้งในปี 2009 ในภาพรวมอาจกล่าวได้ว่าในช่วงทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจมีความกระชับแน่นมากขึ้น (ดูแผนภูมิที่ 4.2) และหากนับจากปี 1991 ถึงปี 2009 มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในจีนได้เพิ่มเป็นประมาณ 82,703.05 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 58.08 ของการลงทุนในต่างประเทศทั้งหมดของไต้หวัน (Mainland Affairs Council, 2003, p. 29)

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงมูลค่าการลงทุนของไต้หวันในจีน ระหว่างปี 2000 – 2009

ที่มา: Mainland Affairs Council. (2003). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 217*. (p. 28). Retrieved from

<https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/153011253135.pdf>

นักธุรกิจไต้หวันที่เข้าไปลงทุนในจีนประสบปัญหาต้นทุนค่าแรงงานและต้นทุนอื่นๆ เพิ่มขึ้น เนื่องจากการลงทุนในยุคแรกๆ จำนวนมากยังเป็นภาคธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กที่ใช้แรงงานในการผลิตอย่างเข้มข้น (labor-intensive) (Tian, 2006, p. 71) ขณะเดียวกันรัฐบาลจีนยังได้ออกกฎระเบียบเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดและใช้มาตรการทางภาษีมากดดัน ตลอดจนอุปสรรคอื่นๆ จากกฎระเบียบของจีน เช่น ข้อห้ามเรื่องการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม (unfair competition) เพื่อปกป้องผู้ประกอบการจีน ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายการลงทุนไปสู่เขตอื่นๆ ที่มีมาตรการผ่อนคลายน้อยกว่า รวมทั้งการเปลี่ยนไปเน้นอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงมากขึ้น (Schubert, Lin, & Tseng, 2016, p. 31)

ในช่วงนี้นอกจากนักธุรกิจชาวไต้หวันที่เข้าไปลงทุนในจีนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องแล้ว ดัชนีการค้าระหว่างไต้หวันกับจีนก็เพิ่มขึ้นอย่างมากด้วย จากในปี 1999 มีการค้าระหว่างกันมูลค่า 7,130.98 ล้านดอลลาร์สหรัฐ กล่าวคือ การส่งออกของไต้หวันไปจีนมีมูลค่า 2,602.09 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และการนำเข้าของไต้หวันจากจีนมีมูลค่า 4,528.89 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ส่วนในปี 2000 ได้เพิ่มขึ้นเป็นมูลค่า 10,620.82 ล้านดอลลาร์สหรัฐ กล่าวคือ การส่งออกของไต้หวันไปจีนมีมูลค่า 4,391.49 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และการนำเข้าของไต้หวันจากจีนมีมูลค่า 6,229.33 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Department of Statistics, Ministry of Finance, Republic of China (Taiwan), Trade Statistics Database, n.d.) แต่ในช่วงปี 2000 ถึงปี 2009 เศรษฐกิจของไต้หวันมีอัตราการขยายตัวประมาณร้อยละ 3.4 ซึ่งถือว่าไม่สูงมากนัก อีกทั้งในปี 2009 มีอัตราการขยายตัวเพียงร้อยละ 1.9 เนื่องจากได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤติทางการเงินของโลก (Metzler, 2017, p. 113) กระนั้นก็ตาม ในปี 2009 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับจีนขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็น 79,321.45 ล้านดอลลาร์สหรัฐ กล่าวคือ การส่งออกของไต้หวันไปจีนมีมูลค่า 54,767.03 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และการนำเข้าของไต้หวันจากจีนมีมูลค่า 24,554.42 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ดูตารางที่ 4.1)

หากพิจารณามูลค่าการค้าที่ไม่เป็นทางการในปี 2009 พบว่ามีสูงถึง 109,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยไต้หวันได้ดุลการค้ามูลค่า 58,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งมูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับจีนคิดเป็นร้อยละ 29 ของการค้าระหว่างประเทศ (two-way trade) ของไต้หวันที่มีมูลค่ารวม 378,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปีเดียวกัน ขณะที่ไต้หวันส่งออกสินค้าไปยังจีนมากถึงร้อยละ 41 ของปริมาณการส่งออกทั้งหมด รองลงมาคือตลาดญี่ปุ่น อาเซียน และสหรัฐ แตกต่างจากในอดีตที่ไต้หวันพึ่งพาตลาดญี่ปุ่นและสหรัฐอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งออกไปยังสหรัฐมีอัตราการลดลงจากสัดส่วนร้อยละ 25 ในปี 1999 จนเหลือเพียงร้อยละ 11.6 ในปี 2009 ซึ่งมีมูลค่าประมาณ 42,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจีนเป็นตลาดสำคัญที่สุดในการส่งออกของไต้หวัน (Metzler, 2017, p. 113)

ตารางที่ 4.1 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับจีน ในช่วงปี 1991 – 2009

หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ปี	การส่งออกของไต้หวันไปจีน	การนำเข้าของไต้หวันจากจีน	ดุลการค้า
1991	0	293.25	0
1992	1.05	747.07	-746.02
1993	16.23	1,015.50	-999.28
1994	131.63	1,858.71	-1,727.08
1995	376.61	3,091.31	-2,714.69
1996	623.38	3,059.85	-2,436.47
1997	626.48	3,915.31	-3,288.83
1998	914.87	4,113.88	-3,199.01
1999	2,602.09	4,528.89	-1,926.80
2000	4,391.49	6,229.33	-1,837.84
2001	5,020.73	5,970.37	-949.65
2002	10,690.01	8,041.25	2,648.76
2003	23,209.79	11,095.67	12,114.12
2004	36,722.82	16,891.45	19,831.37
2005	44,056.26	20,161.61	23,894.64
2006	52,377.13	24,908.96	27,468.17
2007	62,928.41	28,221.21	34,707.20
2008	67,480.90	31,569.65	35,911.25
2009	54,767.03	24,554.42	30,212.61
รวม	366,936.91	200,267.69	166,669.22

ที่มา: “Trade Statistics Database,” by Department of Statistics, Ministry of Finance,

Republic of China (Taiwan), (n.d.). Retrieved from

<http://web02.mof.gov.tw/njswww/webproxy.aspx?sys=100&funid=edefjsptgl>

4.2.2 ความร่วมมือของไต้หวันกับจีนตั้งแต่ปี 2010 - 2019

นับตั้งแต่ปี 2008 รัฐบาล KMT ได้พัฒนาความร่วมมือกับจีนอย่างใกล้ชิด โดยมีความตกลงเกี่ยวกับความร่วมมือทางการลงทุนและความร่วมมือทางการเงินจำนวน 12 ฉบับ และต่อมาได้มีความตกลงทางการค้าที่สำคัญคือ “ความตกลงกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ” (Economic Cooperation Framework Agreement: ECFA) ลงนาม ณ นครฉงชิ่ง เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2010 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 12 กันยายน 2010 (Danielsen, 2012, p. 144; Metzler, 2017, p. 117) ความตกลงกรอบความร่วมมือฉบับนี้มีเป้าหมายเพื่อที่จะจัดตั้งกลไกเพื่อสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างช่องแคบไต้หวัน

ซึ่งครอบคลุมสาระสำคัญในสองเรื่องใหญ่ ได้แก่ การลดภาษีสินค้า และการเปิดเสรีด้านการบริการ (ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน, 2558)²⁵

มีข้อน่าสังเกตว่าการลงนามใน ECFA ไม่ได้กระทำในนามของชาติสมาชิก WTO เนื่องจากเป็นความตกลงที่ดำเนินการและลงนามขององค์กรที่ไม่ใช่รัฐ ได้แก่ มูลนิธิเพื่อการแลกเปลี่ยนระหว่างช่องแคบไต้หวัน (Taiwan's Straits Exchange Foundation: SEF) ซึ่งเป็นตัวแทนของไต้หวัน และสมาคมความสัมพันธ์ช่องแคบไต้หวัน (Association for Relation Across the Taiwan Straits: ARATS) ตัวแทนของจีน ขณะที่อีกทางหนึ่งก็มีการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการของตัวแทนในระดับนโยบายของ KMT กับ CCP คู่ขนานกัน (Danielsen, 2012, p. 144) อย่างไรก็ตาม ความตกลงกรอบความร่วมมือฉบับนี้ได้รับการบรรจุเข้าวาระการพิจารณาของรัฐสภาไต้หวันและได้ผ่านความเห็นชอบในวันที่ 18 สิงหาคม 2010 โดยฝ่ายค้านพยายามเสนอว่าเป็นความตกลงที่จะกระทบต่อ “อำนาจอธิปไตย” ภายใต้วาทกรรมสถานะเดิมของไต้หวัน (“Taiwan-China trade deal passed by Taipei legislators,” 2010)

แม้จะมองได้ว่าความตกลงกรอบความร่วมมือฉบับนี้ทำให้ไต้หวันพึ่งพิงทางด้านเศรษฐกิจกับจีนมากขึ้นไป และเป็นเครื่องมือสำคัญของจีนที่จะนำไปสู่การผนวกไต้หวันตามนโยบาย “หนึ่งประเทศ สองระบบ” เช่นเดียวกับฮ่องกงและมาเก๊า (“เปิดศักราชใหม่กับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและไต้หวัน,” 2553) แต่ผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจจากความตกลงความร่วมมือฉบับนี้ก็มีอยู่หลายด้าน นอกจากไต้หวันเป็นฝ่ายได้รับสิทธิประโยชน์ทางการค้าและการบริการจากจีนซึ่งเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญ และตัวแทนของจีนตกลงว่าจะไม่ขัดขวางหากไต้หวันจะทำข้อตกลงทางการค้ากับประเทศอื่นๆ ฝ่ายจีนยังได้ประโยชน์ในด้าน

²⁵ ในด้านการค้าสินค้า ได้กำหนดให้มีการลดภาษีสินค้าให้เหลือร้อยละศูนย์ภายใน 2 ปีนับตั้งแต่เริ่มดำเนินการ ทั้งนี้สินค้าที่จะเปิดเสรีมีทั้งสิ้น 806 รายการ โดยจีนจะลดภาษีสินค้าที่นำเข้าจากไต้หวันจำนวน 539 รายการ ซึ่งมีมูลค่าการนำเข้าเมื่อปี 2009 สูงถึง 13.84 พันล้านเหรียญสหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 16.1 ของมูลค่าสินค้าที่จีนนำเข้าจากไต้หวันเมื่อปีที่ผ่านมา สำหรับสินค้าที่ไต้หวันจะลดภาษีนำเข้าจากจีนนั้น มีจำนวนทั้งสิ้น 267 รายการ ซึ่งมีมูลค่าการนำเข้าเมื่อปี 2009 สูงถึง 2.86 พันล้านเหรียญสหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 10.5 ของมูลค่าสินค้าที่ไต้หวันนำเข้าจากจีนเมื่อปีที่ผ่านมา ทั้งนี้สินค้าที่ไต้หวันจะลดภาษีนำเข้าให้กับจีนแบ่งได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ สินค้าปิโตรเลียม เครื่องจักรกลและชิ้นส่วน สิ่งทอ ยานพาหนะและชิ้นส่วน สำหรับสินค้าที่จีนจะลดภาษีนำเข้าให้กับไต้หวัน ได้แก่ สินค้าเกษตร สินค้าปิโตรเลียม เครื่องจักร สินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ชิ้นส่วนยานยนต์ สิ่งทอ สินค้าอุตสาหกรรมเบา โลหะภัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องมือและเวชภัณฑ์ ในด้านการบริการ จีนจะเปิดเสรีให้ผู้ประกอบการไต้หวันเข้ามาให้บริการได้ 11 ประเภท ได้แก่ บัญชี คอมพิวเตอร์ ด้านการวิจัยและพัฒนา การจัดการประชุม การออกแบบเฉพาะทาง ภาพยนตร์ โรงพยาบาล ด้านการซ่อมบำรุงอากาศยานที่ใช้ในเชิงพาณิชย์ ธนาคาร บริษัทหลักทรัพย์และธุรกิจประกันภัย ในขณะที่ไต้หวันจะเปิดเสรีให้ผู้ประกอบการจีน 9 ประเภท อาทิ ด้านวิจัยและพัฒนา การจัดการประชุม การจัดงานนิทรรศการ การออกแบบผลิตภัณฑ์ ภาพยนตร์ ธุรกิจนายหน้า ธุรกิจด้านกีฬา และธุรกิจบันเทิงอื่นๆ ทั้งนี้สำหรับธุรกิจด้านธนาคารที่จีนให้สิทธิประโยชน์กับไต้หวันอย่างมากจากข้อตกลง ECFA ซึ่งเป็นสิทธิพิเศษที่ธนาคารต่างชาติอื่นๆ ไม่ได้รับ เช่น สำนักงานตัวแทนของธนาคารไต้หวันสามารถเปิดสำนักงานสาขาได้ภายหลังที่เข้ามาเปิดกิจการในแผ่นดินใหญ่ครบ 1 ปี รวมถึงจะได้รับอนุญาตให้ทำธุรกรรมสกุลเงินหยวนได้เร็วกว่ากำหนดที่กฎระเบียบระบุ 1 ปี ดูรายละเอียดใน ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน. (2558, 13 มีนาคม).

การค้าเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะมณฑลฝูเจี้ยนของจีนซึ่งตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับไต้หวัน ซึ่งในช่วงเจ็ดเดือนแรกของปี 2010 มณฑลฝูเจี้ยนมีมูลค่าการค้ากับไต้หวัน 5,980 ล้านดอลลาร์ (เมื่อตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 72 เมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมาในช่วงเวลาเดียวกัน) ภายหลังจากการลงนามในความตกลงกรอบความร่วมมือ พบว่าการค้าของมณฑลฝูเจี้ยนในเดือนกรกฎาคมมีมูลค่า 880 ล้านดอลลาร์ คิดเป็นอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 41.9 เมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมาในช่วงเวลาเดียวกัน และเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.7 เมื่อเปรียบเทียบกับเดือนก่อนหน้านั้น (ซุติมา อริยะวัตรกุล, 2553) สำหรับไต้หวันมีแรงจูงใจในการทำ ECFA ที่สำคัญอีกประการ คือ การจัดทำความตกลงการค้าเสรี (Free-trade Agreement: FTA) ของประเทศในเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตกลงการค้าเสรีระหว่างจีนกับอาเซียนที่มีผลในปี 2010 ถือเป็นความเสียเปรียบทางการค้าของไต้หวัน เนื่องจากในขณะนั้นไต้หวันยังไม่สามารถทำความตกลงการค้าเสรีกับประเทศใดๆ ในภูมิภาคดังกล่าว จึงกังวลว่าอาจถูกกีดกันออกจากการบูรณาการทางเศรษฐกิจในภูมิภาคได้ (Metzler, 2017, pp. 113-114; Muyard, 2012, p. 175)

ตั้งแต่ปี 2010 ความร่วมมือทางการค้าของไต้หวันกับจีนที่มีความแนบแน่นมากขึ้น ทำให้การค้าระหว่างไต้หวันกับจีนในปี 2010 เพิ่มมูลค่ามากขึ้นถึง 114,142 ล้านดอลลาร์ โดยไต้หวันได้ดุลการค้าซึ่งมีมูลค่าประมาณ 41,631 ล้านดอลลาร์ กล่าวได้ว่าความร่วมมือทางการค้าระหว่างไต้หวันกับจีนได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีบางปีที่มีมูลค่าการค้าระหว่างกันลดลง แต่ในปี 2018 จีนยังคงเป็นคู่ค้าลำดับแรกของไต้หวันมีมูลค่าการค้าระหว่างกันสูงถึง 150,287 ล้านดอลลาร์ (โดยมีมูลค่าการส่งออกประมาณ 96,497 ล้านดอลลาร์ ซึ่งเป็นมูลค่าการส่งออกที่สูงเป็นประวัติการณ์ และนำเข้าเป็นมูลค่าประมาณ 53,789.77 ล้านดอลลาร์ ซึ่งเป็นมูลค่าการนำเข้าที่สูงเป็นประวัติการณ์เช่นกัน) ทั้งนี้ตลอดระยะเวลาตั้งแต่ปี 2010 - 2018 มูลค่าการส่งออกของไต้หวันไปจีนเพิ่มสูงขึ้นเป็น 746,678 ล้านดอลลาร์ ซึ่งเพิ่มขึ้นถึงสองเท่าของมูลค่าการส่งออกของไต้หวันไปจีนตั้งแต่ปี 1999 - 2009 ขณะที่มูลค่าการนำเข้าของไต้หวันจากจีนก็เพิ่มมากขึ้นเป็น 407,462 ล้านดอลลาร์ ซึ่งเพิ่มขึ้นถึงสองเท่าของมูลค่าการส่งออกของไต้หวันไปจีนตั้งแต่ปี 1999 - 2009 และในภาพรวมตั้งแต่ปี 2010 - 2018 ไต้หวันได้ดุลการค้าจีนรวมมูลค่าประมาณ 339,215 ล้านดอลลาร์ (ดูตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับจีน ในช่วงปี 2010 - 2018

หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ปี	การส่งออกของไต้หวันไปจีน	การนำเข้าของไต้หวันจากจีน	ดุลการค้า
2010	77,886.87	36,255.16	41,631.71
2011	85,122.33	44,094.82	41,027.51
2012	82,592.33	41,431.37	41,160.96
2013	84,122.25	43,345.50	40,776.75
2014	84,709.05	49,253.56	35,455.49
2015	73,270.18	45,264.65	28,005.47

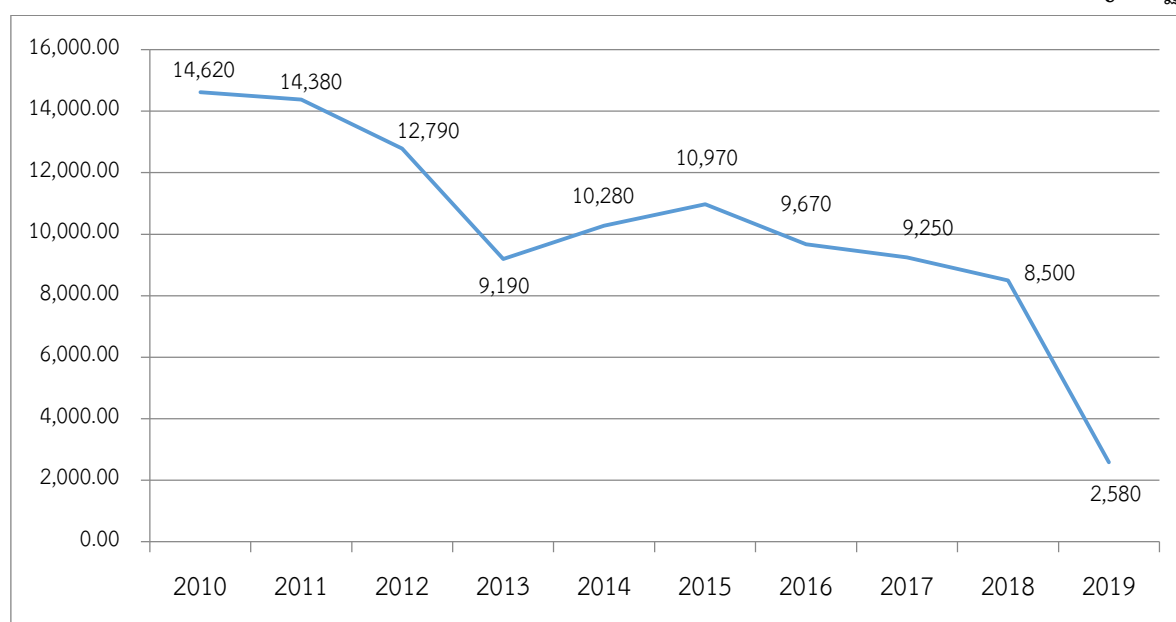
ปี	การส่งออกของไต้หวันไปจีน	การนำเข้าของไต้หวันจากจีน	ดุลการค้า
2016	73,732.23	43,990.85	29,741.38
2017	88,745.40	50,037.13	38,708.27
2018	96,497.85	53,789.77	42,708.08
รวม	746,678.49	407,462.81	339,215.68

ที่มา: “Trade Statistics Database,” by Department of Statistics, Ministry of Finance, Republic of China (Taiwan). (n.d.). Retrieved from <http://web02.mof.gov.tw/njswww/webproxy.aspx?sys=100&funid=edefjsptgl>

ไม่เพียงแต่ทั้งสองประเทศมีความก้าวหน้าในความร่วมมือทางการค้าเท่านั้น ข้อมูลเกี่ยวกับความร่วมมือด้านการลงทุนแสดงให้เห็นการขยายตัวของการลงทุนระหว่างกันที่เพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณาจากข้อมูลทางการของไต้หวันระบุว่าในปี 2010 มีมูลค่าการลงทุนของไต้หวันในจีนสูงถึง 14,620 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่มูลค่าการลงทุนก็เริ่มลดลงจนมีมูลค่าเหลือ 9,190 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2013 และกลับมาเพิ่มขึ้นโดยในปี 2015 อยู่ที่ 10,970 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ก่อนที่จะค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ จนกระทั่งในปี 2019 มีมูลค่าการลงทุนเพียง 2,580 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ดูแผนภูมิที่ 4.3) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณามูลค่าการลงทุนสะสมทั้งหมดของโครงการที่ผ่านการอนุมัติจากกระทรวงเศรษฐกิจ สาธารณรัฐจีน (Ministry of Economic Affairs, ROC) ซึ่งเข้าไปลงทุนในจีนตั้งแต่ปี 1991 – 2019 พบว่ามีประมาณ 184,922.90 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 56.90 ของการลงทุนในต่างประเทศทั้งหมดของไต้หวัน (Mainland Affairs Council. (2010-2019), Cross-Strait Economic Statistics Monthly (No. 318), p. 2-13)

แผนภูมิที่ 4.3 แสดงมูลค่าการลงทุนของไต้หวันในจีน ระหว่างปี 2010 – 2019

หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ที่มา: ปรับปรุงจาก Mainland Affairs Council. (2010-2019). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly* (No. 318), (p. 2-10). Retrieved from <https://ws.mac.gov.tw/Download.ashx?u=LzAwMS9VcGxvYWQvMjk3L2NrZmlsZS8yY2Q1N2UwMCO5ZTJlTRiZjEtYjMwMCOxMzA4ODkwNDUwMjAucGRm&n=MzE4IEZ1bGwgVG4dC5wZGY%3d>

หมายเหตุ: ปี 2019 เป็นยอดรวมตั้งแต่เดือนมกราคม – สิงหาคม

อย่างไรก็ดี นอกจากความร่วมมือทางการลงทุนและการค้า ได้หวันกับจีนยังมีความร่วมมือในมิติอื่นๆ มากขึ้น เช่น การเปิดเที่ยวบินตรงระหว่างประเทศ การท่องเที่ยว และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ซึ่งได้ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ในปี 2008 มีการเพิ่มเที่ยวบินและการขยายเส้นทางการบินระหว่างประเทศ จากที่เคยมีเฉพาะเที่ยวบินเหมาลำ (charter flights) จากได้หวันสู่จีน ในช่วงเทศกาลตรุษจีน ก็เพิ่มเที่ยวบินเป็น 36 เที่ยวบินต่อสัปดาห์และเพิ่มเป็น 370 เที่ยวบินต่อสัปดาห์ในเมืองต่างๆ ของจีนจำนวน 37 แห่ง จนกระทั่งปี 2011 ได้เพิ่มเที่ยวบินตรงปกติเป็น 558 เที่ยวบินต่อสัปดาห์ จำนวนเที่ยวบินดังกล่าวมีขึ้นเพื่อรองรับการขยายตัวของ การเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวได้หวันในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์พระราชวังแห่งชาติกู้กง อนุสรณ์สถานวีรชนจงเหลียนฉือ และอนุสรณ์สถานเจียงไคเชก ตลอดจนสถานที่สำคัญและแหล่งช้อปปิ้งต่างๆ เช่น อาคารไทเป 101 และแกรนด์ ไฮเต็ล (Metzler, 2017, p. 117)

นอกจากนี้ ยังมีความร่วมมือในทางการเมืองที่สำคัญที่สุด คือการจัดประชุมสุดยอดระหว่างประธานาธิบดีหม่าอิงจิว และประธานาธิบดีสีจิ้นผิง ณ สิงคโปร์ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2015 ซึ่งเป็นการพบปะกันของผู้นำได้หวันกับจีนเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ และมีระยะเวลาห่างถึง 70 ปี หากนับจากการพบปะกันของอดีตผู้นำ KMT คือเจียงไคเชก และอดีตผู้นำ CCP คือเหมา เจ๋อตุง ซึ่งเกิดขึ้น ณ นครฉงชิ่ง เมื่อปี 1945 (Huang, 2015) โดยถือโอกาสในช่วงที่ประธานาธิบดีสีจิ้นผิง เดินทางเยือนสิงคโปร์ตามคำเชิญของประธานาธิบดีโทนี ตันแห่งสิงคโปร์ (Koon, 2015)

การประชุมสุดยอดในสิงคโปร์ ดำเนินไปโดยไม่มี การลงนามในข้อตกลงหรือออกแถลงการณ์ร่วมกัน แต่มีการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอที่น่าสนใจ คือคำกล่าวก่อนการหารือของประธานาธิบดีสีจิ้นผิงที่ว่าทั้งจีนและได้หวันเป็นเหมือนพี่น้องสายเลือดเดียวกัน ซึ่งจะไม่วันแยกจากกันได้ ขณะที่ประธานาธิบดีหม่าอิงจิว กล่าวว่าทั้งสองฝ่ายควรเคารพซึ่งกันและกัน และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมสันติภาพในภูมิภาค หลังจากที่มีความบาดหมางกันในอดีตที่ผ่านมาหลายทศวรรษ โดยประธานาธิบดีหม่าอิงจิว ยังได้กล่าวถึงข้อเสนอ 5 ข้อ ในการพัฒนาความสัมพันธ์ของสองประเทศ คือ (“ผู้นำจีน-ได้หวัน พบกันครั้งประวัติศาสตร์,” 2558)

(1) ยึดถือฉันทามติปี 1992 ที่ให้มีจีนเพียงหนึ่งเดียว

(2) ลดความรู้สึกลบตาบอดหวาดกลัวซึ่งกัน

- (3) ขยายการเจรจาระหว่างกันเพื่อนำไปสู่ผลสรุปที่เป็นประโยชน์กับทั้งสองฝ่าย
- (4) จัดให้มีสายด่วนในการแก้ไขปัญหาฉุกเฉินระหว่างกัน และ
- (5) ร่วมกันสร้างอนาคตให้กับประชาชนทั้งชาวจีนแผ่นดินใหญ่และชาวจีนไต้หวัน

สื่อมวลชนและนักวิเคราะห์มองว่าการประชุมสุดยอดในสิงคโปร์ เป็นเพียงการกระทำในเชิงสัญลักษณ์มากกว่าเป็นแก่นสาร (Huang, 2015) ประกอบกับเป็นการประชุมสุดยอดในช่วงปลายวาระการดำรงตำแหน่งสมัยที่สองของประธานาธิบดีหม่าอิงจิว ทั้งยังสะท้อนนัยว่า KMT และ CCP มีความพอใจต่อความร่วมมือที่ผ่านมาและมีความกังวลต่ออนาคตของความสัมพันธ์หลังจากการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 2016 ทั้งสองฝ่ายจึงต้องการใช้เวทีการประชุมสุดยอดในครั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นความก้าวหน้าของความร่วมมือในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเศรษฐกิจ และส่งสัญญาณไปถึงผู้ที่ต้องการเสถียรภาพในช่องแคบไต้หวันว่าควรให้การสนับสนุนอีริก ชู (Eric Chu) ผู้สมัครประธานาธิบดีจาก KMT เพื่อสานต่อความสำเร็จของความร่วมมือที่ผ่านมา ซึ่งในขณะนั้นมีคะแนนนิยมเป็นรองผู้สมัครประธานาธิบดีจาก DPP คือไชอิงเหวิน ที่มีนโยบายในทางลบต่อความร่วมมือกับจีนและปฏิเสธรันทามติปี 1992 อย่างชัดเจน ซึ่งผลการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 2016 แสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจของจีนเป็นการประเมินสถานการณ์ที่ผิดพลาด การใช้เวทีประชุมสุดยอดเพื่อแทรกแซงการเลือกตั้งของไต้หวันไม่อาจทำให้ KMT ได้รับชัยชนะเหนือ DPP และทำให้เห็นว่าจีนไม่มีอิทธิพลทางการเมืองต่อชาวจีนไต้หวันจำนวนมากที่มองว่าการประชุมสุดยอดที่สิงคโปร์ เป็นสัญญาณของการผนวกไต้หวันเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจีนอีกด้วย (Corcuff, 2016)

หลังการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 2016 ชัยชนะและแนวนโยบายของประธานาธิบดีไชอิงเหวินจาก DPP ได้ก่อให้เกิดความตึงเครียดในความสัมพันธ์กับจีนหลายด้าน เช่น รัฐบาล DPP มีนโยบายต่อฉันทามติ 1992 แตกต่างจากรัฐบาล KMT อย่างชัดเจน แต่ประธานาธิบดีไชอิงเหวินยืนยันว่ายังให้ความสำคัญกับการสานต่อความร่วมมือกับจีน โดยมีกลไกหลักคือคณะกรรมการฝ่ายกิจการจีนแผ่นดินใหญ่ (Mainland Affairs Council: MAC) ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐบาลไต้หวันที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบายเกี่ยวกับจีน รวมถึงฮ่องกงและมาเก๊า และมูลนิธิเพื่อการแลกเปลี่ยนระหว่างช่องแคบไต้หวัน (SEF) (Metzler, 2017, p. 130)

นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล (สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2562) แสดงความคิดเห็นต่อ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของไต้หวันกับจีนว่า ในขณะที่จีนพยายามผูกมิตรกับนักธุรกิจชาวจีนไต้หวันที่เข้าไปลงทุนในจีนจำนวนมาก ด้วยการให้สิทธิพิเศษเสมือนเป็นชาวต่างชาติ ส่งผลให้นักธุรกิจเหล่านี้พยายามบอกผู้นำรัฐบาลของตนว่า ไม่ควรเคลื่อนไหวเพื่อแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของไต้หวัน อย่างไรก็ตาม ประชาชนคนรุ่นใหม่ในไต้หวันที่ไม่ได้มีสำนึกถึงความผูกพันกับจีนแผ่นดินใหญ่ และได้ระบุว่าพวกเขาเป็นชาวจีนไต้หวันไม่ใช่ชาวจีน ก็เป็นฐานเสียงของพรรคการเมืองทั้งหลายซึ่งมาจากการเลือกตั้ง ดังนั้นโอกาสที่จะเกิดการบูรณาการทางการเมืองผ่านเครื่องมือทางเศรษฐกิจเป็นไปได้ยาก เพราะผู้นำของไต้หวันต้องฟังเสียงประชาชนที่มองว่าไต้หวันมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง

4.3 ความร่วมมือของไต้หวันกับไทย

การอธิบายถึงอัตลักษณ์ทางความร่วมมือของไต้หวันกับไทย จะมุ่งเน้นอัตลักษณ์ทางความร่วมมือภายใต้บริบทของการดำเนิน “นโยบายมุ่งใต้” (Go South policy หรือ Southbound Policy) ของไต้หวัน ได้แก่ ความร่วมมือภายใต้นโยบายมุ่งใต้และนโยบายอื่นๆ ที่เน้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับไทย และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน ในช่วงปี 1988 ถึงปี 2015 และความร่วมมือภายใต้ “นโยบายมุ่งใต้ใหม่” (New Southbound Policy) ตั้งแต่ปี 2016 เป็นต้นมา โดยจะให้ความสนใจกับอัตลักษณ์ทางความร่วมมือที่เป็นกระแสหลัก ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ด้านการลงทุน ด้านการค้า และด้านแรงงาน ขณะเดียวกันจะพิจารณาถึงอัตลักษณ์ทางความร่วมมือที่เป็นกระแสรอง ซึ่งเน้นไปที่ความร่วมมือด้านอื่นๆ ได้แก่ การศึกษา การแพทย์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว รวมถึงความร่วมมือระหว่างประชาชน (people-to-people) ของทั้งสองประเทศ

4.3.1 ความร่วมมือที่เป็นกระแสหลัก

เมื่อไทยให้การยอมรับต่อหลักการจีนเดียวและได้ยุติความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันในวันที่ 1 กรกฎาคม 1975 ทั้งสองประเทศยังคงความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการไว้ ทั้งในทางการลงทุนและการค้า ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจให้เป็นอัตลักษณ์ทางความร่วมมือกระแสหลักในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ภายหลังจากยุติความสัมพันธ์ทางการทูต ทั้งสองประเทศมีความตกลงให้จัดตั้งสำนักงานประจำกรุงเทพฯ และไทเป ฝ่ายไต้หวันได้จัดตั้ง “สำนักงานผู้แทนชานาแอร์ไลน์” ในวันที่ 10 กันยายน 1975 (สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย, 2559) ซึ่งมีโครงสร้างตามรูปแบบสถานทูตและทำหน้าที่ออกวีซ่าและทำธุรกรรมทางการค้า การลงทุน รวมทั้งสังคมและวัฒนธรรมที่กรุงเทพฯ ต่อไป แต่ด้วยแรงกดดันจากจีนต่อรัฐบาลไทยจึงมีข้อตกลงให้ไต้หวันจัดตั้งสำนักงานแยกออกมาภายใต้ชื่อ “สำนักงานการค้าตะวันออกไกล” (Far East Trade Office) (องอาจ เดชอิทธิรัตน์, 2551, น. 192-193) และต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย” และรัฐบาลไทยได้จัดตั้ง “สำนักงานประสานงานบริษัทการบินไทย” ขึ้นที่ไทเป ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “สำนักงานการค้าและเศรษฐกิจไทย ไทเป” เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงการต่างประเทศขึ้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 1992 โดยมีสถานะเป็นสถานกงสุลใหญ่ชั้นหนึ่ง โดยระบุว่า มี “เป้าหมายการดำเนินงานของสำนักงานจำกัดอยู่ที่ความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจการค้า การลงทุน วิชาการ และวัฒนธรรม” (สำนักงานการค้าและเศรษฐกิจไทย (ไทเป), ม.ป.ป.) แม้ว่าโดยพฤตินัยแล้วสำนักงานของทั้งสองประเทศ มีบทบาทเดียวกับสถานทูตหรือสถานกงสุลทั่วไป เช่นเดียวกับหน่วยงานของประเทศต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตแบบไม่เป็นทางการกับไต้หวัน ดังเช่นไต้หวันได้จัดตั้ง “สำนักงานตัวแทนเศรษฐกิจและการค้าในสหรัฐอเมริกา” และสหรัฐได้จัดตั้ง “สถาบันอเมริกาในไต้หวัน” เพื่อทำหน้าที่สถานทูตของทั้งสองประเทศ แต่ในทางนิตินัยจะกล่าวถึงความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ ถือเป็น การสร้างอัตลักษณ์ทางความร่วมมือด้านเศรษฐกิจเพื่อทดแทนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เคยมีอยู่แต่เดิม

(1) ความร่วมมือด้านการลงทุน

ความร่วมมือด้านการลงทุนระหว่างไต้หวันกับไทยในปี 1988 ถึง 2015 มีน้ำหนักไปทางการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของไต้หวันในไทย อย่างไรก็ตาม การพิจารณาถึงความร่วมมือด้านการลงทุนระหว่างสองประเทศ ไม่ได้มีเพียงแค่มิติบทบาทในการเป็นผู้ลงทุนของไต้หวันในไทยเท่านั้น แต่ยังจำเป็นต้องพิจารณารวมไปถึงบริบทของความร่วมมือของไต้หวันกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายของการดำเนินนโยบายมุ่งใต้ของไต้หวันอีกด้วย ในทศวรรษ 1980 ไทยและประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เคยเป็นแหล่งลงทุนที่สำคัญของไต้หวัน ก่อนที่นักลงทุนชาวไต้หวันจะหันไปลงทุนในจีนมากขึ้น (Tian, 2006, p. 67)

ความร่วมมือทางการลงทุนที่มีมากขึ้นทำให้มีการก่อตั้งสมาคมการค้าไทย - ไต้หวัน (Thai - Taiwan Business Association: TTBA) ขึ้นเมื่อปี 1988 โดยสมาคมนี้เกิดจากการริเริ่มของฝ่ายไต้หวันที่ต้องการใช้กลไกความร่วมมือในภาคเอกชนเพื่อดูแลสิทธิประโยชน์ทางการค้าและการลงทุนของนักธุรกิจชาวไต้หวัน (สมาคมการค้าไทย-ไต้หวัน, 2557) และในปีเดียวกันไทยเป็นประเทศที่มีมูลค่าการลงทุนจากไต้หวันมากเป็นอันดับหนึ่ง (ของบรรดาประเทศในอาเซียนรวมถึงฮ่องกง) และมูลค่าการลงทุนของไต้หวันยังมีมูลค่าสูงเป็นอันดับที่สองของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในไทย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ เนื่องจากไทยมีอัตราค่าแรงต่ำจึงจูงใจให้นักลงทุนไต้หวันเข้ามาลงทุนในกิจการต่างๆ เช่น สิ่งทอ และเครื่องใช้ไฟฟ้า ส่วนในปี 1989 และปี 1990 ไต้หวันยังสนใจลงทุนในไทยมากเป็นลำดับสองรองจากการลงทุนของไต้หวันในมาเลเซีย ส่วนในปี 1993 การลงทุนของไต้หวันอยู่ในอันดับที่สี่ของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในไทย รองลงมาจากญี่ปุ่น ฮ่องกง และสหรัฐ ขณะที่การลงทุนของไต้หวันอยู่ในอันดับที่หนึ่งของเวียดนาม เป็นอันดับที่สองในมาเลเซีย (รองจากญี่ปุ่น) เป็นอันดับที่สามในอินโดนีเซีย (รองจากญี่ปุ่นและฮ่องกง) เป็นอันดับที่ห้าในฟิลิปปินส์ (รองจากญี่ปุ่น สหรัฐ ฮ่องกง และสหราชอาณาจักร) และเป็นอันดับที่สิบสามในสิงคโปร์ (Buszynski, 2007; Jing, 2016, p. 48)

ต่อมาไต้หวันมองว่าปัญหาการพึ่งพาเงินในทางเศรษฐกิจทั้งในด้านการตลาดและการลงทุนในจีนมากเกินไป เป็นสาเหตุให้อุตสาหกรรมการผลิตในประเทศถดถอยลงและอาจนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงของไต้หวันในอนาคต ทำให้ไต้หวันปรับเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจในสองด้านคือการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางการลงทุนในประเทศเพื่อดึงดูดการลงทุนกลับมาจากจีน และการขยายตลาดและการลงทุนมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในปี 1994 เมื่อประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย ได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่สำคัญคือ “นโยบายมุ่งใต้” (Matsumura, 2019)

นโยบายมุ่งใต้ในระยะแรกหรืออาจเรียกว่า “นโยบายมุ่งใต้ 1.1” ของประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย ในช่วงระหว่างปี 1994 ถึงปี 1996 ยุทธศาสตร์ของนโยบายมุ่งใต้คือการกระชับความร่วมมือทางการลงทุนและทางการค้ากับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มากขึ้น โดยรัฐบาลไต้หวันได้ปล่อยกู้ดอกเบี้ยยต่ำและให้กองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจพิเศษหรือ Overseas Economic Cooperation Funds

(OEFC) สนับสนุนทางการเงินแก่ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และเวียดนาม ในโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ เช่น นิคมอุตสาหกรรม และเขตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (export-processing zones) ที่สอดคล้องกับความต้องการของนักลงทุนชาวไต้หวัน โดยให้ความสำคัญกับประเทศในอาเซียนที่มีอาณาเขตติดทะเล ได้แก่ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย และเวียดนาม นอกจากนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือรัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือบริษัทในการโยกย้ายโรงงานผลิตจากจีนเพื่อไปลงทุนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และขยายโอกาสการจ้างงานในประเทศที่รับการลงทุน (host country) โดยบูรณาการทรัพยากรต่างๆ ของทั้งประเทศที่รับการลงทุนและไต้หวันเพื่อประโยชน์ร่วมกันเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากการค้าเสรีอาเซียนได้อย่างเต็มที่ และเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศให้กระชับแน่นมากขึ้น ซึ่งวิธีการนี้จะส่งผลต่อสถานะของไต้หวันที่ปรากฏอยู่ในสถาปัตยกรรมความมั่นคงในระดับภูมิภาคอีกด้วย (Ngeow, 2017, p. 102; Tian, 2006, p. 70)

ในคริสต์ทศวรรษ 1990 เศรษฐกิจของไต้หวันเจริญรุ่งเรืองและสามารถให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจแก่ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ ภายใต้นโยบายมุ่งใต้ ไต้หวันมีโครงการลงทุนขนาดใหญ่ในภูมิภาคประกอบด้วยนิคมอุตสาหกรรมอ่าวซุบิค (Subic Bay Industrial Park) ในประเทศฟิลิปปินส์ (ในปี 1994) และนิคมอุตสาหกรรมเมดาน (Medan Industrial Park) ในอินโดนีเซีย นอกจากนี้ ยังขับเคลื่อน “ไต้หวันโมเดล” (Taiwan Model) โดยใช้ความสำเร็จในการพัฒนาอุตสาหกรรมของไต้หวันเป็นแบบอย่างให้กับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ เนื่องจากไต้หวันหวังว่าความสัมพันธ์แบบทวิภาคีทางด้านเศรษฐกิจจะเป็นทางการกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ จะทำให้เกิดการยอมรับสถานะของไต้หวันในฐานะหน่วยทางการเมืองที่มีอำนาจอธิปไตยไปโดยปริยาย ในปี 1994 ประธานาธิบดีลีเต็งชุย และรองประธานาธิบดีเหียน ซาน ได้เดินทางไปเยือนประเทศในภูมิภาคนี้ ภายใต้ข้ออ้างของการไปเที่ยวพักผ่อนและได้พบกับผู้นำระดับสูงของบางประเทศที่เรียกว่า “การทูตวันหยุด” (Vacation diplomacy) ได้แก่ ประธานาธิบดีฟิเดล รามอส แห่งฟิลิปปินส์ และประธานาธิบดีชูฮาร์โต แห่งประเทศอินโดนีเซีย (Ngeow, 2017, p. 103) เมื่อรัฐบาลของประธานาธิบดีลีเต็งชุยริเริ่มนโยบายมุ่งใต้ระยะแรกตั้งแต่ปี 1994 ถึง 1996 การลงทุนโดยตรงของไต้หวันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีมูลค่าประมาณ 1,191.52 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นมูลค่าที่ลดลงจากการลงทุนในช่วงปี 1991 ถึง 1993 ที่มีอยู่ราว 1,453.47 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยเห็นได้ชัดเจนว่าการลงทุนของไต้หวันในไทยตั้งแต่ปี 1994 ถึง 1996 มีอัตราการลดลงจากปี 1990 ถึงปี 1993 ขณะที่การลงทุนของไต้หวันในสิงคโปร์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และในเวียดนามมียังมีมูลค่าค่อนข้างสูงอย่างต่อเนื่อง (ดูตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในไทยและประเทศอื่นในอาเซียน ระหว่างปี 1988 – 1997

หน่วย: ล้านเหรียญสหรัฐ

ปี	ไทย	มาเลเซีย	อินโดนีเซีย	สิงคโปร์	เวียดนาม
1988	11.89	2.71	1.92	6.43	-
1989	51.60	158.65	0.31	5.20	-
1990	149.40	184.88	61.87	47.62	-
1991	86.43	442.01	160.34	12.54	17.14
1992	83.29	155.73	39.93	8.79	20.17
1993	109.16	64.54	25.53	69.47	158.40
1994	57.32	101.13	20.57	100.73	108.38
1995	51.21	67.30	32.07	31.65	108.15
1996	71.41	93.53	82.61	164.98	100.48
1997	57.55	85.09	55.86	230.31	85.41

ที่มา: ปรับปรุงจาก “State versus Market: Taiwan’s Trade, Investment and Aid Policies in Mainland China and Southeast Asia in the Post-Deng Period,” by Teh-Chang Lin. (1999), *Journal of Chinese Political Science*, 5(2), p. 101.

ในเดือนพฤษภาคม 1997 ประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย ได้ริเริ่มนโยบายมุ่งใต้ระยะต่อมาหรือ “นโยบายมุ่งใต้ 1.2” ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ 1998 กระทรวงเศรษฐกิจไต้หวันประกาศ “แนวทางว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งให้กับการดำเนินงานทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์” ซึ่งเท่ากับเป็นการประกาศนโยบายมุ่งใต้ 1.2 อย่างเป็นทางการ (Ngeow, 2017, p. 104) แต่ผลกระทบจาก “วิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง” ในปี 1997 และปี 1998 ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นในไทยก่อนลุกลามไปในภูมิภาค และได้สร้างผลกระทบต่อการลงทุนภายในภูมิภาคอย่างหนัก กล่าวเฉพาะในไทยจะเห็นว่าจากในปี 1996 มีมูลค่า 71.41 ล้านเหรียญสหรัฐ และมีมูลค่าลดลงในปี 1997 นอกจากนี้ การลงทุนของไต้หวันในมาเลเซีย อินโดนีเซีย และเวียดนามก็ลดลงเช่นกัน เว้นแต่ในสิงคโปร์ที่มีเพิ่มขึ้น แต่ก็เทียบไม่ได้กับการลงทุนของไต้หวันในจีนที่มีอัตราเพิ่มขึ้นมากกว่าสามเท่าในปีเดียวกัน เห็นได้อย่างชัดเจนว่าไทยและประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ต้องเผชิญกับคู่แข่งที่สำคัญคือจีน ซึ่งมีศักยภาพในการดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเหนือกว่ากลุ่มประเทศอาเซียนมาตั้งแต่ปี 1993 ขณะที่คณะกรรมการการลงทุนแห่งกระทรวงการเศรษฐกิจของไต้หวันระบุข้อมูลในปี 1997 ว่าประมาณร้อยละ 60 ของการลงทุนในต่างประเทศของไต้หวันเข้าไปลงทุนที่จีน มีเพียงร้อยละ 9 เท่านั้นที่เข้ามาลงทุนในอาเซียน (Jing, 2016, p. 55)

ในเดือนตุลาคม 2002 ประธานาธิบดีเฉินซุยเปียน ซึ่งเข้ามาบริหารประเทศเมื่อปี 2000 ได้ริเริ่มนโยบายมุ่งใต้ในระยะต่อมา (นโยบายมุ่งใต้ 2.0) รัฐบาลได้เริ่มแผนปฏิบัติการในการส่งเสริมการลงทุนของนักธุรกิจไต้หวันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น โดยมุ่งเป้าไปที่ 6 ประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจใน

ระดับหนึ่งแล้ว ได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม (Ngeow, 2017, pp. 106-107) ดัชนีการลงทุนโดยตรงของไต้หวันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากปี 2002 ถึงปี 2007 แสดงให้เห็นว่ามูลค่าการลงทุนโดยตรงของไต้หวันมีประมาณ 4,614.20 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยส่วนใหญ่เป็นการลงทุนในสิงคโปร์เป็นมูลค่ารวมถึง 2,972.50 ล้านดอลลาร์สหรัฐ รองลงมาคือไทยมีมูลค่า 877.80 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และเวียดนามเป็นอันดับที่สามซึ่งมีมูลค่า 634.60 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ดูตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในไทยและประเทศอื่นในอาเซียน ระหว่างปี 2002 – 2007

หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ปี	ไทย	ฟิลิปปินส์	สิงคโปร์	เวียดนาม
2002	6.00	82.80	25.80	55.20
2003	49.00	2.40	26.40	157.40
2004	8.70	2.40	822.20	95.10
2005	20.30	14.90	97.70	93.90
2006	81.70	13.50	806.30	123.70
2007	712.10	13.30	1,194.10	109.30
รวม	877.80	129.30	2,972.50	634.60

ที่มา: ปรับปรุงจาก “Cross-Strait Economic Statistics Monthly (No. 124, 136, 146, 157, 169, 181),” by Mainland Affairs Council. (2002-2007). Retrieved from <https://www.mac.gov.tw/en/News.aspx?n=CDC6641393E172AE&sms=F3C4CDB291314363>

เมื่อประธานาธิบดีหม่าอิงจิวเข้ามาบริหารประเทศในเดือนพฤษภาคม 2008 ไต้หวันได้ให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีนอย่างเป็นทางการและกระชับแน่นมากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนในความตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (ECFA) ปี 2010 ซึ่งอำนวยความสะดวกให้นักลงทุนชาวไต้หวันไปลงทุนโดยตรงในจีนมากขึ้น จากปี 1991 ถึงปี 2005 มูลค่าการลงทุนในจีนอยู่ที่ประมาณ 47,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 53.3 ของการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศทั้งหมดของไต้หวัน ในปี 2008 ได้เพิ่มมูลค่าเป็นประมาณ 69,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 55.9 และหากนับจากปี 1991 ถึงปี 2015 มูลค่าการลงทุนโดยตรงของไต้หวันในจีนได้เพิ่มเป็นประมาณ 154,900 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 61.4 ของการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศทั้งหมดของไต้หวัน (Jing, 2016, pp. 56-57)

แม้ว่าในสมัยประธานาธิบดีหม่าอิงจิว จะไม่มีการสานต่อนโยบายมุ่งใต้อย่างชัดเจน แต่มีการเสนอกรอบความร่วมมือที่เรียกว่า “10 บวก 3 บวก 1” ซึ่งให้ความสำคัญกับ 10 ประเทศสมาชิกอาเซียน บวกอีก 3 ประเทศคือ จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ และบวกไต้หวันอีก 1 ประเทศ โดยหวังว่านโยบายนี้จะทำให้ไต้หวันมีบทบาทในความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคในเอเชียแปซิฟิก ภายใต้กรอบนโยบายนี้มีการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับอาเซียนที่ชัดเจน เช่น การเพิ่มการลงทุนโดยตรงในเวียดนามมาก

ขึ้นในปี 2008 ทั้งนี้ นโยบายของประธานาธิบดีหม่าอิงจิว ต้องการพัฒนาความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และส่งเสริมการเชื่อมโยงในระดับประชาชนมากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านการศึกษา ที่มีจำนวนนักศึกษาจากภูมิภาคนี้เดินทางไปศึกษาในไต้หวันเพิ่มขึ้น จากปี 2008 มีจำนวนจำนวน 11,959 คน และในปี 2015 ได้เพิ่มจำนวนเป็น 26,756 คน (Ngeow, 2017, p. 111)

นอกจากนี้ ในช่วงปี 2008 ถึงปี 2015 มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เวียดนาม มีมูลค่ารวมประมาณ 9,009.52 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยการลงทุนของไต้หวันในเวียดนามมีมูลค่าสูงสุดประมาณ 5,207.14 ล้านดอลลาร์สหรัฐ รองลงมาคือสิงคโปร์มีมูลค่า 1,582.16 และไทยเป็นลำดับที่สามมีมูลค่า 976.37 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ดูตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในไทยและประเทศอื่นในอาเซียน ระหว่างปี 2008 – 2015

หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ปี	ไทย	มาเลเซีย	ฟิลิปปินส์	สิงคโปร์	เวียดนาม
2008	9.30	-	2.63	697.63	639.32
2009	14.96	-	21.83	36.70	242.77
2010	8.68	-	0.52	32.70	670.12
2011	3.73	-	19.17	108.03	196.03
2012	35.00	-	-	239.00	218.00
2013	66.20	96.40	-	158.10	1,605.20
2014	67.10	-	-	134.00	546.80
2015	771.4	-	644.30	176.00	1,088.90
รวม	976.37	96.40	688.45	1,582.16	5,207.14

ที่มา: ปรับปรุงจาก “Cross-Strait Economic Statistics Monthly (No. 193, 205, 217, 225, 236, 248, 260, 272),” by Mainland Affairs Council. (2008-2015). Retrieved from <https://www.mac.gov.tw/en/News.aspx?n=CDC6641393E172AE&sms=F3C4CDB291314363>

หมายเหตุ: ปี 2011 เป็นยอดรวมตั้งแต่เดือนมกราคม – สิงหาคม

ปี 2012 ถึงปี 2015 เป็นยอดรวมตั้งแต่เดือนมกราคม – ตุลาคม

ขณะที่ในปี 2014 และปี 2015 มีการลงทุนของไต้หวันในอินโดนีเซีย จำนวน 91.90 และ 401.10 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ตามลำดับ และหากนับจากปี 1991 ถึงปี 2015 มูลค่าการลงทุนโดยตรงของไต้หวันในไทยมีมูลค่า 2,742.30 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1.1 ของการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศทั้งหมดของไต้หวันเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนโดยตรงของไต้หวันในภูมิภาคในช่วงปี 1991 ถึงปี 2015 จะพบว่าไต้หวันมีมูลค่าการลงทุนในไทยสูงเป็นลำดับที่สอง รองจากสิงคโปร์ที่มีมูลค่าการลงทุนในช่วงเดียวกันที่มีจำนวน 10,856.90 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 3.2 ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของไต้หวัน ความร่วมมือของไทยกับไต้หวันในด้านการลงทุนที่สำคัญ

คือเมื่อสิ้นปี 2015 ไต้หวันเป็นประเทศที่มีการลงทุนโดยตรงมากที่สุดในไทยเป็นอันดับที่สาม ขณะที่อยู่ในอันดับที่สี่ในมาเลเซียและเวียดนาม อยู่ในอันดับที่เจ็ดในกัมพูชา และอยู่ในอันดับที่สิบในอินโดนีเซีย และเมื่อพิจารณาจากปีก่อนหน้านั้นจะพบว่าในปี 2015 มูลค่าการลงทุนโดยตรงของไต้หวันในไทยเพิ่มขึ้นมากกว่าสามเท่า และมีมูลค่าสูงเป็นลำดับที่สองรองจากการลงทุนในเวียดนาม (Jing, 2016, p. 57)

นอกจากจากจะพัฒนาความร่วมมือกับจีนอย่างแนบแน่นแล้ว ในสมัยประธานาธิบดีหม่าอิงจิว ได้ให้ความสำคัญกับความร่วมมือกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มีความกระชับแน่นมากขึ้น ที่สำคัญคือการลงนามใน “ความตกลงระหว่างสิงคโปร์กับดินแดนศุลกากรอิสระของไต้หวัน เฝิงหู จินเหมิน และหม่าจู่ ว่าด้วยการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ” (Agreement between Singapore and the Separate Customs Territory of Taiwan, Penghu, Kinmen and Matsu on Economic Partnership: ASTEP) ในปี 2013 ซึ่งเป็นข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างไต้หวันและสิงคโปร์ ลงนามโดยผู้แทนการค้าของสิงคโปร์ประจำไต้หวันและตัวแทนไต้หวันประจำสิงคโปร์แทนที่จะเป็นเจ้าหน้าที่ระดับรัฐมนตรีของทั้งสองฝ่าย ต่อมารัฐบาลของประธานาธิบดีหม่าอิงจิวได้พยายามผลักดันความตกลงที่คล้ายกันนี้กับประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แต่ไม่ประสบความสำเร็จ (Ngeow, 2017, p. 112)

กล่าวได้ว่านโยบายมุ่งใต้ของไต้หวันและนโยบายอื่นๆ ในช่วงปี 1988 ถึงปี 2015 มีผลสำเร็จในระดับหนึ่ง แม้ว่าจะไม่สามารถจูงใจให้นักธุรกิจชาวไต้หวันเคลื่อนย้ายการลงทุนออกจากจีนได้มากตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากสภาพแวดล้อมของการลงทุนในจีนยังดึงดูดใจมากกว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Sung, 2005, p. 139) นอกจากนี้ ในช่วงหลายปีมานี้ประเทศในภูมิภาคนี้มีความสัมพันธ์อันดีกับจีนมากขึ้น นอกจากการยอมรับในหลักการจีนเดียวแล้ว ประเทศต่างๆ ยังมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีนในหลายระดับ รวมถึงความตกลงการค้าเสรีระหว่างจีนกับอาเซียนที่มีผลในปี 2010 ที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่ครั้งที่อาเซียนกับจีนได้ลงนามกรอบความตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน-จีน (Framework Agreement on ASEAN -China Comprehensive Economic Cooperation) เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2002 ซึ่งมีกรอบและแนวทางสำหรับการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ครอบคลุมทั้งเรื่องการเปิดเสรีการค้าสินค้า การค้าบริการ การลงทุน และความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่างๆ ต่อมาเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2004 อาเซียนกับจีนได้สรุปการเจรจาและลงนามในความตกลงด้านการค้าสินค้านระหว่างอาเซียน-จีน (Agreement on Trade in Goods of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between the ASEAN and China) ในระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียน-จีน ณ กรุงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ส่งผลให้เขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน (ASEAN - China Free Trade Agreement) เริ่มขึ้นในวันที่ 1 มกราคม 2010 เป็นต้นมา ถือเป็นหนึ่งใในสามของการค้าที่ใหญ่ที่สุดในโลก ซึ่งมีผู้บริโภคกว่า 1,900 ล้านคน มี GDP รวมกันกว่า 6 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ และมูลค่าการค้ากว่า 4.5 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยมีสินค้ากว่า 7,000 ชนิดที่ได้รับสิทธิประโยชน์ในการไม่ต้องชำระภาษีตามข้อตกลงนี้ (เวชยันต์ เอกกิตติเสถียร, 2553, น. 116)

ต่อมาประธานาธิบดีไซอิ๋งเหวิน นำ DPP ได้รับชัยชนะเหนือ KMT ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีเมื่อเดือนพฤษภาคม 2016 ในอีกสามเดือนต่อมา (สิงหาคม 2016) ก็ได้นำแนวนโยบายที่ให้ความสำคัญกับภูมิภาคในทางใต้ของไต้หวัน ซึ่งใช้ตอนการรณรงค์หาเสียงมากำหนดเป็น “นโยบายมุ่งใต้ใหม่” (New Southbound Policy) หรืออาจเรียกว่า “นโยบายมุ่งใต้ 3.0” (GSP 3.0) (Marston & Bush, 2018; Ngeow, 2017, p. 116) โดยประธานาธิบดีไซอิ๋งเหวินให้ความเห็นชอบกับ “แนวนโยบายมุ่งใต้ใหม่” ที่กำหนดเป้าหมายของนโยบายมุ่งใต้ใหม่ไว้ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว รวมทั้งกำหนดหลักการดำเนินงานสำหรับการนำนโยบายไปปฏิบัติและทรัพยากรต่างๆ เพื่อส่งเสริมนโยบายมุ่งใต้ใหม่ โดยแบ่งเป้าหมายออกเป็น 3 ระยะดังนี้ (Huang, 2018, p. 53; Ngeow, 2017, p. 117)

เป้าหมายระยะสั้นถึงระยะกลางได้แก่ 1) ผสมผสานปัจจัยต่างๆ เพื่อดำเนินการซึ่งได้แก่ เจตนาธรรมของชาติ การให้สิ่งจูงใจผ่านทางนโยบาย และโอกาสทางธุรกิจเพื่อกระตุ้นการแลกเปลี่ยนระหว่างกันด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว วัฒนธรรมและทักษะ/ความสามารถในด้านพิเศษ 2) ส่งเสริมตัวแบบใหม่เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ (New Model for Economic Development) โดยรัฐบาลจะผลักดันภาคอุตสาหกรรมให้นำยุทธศาสตร์มุ่งลงใต้ใหม่มาอยู่ในแผนการดำเนินธุรกิจ 3) ให้การศึกษาโดยเฉพาะการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมนโยบายมุ่งใต้ใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ และนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้น และ 4) เพิ่มการเจรจาและการประชุมในระดับพหุภาคีและทวิภาคีเพื่อยกระดับความร่วมมือทางเศรษฐกิจและแก้ไขข้อพิพาทและความขัดแย้ง

เป้าหมายระยะยาว ได้แก่ 1) ส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างไต้หวันกับชาติสมาชิกอาเซียนและเอเชียใต้ รวมถึงนิวซีแลนด์และออสเตรเลียในด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้า วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และวัฒนธรรม ตลอดจนแบ่งปันทรัพยากร ความรู้/ทักษะต่างๆ นอกจากนี้ยังสร้างสรรค์รูปแบบความร่วมมือใหม่ๆ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน และจัดตั้ง “ประชาคมเศรษฐกิจที่มีความสำคัญร่วมกัน” (sense of economic community) และ 2) จัดตั้งกลไกสำหรับการประชุมและการเจรจาในด้านต่างๆ และสร้างฉันทามติสำหรับความร่วมมือกับชาติสมาชิกอาเซียนและเอเชียใต้ รวมถึงนิวซีแลนด์และออสเตรเลีย รวมถึงแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนค่อยๆ สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันและสำนึกของความเป็นประชาคมร่วมกัน

ทั้งนี้ รัฐบาลไต้หวันได้กำหนดประเทศเป้าหมายสำหรับการดำเนินนโยบายดังกล่าวไว้ 18 ประเทศ ซึ่งได้แก่ สิงคโปร์ ไทย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย เวียดนาม ลาว เมียนมา กัมพูชา และบรูไนซึ่งอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอินเดีย ปากีสถาน บังกลาเทศ ศรีลังกา เนปาล และภูฏานซึ่งอยู่ในเอเชียใต้ รวมถึง นิวซีแลนด์และออสเตรเลีย (Huang, 2018, p. 54) โดยจะเริ่มสร้างความร่วมมือกับ 6 ประเทศเป็นการนำร่อง ได้แก่ ไทย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซียและอินเดีย ในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน เน้นการสร้างความร่วมมือในภาคอุตสาหกรรม และการส่งเสริม

การค้า บูรณาการระบบโครงสร้างพื้นฐานและให้การสนับสนุนทางการเงิน 2) การแลกเปลี่ยนและพัฒนาบุคลากร 3) การแลกเปลี่ยนทรัพยากรและความรู้ และ 4) การเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันหน่วยงานต่างๆ และสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างประเทศ (Huang, 2018, p. 56; Ngeow, 2017, p. 117)

ภายใต้นโยบายมุ่งใต้ใหม่ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของไต้หวันในไทย ยังมีความสำคัญในการผลักดันให้ความร่วมมือด้านการลงทุนของทั้งสองฝ่ายดำเนินไปอย่างกระชับแน่นได้ ดังที่สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย ระบุว่าจนถึงเดือนธันวาคม 2018 มูลค่าสะสมที่ผู้ประกอบการของไต้หวันเข้ามาลงทุนในประเทศไทยอยู่ที่ 14,594 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ถือเป็นนักลงทุนชาวต่างชาติอันดับที่ 3 รองจากญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา ตามลำดับ มีจำนวนการลงทุนสะสมทั้งสิ้น 2,417 โครงการ โดยสถิติของธนาคารแห่งประเทศไทย ระบุว่าการลงทุนโดยตรงสุทธิจากไต้หวันในไทยปี 2018 มีมูลค่า 4,430 ล้านบาท ลดลงเมื่อเทียบกับปี 2017 ที่มีมูลค่าการลงทุน 24,336 ล้านบาท ขณะที่ข้อมูลของคณะกรรมการกิจการแผ่นดินใหญ่ (Mainland Affairs Council) ของไต้หวันระบุว่าในปี 2018 ได้มีการอนุมัติให้มีการลงทุนในไทยเป็นมูลค่า 131.40 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งลดลงจากปี 2017 ที่มีมูลค่า 547.80 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ขณะที่ผู้ประกอบการของไทยที่ไปลงทุนในไต้หวัน รวมมูลค่าการลงทุน 69.99 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันในปี 2017 เพิ่มขึ้น 9.42 เท่า (กองความร่วมมือการลงทุนต่างประเทศ, 2562, น. 103; สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย, กันยายน 2019, น. 1)

ในปี 2018 การลงทุนในต่างประเทศของไต้หวัน (ยกเว้นจีน) มีจำนวนโครงการลงทุนทั้งสิ้น 638 โครงการ มูลค่าการลงทุนรวม 14,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้นจากปี 2560 ร้อยละ 27 ในแง่ของจำนวนโครงการ และเพิ่มขึ้นร้อยละ 23.5 ในแง่ของมูลค่าการลงทุน ในระหว่างปี 2019 - 2021 รัฐบาลไต้หวันมีการดำเนินนโยบายเพื่อช่วยเหลือนักลงทุนไต้หวันที่ทำเนิกรกิจการในต่างประเทศ โดยเฉพาะนักลงทุนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายสงครามการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน (กองความร่วมมือการลงทุนต่างประเทศ, 2562, น. 102) อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการของไต้หวันที่มาลงทุนในไทยส่วนมากเป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก จากสถิติของกองความร่วมมือการลงทุนต่างประเทศพบว่า ในระยะ 5 ปี (2014 - 2018) การลงทุนของไต้หวันในไทยที่ได้รับการอนุมัติส่งเสริมการลงทุนในแง่ของจำนวนโครงการส่วนใหญ่อยู่ในสาขาผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง คิดเป็นร้อยละ 34 ของจำนวนโครงการจากไต้หวันทั้งหมดที่ได้รับส่งเสริมการลงทุน รองลงมา ได้แก่ สาขาอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า และสาขาเคมีภัณฑ์ พลาสติกและกระดาษ จำนวนสาขาละ 39 โครงการเท่ากัน คิดเป็นสาขาละร้อยละ 16.3 ในส่วนของมูลค่าการลงทุน ส่วนใหญ่อยู่ในสาขาอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า มีมูลค่า 15,920.9 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 40.4 เนื่องจากมีโครงการขนาดใหญ่ผลิตเซลล์แสงอาทิตย์และแผงเซลล์แสงอาทิตย์ มูลค่า 9,822 ล้านบาทได้รับการส่งเสริม รองลงมาได้แก่ สาขาผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง มูลค่า 10,140.9 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 25.7 (กองความร่วมมือการลงทุนต่างประเทศ, 2562, น. 103)

จากสถิติของธนาคารแห่งประเทศไทยพบว่า การลงทุนโดยตรงสุทธิจากไต้หวันในไทยในปี 2016 มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 16,544.31 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 13.9 ของการลงทุนโดยตรงสุทธิจากต่างประเทศทั้งหมด 118,472.9 ล้านบาท (กองความร่วมมือการลงทุนต่างประเทศ, 2559, น. 97) ขณะที่การลงทุนโดยตรงสุทธิจากไต้หวันในไทยในปี 2017 มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 24,993.52 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 9.2 ของการลงทุนโดยตรงสุทธิจากต่างประเทศทั้งหมด 272,530.35 ล้านบาท (กองความร่วมมือการลงทุนต่างประเทศ, 2560, น. 75) นอกจากนี้เมื่อพิจารณามูลค่าการลงทุนที่ผ่านการอนุมัติของคณะกรรมการกิจการแผ่นดินใหญ่ (Mainland Affairs Council) ของไต้หวัน พบว่าตั้งแต่ปี 2016 จนถึงปี 2019 ไต้หวันได้เข้ามาลงทุนในสิงคโปร์มากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือเวียดนามและไทย สำหรับไทยนั้นในปี 2019 ซึ่งเป็นยอดรวมตั้งแต่มกราคม – สิงหาคม มีมูลค่าการลงทุนเพิ่มขึ้นจากปี 2018 เกือบสองเท่าตัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความร่วมมือด้านการลงทุนระหว่างไทยและไต้หวันมีแนวโน้มที่กระชับแน่นมากขึ้น (ดูตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในไทยและประเทศอื่นในอาเซียน ระหว่างปี 2016 – 2019

หน่วย: ล้านเหรียญสหรัฐ

ปี	ไทย	มาเลเซีย	ฟิลิปปินส์	สิงคโปร์	เวียดนาม
2016	29.60*	66.10	-	952.10	386.00
2017	547.80	312.10	225.20	914.40	571.30
2018	131.40	-	138.30	-	842.20
2019	252.20	-	93.70	610.30	605.30
รวม	961.00	378.20	457.20	2,476.80	2,404.80

ที่มา: ปรับปรุงจาก “Cross-Strait Economic Statistics Monthly (No. 280, 284, 296, 308, 318),”

by Mainland Affairs Council. (2016-2019). Retrieved from

<https://www.mac.gov.tw/en/News.aspx?n=CDC6641393E172AE&sms=F3C4CDB291314363>

หมายเหตุ: *ปี 2016 ตัวเลขของประเทศไทยเป็นยอดรวมตั้งแต่เดือนมกราคม – มิถุนายน ใน Mainland Affairs Council. (2016). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly (No. 280)*, p. 2-12. ในขณะที่ตัวเลขของประเทศอื่นเป็นยอดรวมตั้งแต่เดือนมกราคม – ตุลาคม ใน Mainland Affairs Council. (2016). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly (No. 284)*, p. 2-12.

ปี 2017 และปี 2018 เป็นยอดรวมตั้งแต่เดือนมกราคม – ตุลาคม

ปี 2019 เป็นยอดรวมตั้งแต่เดือนมกราคม – สิงหาคม

เมื่อพิจารณาจากการลงทุนของไต้หวันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะพบว่าในระยะหลังมานี้ ไต้หวันมีความสนใจที่จะลงทุนในสิงคโปร์และเวียดนามเป็นอันดับต้นๆ แต่มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในไทยก็ยังคงมีปริมาณสูงเป็นอันดับ 3 เนื่องจากบรรยากาศการลงทุนในไทยยังคงดึงดูดให้นักธุรกิจไต้หวันเข้า

การลงทุนในอุตสาหกรรมหลายประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนในสาขาอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า และสาขาผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง

นาย Jason Hsu (เจสัน ฮวี) (สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2562) ผู้อำนวยการฝ่ายเศรษฐกิจของสำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย ให้เหตุผลว่านักธุรกิจของไต้หวันยังคงได้รับประโยชน์จากต้นทุนค่าแรงที่ไม่สูงมากนัก และไทยมีแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามารองรับการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางอุตสาหกรรมที่ต้องใช้แรงงานจำนวนมาก เช่น อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า ตลอดจนไทยยังมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนที่ดึงดูดใจ ซึ่งจะทำให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของไทยกับไต้หวันสามารถเอื้อผลประโยชน์ซึ่งกันและกันได้ นอกจากนี้ ยังมีโอกาสที่จะพัฒนาความร่วมมือให้ก้าวหน้ามากขึ้นในระยะต่อไป “เนื่องจากไต้หวันได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนอุตสาหกรรมเกษตรและผลผลิตจากการเกษตร ซึ่งไต้หวันมีศักยภาพและความเป็นไปได้ที่ไต้หวันและไทยจะมีความร่วมมือในอุตสาหกรรมนี้มากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต”

(2) ความร่วมมือด้านการค้า

ความร่วมมือด้านการลงทุนของไต้หวันกับไทยและประเทศในอาเซียนที่มีการขยายตัวอย่างมากในทศวรรษ 1980 ทำให้ไต้หวันเป็นคู่ค้าที่สำคัญของภูมิภาค รองจากญี่ปุ่นและสหรัฐ ในปี 1990 สัดส่วนการค้ารวมของไต้หวันกับอาเซียนขยายตัวเป็นสัดส่วนร้อยละ 9 โดยการส่งออกของไต้หวันเข้ามาในอาเซียนมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 10.2 ทำให้อาเซียนเป็นตลาดส่งออกอันดับที่สี่ของไต้หวัน และการขยายตัวทางการค้าเพิ่มขึ้นในช่วงปี 1990 ถึงปี 1995 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 1994 และปี 1995 สัดส่วนการค้ารวมของไต้หวันกับอาเซียนได้ขยายตัวจากร้อยละ 23.0 เป็นร้อยละ 26.4 นอกจากนี้ ในปี 1994 การส่งออกของไต้หวันเข้าสู่อาเซียนขยายตัวเป็นสัดส่วนร้อยละ 21.7 ทำให้อาเซียนกลายเป็นตลาดส่งออกอันดับที่สามของไต้หวันแทนตลาดในญี่ปุ่น และในปี 1995 การส่งออกของไต้หวันในภูมิภาคนี้ยังขยายตัวเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 30.8 (Jing, 2016, p. 61)

สอดคล้องกับมูลค่าการค้าของไต้หวันกับไทยที่มีการขยายตัวมาโดยลำดับ จากปี 1988 และปี 1992 การส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่าเพิ่มขึ้นประมาณสองเท่า และขยายตัวเป็นมากกว่า 2,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 1993 และปี 1994 ในปี 1995 การส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่าถึง 3,071.73 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ก่อนที่จะลดลงในช่วงที่ไทยประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ ในปี 1997 และปี 1998 มีมูลค่าเหลือ 2,562.11 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และ 2,005.67 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ตามลำดับ ก่อนที่การส่งออกของไต้หวันมาไทยจะฟื้นตัวขึ้นในปีถัดมา โดยการส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่ามากกว่าการนำเข้าในทุกปีเว้นแต่ปี 1999 และปี 2000 ที่การนำเข้าของไต้หวันจากไทยมีมูลค่าเกินกว่าการส่งออกของไต้หวันมาไทย (ดูตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับไทย ในช่วงปี 1988 – 2000

หน่วย: ล้านเหรียญสหรัฐ

ปี	การส่งออกของไต้หวันมาไทย	การนำเข้าของไต้หวันจากไทย	ดุลการค้า
1988	753.67	341.90	411.77
1989	1,110.16	390.17	719.99
1990	1,423.64	447.96	975.68
1991	1,444.86	586.13	858.73
1992	1,809.56	824.58	984.98
1993	2,018.96	973.01	104.95
1994	2,440.24	1,108.78	1,331.46
1995	3,071.73	1,485.29	1,586.44
1996	2,789.60	1,671.72	1,117.88
1997	2,562.11	1,926.91	635.20
1998	2,005.67	1,979.83	25.84
1999	2,194.68	2,400.86	-206.18
รวม	23,624.88	14,137.14	8,546.74

ที่มา: “Trade Statistics Database,” by Department of Statistics, Ministry of Finance, Republic of China (Taiwan). (n.d.). Retrieved from <http://web02.mof.gov.tw/njswww/webproxy.aspx?sys=100&funid=edefjsptgl>

จากผลของวิกฤติเศรษฐกิจ “ต้มยำกุ้ง” ที่เกิดขึ้นในไทยและลุกลามไปในภูมิภาค ทำให้การค้าระหว่างไต้หวันกับอาเซียนในปี 1998 เผชิญภาวะติดลบมากถึงร้อยละ 17.5 แต่สามารถกลับมาขยายตัวได้ในปี 1999 ถึงร้อยละ 17 และในปี 2000 มีการขยายตัวมากถึงร้อยละ 34.5 ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการผลักดันโครงการต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลือทางธุรกิจของรัฐบาลไต้หวัน เพื่อรักษาระดับความร่วมมือทางการค้าของไต้หวันกับอาเซียน ได้แก่ มาตรการที่นำคณะผู้แทนธุรกิจไต้หวันเข้ามาในภูมิภาคมากขึ้น การให้ข้อมูลที่วิเคราะห์ความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นปัจจุบันแก่นักธุรกิจชาวไต้หวัน และการเพิ่มประกันภัยสินเชื่อให้แก่ภาคการส่งออกของไต้หวัน รวมทั้งมาตรการขยายสินเชื่อ (Relending Facility) ให้แก่สถาบันการเงินของไต้หวันและต่างประเทศผ่านทางธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้า (Exim bank) ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจของไต้หวัน เป็นต้น (Jing, 2016, p. 61)

อาเซียนยังเป็นตลาดส่งออกที่ใหญ่อันดับที่สามของไต้หวัน จนกระทั่งจีนและไต้หวันได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก WTO ในปี 2001 และปี 2002 ตามลำดับ ความร่วมมือทางการค้าระหว่างไต้หวันกับจีนก็มีความกระชับแน่นมากขึ้น และจีนกลายเป็นคู่ค้าอันดับที่สองของไต้หวัน ก่อนที่จะแซงญี่ปุ่นขึ้นเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของไต้หวันในปี 2005 อย่างไรก็ตาม อาเซียนยังคงเป็นตลาดที่สำคัญของไต้หวัน ดังข้อมูลในปี 2006 ระบุว่า การส่งออกของไต้หวันมาอาเซียน มีสัดส่วนร้อยละ 13.9 และในปี 2008 ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.2

ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมดของไต้หวัน ในปี 2013 ยังคงขยายตัวเป็นร้อยละ 19.2 ส่วนปี 2015 มีสัดส่วนลดลงเล็กน้อยเป็นร้อยละ 18.2 โดยมูลค่าการส่งออกมายังไทยคิดเป็นร้อยละ 2 รองจากสิงคโปร์ (ร้อยละ 6.1) เวียดนาม (ร้อยละ 3.4) ฟิลิปปินส์ (ร้อยละ 2.6) และมาเลเซีย (ร้อยละ 2.5) (Jing, 2016, p. 64) ทั้งนี้ สำหรับประเทศไทย จากปี 2000 ถึงปี 2007 การส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่ารวม 27,036.49 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ขณะที่การส่งออกของไทยมีมูลค่ารวม 22,281.30 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เท่ากับไต้หวันเป็นฝ่ายได้ดุลการค้ารวม 4,755.19 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ดูตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับไทย ในช่วงปี 2000 – 2007

หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ปี	การส่งออกของไต้หวันมาไทย	การนำเข้าของไต้หวันจากไทย	ดุลการค้า
2000	2,652.62	2,780.18	-127.56
2001	2,210.06	2,199.39	10.67
2002	2,384.47	2,193.69	190.78
2003	2,658.68	2,395.67	263.01
2004	3,363.91	2,811.54	552.37
2005	3,871.96	2,916.45	955.51
2006	4,632.72	3,354.83	1,277.89
2007	5,262.07	3,629.55	1,632.52
รวม	27,036.49	22,281.30	4,755.19

ที่มา: “Trade Statistics Database,” by Department of Statistics, Ministry of Finance, Republic of China (Taiwan). (n.d.). Retrieved from

<http://web02.mof.gov.tw/njswwww/webproxy.aspx?sys=100&funid=edefjsptgl>

วิกฤติเศรษฐกิจโลกในปี 2008 และปี 2009 ทำให้ไต้หวันต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจถดถอยรุนแรงที่สุดในรอบ 60 ปี มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับอาเซียนและไทยก็ลดลงไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลค่าการค้ารวมของไทยกับไต้หวันในปี 2009 ลดลงจากปีก่อนหน้าที่จะเกิดวิกฤติเศรษฐกิจคือปี 2007 มากถึงร้อยละ 26 โดยในปี 2009 ไทยเป็นคู่ค้าอันดับที่ 13 ของไต้หวัน ไทยเป็นตลาดส่งออกลำดับที่ 11 ของไต้หวันด้วยมูลค่าการค้ารวมประมาณ 6,574.50 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ไทยเป็นตลาดส่งออกลำดับที่ 11 ของไต้หวัน คิดเป็นมูลค่า 3,873.36 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ขณะที่ไทยเป็นแหล่งนำเข้าสำคัญอันดับที่ 11 ของไต้หวัน 2,701.14 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ครองส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 1.6 โดยไต้หวันเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้าไทยคิดเป็นมูลค่า 1,172.22 ล้านดอลลาร์สหรัฐ สินค้าที่ไทยนำเข้าจากไต้หวัน 5 อันดับแรก ได้แก่ แผงวงจรไฟฟ้า เคมีภัณฑ์ เครื่องจักรกลและชิ้นส่วน แร่เหล็กและเหล็กเส้น เครื่องจักรไฟฟ้าและชิ้นส่วน ขณะที่สินค้าส่งออกของไทยไปไต้หวัน 5 อันดับแรก ได้แก่ แผงวงจรไฟฟ้า อุปกรณ์ประมวลข้อมูลอัตโนมัติ เคมีภัณฑ์ น้ำตาล มันสำปะหลัง (กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ดี การค้าระหว่างไต้หวันกับไทยและอาเซียนสามารถขยายตัวได้ในปี 2010 และปีต่อๆ มา ในปี 2015 มูลค่าการค้าของไทยกับไต้หวันมีประมาณ 9,812.54 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ดูตารางที่ 4.9) คิดเป็นร้อยละ 12 ของมูลค่าการค้าของไต้หวันกับอาเซียนมีประมาณ 79,252 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แม้ว่ามูลค่าการค้าดังกล่าวจะลดลงจากปีก่อนหน้าประมาณร้อยละ 15 แต่ก็ยังเป็นมูลค่าที่มากพอให้อาเซียนเป็นคู่ค้าลำดับที่สองของไต้หวัน รองจากจีน และอาเซียนเป็นตลาดส่งออกของไต้หวันในอันดับที่สอง รองจากจีน เช่นเดียวกัน ขณะที่การนำเข้าไต้หวันจากอาเซียนมีมูลค่ามากเป็นลำดับที่สาม รองจากจีนและญี่ปุ่น (Jing, 2016, p. 64) และจากปี 2008 ถึงปี 2015 การส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่ารวม 45,478.90 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ส่วนการส่งออกของไทยมีมูลค่ารวม 30,160.88 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งไต้หวันเป็นฝ่ายได้ดุลการค้ารวม 15,318.02 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ขณะที่ภายใต้นโยบายมุ่งใต้ใหม่ ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างจากระยะก่อนหน้ามากนัก แต่การค้าระหว่างกันมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง (ดูตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับไทย ในช่วงปี 2008 – 2015

หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ปี	การส่งออกของไต้หวันมาไทย	การนำเข้าของไต้หวันจากไทย	ดุลการค้า
2008	4,975.33	3,262.26	1,713.07
2009	3,873.36	2,701.14	1,172.22
2010	5,355.08	3,840.01	1,515.07
2011	6,214.00	4,404.64	1,809.36
2012	6,665.29	3,708.83	2,956.46
2013	6,431.93	3,793.41	2,638.52
2014	6,193.99	4,407.97	1,786.02
2015	5,769.92	4,042.62	1,727.30
รวม	45,478.90	30,160.88	15,318.02

ที่มา: “Trade Statistics Database,” by Department of Statistics, Ministry of Finance, Republic of China (Taiwan). (n.d.). Retrieved from <http://web02.mof.gov.tw/njswwww/webproxy.aspx?sys=100&funid=edefjsptgl>

ความร่วมมือด้านการค้าของไต้หวันกับไทยภายใต้นโยบายมุ่งใต้ใหม่ แม้ว่าจะไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างมากนัก แต่ยังคงพบว่าการขยายตัวของการค้าระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปี 2018 ไทยถือเป็นคู่ค้าอันดับที่ 12 ของไต้หวัน โดยประเทศคู่ค้าอันดับแรกของไต้หวันคือจีน (ร้อยละ 23.90) รองลงมาคือญี่ปุ่น (ร้อยละ 10.90) และสหภาพยุโรป (ร้อยละ 9.30) ตามลำดับ ส่วนไต้หวันเป็นประเทศคู่ค้าอันดับที่ 11 ของไทย โดยประเทศคู่ค้าอันดับแรกของไทยคือจีน (ร้อยละ 16.00) รองลงมาคือญี่ปุ่น (ร้อยละ 12.00) และสหรัฐ (ร้อยละ 8.60) ตามลำดับ ขณะที่ไต้หวันเป็นตลาดส่งออกอันดับ 13 ของไทย และเป็นแหล่งนำเข้าอันดับ 7 ของไทย (กระทรวงพาณิชย์, 2561; สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรม

ไทเป ประจำประเทศไทย. (2019, น.1; Bureau of Foreign Trade, 2018; Taiwan-Thailand Economic Relations. (n.d.))

นอกจากนี้ สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย อ้างอิงสถิติของศุลกากรไทยว่าในปี 2018 สินค้าหลักที่ไทยนำเข้าจาก ไต้หวัน ได้แก่ วงจรไฟฟ้า ปลาแช่แข็ง พอยล์ทองแดง ยางสังเคราะห์ แพคเกจจิ้ง แผงวงจรปริ้นเตอร์ และพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ เหล็กทรงแบนแบบเหล็กกล้าไม่เจือ เป็นต้น สินค้าหลักที่ไทยส่งออกไปยังไต้หวัน ได้แก่ แผงวงจร เครื่องปรับอากาศ เครื่องจัดการเอกสารอัตโนมัติ และชิ้นส่วนประกอบ เครื่องสแกนและอ่านข้อมูลด้วยแสง พัดลมไฟฟ้า อะไหล่สำหรับปรับอุณหภูมิและความชื้น น้ำตาลอ้อย และชิ้นส่วนประกอบรถยนต์ เป็นต้น (สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย, 2019, น. 1)

จากการรวบรวมของสถิติการค้าของกระทรวงการคลังไต้หวัน ระบุว่าไต้หวันส่งออกสินค้ามาไทย เป็นมูลค่า 6,167.70 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ขณะที่นำเข้าสินค้าจากไทยเป็นมูลค่า 4,581.40 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยไต้หวันเป็นฝ่ายได้ดุลการค้าเป็นมูลค่า 1,586.30 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยจากปี 2016 ถึงปี 2018 การส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่ารวม 18,039.46 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ส่วนการส่งออกของไทยมีมูลค่ารวม 12,756.40 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และไต้หวันเป็นฝ่ายได้ดุลการค้ารวม 5,283.06 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ดูตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับไทย ในช่วงปี 2016 – 2018

หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ปี	การส่งออกของไต้หวันมาไทย	การนำเข้าของไต้หวันจากไทย	ดุลการค้า
2016	5,490.29	3,817.59	1,672.70
2017	6,381.47	4,357.41	2,024.06
2018	6,167.70	4,581.40	1,586.30
รวม	18,039.46	12,756.40	5,283.06

ที่มา: “Trade Statistics Database,” by Department of Statistics, Ministry of Finance, Republic of China (Taiwan), (n.d.). Retrieved from <http://web02.mof.gov.tw/njswwww/webproxy.aspx?sys=100&funid=edefjsptgl>

(3) ความร่วมมือด้านแรงงาน

ความร่วมมือด้านแรงงานเป็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของไต้หวันกับไทย และไทยเป็นฝ่ายที่ต้องพึ่งพิงตลาดแรงงานของไต้หวัน โดยรัฐบาลไต้หวันอนุญาตให้แรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานในโครงการก่อสร้างสาธารณูปโภคที่กำลังขาดแคลนแรงงานตั้งแต่เดือนตุลาคม 1989 แต่ในช่วงกลางทศวรรษ 1980 ภาคเอกชนได้ใช้แรงงานต่างชาติที่ไร้ทักษะที่ไม่ได้รับอนุญาตจากไทยและประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่เป็นจำนวนมาก ดังเช่นในปี 1987 พบว่ามีแรงงานผิดกฎหมายจากฟิลิปปินส์ ไทย

และมาเลเซียอยู่ประมาณ 70,000 คน ส่วนใหญ่ลักลอบทำงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิตรองเท้าและสิ่งทอ รวมทั้งภาคการผลิตอาหารและอุตสาหกรรมก่อสร้าง (Jing, 2016, p. 67)

แรงงานต่างชาติจากไทยและประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วหลังจากรัฐบาลไต้หวันเปลี่ยนนโยบายมาเปิดรับแรงงานต่างชาติในปี 1989 และเมื่อไต้หวันได้ประกาศใช้กฎหมายการจ้างงาน (Employment Service Act) ปี 1992 ขณะที่ในปี 1995 มีแรงงานไทยในไต้หวันมากถึง 126,903 คน ซึ่งมากเป็นอันดับ 1 รองลงมาคือแรงงานจากฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย จำนวน 54,647 คน และ 5,430 คน ตามลำดับ และต่อมาในปี 2000 แรงงานไทยได้เพิ่มจำนวนเป็น 142,665 คน รองลงมาคือแรงงานจากฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และเวียดนาม จำนวน 98,161 คน 77,830 คน และ 7,746 คน ตามลำดับ (Jing, 2016, p. 67) โดยความร่วมมือด้านแรงงานของไทยกับไต้หวันมีความก้าวหน้าที่สำคัญเกิดขึ้นในปี 1995 เมื่อทั้งสองฝ่ายได้ลงนาม “สัญญาความร่วมมือด้านแรงงานระหว่างไทยและไต้หวัน” โดยทั้งสองฝ่ายได้ผลักดันจัดประชุมเกี่ยวกับแรงงานเป็นประจำทุกปี เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแรงงานไทย (สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย, 2019, น. 2)

สถิติในปี 2004 มีแรงงานไทยทำงานในไต้หวันเป็นจำนวน 105,281 ราย แบ่งเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิต 101,948 คน และภาคสวัสดิการสังคม 3,333 คน ซึ่งแรงงานไทยในภาคอุตสาหกรรมการผลิตส่วนใหญ่จะทำงานในอุตสาหกรรมก่อสร้าง (กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, ม.ป.ป.) อย่างไรก็ตาม ขณะที่รัฐบาลไต้หวันได้รับการผลักดันจากภาคประชาสังคมภายในประเทศให้คำนึงถึงสิทธิต่างๆ ของแรงงานต่างชาติมากขึ้น ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การแก้ไขกฎหมายการจ้างงานเมื่อเดือนตุลาคม 2015 ที่อนุญาตให้แรงงานต่างชาติที่ทำงานอยู่ในประเทศสามารถขยายเวลาการทำงานไปได้ถึง 14 ปี จากเดิมมีเวลาเพียง 12 ปี (Jing, 2016, p. 71)

นอกจากนี้ ไต้หวันยังมีความต้องการแรงงานต่างชาติมากขึ้นในแต่ละปี ซึ่งในเดือนพฤศจิกายน 2019 มีแรงงานต่างชาติในไต้หวันมากถึง 718,186 คน แบ่งเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิต 456,182 คน และภาคสวัสดิการสังคม 262,004 คน แต่จำนวนแรงงานไทยในไต้หวันมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยสถิติในปี 2018 มีแรงงานไทยทำงานในไต้หวันเป็นจำนวน 60,764 ราย แบ่งเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิต 60,285 คน และภาคสวัสดิการสังคม 479 คน หากนับถึงเดือนพฤศจิกายน 2019 จำนวนแรงงานไทยในไต้หวันลดลง คือมีจำนวน 59,604 ราย แบ่งเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิต 59,171 คน และภาคสวัสดิการสังคม 433 คน ถือว่ามีอัตราการลดลงจากปี 2004 ถึงประมาณร้อยละ 43 (ดูตารางที่ 4.11 และ 4.12)

ตารางที่ 4.11 แรงงานต่างชาติในภาคอุตสาหกรรมการผลิตของไต้หวัน ระหว่างปี 2004 – 2019

หน่วย: คน

ปี	ไทย	ฟิลิปปินส์	อินโดนีเซีย	เวียดนาม	ประเทศอื่น	รวม
2004	101,948	56,704	5,824	18,458	33	182,967
2005	95,265	60,656	7,188	20,229	43	183,381
2006	90,576	60,947	9,646	23,769	32	184,970
2007	85,129	62,054	13,871	34,629	26	195,709
2008	74,080	57,742	16,650	48,148	13	196,633
2009	60,137	49,401	18,346	48,179	10	176,073
2010	64,516	54,218	21,313	53,488	10	193,545
2011	70,695	59,824	27,329	69,955	3	227,806
2012	66,741	63,865	33,724	78,551	4	242,885
2013	60,964	67,442	45,919	104,590	4	278,919
2014	59,267	86,749	54,907	130,658	4	331,585
2015	57,815	95,445	59,261	151,062	1	363,584
2016	58,309	105,529	61,645	161,993	1	387,477
2017	60,645	117,608	67,036	180,695	1	425,985
2018	60,285	122,713	71,446	194,308	1	448,753
2019	59,171	126,410	74,522	196,078	1	456,182
การเปลี่ยนแปลงจากช่วง เดียวกันของปีก่อน (ร้อยละ)	-2.27	2.9	0.45	1.18	0	1.73

ที่มา: Workforce Development Agency, Ministry of Labor. (n.d.). Retrieve from <http://statdb.mol.gov.tw/html/mon/c12030.htm>

หมายเหตุ: ปี 2019 เป็นข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม – พฤศจิกายน

“ประเทศอื่น” หมายถึง มาเลเซีย มองโกเลีย และประเทศอื่นๆ

ตารางที่ 4.12 แรงงานต่างชาติในภาคสวัสดิการสังคมของไต้หวัน ระหว่างปี 2004 – 2019

หน่วย: คน

ปี	ไทย	ฟิลิปปินส์	อินโดนีเซีย	เวียดนาม	ประเทศอื่น	รวม
2004	3,333	34,446	21,457	71,783	48	131,067
2005	3,057	35,047	41,906	63,956	49	144,015
2006	2,318	29,107	75,577	46,767	16	153,785
2007	1,819	24,369	101,619	34,414	7	162,228
2008	1,504	22,894	111,114	32,912	3	168,427
2009	1,295	22,676	121,058	29,914	0	174,943
2010	1,226	23,320	135,019	26,542	1	186,108

ปี	ไทย	ฟิลิปปินส์	อินโดนีเซีย	เวียดนาม	ประเทศอื่น	รวม
2011	1,068	23,017	148,080	25,688	1	197,854
2012	870	22,921	157,403	21,499	1	202,694
2013	745	21,582	167,315	20,572	1	210,215
2014	666	24,784	174,584	19,974	3	220,011
2015	557	27,613	177,265	18,919	2	224,356
2016	560	30,268	183,535	22,927	1	237,291
2017	531	31,178	191,048	27,400	0	250,157
2018	479	31,496	197,130	28,992	0	258,097
2019	433	31,301	201,659	28,610	1	262,004
การเปลี่ยนแปลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อน (ร้อยละ)	-11.27	-1.6	2.51	-0.8	0	1.61

ที่มา: Workforce Development Agency, Ministry of Labor. (n.d.). Retrieve from <http://statdb.mol.gov.tw/html/mon/c12030.htm>

หมายเหตุ: ปี 2019 เป็นข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม – พฤศจิกายน

“ประเทศอื่น” หมายถึง มาเลเซีย มองโกเลีย และประเทศอื่นๆ

4.3.2 ความร่วมมือที่เป็นกระแสรอง

การเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจของความร่วมมือกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็คือ นโยบายมุ่งใต้ใหม่ที่ริเริ่มขึ้นในปี 2016 ซึ่งไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกัน แต่ได้เปิดโอกาสให้เกิดความร่วมมือด้านอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชน (people-to-people) ซึ่งศาสตราจารย์ ดร. เฉินชางเหมา (Chen, Shangmao) (สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2562) ให้ความเห็นว่า การให้ความสำคัญกับประชาชน ซึ่งเป็นผลจากที่รัฐบาลไต้หวันต้องการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนที่เป็นการเมืองในระดับล่าง (low politics) เพื่อทดแทนความสัมพันธ์ในระดับรัฐที่ไต้หวันไม่สามารถขับเคลื่อนให้สัมฤทธิ์ผลภายใต้การยอมรับหลักการจีนเดียวของประเทศต่างๆ ได้ และสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Mr. Boris C.K. Chang (จางเจิ้นกั๋ว) รักษาการแทนผู้อำนวยการฝ่ายการเมือง (Acting Director Political Divisions) (สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2562) สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย (Taipei Economic & Cultural Office in Thailand) ว่าทางสำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย เข้าใจถึงท่าทีของรัฐบาลไทยที่จะระมัดระวังในด้านความร่วมมือกับไต้หวันที่จะต้องไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง เพราะเกรงว่าจะกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลจีน โดยที่ผ่านมานับตั้งแต่ประเทศไทยตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน (ค.ศ. 1975) ทั้งสองฝ่ายก็หันมาร่วมมือกันในด้านต่างๆ มากยิ่งขึ้น ยกเว้นด้านการเมือง

การให้ความสำคัญกับประชาชนในนโยบายมุ่งใต้ มีความชัดเจนขึ้นหลังจากที่รัฐบาลโดยสภาบริหาร (Executive Yuan) เสนอแผนดำเนินการเพื่อนำนโยบายมุ่งใต้ใหม่ไปปฏิบัติเมื่อวันที่ 5 กันยายน

2016 โดยกำหนดทิศทางหลัก 4 ประการ ได้แก่ 1) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ 2) การแลกเปลี่ยนด้านทักษะและความรู้ความเชี่ยวชาญทางอุตสาหกรรม การค้า และภาษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเน้นไปที่ระดับประชาชน การแลกเปลี่ยนและการพัฒนานักวิชาการรุ่นใหม่รวมถึงนักศึกษาและผู้เชี่ยวชาญในภาคอุตสาหกรรม ตลอดจนการแลกเปลี่ยนและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 3) การแบ่งปันทรัพยากร โดยใช้อำนาจอ่อนของไต้หวันเพื่อส่งเสริมความร่วมมือในทางทวิภาคีและพหุภาคีในด้านวัฒนธรรม การท่องเที่ยว การแพทย์ เทคโนโลยี การเกษตร และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 4) การเชื่อมโยงระดับภูมิภาค เน้นการสร้างระบบความร่วมมือแบบทวิภาคีและพหุภาคีกับประเทศต่างๆ โดยใช้การเจรจาและการพูดคุย (Executive Yuan, the Republic of China, (5 September 2016, as cited in Huang, 2018, pp. 53, 63-65)

ในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2016 ประธานาธิบดีไช่อิงเหวินได้กล่าวกับตัวแทนของอาเซียนในการพบปะกับผู้มีบทบาทของชาติอาเซียน ซึ่งนำคณะโดย ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ อดีตเลขาธิการอาเซียน และเอกอัครราชทูตมาการิม วิบิโซโน (Makarim Wibisono) และตัวแทนจากสมาชิกรัฐสภาอาเซียน ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการยกระดับความร่วมมือในระดับประชาชนต่อประชาชน ควบคู่ไปกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าของไต้หวันกับอาเซียน ในการนี้ประธานาธิบดีไช่อิงเหวินได้กล่าวถึงมิติของความร่วมมือในด้านการศึกษา คือจำนวนนักศึกษาต่างชาติของไต้หวันถึงร้อยละ 40 มาจากประเทศอาเซียน และไต้หวันจะส่งเสริมการแลกเปลี่ยนนักศึกษา โดยมอบทุนการศึกษาให้นักศึกษาของไต้หวันเข้ามาศึกษาในประเทศอาเซียน และให้นักศึกษาจากอาเซียนเดินทางไปศึกษาในไต้หวัน รวมทั้งให้เยาวชนไต้หวันเข้ามาทำงานและเป็นอาสาสมัครในภูมิภาคของอาเซียน นอกจากนี้ไต้หวันจะเสริมสร้างความเชื่อมโยงของประชาชน โดยการผ่อนคลายนโยบายการวีซ่าเข้าไต้หวันอีกด้วย (Office of the President Republic of China (Taiwan), 2016)

นอกจากนี้ ผู้บริหารของสำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย มีความเชื่อมั่นว่านโยบายมุ่งใต้ใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในมิติที่นอกเหนือไปจากความร่วมมือในมิติทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับประชาชน จะทำให้มีการขยายความร่วมมือของไทยกับไต้หวันได้มากขึ้นกว่าที่เคยเป็นมา (Hsu, J., สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2562) โดยผลลัพธ์เบื้องต้นของการส่งเสริมความร่วมมือที่เป็นกระแสรอง ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้ต้นนโยบายมุ่งใต้ใหม่ที่ริเริ่มขึ้นในปี 2016 อาจสรุปได้เป็นด้านต่างๆ ดังนี้

(1) การแลกเปลี่ยน

ไต้หวันเป็นฝ่ายผลักดันให้มีการแลกเปลี่ยนด้านต่างๆ กับไทยในหลายด้าน ที่สำคัญคือการแลกเปลี่ยนด้านการศึกษา โดยรัฐบาลไต้หวันได้ให้ทุนการศึกษากับนักศึกษาไทยและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เดินทางไปศึกษาในไต้หวันเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเรียกว่าทุนการศึกษาตามนโยบายมุ่งใต้ใหม่ (New Southbound Scholarship) ในขณะเดียวกันไต้หวันก็ได้ให้ทุนการศึกษาสำหรับนักศึกษาชาว

ไต้หวันในการเดินทางมาศึกษาที่ไทยและประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนของทั้งฝ่ายได้เรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น (Chen, Shangmao, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2562)

ในปี 2016 นักศึกษาต่างชาติในไต้หวันจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 28,100 คน หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 40 ของนักศึกษาต่างชาติของไต้หวัน โดยมีนักศึกษาจากประเทศมาเลเซียประมาณ 16,000 กว่าคน รองลงมาจากอินโดนีเซียประมาณ 4,700 คน และนักศึกษาไทยอยู่ที่ประมาณ 1,700 คน ("นโยบายมุ่งไต้หวันใหม่" เมื่อ "ไทเป" ปักหมุดอาเซียน," 2560) ในปี 2017 มีจำนวนนักศึกษาไทยเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา 2,125 คน และปี 2018 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 3,236 คน คิดเป็นอันดับที่ 10 ของจำนวนนักศึกษาต่างชาติในไต้หวัน สำหรับประเทศที่นักศึกษาไปเรียนที่ไต้หวันมากที่สุด คือ จีน มีจำนวน 30,000 คน รองลงมาคือ มาเลเซีย 17,000 คน เวียดนาม 13,000 คน อินโดนีเซีย 12,000 คน และญี่ปุ่น 9,000 คน ("ทุนศึกษา "ไต้หวัน" มาแรง ลดเข็มวิชา-กวาดเด็กไทยเรียนต่อ," 2562)

นอกจากนี้ ตั้งแต่ปี 2016 เป็นต้นมา ไต้หวันสนับสนุนจัดงานเวทีอภิปรายด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยและไต้หวันตลอดจนงานนิทรรศการการศึกษาต่อไต้หวัน นอกจากนี้ยังมีการ จัดตั้ง "ศูนย์แนะแนวการศึกษาไต้หวัน" เพื่อช่วยเหลือและผลักดันการแลกเปลี่ยนด้านการศึกษา และให้ข้อมูลด้านการไปศึกษาต่อที่ไต้หวัน รวมถึงการจัดทำหลักสูตรการเรียนภาษาจีนระยะสั้นแก่นักเรียนไทย อีกทั้งได้มีการเพิ่มจำนวนทุนศึกษา ภาษาจีนระยะสั้น เพิ่มจำนวนครูผู้สอนภาษาจีน และมีการผลักดันและเผยแพร่การสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีน (TOCFL) ขณะเดียวกันไต้หวันสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยไทยจัดทำ "การบรรยายการวิจัยไต้หวัน" และมีการลงนามในบันทึกความเข้าใจ (MOU) ระหว่างสถาบันการศึกษาต่างๆ และในปี 2018 หอสมุดแห่งชาติไต้หวัน ยังได้ร่วมมือกันกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดตั้ง "ศูนย์ทรัพยากรด้านจีนศึกษาของไต้หวัน" (Taiwan Resource Center for Chinese Studies) และมหาวิทยาลัยแห่งชาติเฉิงกง (National Cheng Kung University: NCKU) ของไต้หวันก็ได้ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยมหิดลจัดตั้งศูนย์วิจัยร่วม (MU-NCKU Joint Research Center) เพื่อวิจัยนวัตกรรมทางการแพทย์และการพัฒนาบุคลากร ความร่วมมือที่สำคัญในปี 2018 คือคณะรัฐมนตรีมีมติให้มหาวิทยาลัยแห่งชาติไต้หวัน (National Taiwan University: NTU) มาเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนในไทย และในเดือนมิถุนายน 2018 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติการจัดตั้งมหาวิทยาลัยอมตะ (Amata University) โดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยแห่งชาติไต้หวันในการจัดการเรียนการสอนร่วมกันเพื่อสร้างบุคลากรด้านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของประเทศไทย (สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย, 2019, น. 10-11)

นอกจากมีการแลกเปลี่ยนด้านการแพทย์ในมิติของการศึกษาข้างต้นแล้ว ยังมีการผลักดันให้เกิดความร่วมมือของโรงพยาบาลและหน่วยงานทางการแพทย์ระหว่างกัน ดังเช่น ความร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลคริสเตียนจางฮว่า ของไต้หวันกับโรงพยาบาลศิริราช มหาวิทยาลัยรังสิต และโรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน ในรูปแบบการลงนามในบันทึกความเข้าใจและการจัดประชุมสัมมนา รวมทั้งการบริจาค

อุปกรณ์ทางการแพทย์ให้แก่โรงพยาบาลโอเวอร์บรุกส์ จังหวัดเชียงราย (สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย, 2019, น. 14-15)

สำหรับการแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรม สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย ได้จัดตั้งฝ่ายวัฒนธรรมขึ้นเมื่อปี 2017 ทำหน้าที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม โดยทางไต้หวันได้เข้าร่วมกิจกรรมของภาคประชาชนไทย และได้จัดให้มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อสื่อสารวัฒนธรรมร่วมสมัยของไต้หวันกับสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การเข้าร่วมเทศกาลละครกรุงเทพฯ 2017 (3-19 พฤศจิกายน 2017) การจัดเทศกาลภาพยนตร์ไต้หวัน 2018 การเข้าร่วมงานสัปดาห์หนังสือนานาชาติครั้งที่ 16 (29 เมษายน - 8 เมษายน 2018) การจัดเทศกาลภาพยนตร์สารคดีไต้หวันในกรุงเทพฯ (30 สิงหาคม - 2 กันยายน 2018) การจัดนิทรรศการมัลติมีเดีย “Up the River During Qingming” พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรุงเทพฯ รวมทั้งการเข้าร่วมงาน “ไทยแลนด์เบียนนาเล่” ที่จังหวัดกระบี่ และเข้าร่วมเทศกาลละครกรุงเทพฯ 2018 (สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย, 2019, น. 17-19)

(2) การเชื่อมโยงประชาชน

การเดินทางและการท่องเที่ยว รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ของตัวแสดงที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน จะเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การเชื่อมโยงประชาชนของทั้งสองประเทศได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนการเดินทางของคนไทยไปยังไต้หวันมีเพิ่มขึ้นมานับตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2016 เป็นต้นมา เมื่อรัฐบาลไต้หวันมีนโยบายให้สิทธิพิเศษไม่ต้องขอวีซ่าเข้าไต้หวัน (visa-free privileges) ให้แก่พลเมืองของไทยตามเป้าหมายของการดำเนินนโยบายมุ่งใต้ใหม่ นอกจากนี้รัฐบาลไต้หวันได้ประกาศขยายระยะเวลาบังคับใช้ข้อยกเว้นวีซ่าดังกล่าวจนถึงวันที่ 31 กรกฎาคม 2020 โดยได้ปรับระยะเวลาที่พำนักที่ไต้หวันได้โดยไม่ต้องขอวีซ่าเป็น 14 วัน²⁶ (สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย, 2019, น. 2)

ข้อมูลสถิติของกรมการท่องเที่ยวของไต้หวัน ระบุว่าในปี 2018 คนไทยเดินทางไปไต้หวัน จำนวน 320,008 คน เพิ่มขึ้นจากปี 2017 ที่มีจำนวน 292,534 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 9.4 ขณะที่สถิติคนไทยเดินทางไปไต้หวันในปี 2016 ซึ่งเป็นปีแรกที่มีการยกเว้นวีซ่าให้แก่คนไทยมีจำนวน 195,640 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นจากปี 2015 ที่มีจำนวน 124,409 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 57.24 ทั้งนี้จากสถิติการเดินทางของคนไทยไปไต้หวันที่เพิ่มขึ้นอย่างมากเป็นผลมาจากการที่คนไทยนิยมเดินทางไปพักผ่อนหรือท่องเที่ยวไต้หวันมากขึ้น หากพิจารณาจากวัตถุประสงค์ในการเดินทางของคนไทยไปไต้หวัน จะพบว่าในช่วงก่อนปี 2011 มีการเดินทางไปพักผ่อนหรือท่องเที่ยวในไต้หวันน้อยกว่าวัตถุประสงค์ด้านอื่นๆ เช่น การติดต่อธุรกิจและการเยี่ยมญาติ แต่นับตั้งแต่ปี 2011 เป็นต้นมา คนไทยเดินทางไปไต้หวันด้วยวัตถุประสงค์เพื่อไปพักผ่อนหรือท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเดินทางที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหรือการ

²⁶ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนด้านการท่องเที่ยวระหว่างไต้หวันกับไทยเพิ่มเติมใน สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย (2019, น. 20-22)

ท่องเที่ยวในปี 2016 จำนวน 110,116 คน ซึ่งมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นกว่าในปี 2015 ที่มีจำนวน 52,640 คน ถึงหนึ่งเท่าตัว (ดูตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 วัตถุประสงค์ในการเดินทางของคนไทยไปไต้หวัน ระหว่างปี 2008 – 2018

หน่วย: คน

ปี	ติดต่อ ธุรกิจ	พักผ่อน	เยี่ยม ญาติ	การ ประชุม	การศึกษา	นิทรรศการ	รักษาทาง การแพทย์	อื่นๆ	รวม
2008	10,245	9,091	10,603	1,423	1,505	-	-	51,719	84,586
2009	13,952	10,930	13,444	1,696	1,510	-	-	36,873	78,405
2010	18,491	14,164	19,368	2,389	1,609	-	-	36,928	92,949
2011	22,848	23,195	11,290	2,020	2,038	-	-	41,511	102,902
2012	24,881	27,525	9,861	2,191	2,021	828	80	30,325	97,712
2013	24,151	37,062	9,853	2,318	2,236	841	110	27,567	104,138
2014	10,464	34,344	4,894	2,115	1,276	772	96	50,851	104,812
2015	10,285	52,640	4,982	2,156	952	873	89	52,432	124,409
2016	10,179	110,116	6,652	2,490	1,367	866	94	63,876	195,640
2017	10,743	201,729	9,253	3,006	2,052	1,254	121	64,376	292,534
2018	11,536	214,725	9,187	3,358	2,514	1,285	102	77,301	320,008

ที่มา: “Purpose of visit,” by Tourism Statistics Database of the Taiwan Tourism Bureau. (n.d.). Retrieved from <https://stat.taiwan.net.tw/inboundSearch>

ข้อมูลสถิติของกรมการท่องเที่ยวของไต้หวัน ยังระบุอีกว่าในปี 2018 ชาวไต้หวันเดินทางมาไทย เป็นจำนวน 679,145 คน ถือเป็นอันดับ 1 ของประเทศในภูมิภาคนี้ รองลงมาคือเวียดนาม (659,123 คน) สิงคโปร์ (354,667 คน) และมาเลเซีย (316,926 คน) ขณะที่การเดินทางมาไทยในปี 2018 มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากปี 2017 ถึงร้อยละ 23 หรือ 553,804 คน ซึ่งเป็นจำนวนใกล้เคียงกับในปี 2016 ที่มีจำนวน 532,787 คน (Tourism Statistics Database of the Taiwan Tourism Bureau, Outbound visitors, n.d.)

นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงระหว่างประชาชนโดยตัวแสดงที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ ตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชนและภาคประชาสังคมของไต้หวันและไทย ตัวแสดงเหล่านี้มีหลายลักษณะ สำหรับในระดับองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เป็นช่องทางในการสร้างความร่วมมือระหว่างกัน ดังเช่น กองทุนเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของไต้หวัน (International Cooperation and Development Fund, Taiwan ICDF) มีความสัมพันธ์อันดีกับมูลนิธิโครงการหลวง (Thailand Royal Project Foundation: RPF) มาเป็นเวลานาน โดยให้ความช่วยเหลือเกษตรกรรายไร่ในพื้นที่ทางภาคเหนือของไทย มีการถ่ายทอดความรู้ทางเทคโนโลยีและประสบการณ์ด้านการเกษตรให้กับเกษตรกรในพื้นที่เขตภูเขาทางภาคเหนือของไทย ตลอดจนช่วยแนะนำวิธีการเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร และการเพิ่ม

รายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ชนบทที่อยู่ห่างไกล เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของเกษตรกรไทย (“ICDF และ RPF จับมือสู่ความร่วมมือใหม่ ด้วยการสัมมนาไต้หวัน - ไทย ปี 2019 และร่วมลงนามในโครงการความร่วมมือครั้งที่ 4,” 2562)

ยิ่งไปกว่านั้น ไต้หวันกับไทยมีความร่วมมือระหว่างประชาชนอย่างแน่นแฟ้นผ่านองค์กรภาคประชาสังคมของไต้หวันที่มีชื่อเสียงระดับสากลซึ่งเข้ามาดำเนินกิจกรรมในประเทศไทยมากกว่า 2 ทศวรรษ นั่นก็คือมูลนิธิพุทธรธิดีไต้หวัน ที่เริ่มการทำกิจกรรมการกุศลในประเทศไทย เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2538 โดยได้เริ่ม “โครงการสงเคราะห์ภาคเหนือของไทยต่อเนื่องสามปี” ซึ่งประกอบด้วยการก่อสร้างหมู่บ้านตำบ้าย พัฒนาเทคนิคเกษตรกรรม ดูแลบ้านพักคนชรา สงเคราะห์คนยากไร้และมอบทุนการศึกษา ซึ่งนำไปสู่การก่อสร้างโรงเรียนธิดีที่จังหวัดเชียงใหม่ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2538 นับว่าธิดีในประเทศไทยได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2541 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้อนุญาตให้จัดตั้งมูลนิธิพุทธรธิดีไต้หวันในประเทศไทยขึ้นอย่างเป็นทางการ ต่อมาในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 กระทรวงการคลังได้ประกาศกำหนดให้มูลนิธิพุทธรธิดีไต้หวัน ในประเทศไทย เป็นองค์การหรือสถานสาธารณกุศลลำดับที่ 920 (มูลนิธิพุทธรธิดีไต้หวันในประเทศไทย, ม.ป.ป.) ทั้งนี้ภารกิจในด้านต่างๆ ของมูลนิธิพุทธรธิดีไต้หวันในประเทศไทยแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้ ภารกิจการกุศล เช่น การดูแลสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส ภารกิจการรักษาพยาบาล เช่น กิจกรรมออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ บริการตรวจรักษาตาฟรี จนกระทั่งมีการก่อตั้งสมาคมแพทย์อาสาธิดีในประเทศไทยอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2550 ภารกิจการศึกษา เช่น การสร้างโรงเรียนธิดีเชียงใหม่และเปิดทำการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2548 และระดับมัธยมศึกษา ในปี 2550 ภารกิจวัฒนธรรมอันดีงาม เช่น การเปิดร้านหนังสือจิ้งจอกในเมืองไทย และการบรรเทาภัยสากล เช่น ช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากพายุไซโคลนนาร์กีสในประเทศพม่า การบริจาคไซกระตุก การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และอาสาสมัครชุมชน (รัตณี กฤษณมณี และคณะ, ม.ป.ป., น. 35- 157)

กล่าวได้ว่าความร่วมมือที่เป็นประสรวง ทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนและการเชื่อมโยงประชาชน ซึ่งอยู่ภายใต้นโยบายมุ่งไต้หวันของไต้หวัน อาจส่งผลกระทบต่อความร่วมมือของไทยกับไต้หวันในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแลกเปลี่ยนด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร. พิทยา สุวคันธ์ (สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2562) เห็นว่าการแลกเปลี่ยนด้านการศึกษา ตลอดจนเทคโนโลยีทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม จะทำให้ฝ่ายไทยได้รับโอกาสในการเรียนรู้เทคโนโลยีระดับสูง รวมถึงนวัตกรรมจากไต้หวัน ซึ่งในที่สุดแล้วความร่วมมือที่เป็นประสรวงจะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นความร่วมมือที่เป็นกระแสหลักให้กระชับแน่นมากขึ้นได้ ขณะที่รองศาสตราจารย์ ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล (สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2562) ได้ให้ข้อสังเกตว่านโยบายมุ่งไต้หวันที่มุ่งเน้นความร่วมมือด้านการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและวัฒนธรรม ถูกวางเป้าหมายไว้ที่คนรุ่นใหม่ เพื่อที่จะทำให้คนรุ่นใหม่ได้สัมผัสไต้หวันในวิถีทางต่างๆ รวมถึงความเป็นสังคมเสรีประชาธิปไตยของ

ไต้หวัน แสดงให้เห็นว่าไต้หวันกำลังวางยุทธศาสตร์ที่มองไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอนาคต ซึ่งจะเป็นโอกาสให้ไทยและไต้หวันมีความสัมพันธ์ที่กระชับแน่นต่อไปในระยะยาว

อย่างไรก็ดี ไต้หวันและไทยยังจะต้องพัฒนาความร่วมมือระหว่างกันทั้งในด้านที่เป็นกระแสหลัก และที่เป็นกระแสรอง โดยการขยายความร่วมมือที่มีอยู่แล้วและริเริ่มความร่วมมือรูปแบบใหม่ๆ ที่จะเอื้อให้เกิดผลประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนเกิดผลประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์แก่สังคมการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งความร่วมมือระหว่างกันไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับการริเริ่มและการขับเคลื่อนจากไต้หวัน แต่สังคมไทยควรที่จะแสวงหาความร่วมมือในด้านต่างๆ กับไต้หวันให้มากขึ้น เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ดังที่ รองศาสตราจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล (สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2562) เห็นว่าภายใต้หลักการจีนเดียวไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมถึงความร่วมมือด้านอื่นๆ ระหว่างประชาชนของทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ “จีนก็ได้ขีดช่องในเรื่องเหล่านี้” แต่หากมองจากข้อจำกัดของฝ่ายไทย จะเห็นถึงอุปสรรคที่ว่าไทยกับไต้หวันไม่สามารถสร้างความร่วมมือกันได้อย่างเต็มที่ เพราะสังคมไทยยังขาดการรับรู้เกี่ยวกับสถานะที่แท้จริงของไต้หวัน ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

4.4 สรุป

เนื้อหาในบทนี้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของไต้หวันในทางเศรษฐกิจ และศึกษาถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ดังกล่าวที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน และผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทย ทั้งนี้เนื้อหาที่น่าสนใจในช่วงแรกคือ การเปลี่ยนแปลงสู่เศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ของไต้หวันที่มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคสงครามเย็นจนเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 กล่าวคือ ไต้หวันให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกมาตั้งแต่ปี 1953 จนกระทั่งเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ บทบาทของภาครัฐลดลงและไต้หวันได้เปิดเสรีทางเศรษฐกิจมากขึ้นซึ่งมีความจำเป็นต่อการดำเนินนโยบายทางการค้า การลงทุน และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอุตสาหกรรมการผลิตที่ริเริ่มมาตั้งแต่ปี 1980 กล่าวคือการเปลี่ยนภาคการผลิตของประเทศจากอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นไปสู่อุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง และการส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) อย่างจริงจัง กล่าวได้ว่าการส่งเสริมอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงของไต้หวันนับเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรมการผลิตที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์เป็นฐานการผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งออกที่สำคัญของประเทศ

นอกจากนี้ ไต้หวันพยายามแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศในระดับต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือในระดับพหุภาคีภายใต้ข้อจำกัดของหลักการจีนเดียว ซึ่งทำให้ไต้หวันต้องเข้าร่วมในเวทีความร่วมมือต่างๆ ในสถานะที่ไม่ใช่รัฐ เช่น APEC WTO และ ADB เป็นต้น ในทศวรรษ 2000 และทศวรรษ 2010 ไต้หวันได้ลงนามในความตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) กับประเทศต่างๆ ยิ่งไปกว่านั้น นับตั้งแต่ปี 2000 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริม “อุตสาหกรรมคุณภาพสูง” ซึ่งเน้นอุตสาหกรรมผลิตที่ก้าวหน้า รวมทั้ง

อุตสาหกรรมสีเขียวและวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีชีวภาพ พลังงานสีเขียว การแพทย์และการดูแลสุขภาพ เกษตรอินทรีย์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และนวัตกรรมทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ไต้หวันได้ขยายความร่วมมือระหว่างประเทศกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ รวมทั้ง ออสเตรเลียและประเทศใกล้เคียงผ่านนโยบายที่สำคัญคือ “นโยบายมุ่งใต้ใหม่” (New Southbound Policy: NSP)

ในส่วนต่อมาได้ศึกษาถึงความร่วมมือของไต้หวันกับจีน การศึกษาได้นำเสนอการสร้างอัตลักษณ์ทางความร่วมมือของไต้หวันกับจีนในช่วงก่อนและหลังปี 2010 ซึ่งเป็นปีที่ไต้หวันกับจีนมีความตกลงทางการค้าที่สำคัญคือ “ความตกลงกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ” (ECFA) สำหรับความร่วมมือของไต้หวันกับจีนก่อนปี 2010 มีเหตุการณ์สำคัญคือ ในเดือนพฤศจิกายน 1987 มีการยกเลิกการห้ามติดต่อกับจีนซึ่งเป็นนโยบายที่สำคัญอย่างมากในการสร้างอัตลักษณ์ทางความร่วมมือของไต้หวันกับจีน และในปี 1988 รัฐบาลกลางของจีนได้ผ่านกฎหมายที่สำคัญคือ “มาตรการส่งเสริมการลงทุนโดยชาวไต้หวัน” และ “กฎหมายคุ้มครองการลงทุนของชาวไต้หวัน ในปี 1994 ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการที่ไต้หวันได้พัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีนมีส่วนสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไต้หวันในช่วงทศวรรษ 1990 และ 2000 โดยในช่วงนี้นอกจากนักธุรกิจชาวไต้หวันที่เข้าไปลงทุนในจีนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องแล้ว ดัชนีการค้าระหว่างไต้หวันกับจีนก็เพิ่มขึ้นอย่างมากด้วย สำหรับความร่วมมือของไต้หวันกับจีน นับตั้งแต่ปี 2010 มีความตกลงทางการค้าที่สำคัญคือ ECFA โดยมีผลบังคับใช้ในวันที่ 12 กันยายน 2010 โดยมีเป้าหมายที่จะจัดตั้งกลไกเพื่อสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างช่องแคบไต้หวัน ซึ่งครอบคลุมสาระสำคัญในสองเรื่องใหญ่ ได้แก่ การลดภาษีสินค้าและการเปิดเสรีด้านการบริการ นอกจากนี้ไต้หวันกับจีนยังมีความร่วมมือในมิติอื่นๆ มากขึ้น เช่น การเปิดเที่ยวบินตรงระหว่างประเทศ การท่องเที่ยว และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ซึ่งได้ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันอย่างใกล้ชิด

สำหรับความร่วมมือของไต้หวันกับไทยนั้น การอธิบายถึงอัตลักษณ์ทางความร่วมมือของไต้หวันกับไทย จะมุ่งเน้นอัตลักษณ์ทางความร่วมมือภายใต้บริบทของการดำเนิน “นโยบายมุ่งใต้” (Go South policy หรือ Southbound Policy) ของไต้หวัน ที่เน้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน ในช่วงปี 1988 ถึงปี 2015 และความร่วมมือภายใต้ “นโยบายมุ่งใต้ใหม่” (NSP) ตั้งแต่ปี 2016 เป็นต้นมา โดยเนื้อหาจะให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ทางความร่วมมือที่เป็นกระแสหลักซึ่งเน้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ด้านการลงทุน ด้านการค้า และด้านแรงงาน ขณะเดียวกัน จะพิจารณาถึงอัตลักษณ์ทางความร่วมมือที่เป็นกระแสรอง ซึ่งเน้นที่ความร่วมมือด้านอื่นๆ ได้แก่ การศึกษา การแพทย์และวัฒนธรรม รวมถึงความร่วมมือระหว่างประชาชน (people-to-people) ของทั้งสองประเทศผ่านการท่องเที่ยว โดยชาวไต้หวันเดินทางมาเที่ยวในไทยเป็นอันดับ 1 ของภูมิภาคอาเซียน รวมถึงความร่วมมือผ่านองค์การพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศเช่น กองทุนเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของไต้หวัน (Taiwan ICDF) มีความสัมพันธ์อันดีกับมูลนิธิโครงการหลวง (Thailand RPF) และมูลนิธิพุทธฉือจี้ไต้หวันในประเทศไทย ซึ่งเริ่มการทำกิจกรรมการกุศลในประเทศไทยมานานกว่า 2 ทศวรรษ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของไต้หวันและผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ค.ศ. 1988-2018)” มีคำถามวิจัยคือ (1) อาจนำเอาทฤษฎีในสำนักประกอบสร้างนิยมมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการเมืองและเศรษฐกิจ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันอย่างไร และ (2) การเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ของไต้หวันมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับจีนอย่างไร และมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทยอย่างไร

โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาการเมืองของไต้หวัน โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันจากมุมมองของทฤษฎีในสำนักประกอบสร้างนิยมและ (2) เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ของไต้หวันที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับจีน รวมทั้งต่อประเทศไทย

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (documentary research) ประกอบกับการสัมภาษณ์ โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้รวบรวมขึ้นจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ได้แก่ นโยบายต่างประเทศ มติและข้อตกลงระหว่างประเทศ เอกสารทางการเมือง แลกเปลี่ยนการค้า คำปราศรัย และสุนทรพจน์ รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) นักวิชาการและผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับไต้หวันจำนวน 6 ท่าน ซึ่งได้แก่

1. รองศาสตราจารย์ ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

2. รองศาสตราจารย์ วรศักดิ์ มหัทธโนบล อาจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์จีนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. รองศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สุวคันธ์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

4. Boris C.K. Chang (จางเจิ้นกั๋ว), รักษาการแทนผู้อำนวยการฝ่ายการเมือง (Acting Director Political Division) สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย (Taipei Economic & Cultural Office in Thailand)

5. Jason Hsu (เจสัน ฮวี่), ผู้อำนวยการฝ่ายการค้า (Director of Economic Division) สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย (Taipei Economic & Cultural Office in Thailand)

6. Professor Dr. Shangmao Chen, Professor of Department of Public Affairs and Director of Southbound Policy Office, Fo Guang University, Yilan, Taiwan

สำหรับข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ได้แก่ เอกสารการวิจัยที่ค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา วิชาการ บทความจากวารสารวิชาการ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ ข่าวและบทความวิเคราะห์ และรายงาน ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรวบรวมได้ถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงบรรยาย (descriptive analysis) และเรียบเรียงนำเสนอให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

5.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน

สำนักประกอบสร้างนิยมมีฐานคิดหลักว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกเป็นผลจากการประกอบสร้างของปัจเจกบุคคลและสังคม และให้ความสำคัญกับความคิดที่หล่อหลอมความเชื่อในสิ่งต่างๆ ที่ส่งผลต่อการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในมุมมองใหม่ๆ (Kegley & Blanton, 2013, p. 35) ทั้งนี้ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสำนักประกอบสร้างนิยมมีลักษณะเด่นที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) สำนักประกอบสร้างนิยมเชื่อว่าการเมืองระหว่างประเทศถูกชี้นำจากความคิดเชิงอัตวิสัยร่วม ปทัสถาน และค่านิยมที่ตัวแสดงยึดถือ การที่สำนักประกอบสร้างนิยมเน้นไปที่อัตวิสัยร่วมของความรู้ เพราะให้ความสนใจกับลักษณะทางสังคมของมนุษย์ ส่วนบทบาทของความคิดร่วมถือเป็นโครงสร้างทางความคิด (ideational structure) ที่ผลักดันและหล่อหลอมพฤติกรรมของตัวแสดง (2) โครงสร้างทางความคิดคือการประกอบสร้างอย่างหนึ่ง ทำให้ตัวแสดงให้คำจำกัดความใหม่เกี่ยวกับผลประโยชน์และอัตลักษณ์ของตนเอง โดยเป็นการกระทำทางสังคมในกระบวนการของปฏิสัมพันธ์ ซึ่งถือว่าผลประโยชน์และอัตลักษณ์ที่แน่นอนมีเพื่อแยกจากอิทธิพลของอำนาจและสถาบันระหว่างประเทศ สำนักประกอบสร้างนิยมให้ความสนใจกับการที่โครงสร้างทางความคิดมีผลต่อการอธิบายตนเองของตัวแสดง ซึ่งเกี่ยวกับสถานะว่าพวกเขาเป็นใคร (who they are) ตลอดจนเป้าหมาย และบทบาทที่เชื่อว่าควรจะแสดงออกหรือกระทำการ และ (3) โครงสร้างทางความคิดและตัวแสดงมีบทบาทในการสร้างและกำหนดซึ่งกันและกัน โดยโครงสร้างทางความคิดสร้างตัวแสดงทั้งในทางผลประโยชน์และอัตลักษณ์ ในอีกทางหนึ่งนั้นโครงสร้างก็ถูกผลิตและผลิตซ้ำ รวมทั้งปรับเปลี่ยนโดยปฏิบัติการทางวาทกรรมของตัวแสดง ซึ่งการมีอยู่ของโครงสร้างไม่ได้หมายความว่าตัวแสดงจะกระทำการได้ไม่ได้ แต่โครงสร้างทำหน้าที่กำกับการตอบสนองของตัวแสดง อย่างไรก็ตาม โครงสร้างจะเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง และตัวแสดงสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง (Copeland, 2006)

จากมุมมองของทฤษฎีสำนักประกอบสร้างนิยมที่เชื่อว่าโครงสร้างทางความคิด (ideational structure) มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศ การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางความคิดทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความคิดเชิงอัตวิสัยร่วม ปทัสถาน และค่านิยมที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิเสรีประชาธิปไตยในโลกหลังยุคสงครามเย็น การสิ้นสุดของสงครามเย็นเปิดโอกาสให้มีการผลักดันวาระประชาธิปไตยให้เป็นปทัสถานใหม่ของการเมืองระหว่างประเทศ และนำไปสู่การจัดตั้งกฎระเบียบแห่งสันติภาพ และยังจำเพาะเจาะจงไปที่ลักษณะของรัฐ เพื่อให้มั่นใจได้ว่ารัฐจะปฏิบัติตามปทัสถานของกฎระเบียบใหม่ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงปทัสถานเกี่ยวกับพฤติกรรมของรัฐ ดังเช่นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สิทธิทางการเมือง และสิทธิความเป็นพลเมือง อันเป็นหลักการสำคัญของอุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตย

นอกจากนี้ โครงสร้างทางความคิดทางการเมืองระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็น เปิดโอกาสให้มีการแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยไม่ถูกจำกัดด้วยกรอบการแบ่งขั้วทางอุดมการณ์อีกต่อไป ผสมเข้ากับอิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่ทางเศรษฐกิจและสภาวะแวดล้อมของโลกาภิวัตน์ อีกทั้งยังมีความคิดว่าความร่วมมือระหว่างประเทศจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบตลาดระหว่างประเทศ ทำให้เกิดการขยายความร่วมมือทางการค้า การลงทุน และการเงิน ในระดับที่กว้างและลึกซึ้งมากกว่าเดิม ดังเช่นการยกบทบาทขององค์กรหรือสถาบันระหว่างประเทศ และความตกลงระหว่างประเทศ สถาบันที่เกิดขึ้นได้ช่วยผลักดันระบบตลาดเสรีให้มีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ตลอดจนมีบทบาทส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศ ผ่านการเจรจาระหว่างรัฐ ทำให้เกิดการประนีประนอมระหว่างประเทศ ดังที่ได้เกิดการขยายความร่วมมือระหว่างประเทศ ทั้งความร่วมมือระดับทวิภาคี (bilateral cooperation) ความร่วมมือระดับภูมิภาค (regional cooperation) ความร่วมมือระดับพหุภาคี (multilateral cooperation) และความร่วมมือฝ่ายเดียว (unilateral cooperation) เพิ่มมากขึ้น

5.1.1 การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน

ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันจากมุมมองของทฤษฎีสำนักประกอบสร้างนิยม พบการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

5.1.1.1 การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางการเมือง

การศึกษานี้พบว่า ค่านิยมการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตยที่เป็นโครงสร้างทางความคิดหลักในการเมืองระหว่างประเทศยุคหลังสงครามเย็น มีอิทธิพลให้เกิดการเปลี่ยนผ่านระบอบการปกครองของหลายประเทศรวมถึงไต้หวัน ดังที่ในกลางทศวรรษ 1980 เกิดกระแสประชาธิปไตยจนเป็นที่แพร่หลายในไต้หวัน จนมีผลผลักดันให้เกิดกระบวนการประชาธิปไตยอย่างจริงจังในปี 1987 เมื่อรัฐบาลยกเลิกกฎอัยการศึกที่

เป็นกฎหมายสิทธิรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระยะนี้ ทำให้เกิดกระบวนการสร้างประชาธิปไตย (democratization) ที่ก้าวหน้าและต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางการเมืองและผลประโยชน์ในทางสถาบันแห่งอำนาจอธิปไตยของไต้หวัน เกิดขึ้นควบคู่กับกระบวนการสร้างประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยการศึกษานี้ได้ให้ความสนใจกับความสืบเนื่องของการเลือกตั้งระดับชาติ ได้แก่ การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ (Legislative Yuan) ที่ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางการเมืองและผลประโยชน์ในทางสถาบันแห่งอำนาจอธิปไตยของไต้หวัน ซึ่งเกิดขึ้นตามวาระต่างๆ ในช่วงปี 1996 ถึง 2016 ดังนี้

- (1) การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 1996 และการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 1998
- (2) การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 2000 และการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2001
- (3) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2004
- (4) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2008
- (5) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2012 และ
- (6) การเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ ปี 2016

การศึกษาในครั้งนี้ได้ให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ทางการเมืองของไต้หวัน ในช่วงเวลาตั้งแต่ปี 1988 - 2018 พบว่า เนื่องจากไต้หวันยังเผชิญกับวิกฤตด้านสถานะทางการเมืองระหว่างประเทศของตนเอง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของหลักการจีนเดียว (one-China principle) ในทางการเมืองระหว่างประเทศที่ดำเนินมาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา โดยพบว่าหลักการจีนเดียวเป็นวาทกรรมหลัก (dominant discourse) ที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน ตลอดจนมีบทบาทในการกำหนดรูปแบบการเมืองระหว่างประเทศของไต้หวันอย่างมาก อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ไต้หวันให้การยอมรับหลักการจีนเดียวในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในประเทศและการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้น กล่าวคือ ประเทศที่เคยมีความสัมพันธ์แบบเป็นทางการกับไต้หวันเปลี่ยนไปยอมรับนโยบายจีนเดียวมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการของไต้หวันกับประเทศต่างๆ ค่อยๆ ลดจำนวนลง จนในปี 2019 ไต้หวันมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่างๆ เพียง 15 ประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหมู่เกาะหรือประเทศเล็กๆ อย่างไรก็ตาม ไต้หวันพยายามรักษาพื้นที่ระหว่างประเทศและการมีบทบาทต่าง ๆ ในเวทีระหว่างประเทศ จึงหันไปเน้นความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านต่างๆ เช่น การค้า การคมนาคมและการสื่อสาร เป็นต้น โดยการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศให้ความสำคัญกับการดำเนินความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับประเทศที่ให้การยอมรับหลักการจีนเดียว

ด้วยการจัดตั้งสำนักงานแทนสถานทูตในประเทศเหล่านี้ซึ่งอยู่ในอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ เอเชีย ตะวันออกและแปซิฟิกและยุโรป โดยจะมีชื่อเรียกแตกต่างกัน ได้แก่ สำนักงานตัวแทนไทเป (Taipei Representative Office) สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป (Taipei Economic and Cultural Office) และสำนักงานการค้าสาธารณรัฐจีน นอกจากนี้ไต้หวันยังได้พยายามเข้าเป็นสมาชิกหรือรื้อฟื้น สถานะสมาชิกเดิมในองค์การระหว่างประเทศต่างๆ ทั้งองค์การระหว่างรัฐ (IGOs) และองค์การที่มีไม่รัฐ (Non-Governmental Organizations: NGOs) ซึ่งได้แก่ ADB, APEC, PECC, และ WTO เป็นต้น

ในขณะที่เดียวกันปัจจัยภายในประเทศที่มีอิทธิพลอย่างมากที่ส่งผลต่อการยอมรับหลักการจีนเดียว ในระดับที่แตกต่างกันคือ อัตลักษณ์ไต้หวัน จากการสำรวจของศูนย์ศึกษาการเลือกตั้ง มหาวิทยาลัยแห่งชาติเจิ้งจี (National Chengchi University) ของไต้หวัน ระหว่างปี 1992 ถึงปี 2012 พบว่ามีการระบุ ตนเองว่าเป็นชาวจีนลดต่ำที่สุดเป็นประวัติการณ์ จากร้อยละ 25.5 ในปี 1992 และอยู่ในจุดสูงสุดที่ร้อยละ 26.2 ในปี 1994 ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 3.3 ในปี 2015 ขณะที่ผู้ระบุว่าตนเองเป็นชาวไต้หวันสูงเกินร้อยละ 50 ตั้งแต่ปี 2009 เป็นต้นมา โดยมีถึงร้อยละ 51.6 ในปี 2009 และขึ้นมาอยู่ที่จุดสูงสุดเป็นร้อยละ 60.6 ในปี 2014 และร้อยละ 59 ในปี 2015 ส่วนผู้ที่ระบุว่าตนเองเป็นทั้งชาวไต้หวันและชาวจีนก็มีแนวโน้ม ลดลงในระดับหนึ่ง จากร้อยละ 46.4 ในปี 1992 และเคยขึ้นไปสูงสุดที่ร้อยละ 49.3 ในปี 1996 ก่อนลดลง ต่ำสุดที่ร้อยละ 32.5 ในปี 2014 และอยู่ร้อยละ 33.7 ในปี 2015 (“ไต้หวันได้ประธานาธิบดีหญิงคนแรก,” 2559)

นอกจากนี้ หากพิจารณาจากมุมมองต่อหลักการจีนเดียวของไต้หวัน ก็จะมีพบว่าการเปลี่ยนแปลง ความหมาย และเกิดการตีความหลักการจีนเดียวที่แตกต่างกันในช่วงเวลาต่างๆ อีกด้วย ได้แก่ ในทศวรรษ 1980 และทศวรรษ 1990 ทางกรไต้หวันและจีนมีการเจรจาทางการเมืองเพื่อรวมชาติกับจีนภายใต้ ความคิด “หนึ่งประเทศ สองระบบ” (One country, two system) ของเติ้งเสี่ยวผิง และ “หลักการจีน เดียวใหม่” (new one-China syllogism) ในทศวรรษปลาย 1990 รวมทั้งการที่ตัวแทนของไต้หวันและจีน สามารถบรรลุ “ฉันทามติไต้หวัน” (Taiwan consensus) ในปี 1992 ซึ่งหลักการและฉันทามติข้างต้น ส่งผลให้เกิดการตีความที่หลากหลาย และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของไต้หวัน ทั้งในเชิงบวก และเชิงลบมาจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาครั้งนี้ยังพบว่านอกจากวาทกรรมหลักของหลักการจีนเดียวแล้ว ไต้หวันพยายามนำเสนอ วาทกรรมกระแสรอง (subordinate discourse) ขึ้นมาได้แย้งกับวาทกรรมหลักที่กล่าวมาข้างต้น โดยการ ใช้วาทกรรม “สถานะเดิม” (status quo) ซึ่งสามารถทำความเข้าใจวาทกรรมนี้ได้จากพฤติกรรมของ ไต้หวันในหลายสถานการณ์ โดยแบ่งออกได้เป็น

(1) สถานะเดิมในความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีนและสหรัฐ ซึ่งมีความแตกต่างกัน ได้แก่ ฝ่าย ไต้หวันถือว่าตนเองเป็นรัฐที่มีเอกราชและมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง ฝ่ายจีนถือว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่ง

ของจีน และฝ่ายสหรัฐให้การยอมรับหลักการจีนเดียวแต่มีพันธะที่จะให้การคุ้มครองแก่ไต้หวันตามกฎหมายความสัมพันธ์ไต้หวัน (Taiwan Relation Act, 1979)

(2) มติมหาชนเกี่ยวกับสถานะเดิม จำนวนประชาชนที่สนับสนุนการรวมชาติมีสัดส่วนลดลงอย่างมาก ขณะที่คนส่วนใหญ่ต้องการให้รักษาสถานะเดิมของไต้หวันไว้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งหรือตลอดไปมากขึ้น

(3) วาทกรรมสถานะเดิมของพรรคการเมืองไต้หวัน สองพรรคการเมืองหลักของไต้หวัน คือ DPP และ KMT มีจุดยืนในการสนับสนุนสถานะเดิมของไต้หวันตรงกันว่าไต้หวันเป็นรัฐอธิปไตยและมีเอกราช

ทั้งนี้ วาทกรรม “สถานะเดิม” มีลักษณะที่เป็นพลวัต (dynamic) มีตัวแสดงทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก และมีการเปลี่ยนแปลงความหมายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกับการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน อีกทั้งอาจต้องทำความเข้าใจด้วยว่าวาทกรรม “สถานะเดิม” มีหลายความหมาย ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดยืนทางความคิดและการกระทำของตัวแสดงต่างๆ ทั้งระดับภายในประเทศและระดับการเมืองระหว่างประเทศอีกด้วย

5.1.1.2 การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

การศึกษาได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของไต้หวัน โดยอธิบายถึงความร่วมมือระหว่างประเทศของไต้หวันไปพร้อมกันด้วย โดยพบว่า ในช่วงทศวรรษ 1980 ที่ไต้หวันได้รับอิทธิพลจากเศรษฐกิจระบบตลาดในยุคการค้าเสรีมากขึ้น ไต้หวันอยู่ในฐานะ “ประเทศอุตสาหกรรมใหม่” (Newly Industrializing Countries: NICs) หรือหนึ่งในสี่ของ “เสือ” ทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ร่วมกับฮ่องกง เกาหลีใต้ และสิงคโปร์ ต่อมาในยุคที่ไต้หวันเปลี่ยนผ่านมาสู่ระบอบประชาธิปไตย ไต้หวันได้ปรับตัวอย่างมากเพื่อสร้างความสมดุลในการรักษาเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจกับการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยและการบริหารปกครอง (governance) ของประเทศ และความเป็นประชาธิปไตยยังส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ เนื่องจากทำให้เกิดการกระจายอำนาจการตัดสินใจในเรื่องเศรษฐกิจไปสู่ภาคส่วนต่างๆ แทนที่จะผูกขาดอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ภาครัฐ การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของไต้หวันได้ทำให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์รูปแบบต่างๆ ขึ้นในภาคการเมือง ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐบาลทั้งในการตัดสินใจทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา เศรษฐกิจของไต้หวันมีอัตราการขยายตัวในอัตราที่ต่ำกว่าช่วงทศวรรษก่อนๆ อย่างมาก เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจบีบบังคับให้ไต้หวันจำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับรัฐอื่นมากขึ้น ขณะที่จีนกำลังมีบทบาทต่อเศรษฐกิจโลกเพิ่มขึ้น ทำให้เศรษฐกิจของไต้หวันจึงได้ถูกบูรณาการเข้ากับจีนมากขึ้น นอกจากนี้ไต้หวันพยายามแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศในระดับต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือในระดับพหุภาคีภายใต้ข้อจำกัดของหลักการจีนเดียว ซึ่งทำให้ไต้หวันต้องเข้าร่วมในเวทีความร่วมมือต่างๆ ในสถานะที่ไม่ใช่รัฐ

ได้แก่ APEC ในปี 1991 และในปีต่อมา (ปี 1992) ไต้หวันได้เป็นสมาชิกของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ คือ Central American Bank for Economic Integration (CABEI) และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) รวมทั้งเป็นสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจต่างๆ คือ Pacific Economic Cooperation Council (PECC) และ Pacific Basin Economic Council (PBEC) ที่สำคัญคือไต้หวันได้รับสถานะเป็นผู้สังเกตการณ์ใน General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) ในนามของ “Separate Customs Territory of Taiwan, Penghu, Kinmen and Matsu” และได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของ WTO เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2002 ในฐานะที่เป็นเขตศุลกากรพิเศษ (custom territory)

ในทศวรรษ 2000 และทศวรรษ 2010 ไต้หวันได้ลงนามในความตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreements: FTA) กับประเทศต่างๆ ได้แก่ ปานามา กัวเตมาลา นิการากัว เอลซัลวาดอร์และฮอนดูรัส และนิวซีแลนด์ นอกจากนี้ไต้หวันยังได้จัดทำความตกลงทางการค้ากับจีน ตาม “ความตกลงกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ” (Economic Cooperation Framework Agreement: ECFA) ปี 2010 และมีความตกลงทางการค้ากับสิงคโปร์ซึ่งเปิดโอกาสให้ไต้หวันมีความร่วมมือกับ ASEAN ได้มากขึ้น ในปัจจุบันรัฐบาลของประธานาธิบดีไช่อิงเหวิน ได้สานต่อนโยบายผ่อนคลายนโยบายกึ่งระเบียบในภาคเศรษฐกิจและการเงิน รวมทั้งการเปิดตลาดการค้า ขณะที่ไต้หวันมีความพยายามร่วมกับอีกหลายประเทศในการจัดตั้ง Trans-Pacific Partnership (TPP) นอกจากนี้ไต้หวันได้ดำเนินนโยบายมุ่งใต้ใหม่ (New Southbound Policy) เพื่อขยายความร่วมมือระหว่างประเทศกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ รวมทั้งออสเตรเลียและประเทศใกล้เคียง

5.2 ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน ที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน พบว่า ในช่วงปี 1988 ถึงปี 2018 ไต้หวันมีการบูรณาการทางเศรษฐกิจกับจีนอย่างแนบแน่น ซึ่งแตกต่างจากความสัมพันธ์ทางการเมืองที่เป็นไปในเชิงการแข่งขันและเผชิญหน้ากับจีน โดยการศึกษาครั้งนี้ ได้แบ่งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีนออกเป็นช่วงก่อนปี 2010 และนับตั้งแต่ปี 2010 เป็นต้นมา

5.2.1 ความร่วมมือของไต้หวันกับจีนก่อนปี 2010

การที่รัฐบาลของไต้หวันยกเลิกนโยบายห้ามการติดต่อกับจีน ในเดือนพฤศจิกายน 1987 ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน และส่งผลกระทบในเชิงบวกต่อการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีนในช่วงเวลาเดียวกัน เนื่องจากจีนกำลังเริ่มปฏิรูปเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบตลาดอย่างจริงจัง นักธุรกิจชาวไต้หวันเริ่มเข้าไปลงทุนในจีนมากขึ้นตั้งแต่ปี 1988 ปัจจัยสำคัญของการเข้าไปลงทุนในจีนเกิดจากปัจจัยภายในของไต้หวันคือ ผู้ประกอบการเผชิญกับปัญหาต้นทุนค่าจ้างแรงงานภายในประเทศเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ส่วนปัจจัยภายนอกคือนักธุรกิจชาวไต้หวันได้รับแรงจูงใจจากค่าแรงและราคาที่ดินของ

จีนยังอยู่ในระดับต่ำมาก อีกทั้งเป็นผลจากรัฐบาลจีนภายใต้เจียงเสี่ยวผิง ได้ประกาศนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจสู่ระบบตลาด และมีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zones: SEZs) โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นในมณฑลต่างๆ ของจีนมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และออกกฎหมายที่เป็นประโยชน์แก่นักลงทุนชาวไต้หวัน ดังเช่นมาตรการส่งเสริมการลงทุนโดยชาวไต้หวัน (Measures to Encourage Investment by Taiwanese Compatriots) ในปี 1988 และกฎหมายคุ้มครองการลงทุนของชาวไต้หวัน (The Law on the Protection of Investments by Taiwanese Compatriots) ในปี 1994 ขณะที่รัฐบาลไต้หวัน ได้ออกมาตรการว่าด้วยการลงทุนโดยอ้อมและความร่วมมือทางเทคนิคกับแผ่นดินใหญ่ มีผลยกเลิกการห้ามชาวไต้หวันเข้าไปลงทุนโดยอ้อมในจีน ในปี 1990

ปัจจัยต่างๆ นี้ทำให้การลงทุนของไต้หวันในจีนได้ขยายตัวอย่างมาก จนมีปริมาณการลงทุนเป็นอันดับที่สอง รองจากนักลงทุนจากฮ่องกง ในระยะเวลาตั้งแต่ปี 1988 ถึงปี 1994 กล่าวได้ว่า นักธุรกิจชาวไต้หวันที่เข้าไปลงทุนในจีนได้สร้างความเชื่อมโยง (linkage effect) ให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจในหลายมิติ ในมิติแรก ถือเป็นผู้ประกอบการที่ช่วยให้เศรษฐกิจจีนเติบโตขึ้นจนติดอันดับต้นๆ ของโลกในช่วงเวลาเพียงไม่กี่ปี รวมทั้งการถ่ายทอดทักษะในการจัดการและการถ่ายทอดเทคโนโลยี ในมิติต่อมา ถือเป็นผู้ประกอบการที่ช่วยภาคการส่งออกของไต้หวันเชื่อมโยงเข้าสู่ตลาดจีนและตลาดโลก นอกจากนี้ยังมีมิติของการเชื่อมโยงเอาทุนจีนเข้าสู่ไต้หวันอีกด้วย

การที่ไต้หวันได้พัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีนมีส่วนสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไต้หวันในช่วงทศวรรษ 1990 และ 2000 ในสมัยประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย ดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศสมัยแรก (1990 – 1995) ไต้หวันมีอัตราการขยายตัวต่อ GDP สูงถึงร้อยละ 7.17 และในช่วงการดำรงตำแหน่งสมัยที่สองที่มาจากเลือกตั้ง (1996 – 1999) มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 5.12 ส่วนในช่วงประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยน ดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศในสมัยแรก (ปี 2000 – 2003) ไต้หวันมีอัตราการขยายตัวต่อ GDP ในสัดส่วนร้อยละ 3.27 และในการดำรงตำแหน่งสมัยที่สอง (ปี 2004 – 2007) มีการขยายตัวร้อยละ 5.58 ต่อมาในปี 2008 สมัยประธานาธิบดีหม่าอิงจิว ได้ออกนโยบายส่งเสริมให้มีการลงทุนโดยตรงในจีนได้อย่างเป็นทางการ

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาข้อมูลสถิติด้านการลงทุน จะเห็นได้ว่าสัดส่วนการลงทุนของไต้หวันในช่วงปี 1991 – 1993 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ลดลงในปี 1994 และกลับค่อยๆ เพิ่มขึ้นจนมีมูลค่าการลงทุนสูงสุดในปี 1997 ถึง 4,334.31 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อย่างไรก็ตาม มูลค่าการลงทุนค่อยๆ ลดลงอย่างต่อเนื่องในปลายคริสต์ทศวรรษ 1990 แต่กระนั้นก็นับได้ว่าความร่วมมือด้านการลงทุนระหว่างไต้หวันกับจีนมีแนวโน้มที่ดีต่อการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศ สำหรับในช่วงระหว่างปี 2000 - 2009 ไต้หวันอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาล DPP เป็นระยะเวลา 8 ปี และรัฐบาลของ KMT ระหว่างปี 2008 -2009 นั้น ความร่วมมือด้านการลงทุนระหว่างกันยังคงเพิ่มขึ้น แม้ว่าได้ลดลงในช่วงปี 2004-2005

แต่ก็กลับมาเพิ่มมากขึ้นอีกครั้งในช่วงระหว่าง 2006 -2008 โดยมีมูลค่าการลงทุนสูงที่สุดคือ 10,691.39 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2008 และลดลงอีกครั้งในปี 2009 ในภาพรวมอาจกล่าวได้ว่าในช่วงทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจมีความกระชับแน่นมากขึ้น และหากนับจากปี 1991 ถึงปี 2009 มูลค่าการลงทุนของไต้หวันในจีนได้เพิ่มเป็นประมาณ 82,703.05 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 58.08 ของการลงทุนในต่างประเทศทั้งหมดของไต้หวัน

ในส่วนของการค้าระหว่างประเทศระหว่างสองฝ่าย จะเห็นได้ว่าดัชนีการค้าระหว่างไต้หวันกับจีนก็เพิ่มขึ้นอย่างมากด้วย จากในปี 1999 สองฝ่ายมีการค้าระหว่างกันมูลค่า 7,130.98 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ส่วนในปี 2000 มูลค่าเพิ่มขึ้นเป็น 10,620.82 ล้านดอลลาร์สหรัฐ จะเห็นได้ว่าในช่วงปี 1991 – 2001 ไต้หวันขาดดุลการค้ากับจีนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามตั้งแต่ปี 2002 จนถึงปี 2009 ไต้หวันกลับมาเป็นฝ่ายได้ดุลการค้าเงินบาทตลอด ทั้งนี้ในช่วงปี 2000 ถึงปี 2009 เศรษฐกิจของไต้หวันมีอัตราการขยายตัวประมาณร้อยละ 3.4 ซึ่งถือว่าไม่สูงมากนัก อีกทั้งในปี 2009 มีอัตราการขยายตัวเพียงร้อยละ 1.9 เนื่องจากได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤติทางการเงินของโลก อย่างไรก็ตาม ในปี 2009 มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับจีนยังได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็น 79,321.45 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยพบว่าไต้หวันส่งออกสินค้าไปยังตลาดจีนมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือตลาดญี่ปุ่น อาเซียน และสหรัฐ

5.2.2 ความร่วมมือของไต้หวันกับจีนตั้งแต่ปี 2010 ถึงปัจจุบัน

สำหรับความร่วมมือของไต้หวันกับจีนในปี 2010 เป็นผลสืบเนื่องมาจากที่รัฐบาลของประธานาธิบดีหม่าอิงจิว ได้พัฒนาความร่วมมือกับจีนอย่างใกล้ชิด โดยมีความตกลงเกี่ยวกับความร่วมมือทางการลงทุนและความร่วมมือทางการเงินจำนวน 12 ฉบับ และต่อมาได้มีความตกลงกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (ECFA) ลงนาม ณ นครฉงชิ่ง เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2010 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 12 กันยายน 2010 เป็นความตกลงทางการค้าที่มีเป้าหมายในการจัดตั้งกลไกเพื่อสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างช่องแคบไต้หวัน ครอบคลุมสาระสำคัญ ได้แก่ การลดภาษีสินค้า และการเปิดเสรีด้านการบริการ

ผลจากความร่วมมือทางการค้าของไต้หวันกับจีนที่มีความแนบแน่นมากขึ้น ทำให้การค้าระหว่างไต้หวันกับจีนขยายตัวอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในปี 2010 การค้าระหว่างกันได้เพิ่มมูลค่าเป็น 114,142 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยไต้หวันได้ดุลการค้ามูลค่า 41,631 ล้านดอลลาร์สหรัฐ กล่าวได้ว่าความร่วมมือทางการค้าระหว่างไต้หวันกับจีนได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ในปี 2018 จีนยังเป็นคู่ค้าลำดับแรกของไต้หวันมีมูลค่าการค้าระหว่างกันสูงถึง 150,287 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (โดยมีมูลค่าการส่งออกประมาณ 96,497 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นมูลค่าการส่งออกที่สูงเป็นประวัติการณ์ และการนำเข้าที่มีมูลค่าประมาณ 53,789 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นมูลค่าการนำเข้าที่สูงเป็นประวัติการณ์เช่นกัน) และเป็นปีที่ไต้หวันมีดุลการค้ากับจีนมากที่สุดคือ 42,708 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งนี้ตลอดระยะเวลาตั้งแต่ปี 2010 – 2018 มูลค่าการส่งออกของไต้หวันไป

เงินเพิ่มขึ้นถึงสองเท่าของมูลค่าการส่งออกของไต้หวันไปจีนตั้งแต่ปี 1999 – 2009 ขณะที่มูลค่าการนำเข้าของไต้หวันจากจีนก็เพิ่มมากขึ้นถึงสองเท่าของมูลค่าการส่งออกของไต้หวันไปจีนตั้งแต่ปี 1999 – 2009 และในภาพรวมตั้งแต่ปี 2010 – 2018 ไต้หวันได้ดุลการค้าเงินรวมมูลค่าประมาณ 339,215 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลทางการลงทุนของไต้หวันระบุว่าในปี 2010 มีมูลค่าการลงทุนของไต้หวันในจีนสูงถึง 14,620 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่มูลค่าการลงทุนก็เริ่มลดลงจนมีมูลค่าเหลือ 9,190 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2013 และกลับมาเพิ่มขึ้น โดยในปี 2015 อยู่ที่ 10,970 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ก่อนที่จะค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ จนกระทั่งในปี 2019 มีมูลค่าการลงทุนเพียง 2,580 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณามูลค่าการลงทุนสะสมทั้งหมดของโครงการที่ผ่านการอนุมัติจากกระทรวงเศรษฐกิจ สาธารณรัฐจีน (Ministry of Economic Affairs, ROC) ซึ่งเข้าไปลงทุนในจีนตั้งแต่ปี 1991 – 2019 พบว่ามีประมาณ 184,922.90 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 56.90 ของการลงทุนในต่างประเทศทั้งหมดของไต้หวัน (Mainland Affairs Council. (2010-2019), Cross-Strait Economic Statistics Monthly (No. 318), (p. 2-13) นอกจากความร่วมมือทางด้านการลงทุนและการค้า ไต้หวันกับจีนยังมีความร่วมมือในมิติอื่นๆ มากขึ้น เช่น การเปิดเที่ยวบินตรงระหว่างประเทศ การท่องเที่ยว และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ซึ่งได้ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันอย่างใกล้ชิด

นับตั้งแต่ปี 2016 ถึงปัจจุบัน แนวนโยบายของประธานาธิบดีไช่อิงเหวิน จาก DPP อาจก่อให้เกิดความตึงเครียดในความสัมพันธ์กับจีนหลายด้าน แต่ประธานาธิบดีไช่อิงเหวิน ยืนยันว่ายังให้ความสำคัญกับการสานต่อความร่วมมือกับจีน โดยมีกลไกหลักคือคณะกรรมการฝ่ายกิจการจีนแผ่นดินใหญ่ (Mainland Affairs Council: MAC) ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐบาลไต้หวันที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบายเกี่ยวกับจีน รวมถึงฮ่องกงและมาเก๊า และมูลนิธิเพื่อการแลกเปลี่ยนระหว่างช่องแคบไต้หวัน (SEF) ดังนั้นความร่วมมือทางการค้าของไต้หวันกับจีนยังมีมูลค่าเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2017 และปี 2018 การส่งออกของไต้หวันไปจีนมีมูลค่ามากถึง 88,745.40 และ 96,497.85 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ตามลำดับ ซึ่งเป็นมูลค่าการส่งออกที่สูงเป็นประวัติการณ์ ขณะที่การนำเข้าของไต้หวันจากจีนก็มีมูลค่าเพิ่มเป็น 50,037.13 และ 53,789.77 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ตามลำดับ ซึ่งเป็นมูลค่าการส่งออกที่สูงเป็นประวัติการณ์เช่นกัน

5.3 ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทย

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน ในช่วงปี 1988 ถึงปี 2018 ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับไทยในด้านต่างๆ แบ่งออกได้เป็นความร่วมมือที่เป็นกระแสหลัก และความร่วมมือที่เป็นกระแสรอง ดังนี้

5.3.1 ความร่วมมือที่เป็นกระแสหลัก

การศึกษาครั้งนี้ พบว่า หลังจากที่ไทยให้การยอมรับต่อหลักการเงินเดียวและได้ยุติความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันในวันที่ 1 กรกฎาคม 1975 ทั้งสองประเทศยังคงความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการไว้ ทั้งในทางการลงทุนและการค้า ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจให้เป็นความร่วมมือกระแสหลักมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแบ่งได้เป็นความร่วมมือด้านการลงทุน ความร่วมมือด้านการค้า และความร่วมมือด้านแรงงาน

(1) ความร่วมมือด้านการลงทุน ความร่วมมือด้านการลงทุนระหว่างไทยกับไต้หวันในช่วงก่อนและหลังปี 1988 มีน้ำหนักไปทางการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของไต้หวันในไทย เนื่องจากไทยมีอัตราค่าแรงต่ำดึงดูดใจให้นักลงทุนไต้หวันเข้ามาลงทุนในกิจการต่างๆ เช่น สิ่งทอ และเครื่องใช้ไฟฟ้า ความร่วมมือทางการลงทุนที่มีมากขึ้นทำให้มีการก่อตั้งสมาคมการค้าไทย – ไต้หวัน (Thai – Taiwan Business Association: TTBA) ขึ้นในปีดังกล่าว โดยเกิดจากการริเริ่มของฝ่ายไต้หวันที่ต้องการใช้กลไกความร่วมมือในภาคเอกชนเพื่อดูแลสิทธิประโยชน์ทางการค้าและการลงทุนของนักธุรกิจชาวไต้หวัน ในปี 1988 ไทยเป็นประเทศที่มีมูลค่าการลงทุนจากไต้หวันมากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศในอาเซียนรวมถึงฮ่องกง ส่วนในปี 1989 และปี 1990 ไต้หวันยังสนใจลงทุนในไทยมากเป็นลำดับต้นๆ ส่วนในปี 1993 การลงทุนของไต้หวันอยู่ในอันดับที่สี่ของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในไทย รองลงมาจากญี่ปุ่น ฮ่องกง และสหรัฐ

เนื่องจากในช่วงนี้ นักลงทุนไต้หวันให้ความสนใจกับการลงทุนในจีนมากขึ้น ทำให้รัฐบาลไต้หวันมองว่าจะเกิดปัญหาการพึ่งพาเงินในทางเศรษฐกิจมากเกินไป ทำให้ไต้หวันปรับเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจในสองด้านคือการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางการลงทุนในประเทศ และการขยายตลาดและการลงทุนมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนจากนโยบายที่สำคัญของประธานาธิบดีลีเต็งฮุย คือ “นโยบายมุ่งใต้” (Go South policy หรือ Southbound Policy) ซึ่งอยู่ในช่วงระหว่างปี 1994 ถึงปี 1996 ยุทธศาสตร์ของนโยบายมุ่งใต้คือการกระชับความร่วมมือทางการลงทุนและทางการค้ากับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มากขึ้น ภายใต้นโยบายมุ่งใต้ ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความร่วมมือด้านการลงทุนกับไทยในเชิงบวกมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับที่ไต้หวันเน้นโครงการลงทุนขนาดใหญ่ในฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย ต่อมาในปี 2002 ไต้หวันริเริ่มนโยบายมุ่งใต้ในระยะต่อมา โดยมุ่งเป้าไปที่ 6 ประเทศ ได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม ดัชนีการลงทุนโดยตรงของไต้หวันโดยส่วนใหญ่นั้นเป็นการลงทุนในสิงคโปร์ รองลงมาคือไทย และเวียดนาม

ในปัจจุบัน ประธานาธิบดีโซอินเกวีน ได้ดำเนิน “นโยบายมุ่งใต้ใหม่” (New Southbound Policy: NSP) ตั้งแต่ปี 2016 โดยมีประเทศเป้าหมาย 18 ประเทศ และจะเริ่มสร้างความร่วมมือกับ 6 ประเทศเป็นการนำร่อง ได้แก่ ไทย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และอินเดีย ภายใต้นโยบายมุ่งใต้ใหม่ ยังพบว่าเมื่อพิจารณาจากการลงทุนของไต้หวันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะพบว่าในระยะหลังมานี้ไต้หวันมีความสนใจที่จะลงทุนในสิงคโปร์และเวียดนามเป็นอันดับต้นๆ แต่มูลค่าการลงทุนของไต้หวัน

ในไทยก็ยังคงมีปริมาณสูงเป็นอันดับ 3 เนื่องจากบรรยากาศการลงทุนในไทยยังคงดึงดูดให้นักธุรกิจได้หันเข้ามาลงทุนในอุตสาหกรรมหลายประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนในสาขาอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า และสาขาผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง

(2) ความร่วมมือด้านการค้า มูลค่าการค้าของไทยกับไต้หวันที่มีการขยายตัวมาโดยลำดับ จากปี 1988 และปี 1992 การส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่าเพิ่มขึ้นประมาณสองเท่า และขยายตัวเป็นมากกว่า 2,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 1993 และปี 1994 ในปี 1995 การส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่าถึง 3,071.73 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ก่อนที่จะลดลงในช่วงที่ไทยประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ ในปี 1997 และปี 1998 มีมูลค่าเหลือ 2,562.11 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และ 2,005.67 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ตามลำดับ ก่อนที่การส่งออกของไต้หวันมาไทยจะฟื้นตัวขึ้นในปีถัดมา โดยการส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่ามากกว่าการนำเข้าในทุกปี เว้นแต่ปี 1999 และปี 2000 ที่การนำเข้าของไต้หวันจากไทยมีมูลค่าเกินกว่าการส่งออกของไต้หวันมาไทย

จากปี 2000 ถึงปี 2007 การส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่ารวม 27,036.49 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ขณะที่การส่งออกของไทยมีมูลค่ารวม 22,281.30 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เท่ากับไต้หวันเป็นฝ่ายได้ดุลการค้ารวม 4,755.19 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และจากปี 2008 ถึงปี 2015 การส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่ารวม 45,478.90 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ส่วนการส่งออกของไทยมีมูลค่ารวม 30,160.88 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งไต้หวันเป็นฝ่ายได้ดุลการค้ารวม 15,318.02 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ขณะที่ภายใต้นโยบายมุ่งใต้ใหม่ ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างจากระยะก่อนหน้ามากนัก แต่การค้าระหว่างกันมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยจากปี 2016 ถึงปี 2018 การส่งออกของไต้หวันมาไทยมีมูลค่ารวม 18,039.46 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ส่วนการส่งออกของไทยมีมูลค่ารวม 12,756.40 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และไต้หวันเป็นฝ่ายได้ดุลการค้ารวม 5,283.06 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

(3) ความร่วมมือด้านแรงงาน ไทยเป็นฝ่ายที่ต้องพึ่งพิงตลาดแรงงานของไต้หวัน ในช่วงกลางทศวรรษ 1980 ภาคเอกชนได้ใช้แรงงานต่างชาติที่ไร้ทักษะที่ไม่ได้รับอนุญาตจากไทยและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจำนวนมาก เมื่อรัฐบาลไต้หวันเปลี่ยนนโยบายมาเปิดรับแรงงานต่างชาติในปี 1989 ทำให้แรงงานจากไทยและประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังเช่นในปี 1995 มีแรงงานไทยในไต้หวันมากถึง 126,903 คน ซึ่งมากเป็นอันดับ 1 รองลงมาคือแรงงานจากฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย ความร่วมมือด้านแรงงานของไทยกับไต้หวันมีความก้าวหน้าที่สำคัญเกิดขึ้นในปี 1995 เมื่อทั้งสองฝ่ายได้ลงนาม “สัญญาความร่วมมือด้านแรงงานระหว่างไทยและไต้หวัน” โดยต่อมาในปี 2000 แรงงานไทยได้เพิ่มจำนวนเป็น 142,665 คน แต่จำนวนแรงงานไทยค่อยๆ ลดลงอย่างต่อเนื่อง ในปี 2004 มีแรงงานไทยจำนวน 105,281 คน และในปี 2018 คงเหลือแรงงานไทยในไต้หวันอยู่เพียง 60,764 คน ซึ่งเป็นอันดับ 4 ของแรงงานต่างชาติในไต้หวันคือรองจากแรงงานของเวียดนาม ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ตามลำดับ

5.3.2 ความร่วมมือที่เป็นกระแสรอง

การศึกษาพบว่าความร่วมมือที่เป็นกระแสรองของไทยกับไต้หวัน ซึ่งเน้นความร่วมมือทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนความร่วมมืออื่นๆ ที่เป็นผลจากนโยบายที่เปลี่ยนไปของไต้หวัน กล่าวคือ เมื่อประธานาธิบดีไช่อิงเหวิน ดำเนินนโยบายมุ่งใต้ใหม่ในปี 2016 ซึ่งได้เปิดโอกาสให้เกิดความร่วมมือด้านอื่นๆ นอกเหนือจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่เป็นความร่วมมือที่เป็นกระแสหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชน (people-to-people) ซึ่งเป็นผลจากที่รัฐบาลไต้หวันต้องการสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองในระดับล่าง (low politics) เพื่อทดแทนความสัมพันธ์ในระดับรัฐที่ไต้หวันไม่สามารถขับเคลื่อนให้สัมฤทธิ์ได้ โดยผลลัพธ์เบื้องต้นของความร่วมมือที่เป็นกระแสรอง แบ่งออกได้เป็นการแลกเปลี่ยน และการเชื่อมโยงประชาชน ดังนี้

(1) การแลกเปลี่ยน ไต้หวันเป็นฝ่ายผลักดันให้มีการแลกเปลี่ยนกับไทยในหลายด้าน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนด้านการศึกษา โดยรัฐบาลไต้หวันได้จัดสรรทุนการศึกษาตามนโยบายมุ่งใต้ใหม่ (New Southbound Scholarship) ให้แก่นักศึกษาไทยและประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เดินทางไปศึกษาในไต้หวันเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันไต้หวันก็ได้ให้ทุนการศึกษาสำหรับนักศึกษาชาวไต้หวันในการเดินทางมาศึกษาที่ไทยและประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนของทั้งสองฝ่ายได้เรียนรู้ระหว่างกัน นอกจากนี้การแลกเปลี่ยนด้านการแพทย์ และการแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรม โดยสำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย ได้จัดตั้งฝ่ายวัฒนธรรมขึ้นเมื่อปี 2017 ทำหน้าที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ดังเช่นการเข้าร่วมกิจกรรมของภาคประชาชนไทย และมีกิจกรรมเผยแพร่วัฒนธรรมร่วมสมัยของไต้หวันกับสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง

(2) การเชื่อมโยงประชาชน ปรากฏในลักษณะของการเดินทางและการท่องเที่ยว รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ของตัวแสดงที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การเชื่อมโยงประชาชนของทั้งสองประเทศได้มากขึ้น โดยพบว่าจำนวนการเดินทางของคนไทยไปยังไต้หวันมีเพิ่มขึ้นมากนับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2016 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นผลจากที่รัฐบาลไต้หวันมีนโยบายให้สิทธิพิเศษไม่ต้องขอวีซ่าเข้าไต้หวัน (visa-free privileges) ให้แก่พลเมืองของไทย และบางประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศในพื้นที่เป้าหมายของการดำเนินนโยบายมุ่งใต้ใหม่ นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงระหว่างประชาชนโดยตัวแสดงที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ ตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชนและภาคประชาสังคมของไต้หวันและไทย ตัวแสดงเหล่านี้มีหลายลักษณะ ดังเช่นองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ องค์กรทางศาสนาต่างๆ ของไต้หวันที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมทางศาสนาในไทย และองค์กรอื่นๆ ที่เป็นช่องทางให้ภาคประชาชนของไทยกับไต้หวันใช้ในการสร้างร่วมมือระหว่างกัน

5.4 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาครั้งนี้ได้นำไปสู่ข้อเสนอแนะในสองระดับ ได้แก่ ข้อเสนอแนะระดับนโยบายและข้อเสนอแนะทางวิชาการสำหรับการศึกษารั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

5.4.1 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

(1) ไต้หวันและไทยยังต้องพัฒนาความร่วมมือระหว่างกันทั้งในด้านที่เป็นกระแสหลักและที่เป็นกระแสรอง โดยการขยายความร่วมมือที่มีอยู่แล้วและริเริ่มความร่วมมือรูปแบบใหม่ๆ ที่จะเอื้อให้เกิดผลประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนเกิดผลประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์แก่สังคมการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งความร่วมมือระหว่างกันไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับการริเริ่มและการขับเคลื่อนจากไต้หวัน แต่สังคมไทยควรที่จะแสวงหาความร่วมมือในด้านต่างๆ กับไต้หวันให้มากขึ้น เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

(2) การที่ไต้หวันเป็นประเทศเสรีประชาธิปไตยซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความร่วมมือทั้งภายในประเทศที่เป็นพหุสังคมและสังคมระหว่างประเทศที่มีความแตกต่างหลากหลาย ดังนั้นไต้หวันควรใช้อัตลักษณ์เช่นนี้ในการสร้างความร่วมมือกับตัวแสดงในสังคมระหว่างประเทศอย่างสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นตัวแสดงที่เป็นรัฐต่างๆ องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ เช่นเดียวกันนั้น ภาคประชาสังคมหรือประชาชนของไต้หวันเองก็สามารถสร้างความร่วมมือในมิติต่างๆ กับภาคประชาสังคมหรือประชาชนของประเทศอื่นๆ ได้อีกด้วย

(3) ไต้หวันควรสร้างหรือพัฒนาอัตลักษณ์ที่แสวงหาความร่วมมือเชิงสร้างสรรค์กับจีน ในด้านต่างๆ ให้มากขึ้นเช่น การศึกษา การท่องเที่ยว การแพทย์ เป็นต้น และควรหลีกเลี่ยงการใช้อัตลักษณ์ที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง หรือยั่วยวนทำให้จีนเกิดความไม่พอใจ

5.4.2 ข้อเสนอแนะทางวิชาการต่อการศึกษาค้างต่อไป

1) ศึกษาอัตลักษณ์ทางความร่วมมือระหว่างประเทศของไต้หวันกับประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ เป็นรายประเทศหรือศึกษารายกลุ่มประเทศสมาชิก เช่น กลุ่มประเทศ CLMV หรือ ประเทศต่างๆ ตามนโยบายมุ่งใต้ใหม่ เช่น อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เป็นต้น เพื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันกับประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ เป็นรายประเทศหรือศึกษารายกลุ่มประเทศสมาชิก เช่น กลุ่มประเทศ CLMV หรือ ประเทศต่างๆ ตามนโยบายมุ่งใต้ใหม่ เช่น อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เป็นต้น โดยเน้นศึกษาในมิติด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้ได้รายละเอียดที่มากยิ่งขึ้น อันจะเป็นการเติมเต็มข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (ม.ป.ป.). *ข้อมูลการค้า-การลงทุน*. สืบค้นเมื่อ 13 กรกฎาคม, 2562, จาก <http://www.thaibiz.net/th/market/Republic-of-Taiwan>
- กระทรวงการต่างประเทศ สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน). (2562, กันยายน). *2019 – 2020 ไต้หวันในหนึ่งนาที*. ไต้หวัน: กระทรวงการต่างประเทศ สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน).
- กระทรวงพาณิชย์. (2561). *การค้าไทย*. สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม, 2562, จาก <http://www2.ops3.moc.go.th/>
- กองความร่วมมือการลงทุนต่างประเทศ, สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2560). *รายงานภาวะการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในประเทศไทย ฉบับรายปี 2559 (มกราคม-ธันวาคม)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.
- กองความร่วมมือการลงทุนต่างประเทศ, สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2561). *รายงานภาวะการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในประเทศไทย ฉบับรายปี 2560 (มกราคม-ธันวาคม)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.
- กองความร่วมมือการลงทุนต่างประเทศ, สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2562). *รายงานภาวะการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในประเทศไทย ฉบับรายปี 2561 (มกราคม-ธันวาคม)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2560, 21 มิถุนายน). เรื่องของความเป็นรัฐ (state) ของไต้หวัน. *มติชน*, น. 6.
- จักรกฤษณ์ ดวงพิศตรา (2559). หน่วยที่ 5 ประเทศไทยกับการลงทุนระหว่างประเทศ ใน *เอกสารชุดวิชาไทยในเศรษฐกิจโลก*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, หน้า 5-1 – 5-78.
- เจษฎา ขวาลภาคย์. (2521). *บทบาทของสหรัฐอเมริกาในการสร้างดุลย์แห่งอำนาจในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์หลังปี 1975 และแนวโน้ม*. (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก http://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/info/item/dc:119159
- ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ช่วยทุบสถิติการส่งออกของศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์ไต้หวัน. (2560, 14 มิถุนายน). สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2562, จาก <http://www.thaibiztaiwan.tw/main/th/news/7200/78496-ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ช่วยทุบสถิติการส่งออกของศูนย์.html>
- ชุติมา อริยะวัตรกุล. (2553, 13 กันยายน). *ECFA จีน – ไต้หวัน เริ่มมีผลบังคับใช้แล้วเมื่อวันที่ 12 กันยายนที่ผ่านมา*. สืบค้นเมื่อ 27 มิถุนายน 2562, จาก http://www.thaiembbeij.org/thaibizchina/th/china-economic-business/result.php?SECTION_ID=469&ID=5652

- ไช่ อิงเหวิน ประธานาธิบดีไต้หวันเปิดตู้ต่อเรือดำน้ำ. (2562, 9 พฤษภาคม). สืบค้นเมื่อ 22 พฤษภาคม 2562, จาก <https://news.ch7.com/detail/340838>;
- ไต้หวันกับการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมไฮเทค. (2558, 28 กรกฎาคม). สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2562, จาก <https://www.smethailandclub.com/marketing-816-id.html>
- ไต้หวันได้ประธานาธิบดีหญิงคนแรก: เป็นคนรักแมว-หนุนการแต่งงานคู่รักเพศเดียวกัน. (2559, 17 มกราคม). ประชาไท, สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2562, จาก <https://prachatai.com/journal/2016/01/63530>
- ทักษิณา ข่ายแก้ว. (30 เมษายน 2561). จับตานัยทางการเมือง กรณีจีนค้าน 'ไต้หวัน' ร่วมประชุมองค์การอนามัยโลก. สืบค้นเมื่อ 8 พฤษภาคม 2562, จาก <https://www.voathai.com/a/taiwan-china-who-tk/4370357.html>
- ทุนศึกษา “ไต้หวัน” มาแรง ลดเข้มวีซ่า-กวาดเด็กไทยเรียนต่อ. (2562, 9 เมษายน). ประชาชาติธุรกิจ. สืบค้นเมื่อ 21 กรกฎาคม, 2562, จาก <https://www.prachachat.net/education/news-313107>
- "นโยบายมุ่งใต้ใหม่" เมื่อ "ไทเป" ปักหมุดอาเซียน. (2560, 22 ตุลาคม). เดลินิวส์. สืบค้นเมื่อ 21 กรกฎาคม, 2562, จาก <https://www.dailynews.co.th/article/605582>
- ปรีดี บุญซื่อ. (2561, 28 พฤษภาคม). เมืองอุตสาหกรรม “Foxconn City” ความรุ่งเรืองของโรงงานยักษ์ใหญ่ ในยุคดิจิทัล. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2018/05/pridi101/>
- เปิดศักราชใหม่กับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและไต้หวันผ่านข้อตกลงกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจหรือ ECFA. (2553, 19 กรกฎาคม). สืบค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2562, จาก http://www.thaiembbeij.org/thaibizchina/th/china-economic-business/result.php?SECTION_ID=469&ID=15262
- ผู้นำจีน-ไต้หวัน พบกันครั้งประวัติศาสตร์. (2558, 7 พฤศจิกายน). สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2562, จาก <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/18001>
- พรศุณี นิลนรงค์. (2541). ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไต้หวัน: 1949-1997. (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต ไม่ได้รับการตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- มูลนิธิพุทธฉือจี้ไต้หวันในประเทศไทย. (ม.ป.ป.) *ปฐมบท ฉือจี้ในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2562, จาก <https://www.tzuchithailand.org/th/index.php/about-us/tzu-chi-foundation-in-thailand/our-tzuchi-thailand>
- ย้อนมอง 30 ปี ของก้าวทางการปฏิรูปจีน. (2551, 17 ธันวาคม). สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2562, จาก <https://mgronline.com/china/detail/9510000148036>

- รัศมี กฤษณมิมข. ไข่ชีวหลัง, สวีเหวินเยียน, จีฮู่ไช, อูฮู่ลี่, บังออร์ แซ่เผิง, วัชรภรณ์ ทิพย์ธวัชวงศา, ดร.รชนี สุระเทพ, บุขรา สมบัติ. (ม.ป.ป.). *ครบรอบ 20 ปี มูลนิธิพุทธมอญใจได้หวั่นในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธมอญใจได้หวั่นในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2562, จาก https://www.tzuchithailand.org/th/images/publication/20_year_anniversary/
- วารารัก เณลิมพันธ์ศักดิ์. (2560). หน่วยที่ 4 แนวคิดทฤษฎีก่อร่าง/ประกอบสร้างในฐานะทฤษฎีกระแสกรอง. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, หน้า 4-1 – 4-47.
- วิทยา สุจริตนารักษ์. (2555). เอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลังยุคสงครามเย็น. *วารสารสังคมศาสตร์*. 42(1), 37-51.
- วิลคินสัน, พอล. (2557). *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: ความรู้ฉบับพกพา* [International Relations: A Very Short Introduction] (กษิร ชีพเป็นสุข ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์.
- วิชุดา สาธิตพร และ สติธร ธนานิธิโชติ. (2562). หน่วยที่ 12 กลุ่มประเทศทางเศรษฐกิจ. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา ความคิดทางการเมืองและสังคม*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, น. 12-1 -12-50.
- วิเชียร อินทะสี. (2546). *นโยบายการรวมประเทศของจีนและไต้หวัน* (รายงานผลการวิจัย). ปทุมธานี: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เวษยันต์ เอกกิตติเสถียร (2553, 29 มกราคม). *กรอบการค้าเสรีกับเสียงสะท้อนขั้นต้นของเชียงใหม่*. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2562, จาก http://www.thaiembbeij.org/thaibizchina/th/business-warning/detail.php?SECTION_ID=512&ID=2761;
- ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน. (2558, 13 มีนาคม). *เปิดศักราชใหม่กับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและไต้หวันผ่านข้อตกลงกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจหรือ ECFA*. สืบค้นเมื่อ 22 มิถุนายน 2562, จาก <https://thaibizchina.com/เปิดศักราชใหม่กับความส-2/>
- สมาคมการค้าไทย-ไต้หวัน. (2557, 30 พฤษภาคม). สืบค้นเมื่อ 8 กรกฎาคม 2562, จาก <http://www.thaifranchisecenter.com/links/show.php?id=1248>
- สหรัฐไฟเขียวใบอนุญาตขายเทคโนโลยีผลิตเรือดำน้ำให้ไต้หวัน. (2561, 8 เมษายน). สืบค้นเมื่อ 22 พฤษภาคม 2562, จาก <https://www.ryt9.com/s/iq29/2809621>
- ส่องการเลือกตั้งไต้หวัน: บทเรียนการก้าวข้ามอำนาจนิยมสู่ประชาธิปไตย. (2561, 19 พฤศจิกายน). สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2562, จาก <https://ilaw.or.th/node/5028>
- สำนักงานการค้าและเศรษฐกิจไทย (ไทเป). (ม.ป.ป.). *ประวัติองค์กร*. สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2562, จาก <http://www.tteo.org.tw/main/th/organize/55291-ประวัติองค์กร.html>

- สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย. (2559, 16 มิถุนายน). *ความสัมพันธ์ระหว่างสำนักงานฯ กับไทย*. สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2562, จาก https://www.roc-taiwan.org/th_th/post/59.html
- สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย. (2019, กันยายน). *ไทย-ไต้หวันก้าวไกลไปกับนโยบายมุ่งใต้ใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย
- สิทธิพล เครือรัฐติกาล และวรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2558). *ไต้หวันในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวภาคย์ ชินะวานิช. (2539). *การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ จีน ฮองกง ไต้หวัน และไทย หลังปี 2540*. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์. สืบค้นจาก <http://elibrary.ditp.go.th/issue-detail/5354>
- สุนทร ลีวงศ์เจริญ. (2528). *ปัญหาไต้หวันกับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีน*. (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก <http://digi.library.tu.ac.th/thesis/po/1122/>
- องอาจ เดชอิทธิรัตน์. (2551). *เบื้องลึกเบื้องหลังความสัมพันธ์ไทย-ไต้หวัน ภายใต้นโยบายจีนเดียว* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อดีตประธาน Foxconn พ่ายการเลือกตั้งตัวแทนพรรคก๊กมินตั๋ง ชิงชัยประธานาธิบดีไต้หวัน. (2562, 15 กรกฎาคม). สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2562, จาก <https://www.blognone.com/node/110855>
- ICDF และ RPF จับมือสู่ความร่วมมือใหม่ กับการสัมมนาไต้หวัน - ไทย ปี 2019 และร่วมลงนามในโครงการความร่วมมือครั้งที่ 4. (2562, 8 พฤศจิกายน). สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2562, จาก <https://th.taiwantoday.tw/news.php?unit=469&post=165696&unitname>
- WTO สรุปรายการเจรจาการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของไต้หวัน. (2544, 24 กันยายน). สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2562, จาก <https://www.ryt9.com/s/ryt9/242625>

ภาษาอังกฤษ

- Adler, E. (2012). Constructivism in international relations: Sources, contributions, and debates. In W. Carlsnaes, T. Risse, & B. A. Simmons (Eds.), *Handbook of International Relations* (pp. 112-144). Los Angeles: SAGE.
- Aspinwall, N. (2019, September 26). *Taiwan loses 2 diplomatic allies, wins US support ahead of crucial presidential election*. Retrieved November 7, 2019, from <https://thediplomat.com/2019/09/taiwan-loses-2-diplomatic-allies-wins-us-support-ahead-of-crucial-presidential-election/>

- Bauhinia Foundation Research Centre. (2016, January 20). *Blue, Green and Yellow: Party Dynamics in Taiwan and Hong Kong*. Retrieved April 30, 2019, from <http://www.bauhinia.org/index.php/english/analyses/413>
- Bedford, O. & Hwang, K.-K. (2006). *Taiwanese identity and democracy: The social psychology of Taiwan's 2004 elections*. New York: Palgrave Macmillan.
- Brady, A. M. (2017). How "China" frames "Taiwan". In S. Tsang (Ed.), *Taiwan's impact on China: Why soft power matters more than economic or political inputs* (pp. 22 – 48). Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Bristow, M. (2002, May 17). *Taiwan's identity crisis*. Retrieved April 22, 2018, from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1993608.stm>
- Bureau of Foreign Trade, Ministry of Economic Affairs. (2018, November 18). *Taiwan's top 15 trade surplus country (region)*. Retrieved July 14, 2019, from https://www.trade.gov.tw/english/Pages/Detail.aspx?nodeID=94&pid=651993&dl_DateRange=all&txt_SD=&txt_ED=&txt_Keyword=&Pageid=0
- Bush, R. (2005). Lee Teng-hui and "Separatism." In N. Bernkopf Tucker (Ed.), *Dangerous Strait: The U.S.-Taiwan-China Crisis*. (pp. 70-92). New York: Columbia University Press.
- Buszynski, L. (2007, August 22-25). *Taiwan's economic diplomacy towards ASEAN*. Retrieved July 8, 2019, from <http://www.cuts-citee.org/CDS02/pdf/CDS02-Session5-03.pdf>;
- Caporaso, J. A., & Madeira, M. A. (2012). *Globalization, Institutions & Governance*. London: SAGE Publications.
- Carpenter, T. G. (2007, August 11). *Talking Past One Another: Taiwan, China, America and the "Status Quo"*. Retrieved May 16, 2019, from <https://www.cato.org/commentary/talking-past-one-another-taiwan-china-america-status-quo>
- Central Taiwan Science Park. (2019). *Origins*. Retrieved from https://www.ctsp.gov.tw/english/01about/abo_origins.aspx?v=20&fr=1142&no=1143
- Cha, V. (2016). *Powerplay: The Origins of the American Alliance System in Asia*. New Jersey: Princeton University Press.
- Charter of Paris for a New Europe*. (1990, November 19-21). Retrieved April 19, 2019, from <https://www.osce.org/mc/39516?download=true>

- Chang, M.- K. M. (2005). Taiwan's Nationalistic Politics and Its Difficult 'Status Quo'. *Copenhagen Journal of Asian Studies*, 21: 91-124. Retrieved May 15, 2019, from <https://www.ios.sinica.edu.tw/ios/people/personal/mk/mk2005-2.pdf>
- Chen, C,-K. (2013). *Cross-Strait Economic Ties: Taiwan's Domestic Politics, and China-Taiwan Relations, 1990 – 2008*. (Doctoral dissertation). Available from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3622773)
- Chen, D. P. (2017). *Taiwan's mainland policy: Security, nationalism, and the 1992 consensus*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Chen, C. I-hsin. (2018, November 6). One China, Two Interpretations, and the Third Alternative for Taiwan. *The Diplomat*. Retrieved May 24, 2019, from <https://thediplomat.com/2018/11/one-china-two-interpretations-and-the-third-alternative-for-taiwan/>
- Chen, Y. W. (2012). ECFA and Beyond: The Paradigm Shift of Taiwan's National Defense Policy. In P. C. Y. Chow. (Ed.) *National Identity and Economic Interest: Taiwan's Competing Options and Their Implications for Regional Stability*. (pp. 205-231). New York: Palgrave Macmillan.
- Chepkemoi, J. (2018, June 7). *Ethnic groups of Taiwan*. Retrieved February 9, 2019, from <https://www.worldatlas.com/articles/ethnic-groups-of-taiwan.html>
- Chiu, K,-R. (2016, October 31 - November 6). *Taiwan Retrocession Day, October 25, A Day Of Celebration Or A Day Of Catastrophe?* Retrieved February 25, 2019, from http://english.pct.org.tw/enNews_tcn.aspx?strBlockID=B00177&strContentid=C2016110800003&strCTID=&strDesc=Y&strPub=&strASP=enNews_tcn
- Chou, Y.-L. (14 February 2020). *Trends in Core Political Attitudes among Taiwanese – Data Collection Methodology*. Retrieved February 22, 2020, from https://esc.nccu.edu.tw/files/archive/682_dfdbff2e.pdf
- Chow, J. (2016, January 17). Historic change as KMT loses long-held Parliament majority. *THE STRAITS TIMES*. Retrieved May 3, 2019, from <https://www.straitstimes.com/asia/historic-change-as-kmt-loses-long-held-parliament-majority?fbclid=IwAR1cebG21i0xrUYD7dglrfhHd5VqGcuriNfYYDpF146NL5H6hMgS3FtSYxE>

- Chow, P. C. Y. (2012). The ECFA, its impact on cross-strait relations, and implications for the United States. In P. C. Y. Chow (Ed.), *National Identity and Economic Interest. Taiwan's Competing Options and Their Implications for Regional Stability*. (pp. 67-91). New York: Palgrave Macmillan.
- Clark, C. (2007). Economic Integration between China and Taiwan: No Spillover into the Identity and Security Realms. In S. Horowitz, U. Heo, & A. C. Tan (Eds.) *Identity and change in East Asian Conflicts: The case of China, Taiwan, and the Koreas*. (pp. 71-90). New York: PALGRAVE MACMILLIAN.
- Clark, I. (2011). Democracy in International Society: Promotion or Exclusion?. In J. Hoover, M. Sabaratnam, & L. Schouenborg (Eds.), *Interrogating Democracy in World Politics*. (pp. 32-45). New York: Routledge.
- Clough, R. N. (1999). *Cooperation or conflict in the Taiwan Strait?*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Cole, B. D. (2006). *Taiwan's Security: History and prospects*. New York: Routledge.
- Cole, J. M. (2017). *Convergence Or Conflict in the Taiwan Strait: The Illusion of Peace?*. New York: Routledge.
- Copeland, D. C. (2006). The constructivist challenge to structural Realism A review essay. In S. Guzzini, & A. Leander (Eds.), *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and his critics*. (pp. 1-20). London: Routledge.
- Copper, J. F. (2009). *Taiwan: Nation-State or Province?*. (5th ed.). Philadelphia: Westview Press.
- Corcuff, S. (2012). Ma Ying-jeou's China-Leaning Policy and the 1683 Fall of the Zheng in Taiwan: A Cross-Centuries Geopolitical Comparison. In P. C. Y. Chow (Ed.), *National Identity and Economic Interest. Taiwan's Competing Options and Their Implications for Regional Stability*. (pp. 93-131). New York: Palgrave Macmillan.
- Corcuff, S. (2016). Beijing to Taipei, via Singapore: From the 2015 Summit to the 2016 Taiwanese elections. *China Perspectives*. 55-58. Retrieved July 2, 2019, from <https://journals.openedition.org/chinaperspectives/pdf/6925>
- Danielsen, M. (2012). On the road to a common Taiwan identity. In P. C. Y. Chow (Eds.), *National identity and economic interest* (pp. 135-151). New York: Palgrave Macmillan.
- Davison, G. M. (2003). *A short history of Taiwan: the case for independence*. Westport, Connecticut: Praeger.

Deng Xiaoping's Six Conceptions for the Peaceful Reunification (1983). (2006, May 8).

Embassy of the People's Republic of China in the Republic Latvia Retrieved May 9, 2019, from <http://lv.china-embassy.org/eng/zt/twwt/t251058.htm>

Department of Statistics, Ministry of Finance, Republic of China (Taiwan), *Trade Statistics Database*. (n.d.). Retrieved June 20, 2019, from

<http://web02.mof.gov.tw/njswww/webproxy.aspx?sys=100&funid=edefjsptgl>

Diplomatic Allies. (2019). Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan). Retrieved November 2, 2019, from

<https://www.mofa.gov.tw/en/AlliesIndex.aspx?n=DF6F8F246049F8D6&sms=A76B7230ADF29736&fbclid=IwAR3vjcWf5ICLltZaP72ALaiNJ58GZRI-iUg-kfksV-KRF20QWwkn4gxlOM>

DPP's Cross-Strait Policy Consistent with "Status Quo". (2011, December 20). Retrieved May 23, 2019, from <https://jamestown.org/program/dpps-cross-strait-policy-consistent-with-status-quo/>

Election Study Center, NCCU. (14 February 2020). *Changes in the Taiwanese/Chinese Identity of Taiwanese as Tracked in Surveys (1992 – 2020)*. Retrieved February 22, 2020, from <https://esc.nccu.edu.tw/course/news.php?Sn=166#>

Fell, D. (2005). *Party Politics in Taiwan: Party change and the democratic evolution of Taiwan, 1991–2004*. New York: Routledge.

Freedom House. (1999). *Freedom in the world 1999*. Retrieved April 27, 2019, from <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/1999/taiwan>

Friedman, E. (Ed.). (2006). *China's rise, Taiwan's dilemmas and international peace*. New York: Routledge.

Full Text of President Ma Ying-jeou's Second Inaugural Address. (2012, May 20). *Focus Taiwan News Channel*. Retrieved May 12, 2019, from <http://focustaiwan.tw/news/aip/201205200002.aspx>

Gargan E. A. (June 8, 1995). Taiwan Enthralled by President's 'Private' U.S. Trip. *The New York Times*. Retrieved May 12, 2019. From <https://www.nytimes.com/1995/06/08/world/taiwan-enthralled-by-president-s-private-us-trip.html>

Geldenhuys, D. (1990). *Isolated states: A comparative analysis*. New York: Cambridge University Press.

- Geldenhuys, D. (2009). *Contested states in World Politics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Government Portal of the Republic of China (Taiwan). (n.d.). *Foreign Affairs*. Retrieved May 5, 2019, from https://www.taiwan.gov.tw/content_5.php
- Hickey, D. V. (2007). *Foreign Policy Making in Taiwan: From Principle to Pragmatism*. New York: Routledge.
- Hobson, C. (2011). Escaping the liberal straitjacket: Re-examining democracy's history. In J. Hoover, M. Sabaratnam, & L. Schouenborg (Eds.), *Interrogating Democracy in World Politics*. (pp. 66- 81). New York: Routledge.
- Hoesel, R. V. (1999). *New multinational enterprises from Korea and Taiwan: Beyond export-led growth*. New York: Routledge.
- Hoover, J., Sabaratnam, M., & Schouenborg, L. (2011). Introduction: Interrogating Democracy in World Politics. In J. Hoover, M. Sabaratnam, & L. Schouenborg (Eds.) *Interrogating Democracy in World Politics*. (pp. 1-12). New York: Routledge.
- Horowitz, S., Heo, U, & Tan, A. C. Tan. (2007). Democratization and national identity in the China-Taiwan and Korean conflicts. In S. Horowitz, U. Heo, & A. C. Tan (Eds.) *Identity and change in East Asian Conflicts: The case of China, Taiwan, and the Koreas*. (pp. 1-26). New York: PALGRAVE MACMILLIAN.
- Hsinchu Science Park Bureau, Ministry of Science and Technology. (2019, October 16). *Introduction*. Retrieved October 25, 2019, from https://www.sipa.gov.tw/english/home.jsp?serno=201003210014&mserno=201003210003&menudata=EnglishMenu&contlink=content/introduction_1.jsp
- Huang, C. (2015, November 8). *Xi-Ma summit remains more symbolism than substance*. Retrieved from <https://www.scmp.com/news/article/1876566/xi-ma-summit-remains-more-symbolism-substance>
- Huang, C.-H., & James, P. (2014). Blue, green or aquamarine? Taiwan and the status quo preference. *The China Quarterly*, 219, 670-692. doi.org/10.1017/S0305741014000745.
- Huang, K.-B. (2016). Taiwan's Foreign Policy and International Space. In G. Schubert (Ed.), *Routledge Handbook of Contemporary Taiwan*. (pp. 465-481). New York: Routledge.
- Huang, K.i-B. (2018). Taiwan's new southbound policy: Background, objectives, framework and limits. *UNISCI Journal*, 6, 47-68.

- Hughes, C. R. (2016). National identity. In G. Schubert (Ed.), *Routledge Handbook of Contemporary Taiwan*. (pp. 153-168). New York: Routledge.
- IGOs in which we participate, Full Member*. (2019). Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan). Retrieved June 5, 2019, from <https://www.mofa.gov.tw/enigo/Link3enigo.aspx?n=58BD38F4400A7167&sms=A72EC821FB103DD9> &
- IGOs in which we participate, Observer*. (2019). Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan). Retrieved June 5, 2019, from <https://www.mofa.gov.tw/enigo/Link3enigo.aspx?n=C03011BF96C680C4&sms=7737DC0A29BAF37F>
- Interview: Tsai's Cross-Strait Policy to Rest on Democratic Will. (2016, January 22). *Taipei Times* Retrieved May 12, 2019, from <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2016/01/22/2003637766>
- Jacobs, J. B. (December 2008). Taiwan: Changes and Challenges. *Australian Journal of International Affairs*, 62 (4), 460-477.
- Jan 30, 1995: President Jiang Zemin puts forward eight propositions on development of relations between two sides of Taiwan Straits*. (2011, January 30). China Daily. Retrieved May 10, 2019, from https://www.chinadaily.com.cn/china/19thcpcnationalcongress/2011-01/30/content_29715090.htm
- Jie, D. (2012). *The Rise and Fall of the Taiwan Independence Policy: Power Shift, Domestic Constraints, and Sovereignty Assertiveness (1988-2010)*. (Doctoral dissertation). Available from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3542901)
- Jing, B, -J. (2016). *Taiwan and Southeast Asia: Opportunities and constraints of continued engagement*. Baltimore, Maryland: University of Maryland School of Law. Retrieved July 8, 2019, from <https://core.ac.uk/download/pdf/56360890.pdf>
- Kan, S. A. (2010, May 26). *Democratic reforms in Taiwan: Issues for congress*. CRS Report for Congress Prepared for Members and Committees of Congress. Washington D.C.: Congressional Research Service. Retrieved April 28, 2019, from <https://fas.org/sgp/crs/row/R41263.pdf>

- Kan, S. A. (2014, August 29). *Taiwan: Major U.S. arms sales since 1990*. CRS Report for Congress Prepared for Members and Committees of Congress. Washington D.C.: Congressional Research Service. Retrieved May 20, 2019, from <https://fas.org/sgp/crs/weapons/RL30957.pdf>
- Kan, S. A. (2014, October 10). *China/Taiwan: Evolution of the “one China” policy – key statements from Washington, Beijing, and Taipei*. CRS Report for Congress Prepared for Members and Committees of Congress. Washington D.C. : Congressional Research Service .Retrieved May 18, 2019, from <https://fas.org/sgp/crs/row/RL30341.pdf>
- Kantasingh, K. C. (2012). *A Fruitful Future for the United States and China: Altering the United States-Taiwan Relationship*. (Master thesis). Available from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No. 1537156)
- Kegley, C. W., Jr. & Blanton, S. L. (2013). *World politics: trend and transformation*. Massachusetts: Wadsworth, Cengage Learning.
- Koon, W. K. (2015, November 21). *Xi-Ma meeting: Singapore's pragmatic diplomacy recalls the state of Song*. Retrieved June 30, 2019, from <https://www.scmp.com/magazines/post-magazine/article/1879807/xi-ma-meeting-singapores-pragmatic-diplomacy-recalls-state>
- Kung, S,-F. & Ottavia, Lin, Yi-C. (2014). Southern Taiwan Science Park. *World Technopolis Review*. 3(1): 55-61. doi: <http://dx.doi.org/10.7165/wtr2014.3.1.55>
- Kuntić, D. (2015). The Ominous Triangle: China-Taiwan-the United States relationship. *Croatian International Relations Review/CIRR*, XXI, 239-280. doi:10.1515/cirr-2015-0008
- Lee, T,-h. (1999). *The road to democracy: Taiwan’s pursuit of identity*. Tokyo: PHP Institute.
- Leng, T,-K. (2016). Taiwan and Economic Globalization. In G. Schubert (Ed.), *Routledge Handbook of Contemporary Taiwan*. (pp. 233 - 250). New York: Routledge.
- Li, Y. (2014). Constructing Peace in the Taiwan Strait: a constructivist analysis of the changing dynamics of identities and nationalisms. *Journal of Contemporary China*, 23, 119-142. doi:10.1080/10670564.2013.809985

- Lin, C, -y. (2011). A status quo with different interpretations: Taiwan, China, the United States, and security in the Taiwan Strait. In Cheng-yi Lin, & D. Roy. (Eds.), *The Future of United States, China, and Taiwan Relations*. (pp. 71-100). New York: Palgrave Macmillan.
- Lin, C, H. (2004). International Telecommunications Union and the Republic of China (Taiwan): Prospects of Taiwan's participation. *Annual Survey of International & Comparative Law*, 10(1), Article 6. Retrieved June 5, 2019, from <http://digitalcommons.law.ggu.edu/annlsurvey/vol10/iss1/6>
- Lin, L. & Lee, C,-Y. (2017). When Business Met Politics: The Case of Want Want, a Different Type of Media Capital in Taiwan. *China Perspectives*. 37-46. Retrieved June 20, 2019, from <http://journals.openedition.org/chinaperspectives/7333>
- Lin, Teh-Chang. (1999). State versus market: Taiwan's trade, investment and aid policies in Mainland China and Southeast Asia in the post-deng period. *Journal of Chinese Political Science*, 5(2). 83–113.
- Lindemann, B. A. (2014). *Cross-Strait relations and international organizations: Taiwan's participation in IGOs in the context of its relationship with China*. [Adobe Digital Edition Version]. doi: 10.1007/978-3-658-05527-1
- Liu, J. C.-N. (2004). *From Chinese National Identity to Taiwanese Consciousness: An Examination of the Cultural Elements in Taiwan's Democratization during the Lee Teng-hui Era and Its Legacy, 1988-2004*. (Unpublished doctoral dissertation). Bond University, Australia.
- Mainland Affairs Council. (2002). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 120*. (p. 26). Retrieved September 28, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/1106920504.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2002). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 124*. (p. 26). Retrieved September, 28, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/110141540525.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2002). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 124*. (p. 29). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/1101415403049.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2003). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 136*. (p. 29). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/1101110281747.pdf>

- Mainland Affairs Council. (2004). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 146*. (p. 33). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/MMO/MAC/%E5%85%A9%E5%B2%B8%E7%B6%93%E6%BF%9F%E7%B5%B1%E8%A8%88%E6%9C%88%E5%A0%B1no.14613.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2005). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 157*. (p. 33). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/MMO/MAC/%E5%85%A9%E5%B2%B8%E7%B6%93%E6%BF%9F%E7%B5%B1%E8%A8%88%E6%9C%88%E5%A0%B1no.15713.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2006). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 169*. (p. 33). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/MMO/MAC/%E5%85%A9%E5%B2%B8%E7%B6%93%E6%BF%9F%E7%B5%B1%E8%A8%88%E6%9C%88%E5%A0%B1no.16913.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2007). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 181*. (p. 31). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/MMO/MAC/%E5%85%A9%E5%B2%B8%E7%B6%93%E6%BF%9F%E7%B5%B1%E8%A8%88%E6%9C%88%E5%A0%B1no.18113.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2008). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 193*. (p. 31). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/MMO/MAC/%E5%85%A9%E5%B2%B8%E7%B6%93%E6%BF%9F%E7%B5%B1%E8%A8%88%E6%9C%88%E5%A0%B1no.19313.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2009). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 205*. (p. 31). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/042715152277.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2010). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 217*. (p. 28). Retrieved September 28, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/153011253135.pdf>

- Mainland Affairs Council. (2010). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 217*. (p. 31). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/153011265485.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2011). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 225*. (p. 31). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/112309202291.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2012). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 236*. (p. 2-12). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/21212144914.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2013). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 248*. (p. 2-12). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/Attachment/312251523876.pdf>
- Mainland Affairs Council. (2014). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 260*. (p. 2-12). Retrieved October 5, 2019, from https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/MMO/MAC/260_10.pdf
- Mainland Affairs Council. (2015). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 272*. (p. 2-12). Retrieved October 5, 2019, from https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/MMO/MAC/272_10.pdf
- Mainland Affairs Council. (2016). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 284*. (p. 2-12). Retrieved October 5, 2019, from https://ws.mac.gov.tw/001/Upload/OldFile/public/MMO/MAC/284_10.pdf
- Mainland Affairs Council. (2017). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 296*. (p. 2-13). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/Download.ashx?u=LzAwMS9VcGxvYWQvMjk3L2NrZmlsZS8yOTlwNzcxNS1jMGFiLTQyMjEtODM1My1kODMzNTRmYWYwNWYucGRm&n=Mjk2IEZ1bGwgVG4dC5wZGY%3d>
- Mainland Affairs Council. (2018). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 308*. (p. 2-10). Retrieved September 28, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/Download.ashx?u=LzAwMS9VcGxvYWQvMjk3L2NrZmlsZS80N2lxYWMwYi01MDMyLTQ4M2ItYTQyZC00N2Q3Y2NjYmE5NWlucGRm&n=MzA4IEZ1bGwgVG4dC5wZGY%3d>

- Mainland Affairs Council. (2018). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 308*. (p. 2-13). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/Download.ashx?u=LzAwMS9VcGxvYWQvMjk3L2NrZmlsZS80N2lxYWMwYi01MDMyLTQ4M2ItYTQyZC00N2Q3Y2NjYmE5NWlucGRm&n=MzA4IEZ1bGwgVGV4dC5wZGY%3d>
- Mainland Affairs Council. (2019). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 318*. (p. 2-10). Retrieved September 28, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/Download.ashx?u=LzAwMS9VcGxvYWQvMjk3L2NrZmlsZS8yY2Q1N2UwMC05ZTJjLTRiZjEtYjMwMC0xMzA4ODkwNDUwMjAucGRm&n=MzE4IEZ1bGwgVGV4dC5wZGY%3d>
- Mainland Affairs Council. (2019). *Cross-Strait Economic Statistics Monthly No. 318*. (p. 2-13). Retrieved October 5, 2019, from <https://ws.mac.gov.tw/Download.ashx?u=LzAwMS9VcGxvYWQvMjk3L2NrZmlsZS8yY2Q1N2UwMC05ZTJjLTRiZjEtYjMwMC0xMzA4ODkwNDUwMjAucGRm&n=MzE4IEZ1bGwgVGV4dC5wZGY%3d>
- Majaski, C. (2019, April 26). *Newly Industrialized Country – NIC Definition*, Retrieved June 1, 2019, from <https://www.investopedia.com/terms/n/newly-industrialized-country.asp>
- Manthorpe, J. (2005). *Forbidden nation: the history of Taiwan*. New York: Palgrave Macmillan.
- Marston, H. & Bush, R. C. (2018). *Taiwan's engagement with Southeast Asia is making progress under the New Southbound Policy*, Retrieved July 10, 2019, from <https://www.brookings.edu/opinions/taiwans-engagement-with-southeast-asia-is-making-progress-under-the-new-southbound-policy/>
- Martin, L. L., & Simmons, B. A. (2013). International Organizations and Institutions. In W. Carlsnaes, T. Risse, & B. A. Simmons (Eds.) *Handbook of International Relations*. (pp. 326-351). London: SAGE.
- Matsumura, M. (2019, April 4). *Time for a southbound policy pivot*. Retrieved July 9, 2019, from <http://www.taipeitimes.com/News/editorials/archives/2019/04/04/2003712757>
- Melgoza, D. M. (2013). *Taiwan & China: The Unspoken Conflict in The 21st Century*. (Master thesis). Available from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No. 10305833)

- Metzler, J. J. (2017). *Taiwan's transformation: 1895 to the present*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan), *Statistics_108 Table 2: Diplomatic Allies of the ROC*. Retrieved December 10, 2019, from mofa.gov.tw/Upload/RelFile/1130/168086/Table2.pdf
- Minns, J. (2006). *The Politics of Developmentalism: The Midas States of Mexico, South Korea and Taiwan*. New York: Palgrave Macmillan.
- Müller, H. (2013). Security Cooperation. In W. Carlsnaes, T. Risse, & B. A. Simmons (Eds.) *Handbook of International Relations*. (pp. 607-634). London: SAGE.
- Muyard, F. (2012). Taiwanese National Identity, Cross-Strait Economic Interaction, and the Integration Paradigm. In P. C. Y. Chow. (Ed.) *National Identity and Economic Interest: Taiwan's Competing Options and Their Implications for Regional Stability*. (pp. 153-186). New York: Palgrave Macmillan.
- Ngeow, C. B. (2017). Taiwan's Go South Policy: Deja vu All Over Again?. *Contemporary Southeast Asia*, 39(1), 96-126. doi:10.1355/cs39-lc.
- Nugroho, G. (2008, January – June). Constructivism and International Relations Theories. *Global & Strategis*, 2 (1): 85-98. Retrieved May 5, 2019, from <http://journal.unair.ac.id/download-fullpapers-6%20constructivism-final%20edit%20OK.pdf>
- Office of the Historian, Foreign Service Institute, United States Department of State. (n.d.). The Taiwan Straits Crises: 1954-55 and 1958. Retrieved May 6, 2019, from <https://history.state.gov/milestones/1953-1960/taiwan-strait-crises>
- Office of the President Republic of China (Taiwan). (2016, November 15). *President Tsai's remarks at Taiwan-ASEAN Dialogue*. Retrieved July 20, 2019, from <https://english.president.gov.tw/NEWS/5022>
- Office of the President Republic of China (Taiwan), (2019, July 22). *President Tsai issues remarks after returning from "Journey of Freedom, Democracy, and Sustainability" state visits*. Retrieved May 6, 2019, from <https://english.president.gov.tw/News/5809>
- Over 83 percent of Taiwanese people want to keep status quo: poll*. (2018, November 2). Retrieved May 23, 2019, from <http://focustaiwan.tw/news/acs/201811020027.aspx>

- President Jiang Zemin puts forward eight propositions on development of relations between two sides of Taiwan Straits. (1995, January 30). *China Daily*, Retrieved from https://www.chinadaily.com.cn/china/19thcpcnationalcongress/2011-01/30/content_29715090.htm
- Rich, T. S., & Sullivan, J. (2016). Elections. In G. Schubert. *Routledge Handbook of Contemporary Taiwan*. (pp. 119-136). New York: Routledge.
- Schubert, G., Lin R, -hua., & Tseng, J. Y,-C. (2016). Taishang Studies: A Rising or Declining Research Field?. *China Perspectives*. 29-36. Retrieved June 12, 2019, from <http://journals.openedition.org/chinaperspectives/6900>
- Shannon, V. P. (2012). Introduction: Ideational allies—psychology, constructivism, and international relations. In V. P. Shannon, & P. A. Kowert (Eds.), *Psychology and Constructivism in International Relations an ideational alliance*. (pp. 1-29). Michigan: The University of Michigan Press.
- Sheng, L. (2002). *China and Taiwan: Cross-Strait relations under Chen Shui-bian*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Startup Genome. (2019, January 14). *Three Sub-Sectors We're Watching in Taipei City*. Retrieved June 8, 2019, from <https://startupgenome.com/blog/member-spotlight-three-sub-sectors-were-watching-in-taipei-city>
- Stockton, H. (2007). Taiwan: Political and national security of becoming “Taiwanese.” In S. Horowitz, U. Heo, A. C. & Tan (Eds.), *Identity and change in East Asian conflicts: The case of China, Taiwan, and the Koreas*. (pp. 49-70). New York: Palgrave Macmillan.
- Sung, Y,-W. (2005). *The Emergence of greater China: The economic integration of Mainland China, Taiwan and Hong Kong*. New York: Palgrave Macmillan.
- Taiwan-China trade deal passed by Taipei legislators*. (2010, August 18). The BBC News. Retrieved June 22, 2019, from <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-11008076>
- Taiwan committed to economic, trade liberalization: President Tsai*. (2019, January 31). Retrieved June 9, 2019, from <http://focustaiwan.tw/news/aip/201901310016.aspx>
- Taiwan down to 20 allies as Beijing steps up the pressure*. (2017, June 13). Retrieved from <http://www.foxnews.com/world/2017/06/13/taiwan-down-to-20-allies-as-beijing-steps-up-pressure.html>

- Taiwan Documents Project. *The "Six Assurances" to Taiwan, July 1982*. (n.d.). Retrieved March 1, 2019, from <http://www.taiwandocuments.org/assurances.htm>
- Taiwan's Democratic Election. (1996, March 24). *The New York Times*. Retrieved April 30, 2019, from <https://www.nytimes.com/1996/03/24/opinion/taiwan-s-democratic-election.html>
- Taiwan-Thailand Economic Relations*. (n.d.). Retrieved July 14, 2019, from https://www.trade.gov.tw/App_Ashx/File.ashx?FilePath=../Files/PageFile/659922/%E6%B3%B0%E5%9C%8B%E8%8B%B1%E6%96%87%E7%B6%93%E8%B2%BF%E7%B0%A1%E7%95%A5%E7%89%88_1080219.pdf
- Tang, K. -L. (1998). East Asian Newly Industrializing Countries: Economic Growth and Quality of Life. *Social Indicators Research*, 43(1/2), 69 – 96.
- The International Trade Administration (ITA), U.S. Department of Commerce. (2019, August 11). *Taiwan-Trade Agreements*, Retrieved August 15, 2019, from <https://www.export.gov/article?id=Taiwan-Trade-Agreements>
- Tian, J. Q. (2006). *Government, business, and the politics of interdependence and conflict across the Taiwan Strait*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tien, H.-M. & Shiau, C.-J. (1992). Taiwan's democratization: A summary. *World Affairs*. 155 (2), 58-61.
- Tsai, S.-S. H. (2005). Leading Taiwan to Democratic Consolidation. In *Lee Teng-hui and Taiwan's Quest for Identity*, (pp. 193-215). New York: PALGRAVE MACMILLAN.
- Tyler, P. E. (1996, March 24). *Taiwan's Leader Wins its Election and a Mandate*. Retrieved April 30, 2019, from <https://www.nytimes.com/1996/03/24/world/taiwan-s-leader-wins-its-election-and-a-mandate.html>;
- Tourism Statistics Database of the Taiwan Tourism Bureau. *Outbound visitors*. (n.d.). Retrieved July 27, 2019, from <https://stat.taiwan.net.tw/outboundSearch>
- Tourism Statistics Database of the Taiwan Tourism Bureau. *Purpose of visit*. (n.d.). Retrieved July 27, 2019, from <https://stat.taiwan.net.tw/inboundSearch>
- University of Southern California, US-China Institute. (1971, October 25). *United Nations General Assembly Resolution 2758*. Retrieved February 17, 2019, from <https://china.usc.edu/sites/default/files/legacy/AppImages/1971-UN-China-seating.pdf>.

- U.S Law, U.S. Government Publishing Office. (2018, March 16). *Pub. L. 115-135 (Taiwan Travel Act)*. Retrieved November 18, 2019, from <https://uslaw.link/citation/us-law/public/115/135>
- Waltz, K. (1979). *Theory of international politics*. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- Wang, V, W, -Ch. (2016). Prospects for U.S.-Taiwan Relations. *Politics Faculty Publications and Presentations. Paper 5*. Retrieved May 24, 2019, from http://digitalcommons.ithaca.edu/politics_faculty_pubs/5
- Wei, C.-Y. (2017). *Taiwan's cultural diplomacy and cultural policy: A case study focusing on performing arts (1990-2014)*. (Unpublished doctoral dissertation). University of London, England.
- Wendt, A. (1992, Spring). Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics. *International Organization*, 46(2), 391-425.
- Winkler, S. (2011, November 17). *Biding Time: The Challenge of Taiwan's International Status*. Retrieved April 22, 2018, from <https://www.brookings.edu/research/biding-time-the-challenge-of-taiwans-international-status/>
- Wong, J. (2016). The Developmental State and Taiwan: Origins and Adaptation. In G. Schubert (Ed.), *Routledge Handbook of Contemporary Taiwan*. (pp. 201 - 217). New York: Routledge.
- Workforce Development Agency, Ministry of Labor. (n.d.). Retrieve July 20, 2019, from <http://statdb.mol.gov.tw/html/mon/c12030.htm>
- Woods, N. (2008). International political economy in an age of globalization. In B. John, S. Smith, & P. Owens (Eds.), *The globalization of world politics: An introduction to international relations*. (pp. 242-260). Oxford: Oxford University Press.
- Wu, Y.-S. (2011). The Evolution of the KMT's Stance on the One China Principle: National Identity in Flux. In G. Schubert & J. Damm. (Eds.), *Taiwanese Identity in the 21st Century: Domestic, Regional and Global Perspectives*. (pp. 51-71). New York: Routledge.
- Yu, J. M. (2017, October 13). *Taiwan seeks to build soft power with retooled southbound policy*. Retrieved April 21, 2018, from <https://www.reuters.com/article/us-taiwan-policy-southbound/taiwan-seeks-to-build-soft-power-with-retooled-southbound-policy-idUSKBN1CI0P1>

- Zehfuss, M. (2002). *Constructivism in international relations the politics of reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zhang, S. G. (1992). *Deterrence and strategic culture: Chinese-American confrontations, 1949-1958*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Zhao, S. (2004). China's bottom Line and Incentives for a Peaceful Solution. In S. Tsang (Ed.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait* (pp. 77-98). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Zheng, Y. (2013). *Governance and foreign investment in China, India, and Taiwan: Credibility, flexibility, and international business*. Michigan: The University of Michigan Press.

การสัมภาษณ์

- พิทยา สุวคันธ์. รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (22 พฤศจิกายน 2562). สัมภาษณ์.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. รองศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (22 พฤศจิกายน 2562). สัมภาษณ์.
- สิทธิพล เครือรัฐติกาล. รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ และผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (19 พฤศจิกายน 2562). สัมภาษณ์.
- Chang, Boris C.K. Acting Director Political Division, Taipei Economic & Cultural Office in Thailand. (2019, November 22). Interview.
- Chen, Shangmao. Professor of Department of Public Affairs and Director of Southbound Policy Office, Fo Guang University. (2019, November 17). Interview.
- Hsu, Jason. Director of Economic Division. Taipei Economic & Cultural Office in Thailand. (2019, November 18). Interview.

ภาคผนวก
แบบสัมภาษณ์

คำถามสำหรับการสัมภาษณ์นักวิชาการชาวไทย

1. "เสรีประชาธิปไตย" ของไต้หวันได้ส่งเสริมสถานะของไต้หวันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศอย่างไร และมีแนวโน้มที่ไต้หวันจะได้รับการยอมรับต่อไปอย่างไร
2. แนวทางการที่จะส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมระหว่างไต้หวันกับไทยให้กระชับแน่นมากขึ้นควรเป็นอย่างไร
3. สถานการณ์ใดบ้างที่จะส่งผลกระทบต่อสถานะของไต้หวันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
4. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไต้หวันกับจีนจะนำไปสู่ "การบูรณาการทางการเมือง" ได้หรือไม่ และความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมีแนวโน้มจะออกมาในรูปแบบใดได้บ้าง

คำถามสำหรับการสัมภาษณ์นักวิชาการชาวไต้หวัน

1. How can liberal democracy of Taiwan promote the status of Taiwan in the international political stage? What is the acceptance trend towards the country like in the future?
2. What are the guidelines to promote closer economic, social, cultural cooperation between Taiwan and Thailand?
3. What situations will affect the status of Taiwan in the international political stage in both short and long terms?
4. Will economic cooperation between Taiwan and China lead to political integration? What models of relationships may the cooperation between the two countries result in?

คำถามสำหรับการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายการเมือง

สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย

1. According to Liberal Democratic Society of Taiwan, what lessons can Thailand learn from your country?
2. What are the guidelines to promote closer cooperation between Taiwan and Thailand, especially in non-government or civil society relations?

คำถามสำหรับการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายการค้า

สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย

1. What are the guidelines to promote closer economic cooperation between Taiwan and Thailand?

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางสาวรุ่งทิพย์ จันทร์ธนะกุล
ที่อยู่	201 ถนนพระพินวษา ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
ที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2556	ปริญญาเอก รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2545	ปริญญาโท Master of Management (International Business), Monash University, Australia
พ.ศ. 2541	ปริญญาโท Master of Arts in Language and Communication, National Institute of Development Administration (NIDA)
พ.ศ. 2536	ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2557 – ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำสาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ ภาครัฐและภาคเอกชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2546 – 2557	อาจารย์พิเศษ สาขาภาษาอังกฤษ ภาควิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์และ สังคม วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระ จอมเกล้าพระนครเหนือ
พ.ศ. 2546 – 2550	หัวหน้าสาขาธุรกิจระหว่างประเทศ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัย เวสเทิร์น
พ.ศ. 2537 – 2538	เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งออก บริษัทเคีเอทีพี พลาสติก จำกัด